

Tadqiqot **uz**

ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР МАВЗУСИДАГИ КОНФЕРЕНЦИЯ МАТЕРИАЛЛАРИ

2020

- » Хуқуқий тадқиқотлар
- » Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар
- » Тарих саҳифаларидағи изланишлар
- » Социология ва политологиянинг жамиятимида тутган ўрни
- » Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни
- » Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар
- » Педагогика ва психология соҳаларидаги инновациялар
- » Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши
- » Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши
- » Техника ва технология соҳасидаги инновациялар
- » Физика-математика фанлари ютуқлари
- » Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар
- » Кимё фанлари ютуқлари
- » Биология ва экология соҳасидаги инновациялар
- » Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари
- » Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

conferences.uz

No15
30 апрель

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 15-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ
7-ҚИСМ**

**МАТЕРИАЛЫ РЕСПУБЛИКАНСКОЙ
15-МЕЖДИСЦИПЛИНАРНОЙ ДИСТАНЦИОННОЙ ОНЛАЙН
КОНФЕРЕНЦИИ НА ТЕМУ "НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКИЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ"
ЧАСТЬ-7**

**MATERIALS OF THE REPUBLICAN 15-MULTIDISCIPLINARY
ONLINE DISTANCE CONFERENCE ON "SCIENTIFIC AND
PRACTICAL RESEARCH IN UZBEKISTAN"
PART-7**

ТОШКЕНТ-2020

**УЎК 323(575.1)(063)
КБК 66.3(5Ў)я43
Й-18**

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" [Тошкент; 2020]

"Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар" мавзусидаги республика 15-кўп тармоқли илмий масофавий онлайн конференция материаллари тўплами, 30 апрел 2020 йил. - Тошкент: Tadqiqot, 2020. - 238 б.

Ушбу Республика-илмий онлайн конференция 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлари бўйича Ҳаракатлар стратегиясида кўзда тутилган вазифа - илмий изланиш ютуқларини амалиётта жорий этиш йўли билан фан соҳаларини ривожлантиришга багишланган.

Ушбу Республика илмий конференцияси таълим соҳасида меҳнат қилиб келаётган профессор - ўқитувчи ва талаба-ўқувчилар томонидан тайёрланган илмий тезислар киритилган бўлиб, унда таълим тизимида илгор замонавий ютуқлар, натижалар, муаммолар, ечимини кутаётган вазифалар ва илм-фан тараққиётининг истиқболдаги режалари таҳтил қилинган конференцияси.

Маъсул муҳаррир: Файзиев Шохруд Фармонович, ю.ф.д., доцент.

1.Хукуқий тадқиқотлар йўналиши

Юсувалиева Рахима Профессор в.б.,ю.ф.н. (Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети)

2.Фалсафа ва ҳаёт соҳасидаги қарашлар

Норматова Дилдора Эсоналиевна, доцент (Фаргона давлат университети)

3.Тарих саҳифаларидағи изланишлар

Чарiev Турсун Хуваевич Доцент (Ўзбекистон давлат консерваторияси)

4.Социология ва политологиянинг жамиятимизда тутган ўрни

Доцент Уринбоев Хошимжон Бунатович (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

5.Иқтисодиётда инновацияларнинг тутган ўрни

Воҳидова Мехри Хасanova, Phd (Тошкент давлат шарқшунослик институти)

6.Филология фанларини ривожлантириш йўлидаги тадқиқотлар

Турсунназарова Эльвира Тахировна (Навоий вилоят халқ таълими ходимларини қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш худудий маркази)

7.Педагогика ва психология соҳаларидағи инновациялар

Абдумажитова Дилдора Раҳматуллаевна, PhD (Тошкент Молия институти)

8.Маданият ва санъат соҳаларини ривожланиши

Тоштемиров Отабек Абидович (Фаргона политехника институти)

9.Архитектура ва дизайн йўналиши ривожланиши

Бобохонов Олтибой Раҳмонович (Сурхандарё вилояти техника филиали)

10.Техника ва технология соҳасидаги инновациялар

Нормирзаев Абдуқаюм Раҳимбердиевич, доцент (Наманганд мухандислик-қурилиш институти)

11.Физика-математика фанлари ютуқлари

Соҳадалиев Абдурашид Мамадалиевич, доцент (Наманганд мухандислик-технология институти)

12.Биомедицина ва амалиёт соҳасидаги илмий изланишлар

Маматова Нодира Мухтаровна Т.Ф.д., доцент (Тошкент давлат стоматология институти)

13.Кимё фанлари ютуқлари

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

14.Биология ва экология соҳасидаги инновациялар

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

15.Агропроцессинг ривожланиш йўналишлари

Сувонов Боймурод Ўралович, доцент

(Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

16.Геология-минерология соҳасидаги инновациялар

Қаҳҳоров Ўқтам Абдурахимович Phd доцент (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш мухандислари институти)

17.Давлат бошқаруви

Тошбоева Барнохон Одилжоновна (Андижон давлат университети)

18.Фармацевтика

Абдуназаров Ахлиддин - PhD, (Наманган давлат университети)

19.Ветеринария

Рахмонова Доно Қаххоровна (Навоий вилояти табиий фанлар методисти)

20.География

Йўлдошев Лазиз Толибович (Бухоро давлат университети)

21.Мусиқа ва ҳаёт

Султанова Зухра - (Наманган давлат университети)

22.Жисмоний тарбия ва спорт

Мадаминов Баходир - п.ф.н, (Наманган давлат университети)

23.Тасвирий санъат ва дизайн

Жаббаров Ботиршер - доцент, (Наманган давлат университети)

24.Адабиёт

Сулаймонов Мўминжон- ф.ф.н, доцент, Наманган давлат университети

25.Журналистика

Каримова Фаридахон - ф.ф.н, доцент, Наманган давлат университети

Тўпламга киритилган тезислардаги маълумотларнинг хаққонийлиги ва иқтибосларнинг тўғрилигига муаллифлар масъудлар.

© Муаллифлар жамоаси

© Tadqiqot.uz

Page Maker\Верстка\Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Контакт редакций научных журналов. [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)

ООО Tadqiqot, город Ташкент,

улица Амира Темура пр.1, дом-2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of [tadqiqot.uz](http://www.tadqiqot.uz)

Tadqiqot LLC The city of Tashkent,

Amir Temur Street pr.1, House 2.

Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

**ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ
ИННОВАЦИЯЛАР**

1.Izbasqanova Aysholpan Abayevna	
THE DIFFICULTIES OF TEACHIN ENGLISH.....	12
2.Jamoldinova Feruza Jamoldinovna	
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGYALAR.....	13
3.Jo'raqulova Munira G'ulomjonovna,	
MAKTABGACHA TA'LIMDA PEDAGOGIK VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	16
4.Jumamuratova Gulbahar Izeshovna	
THE ROLE OF WARM UP ACTIVITIES IN CLASS.....	18
5.Jumaniyozova Fotima Durdiyevna,	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISH METODIKASI....	19
6.Jumaniyazova Gawhar Quwatbaevna	
LEARNING STYLES AND LEARNING METHODS.....	20
7. Jurayeva Muyassar Samijanovna,	
BOSHLANG'ICH TA'LIM DA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	21
8.Kamalova Dilafruz	
INGLIZ TILIDA SO'ROQ GAPLAR VA MAXSUS SO'ROQ GAPLAR MAVZULARINI O'QITISH METODIKASI.....	23
9.Karimberdieva Mokhira Egamberdievna	
THE ROLE OF EDUCATIONAL PSYCHOLOGY IN SECONDARY SCHOOL SYSTEM.....	24
10.Karimova Zarina	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA CHET TILI DARSLARINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISH.....	26
11.Khujaniyazova Nargiza Erkaboyevna	
WAYS OF TEACHING READING COMPREHENSION THROUGH SHORT STORIES.....	28
12. Kurbanova Sanobar Ziyadullayevna, Tog'ayeva Nafisa Ibragimova	
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI.....	30
13.Latipova Oysara,	
BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH.....	32
14.Lutfullayeva Maftuna Lutfullayevna,	
O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQ SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH.....	34
15.Mahmudova Mehribon Yuldashevna	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA ANVAR OBIDJON SHE'RLARINI O'QITISH.....	36
16.Ma'murova Ma'suda Abdumatal qizi	
BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSIYALAR.....	37
17.Madaminova Mahmuda Xolmatovna,	
MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH.....	39

18. Mahkamova Sohiba Abdullayevna, BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH.....	41
19. Mamarajabova Mohida, O'QUVCHI YOSHLARNI IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MUAMMOLARI VA YECHIMLARI.....	43
20. MAMATOV ILXOMJON SHAVKATOVICH PREPARING ALL TEACHERS TO MEET THE NEEDS OF ENGLISH LANGUAGE LEARNS.....	45
21. Mamurjanova Rayxon Toxirovna, GERMANIYA DAVLATI TA'LIM TIZIMI.....	47
22. Matyakubova Fazilat Baxramovna FIZIKA FANIDAN O'QUVCHILAR BILIMINI BAHOLASH, RAG'BATLANTIRISHDA "SIRLI BAHO" USULIDAN FOYDALANISH.....	49
23. Mavlonova Orzигul Aliyevna, BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILIMLARNI EGALLASH KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI.....	50
24. Mavlyanova Go'zal BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASI, INNOVATSIYA VA DISTANSION TA'LIM.....	52
25. Махмудова Нурхон, БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ-ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ ОМИЛИ.....	53
26. Meliyeva Maftuna Bakhtiyorjon kyzы, CHANGING TENDENCY OF LANGUAGE LEARNING.....	55
27. Mirzakulova Feruza EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN ENGLISH.....	57
28. Baxtarazova Dilbar Qayumovna, Mirzakulova Feruza Muhibdinovna SHAXS TARBIYASIDA FAROBIY, ABU ALI IBN SINO, MAHMUD KOSHG'ARIY VA ALISHER NAVOIYNING PEDAGOGIK QARASHLARI.....	60
29. Mirzaqulova Dilfuza, Mirzahamadov Anvarjon MAKTAB MATEMATIKASIDA TRIGONOMETRIK MISOL VA MASALALAR YECHNI O'RGATISH USULLARI.....	62
30. Mirzaxmedova Zulayxo, Murodova Nilufar O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATINI SHAKLLANTIRISH.....	64
31. Mo'minov Zafarjon G'aniyevich, MOBIL TELEFONLARNING BOLA ORGANIZMIGA SALBIY TA'SIRI VA UNI OLDINI OLISH CHORA-TADBIRLARI.....	66
32. Muhammadiyeva Laziza Nizomovna, ZAMONAVIY TA'LIM YONDASHUVI VA UNING SAMARADORLIGI.....	68
33. Muhammadjonova Muqaddas Muhammadjon qizi, TEXNOLOGIYA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN HAMOHANGLIGI.....	69
34. Muhibdinova Ma'muraxon Usmonovna, Mamatqulova Nilufar Xolmatjonovna YOSH AVLODNI TARBIYALASHDA VA ULARGA SAMARALI BILIM BERISHDA O'QITUVCHINING PSIXOLOGIK BILIMINING O'RNI.....	71
35. Mukimova Laylo Shirinboyevna BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL METODLARDAN O'RINLI FOYDALANISHNING AHAMIYATI.....	72

МУНДАРИЖА \ СОДЕРЖАНИЕ \ CONTENT

36. Murodullayeva Gulnoza Tursunovna, BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA TURLI XIL INTERFAOL METODLARDAN UNUMLI FOYDALANISH.....	74
37. Murtazayeva Farangiz Abduvohidovna TALIM, ILM FAN VA ISHLAB CHIQARISHNING INTEGRATSIYASIDAGI MUAMMOLAR.....	76
38. Musayeva Shohista, Qazoqova Marhabo, Badalova Shahnoza GLOBALLASHAYOTGAN ZAMONDA MAKTAB TA'LIMINI RIVOJLANTIRISHDA INTERNET VA AXBOROT KAMUNIKATSION TEXNALOGIYALARINING AHAMIYATI.....	78
39. Mustafoyeva Dilnoza Hakimovna BOSHLANG'ICH TA'LIMNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	79
40.N.X.Hamdamova SONLARNI RAQAMLASHGA O'RGATISH METODIKASI.....	82
41. Nabiyeva Maftuna Abduraximovna TARIX DARSLARIDA QIZIQARLI O'YINLI USULLARDAN FOYDALANISH.....	84
42.Nabiyeva Nodiraxon BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIGA INNOVATSION YANGILIKLAR KIRITISH MAZMUNI.....	86
43. Narbayeva Sohiba O'QISH DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA BO'SHqliqlarni BARTARAF ETISH.....	87
44. Narzullayeva Nafisa Temirovna UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA YANGI PEDOGOGIK TEXNOLOGIYALARINING TUTGAN O'RNI.....	89
45. Nizamova Nazokat Xobibillaxonovna FROM PRACTICE TO EXPERIENCE.....	91
46. Norinova Dildora Sultonovna TEXNOLOGIYA TA'LIMIDA MATEMATIKAGA OID MASALALARDAN FOYDALANISH.....	93
47.Normatova Nurjamol Normatovna DEVELOPING ORAL SPEECH IN TEACHING ENGLISH FOR THE HIGHER EDUCATION STUDENTS OF ECONOMICAL DEPARTMENTS.....	95
48.Nosirova Muborak Husniddinovna, ILLUSTRATED BOOKS SHAPE A CHILD'S FUTURE.....	97
49.Nurboyeva Dilfuza Shonazarovna, MAKTABGACHA TA'LIM TIZIMIDA MASHG'ULOTLARNI TASHKIL ETISH MASALALARI.....	99
50.Nuritdinova Feruza Odiljon qizi, BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTERFAOL O'YINLAR.....	101
51.Nurmurodova Hulkar Isroilovna, SO'Z TURKUMLARINI O'QITISHDA INTERFAOL USULLARNING AFZALLIKLARI.....	103
52.Олимов Хуршид Авзабекович БОТАНИКАНИ ЎҚИТИШДА ЎСИМЛИКЛАРДАГИ МОСЛАНИШЛАР ҲАҚИДАГИ ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛАНТИРИШ.....	105
53. Omonova Umida Hayitovna, BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI INTELLEKTUAL VA KREATIV RIVOJLANTIRISH.....	107

54.Otamurodova Qunduz Uzoqovna, BOLA O'YNAB TURIB DUNYO TANIYDI.....	109
55.Otaqo'ziyeva Gulchehra Rahimjonovna ABDULLA QODIRIY PUBLITSISTIKASIDA HAJV VA YUMOR.....	110
56.Otayeva Gulfira Damirovna, BOTANIKA DARSLARINI INTEGRATSIYA USULIDA TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI.....	112
57.Djurayeva Visola Olimjonovna HOW TO MAKE YOUR READING MORE EASILY AND EFFECTIVE?.....	114
58.Primkulova Sevara Rajabali qizi THE IMPORTANCE OF INTEGRATED LESSONS IN PRIMARY EDUCATION.....	117
59.Qazakova Oyista Ismatullayevna, AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARI INGLIZ TILINI O'RGANISH VOSITASI SIFATIDA.....	119
60. Qirg'izova Guljahon Saidorufovna BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVASTION TEXNOLOGIYALARDAN.....	121
61.Qobilova Nargiza Yusupovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINFDAN TASHQARI O'QISH DARSLARINI TASHKIL ETISH.....	123
62.Qodirova Dilfuza Shoirovna, JADVALLARDAN FOYDALANISH ? BOSHLANG'ICH SINFLARDA SO'Z TURKUMLARINI O'RGANISHNING SAMARALI USULI SIFATIDA.....	125
63. Qodirova Zulxumor Toshmirzayevna BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA DIQQATNING KUCHI VA BARQARORLIGINI OSHIRISH. TEZKORLIKKA O'RGATISH.....	127
64. Qorayeva Bahora Davronovna, UZLUKSIZ TA'LIMNI SIFAT BOSQICHIGA KO'TARISHDA XORIJIY TILLARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA ROLI.....	129
65. Qosimova Zilola Turg'unboyevna, G'AFUR G'ULOM XX ASR O'ZBEK SHE'RIYATI VA NASRINING YIRIK, BETAKROR VAKILIDIR.....	131
66.Qulliyeva Maqsuda Vafoqulovna, BOSHLANG'ICH SINFDA KO'P XONALI SONLARNI MAVZUSINI O'QITISH TIZIMI.....	133
67.Qurbanova Xolbibi To'raqulovna, BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH METODIKASI.....	135
68.Qurbanov Ravshan Murodovich O'QUVCHILAR ORASIDA HUQUQBUZARLIKLARNING KELIB CHIQISH SABABLARI.....	137
69.Qutliyeva Gulbahor Sobirjanovna BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA KURSINI O'ZLASHTIRISHDA MASSA HAQIDA TASAVVURNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI.....	139
70. Rajabova Durdona Dilmurodovna, O'QUVCHILAR NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHGA DOIR BA'ZI MULOHAZALAR.....	140
71. Rajabova Gulsara Ramazonovna, DIDAKTIK TOPSHIRIQLARNI BAJARISH JARAYONIDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI OSHIRISH USULLARI.....	142

72. Rajabova Shokhista Shukurulloyevna	
THE ROLE OF ENGLISH AS A GLOBAL LANGUAGE.....	144
73. Rajabov O'ktam Akramovich,	
UMUMTA'LIM MAKTABALARIDA TEXNOLOGIYA FANINING O'QITILISHI.....	146
74. Rasulova Fazilat G'afurovna, Nasirova Shaira Narmuradovna	
MASOFAVIY O'QITISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI.....	148
75. Rasulova Maksuda Fakhreddinovna,	
TEACHING FOREIGN CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION.....	149
76. Raupova Khafiza Abdumannopovna,	
MOTIVATING PUPILS.....	151
77. Рахманова Раъно,	
ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛЕКСИКИ СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА.....	153
78. Raxmatova Shahnoza,	
TA'LIM TIZIMIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH DAVR TALABI.....	155
79. Raxmatova Yulduz Yadgarovna	
DARSLARDA BUYUK AJDODLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH.....	157
80. Raxmonova Nargizaxon Shodmonaliyevna	
ONA TILI VA ADABIYOT FANLARINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH YO'llARI.....	159
81. Rizoqulova Nodira Halimovna	
CHET TILI TA'LIMIGA ZAMONAVIY YONDASHUV.....	161
82. Ro'zimurodov G'anisher Alisherovich,	
BASIC PRINCIPLES OF TEACHING WRITING ESSAYS.....	163
83. Ro'ziyeva Nargiza Nurilloyevna,	
BOSHLANG'ICH SINFDA KASBGA OID BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH.....	165
84. Sa'dullayeva Maftuna Khalil kyzы,	
TEACHING YOUNG LEARNERS THROUGH TOTAL PHYSICAL RESPONSE METHOD.....	167
85. Sadikova Gulnora Shakanovna	
MAKTABDA TEXNOLOGIYA DARSLARIDA OLTIN KUZ MANZARASINI TASVIRLASH.....	169
86. Safarova Zaynab Quvondiqovna,	
BOSHLANG'ICH SINFDA TABIIY BILIMLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH.....	171
87. Sagdullayeva Gulmira Murodillayevna,	
MODERN APPROACHES TO THE TEACHING PROCESS OF THE PRESCHOOL EDUCATION.....	172
88. Самиева Ибодат Ҳазраткуловна	
УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМДА МАТЕМАТИКА ФАНИДАН ТЎГАРАК МАШФУЛОТЛАРИНИ ЗАМОНАВИЙ РУХДА ТАШКИЛ ГИЛИШ.....	174
89. Санаева Муниса Иламоновна	
ЗООЛОГИЯНИ ЎҚИТИШДА УМУРТҚАСИЗ ҲАЙВОНЛАР ФИЛОГЕНЕТИК ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛЛАНТИРИШ.....	176
90. Saodat Sattarova, Ikromjon Ismoilov	
TA'LIM VA TARBIYA OLISHDA BOLANING PSIXOLOGIK NUQTAYI NAZARI..	178
91. Sayfullayeva Matluba, Jo'rayeva Nilufar	
BOSHLANG'ICH SINFLARDA SODDA KOMBINATORIKA MASLALARI, ULARNI YECHISH USULLARI VA O'QITISH METODIKASI.....	180

92. SOBIROVA SHAHNOZA	
BOSHLANG'ICH SINFLARNING MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARNING O'RNI.....	182
93. Shamsiyeva Oltinoy Eshnazarovna,	
AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI BOSHLANG'ICH TA'LIMDA JORIY ETISH USULLARI.....	185
94. Sheraliyeva Iroda Sabirjanovna	
OPEN CLASS AS A SOURCE OF INNOVATIVE EXPERIENCES.....	186
95. Shernazarova Xolida Narzullayevna	
BOSHLANG'ICH SINFDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI VA ULARNI TATBIQ ETISH.....	188
96. Shirinova Shoira Mamarajabovna	
TA'LIM MUASSASALARIDA INGLIZ TILINI O'RGANISH OMILLARI.....	190
97. Shomatov Avazbek, Kodirov Zohidjon	
RUS TILI FANIDAN PASSIV FE'LLAR MAVZUSINI O'QITISH METODIKASI VA USULLARI.....	192
98. Sodiqova Gulmira Niyazovna,	
SAVOD O'RGATISH DARSLARINI TASHKIL ETISHNING METODIK ASOSLARI..	193
99. Tilloyeva Muqaddas,	
BOSHLANG'ICH SINF MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIV RIVOJLANTIRISH.....	195
100. To'rabyevo Muhabbat Risliqboyevna	
SINGAPUR MATEMATIKASI.....	196
101. Toshpo'latova Santalatxon Kozimjonovna,	
BOSHLANG'ICH TA'LIM MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR.....	198
102. Toshtemirova Nozimakhon Anvarjon kyzzy,	
INNOVATION TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF DEVELOPING SPEECH ON TEACHING ENGLISH LANGUAGE.....	200
103. To'lqinova Gulira'nno	
ONA TILI FANINI O'QITISHDA FANLARARO BOG'LANISH VA INNOVATSIYALAR.....	202
104. To'yumurodova Dilrabo Tursunovna	
YOSHLAR TARBIYASIDA KITOبان VA KITOBOXONLIKNING AHAMIYATI.....	204
105. Tukhtayeva Dilbar Ravshanovna	
INGLIZ TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH.....	206
106. Tulekeeva Gulchexra Usenbaevna	
MANTIQIY FIKRLASH.....	208
107. Abdullayeva Barno Pulatovna, Turdaliyeva Madinabonu Farhod qizi	
CORRUPTION IN THE FIELD OF EDUCATION: ASSESSMENTS AND WAYS TO ADDRESS.....	210
108. Turdaliyev Bekzod Farhod o'gli, Turdaliyeva Madinabonu Farhod qizi	
EDUCATION IN MANUFACTURING TECHNOLOGY AND SCIENCE: FUTURE CHALLENGES AND GOALS.....	212
109. Tursunova Muqaddam Omonjonovna	
BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARINING O'RNI.....	215
110. Ubaytova Zilola Asadovna,	
BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA DO'STONA MUNOSABATNI SINGDIRISHDA "USTOZ-SHOGIRD" AN'ANASINING AMALIY AHAMIYATI.....	217

111. Umurzaqova Fotima Raximjanovna, МАКТАВ TA'LIMINI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING DOLZARBLIGI.....	219
112. Урокова Дилдора Ибрагимова, БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИГА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎРГАТИШДА ПЕДАГОГ МАҲОРАТИ.....	221
113. Usmonaliyeva Rohatoy Ibrohimovna XX-ASRDA MATEMATIKANING RIVOJLANISHI.....	223
114.Usmonova Dildora Tulkinovna, INGLIZ TILI LEKSIKASINI O'RGATISHDA O'YINLARNING AHAMIYATI.....	225
115.Usmonova Sevara Mo'minaliyevna, BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR AHAMIYATI.....	227
116. Xakimova Diloromxon Sodiqjonovna, BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSIYALAR.....	229
117.Xakimova Muxiba Oybekovna, MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASIDA BOLALARNI RIVOJLANTIRISHNING YOSH BOSQICHLARI.....	231
118. Xalikova Gulsara MODERN PROBLEMS OF ADAPTATION OF STUDENTS IN PRIMARY SCHOOL WITH DIFFERENT PROGRAMS AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION.....	233
119. Xasanova Kamola, Tursunova Dilbarxon BIOLOGIYA DARSLARIDA INSON ORGANIZMINING KIMYOVIY TARKIBI MAVZULARINI O'QITISH.....	235
120. Xasanov Baxrom Boktiboevich, Turaev Dilshod Saidmuratovich DARS MASHG'ULOTLARIDA TAQDIMOTLARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI.....	237

ПЕДАГОГИКА ВА ПСИХОЛОГИЯ СОҲАЛАРИДАГИ ИННОВАЦИЯЛАР

THE DIFFICULTIES OF TEACHIN ENGLISH

Izbasqanova Aysholpan Abayevna

Qoraqolpog'iston Respublikasi Qanlikol tumani

8-sон мактабининг ingliz tili fan o'qituvchisi

Telefon: 998905932687

tokimbetovagulnaz1790@gmail.com

Annotation: In this article we will discuss importance of English language, how language is taught and learnt. And also some difficulties teachers and learners face and some ways how to teach best.

Keywords: Teaching English, difficulties, challenges, strategies of good learners learn, teaching experience.

English language is a global language. Learning English improves the individual's status and opportunities in education, technology, global trades, and business. Moreover, English plays an important role like a channel of communication. Teaching English has been an important issue in countries where English is not their first language, so learning second language is difficult for L2 learners because they cannot use English in real life situations, because they should learn sentences in textbooks not in a real environment. Therefore, teachers should always look for useful strategies to reduce the difficulties of teaching English language, and they have to deal with many challenges and often have questions about the best ways to teach. Some of these common questions are as follows:

- How can teachers teach English as a foreign or second language in different situations?
- What do teachers know about second language learners with different abilities?
- What are the benefits of learning English language?
- What can teachers perform in the classroom to facilitate the procedure of second language acquisition?
- What should teachers expect the second language learners in the classroom to be able to do?

Teaching is a multidimensional process, and teachers should pay enough attention to all skills of students such as: reading, writing, listening, and speaking. These skills are educated by teachers and learnt by students.

The main goal of language teaching and learning is to develop the speakers' four skills with a good command of grammar, but this is not the ultimate goal. The final objective is to empower speakers to be able to use language communicatively.

For improving these skills, teachers choose the best strategies in the classroom. Stern tried to distinguish good language learners from those of unsuccessful learners, she supposed that the good language learners may have different strategies and abilities. She classified strategies of good language learners as:

a) planning strategy, b) active strategy, c) empathic strategy, d) formal strategy, e) experiential strategy, f) semantic strategy, g) practice strategy, h) communication strategy, i) monitoring strategy, and j) internalization strategy. Researchers concluded that teachers can use the result of studies in the classroom to facilitate

Teaching English language, but teachers sometimes have doubt about the relationship between the results of studies and teaching because they believe these studies are general and cannot be used in different situations. Researchers stated that teachers need the results of research because they can adapt the results in their classroom practice. Some teachers prefer to use their teaching experience instead of using the result of researches in the classroom. Other researchers suggested useful strategies to help teachers.

References:

- 1.Bell, D. M. (2007). Do teachers think that methods are dead? ELT Journal, 61(2), 135-143.
<http://dx.doi.org/10.1093/elt/ccm006>
- 2.Berk, D., Hiebert, J., Jansen, A., & Morris, A. k. (2007). Preparing teachers to learn from teaching. Journal of Teacher Education, 58(1), 47-61.
<http://dx.doi.org/10.1177/0022487106295726>
- 3.Borg, S. (2009). English language teachers' conceptions of research. Applied Linguistics.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGYALAR

Jamoldinova Feroza Jamoldinovna

Namangan viloyati, Mingbuloq tumani, 11-sonli
umumta'lim maktabi boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Telefon: +998949087511

sobirjonovhusniddin1996@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o'quvchilarga ta'lif va tarbiya berishda eng yuqori samaradorlikka erishtiruvchi ta'lif-tarbiya usullari, o'quvchilarini faol, ahil jamoaga aylantirishga yordam beruvchi psixologik omillar, muallifning ko'p yillik tajribalariga asoslangan yangi g'oyalalar va ularning ahamiyatli tomonlari keng yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Pedagogik mahorat, didaktik o'yinlar, innovatsion dars, tafakkur, psixologiya, ta'lif -tarbiya, interfaol metodlar, psixologik trening

Bugungi kunda jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, fan va texnikaning rivojlanishi, insoniyat hayotidagi jadallahib borayotgan o'zgarishlar ta'lif sohasida ham bir qator o'zgarishlar qilishni taqazo etmoqda. Hozirgi kunda ta'lif jarayonida interfaol metodlar, innovatsion texnologiyalar, pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kundan kunga ortib bormoqda. Buning asosiy sabablaridan biri shu vaqtgacha an'anaviy tizimda o'quvchilarini tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni mustaqil fikrlashga, xulosa chiqarishga o'rgatadi, mantiqiy tafakkurni rivojlantiradi [1].

Kelajagimiz davomchilari bo'lgan yosh avlodni zamon talablari darajasida o'qitish, xalqaro baholash mezonlariga javob beradigan bilim, ko'nikma va malakalar hosil qilish bugun biz pedagoglarga asosiy vazifa bo'lib, o'z ustimizda yanada ko'proq ishlashga, izlanishga undamoqda.

Pedagogik texnologiya va pedagogik mahoratga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlarni o'rganish o'qituvchilarini bilimini, yetuk malakaga ega bo'lislarni ta'minlaydi. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundaki, ular pedagog va o'quvchilarning birgalikda faoliyat ko'rsatishlari orqali amalga oshiriladi. Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

- o'quvchining dars davomida befarq bo'lmasligi, mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga undash;
- o'quv jarayonida o'quvchilarning qiziqishlari doimiy ravishda bo'lislarni ta'minlash;
- o'quvchilarning har bir masalaga ijodiy yondashishlarini ta'minlash;
- pedagog va o'quvchining doimiy ravishda hamkorlikda faoliyatining tashkilanishi [2].

Darslarni samaradorligini oshirishda o'quvchilar ilk maktabga kelgan davrlaridayoq ularning psixologiyasini o'rganish, zararli odatlardan qutulishga yordam berish, sinfni ahil jamoaga aylantirishga erishish lozim. O'quv yilining birinchi choragida o'quvchilar o'rtasida "Yashirin ovoz berish" psixologik treningini o'tkazish orqali o'quvchilarning o'zaro muomalasini ijobjiy tomonga o'zgartirishga erishish mumkin. Buning uchun xuddi saylov kabi yashirin ovoz berish orqali sinfdagi eng yaxshi, odobli o'quvchilar va eng odobsiz, urushqoq o'quvchilar aniqlanadi. O'quvchiar tarqatilgan qog'ozga yashirin ravishda sinfdagi o'zi eng yaxshi deb hisoblaydigan o'quvchilardan uch-to'rttasini "Yaxshi" deb nomlangan qatorga, o'zini xafa qilgan o'quvchilardan uch-to'rttasini esa "Yomon" deb nomlangan qatorga yozadilar. Ovoz bergen o'quvchilar o'zlarining ism familiyalarini yozmay qog'ozlarni buklagan holda o'qituvchiga topshiradilar. Bunga 3-4 daqiqa vaqt sarflanadi xolos. Shuning uchun ixtiyoriy darsning tashkiliy qismida tarbiyaviy daqiqa tarkibida amalga oshirish mumkin. O'qituvchi o'quvchilar fikri yozilgan qog'ozlarni darsdan so'ng o'qib chiqadi va sinf ro'yxatidagi har bir o'quvchining nechta ijobjiy fikr va nechta salbiy fikr to'plaganligini belgilab chiqadi. Bunda har bir o'quvchi olgan ijobjiy fikrlar "+" belgisi bilan, salbiy fikr bildirilgan bo'lsa "-" belgisi bilan belgilab chiqiladi.

Masalan:

Abdufattoyev Abdulloh: +++++----- 5 ta ijobjiy, 10 ta salbiy ovoz to'pladi

Ergashaliyev Elyorbek: +++++++ 15 ta ijobjiy ovoz to'pladi...

Shu tarzda aniqlab chiqib, har bir o'quvchiga o'rinni belgilanadi. O'rinni beigilashda eng ko'p faqat ijobjiy ovoz olgan o'quvchi birinchi o'rinni egallaydi. Ba'zida shunday holatlar ham bo'ladiki, sinfdagi aksariyat o'quvchilar bir o'quvchi haqida faqat yomon fikr bildiradilar. Bunday usul tarbiyasi og'ir, urushqoq, fe'lidiagi qusurlarni tuzatish talab qilinadigan o'quvchilarini aniqlashda katta yordam beradi. Barcha o'quvchilar olgan ballari va o'rinnlari ertasi kuni tarbiyaviy daqiqada e'lon qilinadi. Yuqori o'rinnlarni egallagan o'quvchilar rag'batlantiriladi, ularning do'stlarga qilayotgan muomalalari, berayotgan yordamlari va odoblari barchaga

namuna qilib ko'rsatiladi. Eng ko'p salbiy ovoz to'plagan o'quvchilarga esa sinfdoshlariga yaxshi munosabatda bo'lishga harakat qilishlari, o'zlaridagi yomon illatlardan qutulishlari lozimligi tushuntiriladi. Har bir salbiy ovoz kimnidir xafa qilganliklari oqibati ekanligini tushuntiriladi. Bu mening tajribamda sinalgan usul bo'lib, natijada shunday samara berdiki, o'quv yili boshida eng ko'p salbiy ovoz olib eng yomon deb topilgan o'quvchim Turg'unboyev Tolibjon o'rtoqlariga munosabatini keskin ravishda o'zgartirdi va o'quv yili yakunida o'tkazilgan so'rov natijasiga ko'ra eng namunali, xushmuomala o'quvchilar safiga qo'shildi. O'quvchilarda bu katta qiziqish uyg'otadi va albatta hamma o'quvchilar ham o'zlari haqidagi do'stlarining fikriga juda qiziqadilar. Yomonliklarini eslashga, pushaymon bo'lib o'zgarihga harakat qiladilar. Bu usul sinf o'quvchilarini ahil jamoa bo'lib shakllanishlariga yordam berishi bilan ahamiyatlidir.

Sinf o'quvchilar o'rtasida sog'lom, do'stona raqobatni vujudga keltirish ta'lim samaradorligini oshirishga juda katta yordam beradi. Masalan, o'qish tezligini oshirishda muobaqa tashkil etish va bu musobaqani o'quv yili davomida muntazam olib borish barcha o'quvchilarni DTS talablari darajasida bilim olishlariga yordam beradi. Ish faoliyatim davomida o'zim o'qitgan sinflarning barchasida "Haftalik monitoring" musobaqasini o'tkazib kelmoqdaman va bu juda katta samara bermoqda. Bunda sinf o'quvchilarini har hafta yakunida o'qish tezliklarini aniqlanadi va o'rin belgilanadi. Dastlab birinchi va ikkinchi sinflarda bu o'qituvchi tomonidan amalga oshirilganligi uchun biroz ko'proq vaqt talab qiladi. Uchinchi sinfdan boshlab o'quvchilarning o'zi mustaqil ravishda bir-birlarining o'qish tezliklarini aniqlaydilar va bu juda kam vaqtda amalga oshirilishi sababli o'qish darslarining mustahkamlash bosqichida o'tkaziladi. Bu musobaqaning eng ahamiyatli tomoni shundaki, o'quvchilar bir daqiqa davomida to'g'ri o'qigan so'zlari soniga qarab guruhlarga bo'linadilar va o'zlarining qaysi guruhda, nechanchi o'rinda ekanliklarini aniq bilib oladilar. Sinfdag'i partalar qatorini nomlanadi. Birinchi qator "Oltin toj" deb nomlanib, birinchi o'rinni olgan o'quvchi birinchi partaga, ikkinchi o'rinni olgan o'quvchi esa uning yoniga o'tiradi va shu tartibda o'ninchi o'ringacha bo'lgan o'quvchilar tartibi bilan o'tiradilar. Ikkinci qator esa "Oltin kalit" deb nomlanib, o'n birinchi o'rindan yigirmanchi o'ringacha bo'lgan o'quvchilar navbatini bilan o'zlarini egallagan o'rnlarga o'tiradilar. Uchinchi qator "Kapalak" deb nomlanadi va kamroq so'z o'qigan kapalakdek o'yinqaroq bo'lgan o'quvchilar navbatini bilan o'zlarini egallagan o'rnlari bo'yicha o'tiradilar. Ortib qolgan joy (agar ortib qolsa) "Dars qoldiruvchilar joyi" deb nomlanadi va o'quvchi dars qoldirgan kunining ertasi kuni o'sha joyga o'tiradi. Eng oxirgi o'ringa o'tib qolishdan or qilgan o'quvchilar iloji boricha dars qoldirmaslikka harakat qiladilar, chunki yana kimdir dars qoldirmaguncha o'sha joyda o'tirishga majbur bo'lib, kelmay qolgan o'quvchining o'rnigagina o'tira oladilar. O'zining oldingi joyi esa keying o'rindagi o'quvchilar tomonidan egallab olinadi. Bu tartibda musobaqa o'tkazilib borish bilim samaradorligini oshirish, sababsiz dars qoldirishning oldini olishdan tashqari o'quvchilarni ko'proq kitob o'qib izlanishlariga undashi bilan ahamiyatlidir. Ayrim hollarda bo'y'i past o'quvchi orqaga, bo'y'i balandi oldinga o'tirib qolsa o'qituvchi donolik bilan vaziyatni to'g'rilashga harakat qilishi lozim. Oldinda o'tirib qolgan bo'y'i baland o'quvchiga u shu o'ringa loyiqligi, lekin orqadagi bo'y'i past o'quvchiga joyini berib olyjanob ish qilishi mumkinligi tushuntirisa u faxr bilan o'rtog'iga joyini berishga rozi bo'ladi. Bunday holatlar faoliyatimda ba'zida uchrab turadi, lekin o'quvchilarning bilimga ishtiyoqlarini musobaqa tufayli oshayotganligini ko'rib muntazam ravishda bu usulni qo'llab kelmoqdaman.

Bundan tashqari o'qish va ona tili darslarida qo'llanadigan uslublardan bo'lgan "Sinkveyn" (fransuzcha - "besh qatorli oq she'r") usulidan foydalanish ham o'quvchilarni so'z turkumlarini yaxshi o'zlashtirishiga, fikrlarini to'g'ri bayon qilishiga yordam beradi. O'qish darslarida ham bu usuldan foydalanish mumkin bo'lib, ona tiliga bog'lashdan tashqari o'rganilayotgan mavzu qahramonlariga xos sifatlar, xususiyatlar, qilgan harakatlarini aniqlash va ularga xolis baho berishga o'rgatadi, fikrni to'g'ri bayon qilish malakalarini shakllantiradi. Masalan 4-sinf o'qish darsligidagi shoir Anvar Obidjonning "Bo'rining tabib bo'lgani haqida ertak" mavzusini o'tish jarayonida ertak qahramonlariga ta'rif berishda "Sinkveyn" quyidagicha tuzilishi mumkin:

1. Bo'ri (ot);
2. Yitqich, go'shtxo'r (2 ta sifat);
3. Poylaydi, ovlaydi, yeydi (3 ta fe'l);
4. Bo'ri go'shtxo'r, yovvoyi hayvon (4 ta so'zdan iborat gap);
5. Yirtqich (ma'nodosh ibora);

Bunda o'quvchilar bo'riga xos sifatlarni, uning harakatlari, ta'rif va ma'nodosh iboralarni izlab topish orqali ona tilidan ham bilimlari mustahamlanadi, fikrlashga o'rganadilar, fikrni to'g'ri bayon qilishga o'rganadilar. Tabiat haqida ham tasavvurlari kengayib boradi.

Bundan tashqari "SWOT" universal tahlili ham juda samaralidir. Inglizchada:

S - strengths - kuchli tomonlar;

W - weaknesses - kuchsiz tomonlar yoki zaiflik;

O - opportunities - imkoniyatlar;

T - threats - xavf-xatarlar;

Ushbu texnologiyadan foydalanish ham o'quvchilarda fikrlashni o'stiradi va nutqni o'stiradi, o'zi va boshqalarning harakati haqida xulosa chiqarishga o'rgatadi. Men yaqinda 4-sinf o'qish darsligidagi adibimiz G'afur G'ulomning "Shum bola" mavzusini o'tish jarayonida "SWOT" texnologiyasini qo'llaganimda o'quvchilar quyidagicha tahlil qildilar:

1. S - kuchli tomonlari: Shum bola, ya'ni Qoravoy juda dadil, dovyurak.
2. W - kuchsiz tomonlari: U dangasa, o'yinqaroq, besabr bola.
3. O - imkoniyatlar: Qoravoy ilm-hunar o'rganishi, onasiga ro'zg'orni yuritishiga yordam berishi mumkin edi.
4. T - xarf-xatarlar: Yomon kimsalarning qo'liga tushib qolishi va ular boladan yovuz niyatda foydalanishlari mumkin.

Bundan kelib chiqib aytish mumkinki, o'quvchilar Shum bolaning harakatlariga baho berish orqali sayoq yurishning oqibatlarini anglab yetmoqdalar va xulosa chiqarmoqdalar.

Dars jarayonida o'quvchilar o'zlashtirish darajasini aniqlash maqsadida testing qulay usuli - "Barmoqli test" usulini o'ylab topdim va bu juda samarali ekanligiga amin bo'ldim. "Barmoqli test" usulidan mavzuni mustahkamlashda foydalanish mumkin. Bunda mavzu yuzasidan tuzilgan test savollari bilan o'quvchilarni tanishtiriladi. Javob variantlar ko'rsatiladi. Odatiy testdan farqi shundaki, variantlar 1, 2, 3, 4 raqamlari bilan belgilanadi. O'quvchilarga ko'rsatilgandan so'ng "Tun" buyrug'i beriladi. O'quvchilar parta ustiga chap qo'l bilaklari ustiga boshlarini qo'yib turgan holatda o'qituvchi tomonidan "Javobni barmoqda ko'rsating!" buyrug'i beriladi. O'quvshilar shunday holatda, ya'ni bir-birlarining javoblarini ko'rмаган holda qaysi javobni tanlagan bo'lsalar o'ng qo'lni ko'tarib barmoqlari orqali ko'rsatadilar. Bunda birinchi javob to'g'ri deb hisoblaganlar bitta barmoqni, ikkinchi javobni tanlaganlar ikkita barmoqni, uchinchi javobni tanlaganlar uchta barmoqni ko'tarib "Uxlagan" holatda turganlarida o'qituvchi to'g'ri javob bergan o'quvchilar yoniga "Rag'bat" tarqatmalarini parta oralab yurib qo'yib chiqadi. So'ng "Kun" buyrug'i beriladi va to'g'ri javoblar uchun "Rag'bat" tarqatmalari olgan o'quvchilar baholanadi. Bu usul kam vaqtida hamma o'quvchilarning mavzuni qay darajada o'zlashtirganliklarini aniqlash va baholashga yordam berishi bilan ahamiyatlidir.

Xulosa qilib aytganda o'quvchilar ta'lim-tarbiyasida yuqori samaradorlikka erishish uchun o'qituvchi o'z ustida ishlashi, sinf o'quvchilarini ahil jamoaga aylantira olishi, eng samarali metodlarni aniqlashi va mavzuga mosini o'z o'rnida qo'llay olishi, o'quvchilarni bilim olishga ishtiyoqini kuchaytirishi kerak bo'ladi. Zamonaviy o'qituvchi ta'lim-tarbiya jarayonida innovatsion usullardan foydalana bilishi va amalga oshira olishi lozim. Pedagogik texnologiya va pedagog mahoratiga oid bilim, tajriba va interaktiv metodlar o'quvchilarni mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirishga, erkin fikrlashga, mustaqil qaror qabul qilish, hissiyotlarini boshqara olish, tanqidiy va ijodiy fikr yuritishning rivojlanishiga zamin yaratadi.

Foydalilanigan adabiyotlar

1. T. G'afforova, Sh. Nurillayeva, O. Haydarova. "Boshlang'ich sinflar uchun ona tili va o'qishdan didaktik materiallar". Toshkent: "Ilm Ziyo", 2004. -80 b.
2. O. Tolipov, M. Usmonboyeva. "Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari", Toshkent. O'z. Res. Fanlar akademiyasi "Fan" nashriyoti, 2006.-164b.
3. G.I. Muhammedov, X.A. To'raqulov. Zamonaviy pedagogik tadqiqotlarning ilmiy-nazariy asoslari. Toshkent. "Fan" 2004.-135b.

MAKTABGACHA TA'LIMDA PEDAGOGIK VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

**Jo'raqulova Munira G'ulomjonovna,
Navoiy viloyat Navbahor tuman 2-sonli
maktabgacha ta'lim tashkiloti mudirasi**

Annotatsiya: Maqola maktabgacha ta'limning asosiy maqsadi va vazifalari haqida yozilgan, bolalarni maktabdagi o'qishga tayyorlash, bolani sog'lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, qobiliyatlarini ochib berish, o'qishga, tizimli ta'limga bo'lgan ishtiyoqini tarbiyalash haqida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, badiiy, estetik, qobiliyat, sport, intellektual.

"Yaxshi tarbiyachi bo'lish uchun kimni tarbiyalasang, o'shalarga mehr qo'y mog'ing zarur".

V.O.Klyuchevskiy

Maktabgacha ta'lim tizimini yanada takomillashtirish, moddiy-texnika bazasini mustahkamlash, maktabgacha ta'lim muassasalari tarmog'ini kengaytirish, malakali pedagog kadrlar bilan ta'minlash, bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash darajasini tubdan yaxshilash, ta'lim-tarbiya jarayoniga zamonaviy ta'lim dasturlari va texnologiyalarini tatbiq etish, bolalarni har tomonlama intellektual, axloqiy, estetik va jismoniy rivojlantirish uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadida qator ishlar amalga oshirilmoqda.

Maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'limning boshlang'ich qismi hisoblanadi. U bolaning sog'lom va rivojlangan shaxs bo'lib shakllanishini ta'minlab, o'qishga bo'lgan ishtiyoqini uyg'otib, tizimli o'qitishga tayyorlab boradi. 6-7 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim davlat va nodavlat bolalar maktabgacha ta'lim muassasalarida va oilada amalga oshiriladi. Maktabgacha ta'limning maqsadi - bolalarni maktabdagi o'qishga tayyorlash, bolani sog'lom, rivojlangan, mustaqil shaxs bo'lib shakllantirish, qibiliyatlarini ochib berish, o'qishga, tizimli ta'limga bo'lgan ishtiyoqini tarbiyalashdir.

Maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilish maktabgacha ta'lim muassasasi hamda shtatdagi tibbiyot xodimlari, shuningdek maktabgacha ta'lim muassasasiga biriktirilgan sog'liqni saqlash organlarining tibbiyot xodimlari tomonidan amalga oshiriladi.

Maktabgacha ta'lim muassasasida bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilishni tashkil etish tartibi va qoidalari, maktabgacha ta'lim muassasasiga bolalarni olib kelish va olib ketish qoidalari, maktabgacha ta'lim muassasasi binolarida xavfsizlikni tashkil etishga oid talablar, maktabgacha ta'lim muassasasida yong'in xavfsizligini tashkil etishga oid talablar, hudud xavfsizligiga bo'lgan talablar "Maktabgacha ta'lim muassasalarida bolalarning hayoti va sog'lig'ini muhofaza qilishni tashkil etish tartibi to'g'risida Nizom" bilan tartibga solinadi.

Maktabgacha ta'lim, olinish shakli va usullaridan qat'iy nazar, quydagi maqsadlarni o'z oldiga qo'yadi:

- Maktabgacha ta'lim maqsad va vazifalarni amalga oshirishda ijtimoiy va xayri tashkilotlari, mahalla, xalqaro fondlar faol ishtirot etadilar. O'zbekistonda maktabgacha ta'lim davlat tilida hamda qoraqalpoq, rus, tojik, qirg'iz, qozoq va turkman tillarida olib boriladi.

- Maktabgacha tarbiya va boshlang'ich ta'lim mussasasi (bolalar bog'chasi-maktab).

- Tarbiyalanuvchilarni bir yoki bir nechta yo'nalishda (til, badiiy estetik, sport va boshqalar) tarbiyalovchi maktabgacha ta'lim muassasalari.

- Tarbiya jismoniy va ruxiy rivojlanishdagi og'ishlarni kvalifikatsion yaxshilovchi tiklovchi turdag'i bolalar bog'chasi.

- Tibbiyot gigiena, profilaktika va sog'lomlashtirish, tadbir va proseduralarini amalga oshiruvchi zaiflashgan bolalarni nazorat qilish va sog'lomlashtirish bog'chasi.

- Birlashtirilgan turdag'i bolalar bog'chasi (birlashtirilgan turdag'i bolalar bog'chasiga rivojlantiruvchi, tiklovchi va sog'lomlashtiruvchi guruqlar umumlashtirilgan ko'rinishda kiradi).

- Bolalarni maktabda o'qishga maqsadli va tizimli tayyorlash;

- Bolalarning shaxsiy qobiliyatlarini va iste'dodlarini rivojlantirish;

- Bolalarni milliy, umuminsoniy va madaniy qadriyatlar bilan tanishtirish, bolani intellektual rivojlantirish;

- Bolalarda yuqori ma'naviy va odob axloq asoslarini shakllantirish;

- Bolalarning jismoniy va ruhiy sog'ligini mustahkamlash. Maktabgacha ta'lim maqsad va vazifalarni amalga oshirishda ijtimoiy va xayriya tashkilotlari, mahalla, xalqaro fondlar faol ishtirot etadilar.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, maktabgacha ta'lim muassalarida tarbiya topayotgan kelajagimiz vorislari bo'lmish yosh avlodimizni har tomonlama yetuk, barkamol, zukko, dono va albatta, baxtli bo'lishlari uchun davlatimiz barcha kuch va imkoniyatlarini sarflaydi, albatta.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Farberman. B.Ilg'or pedagogik texnologiyalar. T.: Fan, 2000-yil.
2. Jo'rayev R. Ta'lim jarayonida o'quv fanlarini integratsiyalashtirish omillari. uchun o'quv qo'llanma. -T.: Sharq, 2005.
3. Gulboyev T. Yangi pedagogik texnologiyalar. Ma'ruzalar to'plami. -Navoiy: 2010-yil.
4. Hamroyev M.A. O'zbek tilidan ma'ruzalar majmuasi. -T.: 2007-yil.

O'qituvchilar

THE ROLE OF WARM UP ACTIVITIES IN CLASS

Jumamuratova Gulbahar Izeshovna
Qoroqolpog'iston Respublikasi Kegayli tumani
1-son mактабининг Ingliz tili fani o'qituvchisi
+998973480390
gulbahar.jumamuratova.90@mail.ru

Annotation: This article the author discusses the importance of the warm up stage in the lesson, and suggests several activities to use in this learning process .

Key words: warm up activity, while activity, post-activity, principles

Teachers use different types of activities for different purposes. Some activities used in warm up to prepare pupils for the new lesson and get introduced the new topic, some activities used in the while process in order to explain the new topic and some of them used in the post process to consolidate the new material. All of these three stages are very important part of every lesson. We cannot organize our lessons without these stages. However to my way of thinking warm up activities play a key role in gaining the objectives of the lesson. Because with the help of warm up you motivate, energize and involve your pupils which leads the pupils to effective language learning from the beginning.

There are several principles for warm up activities. Not any kind of activity can be used in the warm up process. So here are the aspects to be considered in warm up activity.

- Warm up should go at the beginning of the lesson
- Warm up should be short
- It should be related to the topic
- It should focus pupils' attention
- It should help the pupils to begin to work
- It should prepare students for a period of consideration
- It should be interesting and enjoyable activity
- It should be useful to continue the class

Emma Lander, a qualified EFL teacher suggests top 10 classic ESL activities which you can use in the warm up stage:

Board-race - revising vocabulary and grammar, appropriate for all levels.

Two truths and a lie -improving speaking skill, appropriate for all levels.

Simon says -listening comprehension and vocabulary, appropriate for young learners.

Word jumble race - grammar, spelling and writing skills, adoptable for all levels.

Hangman- to energize and have fun, suitable for young learners.

Pictionary- revising vocabulary, suitable for all levels especially young learners.

The mime- to improve vocabulary and speaking skill appropriate for all levels especially young learners.

Hot seat- for vocabulary and speaking skill, appropriate for all levels and ages.

Where shall I go?-revising prepositions, speaking and listening skills, suitable for all levels and ages.

What's my problem? - improving listening and speaking skills, appropriate for all levels.

Generally every stage has its own position and every activity has its own aim. Activities can be used as an ice breaker, they can be used to introduce and present the new topic and some of them can be used to fix the new material. No matter what activities you use in your lessons, pupils should learn something from them because activities should not be just for fun; they should be more than just a game.

References:

Top 10 ESL games for English teachers abroad" by Emma Lander, May 25, 2018

Role of Warm-up Activity in Language Classroom" by Ashia Akther

<https://www.teachingenglish.org.uk/article/warmers>

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA FANINI O'QITISH METODIKASI

Jumaniyozova Fotima Durdiyevna,
Urganch tumanidagi 39-sonli mактабning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Annotasiya: Matematika metodikasi haqidagi tushuncha birinchi bo'lib Shveysariyalik pedagog matematik G.Pestalosining 1803-yilda yozgan "Sonni ko'rgazmali o'rganish" asarida bayon qilingan. Boshlang'ich ta'lif haqida ulug' mutafakkir Abu Rayhon Beruniy, Abu Ali Ibn Sino va boshqalar ta'lif va tarbiya haqidagi hur fikrlarida boshlang'ich ta'lif asoslarini o'rganish muammolari haqida o'z davrida ilg'or g'oyalarni olg'a surganlar.

Kalit so'zlar: matematika, metodika, jadval, kuzatish, texnologiya.

Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi butun pedagogik tadqiqotlarda pedagogik texnologiya, axborot texnologiyalari yutuqlarida qo'llaniladigan metodlardan foydalanadi. Kuzatish metodi - odatdag'i sharoitda kuzatish natijalarini tegishlicha qayd qilish bilan pedagogik jarayonni bevosita maqsadga yo'naltirilgan holda idrok qilishdan iborat. Matematika o'qitish metodikasi eng avvalo kichik yoshdag'i o'quvchilarini umumiyoq tizimda o'qitish va tarbiyalash vazifasini qo'yadi. Umumiyoq metodika boshlang'ich sinf matematikasining mazmunini va tizimliligini aks ettiradi, har bir bo'limni o'qitishning o'ziga xos xususiy metodlarini o'rgatadi. Boshlang'ich matematika o'qitish metodikasi bir necha fanlar bilan chambarchas bog'liqdir. Jumladan, o'qitish asosi bo'lgan matematika bilan, pedagogika, psixologiya, ona tili, texnologiya.

Boshlang'ich matematika kursining vazifasi maktab oldiga qo'yilgan o'quvchilarga fan asoslaridan puxta bilim berishda yangi texnologiyadan foydalanish, ularga hozirgi zamon ijtimoiy-iqtisodiy bilimlarni berish, turmushga, kasbhunarga yo'naltirish, kasblarni ongli tanlashga o'rgatish kabi vazifalarni hal qilishda yordam berishdan iborat.

Boshlang'ich mактабда matematika o'qitish metodikasida mustaqil va nazorat ishlari, o'quvchilardan individual yozma so'rov o'tkazishning samarali vositalari yaratilgan. Ba'zi didaktik materiallar dasturning chegaralangan doiradagi masalalarining o'zlashtirilishini reyting tizimida nazorat qilish uchun, boshqalari boshlang'ich maktab matematika kursining barcha asosiy mavzularini nazorat qilish uchun mo'ljallangan. Ayrim didaktik materiallarda o'qitish xarakteridagi materiallar, boshqalarida esa nazoratni amalga oshirish uchun materiallar ko'proqdir.

Boshlang'ich maktab matematikasida barcha didaktik materiallar uchun umumiyoq topshiriqlarning murakkabligi bo'yicha tabaqahtirilishidir. Bu materiallar tuzuvchilarning g'oyasiga ko'ra ma'lum mavzu bo'yicha topshiriqning biror usulini bajarishi o'quvchining bu mavzuni faqat o'zlashtirganligi haqidagina emas, balki uni to'la aniqlangan darajada o'zlashtirganligi haqida ham guvohlik beradi.

Didaktik materiallarni o'quvchilarning o'quv materialini o'zlashtirish darajasini nazorat usullaridan biri sifatida qarash lozim. Shu bilan birga muayyan usul mazkur sinf, mazkur o'qituvchi uchun eng yaxshi usul bo'lmasligi ham mumkin. Shu sababli didaktik materiallar o'qituvchini o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasini aniqlash imkonini beradigan individual tekshirish uchun nazorat turlarini tuzishdan xalos eta olmaydi. Bu umummetodikaning asosiy vazifalaridan biridir.

Boshlang'ich matematika o'qitishda turli xil ko'rgazma qurollar qo'llaniladi. Masalan, -atrofda mavjud predmetlar: kitob, daftar, qalam, sanoq cho'plari va hokazo. -Tasviriy ko'rgazma qurollar: Bunday ko'rgazma qurollar turiga o'quvchilarga tanish bo'lgan o'quv jadvallari va rasmlardan boshqa qurollar kiradi. -Jadvallar: Jadvallar qo'llanishiga qarab turlicha bo'ladi. Bilishga; ko'rsatma berishga; mashq qilishga; ma'lumot berishga doir bo'ladi.

Foydalilanigan adabiyotlar:

1. Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori .- T.: "Sharq" nashri yotmatbaa konserni , 1997.
2. X.E.Nazarov, Q.Tursunov, A.A'lamov "Matematika o'qitish metodikasi" ma'ruzalar matni,Samarqand,2010.

LEARNING STYLES AND LEARNING METHODS

Jumaniyazova Gawhar Quwatbaevna
Qoroqolpog'iston Respublikasi Kegayli tumani
1-son mактабининг Ingliz tili fani o'qituvchisi
+998913848831
gawhar.jumaniyazova.88@mail.ru

Annotation: This article focuses on different learning styles and the effective activities for them. The importance of active learning method has also proved.

Key words: learning styles, learning pyramid, passive leaning, active learning,

Learning is the process of gaining knowledge and experience. Pupils learn differently .We have heard about these types of learners: visual, auditory and kinesthetic. Visual learners learn best when they read or see something, auditory learners learn more by listening and kinesthetic learners learn by doing and practicing. But despite of these types there are several other learning types in the world:

- Visual. This style uses colors, pictures, image to learn. These pupils can easily visualize information. Using whiteboards can be very effective for these type of pupils because they drawing.

- Aural. Music and sound are the strength of these types of learners because they typically have a good sense of rhythm. They are good listeners and they learn best through presentations such as lecture and speech.

- Verbal. These learners prefer using words in speech and writing. They can easily express themselves and they like to read and write. Activities like debating, speaking, discussion, asking questions are their favorite activities.

- Physical. This type learns through using body, hands and touching. Physical activities and sport play a big part in these pupils' lives. They like doing rather than seeing and hearing.

- Solitary. These learners prefer to self study and work alone. They like to be away from crowds and learn best when they are alone with their thoughts and feeing in a quite plane. So that independent works are the right tasks to give them.

- Social. These types of learners are natural group-workers. They like to be engaged with others, work on teams, and ask their peers for feedback in order to learn. That's why extra-curricular activities are favored by these types of pupils.

- Logical. These types of pupils learn through using reasoning and logic. They like to solve the complex problems by their scientific way of thinking. Computer-programming, math and science are their favorite ones.

Professor Rita Dunn discovered the methods of improvement in students learning and created "Dun and Dun learning style" based on over twenty years of research. Dunn and Dunn's learning style model looks at five different preferences including Environmental Influences, Emotional Influences, Sociological Influences, Physiological Influence and Psychological Influences.

However we cannot use separate individual tasks for every single pupil in class. Because there are several pupils in one class and it is impossible for a teacher to work individually with every pupil at once. So which strategies should teachers use in order to make the pupils learn more? National learning laboratory in Betel researched and created a "Learning pyramid", which illustrates the percentage of learning. According to this pyramid learners learn 5% by lecturing, 10% by reading, 20% with audio-visual materials, 30% by demonstration, 50% group-discussion, 75% practice by doing, 90% teaching others. The first four levels are passive learning methods; in contrast the bottom three levels are active learning methods. As we can see it would better to use active learning methods such as problem-solving, case study and role plays in order to make our students learn best. As American philosopher and educator Mortimer Adler said "All genuine learning is active, not passive".

References:

- "Understanding the 7types of learning styles" by Cheyenne Diaz
- "The learning pyramid" author James Kelly, September 2012
- "Dun and Dun learning style" by Kenneth and Rita Dunn 1975
- <https://www.brainyquote.com>

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

Jurayeva Muyassar Samijanova,
Namangan viloyati, Namangan tumani,
11-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi
uljaboyeva@gmail.com/tel:+998943035743

Annotatsiya

Ushbu magolada boshlang'ish ta'linda innovatsion texnologiyalardan foydalanish o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faoliytkni oshirish orgali o'quvchilarning mustaqil fikrlash, tahlil qilish, xulosalar chiqarish, o'z fikrini bayon qilish, uni asoslagan holda himoya qila bilish, muloqot, munozara, bahs olib borish ko'nikmalarini shakllanishi hamda rivojlanib borishi to'grisida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: texnologiya, innovatsion, rivojlanish, boshlang'ich ta'lim, sinf

Bugungi kuni ta'linda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish o'zining ijobiy natijalarini ko'rsatmoqda. Avvallari o'qib, yoddan aytib berish, faqat o'qituvchi aytgan narsalarni eslab qolish va qayta takrorlab aytib berish ko'nikmalarini bugun o'zini oqlamayapti. Hozirgi kunda boshlang'ich sinf o'quvchilarining qiziquvchanligi kun sayin ortib bormoqdaki, bu o'qituvchining zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Bilishimiz kerakki, o'qitishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish fanlarni mukammal o'rganishda zamin yaratadi. O'qituvchi o'quvchilarga aniq ma'lumot, ya'nii bilim berish, ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligi, uning mazmuni ko'p jihatdan metodik xizmat tizimining izchil yo'lga qo'yilishiga bog'liq. Boshlang'ich sinflarda zamonaviy pedagogik texnologiyalar o'quvchilarning juftliklarda, guruhlarda birgalikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantirib boradi. Masalan, "O'rgan - o'rgat" metodidan foydalanib ish olib borish ham bugungi kunda yaxshi samara bermoqda. Ta'limiy o'yinlardan foydalanish orqali darsning qiziqarli tashkil etilishiga erishiladi, o'quvchining sezgi, idrok, xotira, tafakkur, diqqati hamda tasavvurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Ushbu maqsaddan kelib chiqqan holda barcha umumta'lim maktablarining boshlang'ich sinflarida ta'lim jarayonini amalga oshirish, ta'lim-tarbiya ishlarini yaxshilash, zamonaviy pedagogik, innovatsion va axborot texnologiyalarini ta'lim jarayoniga tatbiq etish, ilg'or ish tajribalarini ommalashtirish, jamoatchilik asosida ta'lim muassasasi o'rtasidagi hamkorlikni yuzaga keltirish, uni mustahkamlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Mening bir necha yillik ish faoliyatim davomida darslarda "Musobaqa", "Aqliy hujum", "Oltin toj", "Axborotni uzatish", "Kapalak", "Zanjir", "Muz yorar", "Muammoli dars", "Axborot uzatish", "Ko'chma bozor", "Boshqotirma", "Sayohat", Klaster, "Kichik guruhlarda ishslash" kabi yangi texnologiyalardan samarali foydalanaman.

Biz quyida boshlang'ich ta'lim darslarida qo'llaniladigan metodlardan namunalar keltiramiz.

"Bumerang" texnologiyasi. (3-sinf Matematika ?Uzunlik birliklari darsini mustaxkamlash qismida); Bu texnologiya o'quvchi-talabalarni dars jarayonida, darsdan tashqarida turli adabiyotlar, matnlar bilan ishslash, o'rganilgan materialni yodda saqlab qolish, so'zlab bera olish, fikrini erkin xolda bayon eta olish hamda bir dars davomida barcha o'quvchilarni baholay olishga qaratilgan. Maqsad: dars davomida o'quvchilarga tarqatilgan materiallarni ular tomonidan yakka va guruh holatida o'zlashtirib olishlari hamda o'zaro suhbat munozara orqali, turli savollar, tarqatma materiallar va undagi matnlar qay darajada o'zlashtirilganini nazorat qilish. Dars davomida o'quvchilar tomonidan baho ballarini egallashga imkoniyat yaratish.

"Blits - o'yin" texnologiyasi. (Matematika, O'qish, Tabiatshunoslik); Maqsad: Ushbu texnologiya o'quvchilarni harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etishga, mantiqiy fikrlashga, o'rganayotgan predmeti asosida ko'p, xilma-xil fikrlardan, ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishni o'rgatishga qaratilgan. Ushbu texnologiya davomida o'quvchilar o'zlarining mustaqil fikrlarini boshqalarga o'tkaza oladilar, chunki bu texnologiya shunga to'liq sharoit yaratib beradi. Boshlang'ich ta'linda innovatsion texnologiyalardan foydalanish uchun mavzuni chuqur o'rganish, uni qaysi metod asosida tashkil etilsa samara berishini aniqlagan holda darsning rejsasi va loyihasini tuzib olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

"Kapalak usulida (kapalak uchib yurgandek) o'qituvchi matnni o'qiy boshlaydi va ziyrak o'quvchi matnni qolgan joyidan davom ettiradi. O'yin shu tariqa davom etadi.

"Boshqotirma". Bu usulda o'quvchilar berilgan savollarga javob berish orqali yangi mavzu nomi kelib chiqadi.

"Axbarot uzatish". Biror mavzu bo'yicha har bir o'quvchi o'z bilganini aytadi. Masalan: "Sayr" mavzusida o'qituvchi "Men sayrga borish uchun suv olaman" desa, 1-o'quvchi "Men esa suv, non olib boraman", deydi, 2-o'quvchi esa "Men suv, non va tuz olibboraman", deydi va o'yin shu tariqa davom etadi. Keyin xulosa

yasaladi.

"Ko'chma bozor". Bu usul matematika darslarida yaxshi natija beradi. Chunki bu xaridor va sotuvchidan iborat bo'lib, o'quvchilarning o'z bilimlarini namoyish etadigan yarmarkasidir.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf darslarida interaktiv texnologiyalardan foydalanish zarur bilim va ko'nikmalarни faol o'zlashtirishlarida, o'quvchilarni intellektini va tafakkurini teranlashtirishda ijobjiy natijalarni beradi va pedagog tomonidan qo'yilgan aniq maqsadlar amalga oshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.N.N.Azizxo'jaeva. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T.: Yozuvchi nashriyoti, 2006.
- 2.R.Mavlonova, N.X.Raxmonqulova. Boshlang'ich ta'lilda innovastiya. Metodik qo'llanma, TDPU, 2007.

INGLIZ TILIDA SO'ROQ GAPLAR VA MAXSUS SO'ROQ GAPLAR MAVZULARINI O'QITISH METODIKASI

Kamalova Dilafruz

Namangan shaxar 1-sonli

Ixtisoslashtirilgan maktab o'qituvchisi

Kamalovadilafruz2020@gmail.com

Annotatsiya: ushbu tezisda maktab o'quvchilar uchun ingliz tilidan so'roq gaplarni tuzish, ularni gaopda va og'zaki nutqda qo'llash, so'roq gaplar, maxsus so'roq gaplarni tuzilish sxemalarini o'rgatish metodikalari va usullari haqida so'z yuritamiz.

Kalit so'zlar: positive subject, Who saw you so'rog'I, Who did you see, special questions

So'roq gaplar ingliz tilida odatda yordamchi fe'lni (is/are/have etc.) egadan oldin qo'llash orqali yasaladi:
Positive: You are eating.

Question: Are you eating? What are you eating? Ko'rinishida yasash mumkun. O'quvchilarga bu mavzuni tushuntirishda quyidagi usul judayam qulay hisoblanadi.

Positive question (verb+subject)

I am late Am I late?

That seat is free Is that seat free?

She was Angry Why was she angry?

Usbu usulda biz o'quvchilarga bir nechta gaplarni va so'roqlarni yozib beramiz. O'quvchilar uchun bu tayyor formula hisoblanadi. Mustahkamlash uchun o'zlariga mustaqil ravishda tuzishlarini taklif qilamiz. Biroz kattaroq so'roq gaplar ham shu tartibda tuziladi: Where has Nodira? - Nodira qayerga ketdi?

O'zbek tilidan ingliz tili so'roq gaplar tuzishda ham farq qildi. Masalan hozirgi va o'tgan oddiy zamонларда "do / does / did" yordamchi fe'llaridn foydalanib tuziladi.

Present simle questions: ? ?(do- I ,we,you,they@does-he,she,it)} work/live / go etc.

past simple questions: ? ?(@did-you,she,they (etc))} work / live / go etc.

ushbu formani o'quvchilarga tushuntirib mustahkamlab qo'yganimizdan so'zng. O'quvchilar mustaqil ravishda bemalol tuza oladilar. Mustahkamlab olishlari uchun o'quvchilarga positive larni berib so'roqqa aylantirishni topshiriq beramiz. Bundan tashqari ba'zi qoidalarni eslatib o'tish lozim. Bazan "do" asosiy fe'l sifatida q'llanilishi mumkun. Shakli: (do you do / did he do etc)

Inkor so'roq gaplar quyidagi ko'rinishda tuziladi: Why isn't...? / Why don't...? etc. formasi: Why + negative

Maxsus so'roq gaplar: maxsus so'roq gaplar (special questions) gapning aynan bir bo'lagiga savol berish uchun so'roq olmoshlari yordamida yasaladi. So'roq olmoshari doimo maxsus so'roq gap boshida keladi. Maxsus so'roq gaplar tuzilishiga ko'ra ikki xil bo'ladi. 1- egaga yoki eganing aniqlovchisiga savol berish. Bunda gap turi darak gapdagiday bo'ladi. Masalan:

Andrey lives in this house----- Who lives in this house? Yani egaga savol berish.

That book is mine----- which book is yours?-eganing aniqlovchisiga savol berish

2-hil-gapning boshqa bo'laklariga savol berishboshqa gap boshidagi so'roq olmoshidan keyingi gap tartibi umumiy so'roq gapdagiday bo'ladi. Masalan:

-What did Andrey say?----- Andrey said nothing

-Who are you phoning?----- Kimga telefon qilyapsan

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

Essential Gramar in use-Raymond Murphy, Cambridge,1994

English Grammar in Use- Raymond Murphy, Cambridge, 2004

English flesh cards.com

Prep.uz sayti

THE ROLE OF EDUCATIONAL PSYCHOLOGY IN SECONDARY SCHOOL SYSTEM

Karimberdieva Mokhira Egamberdieva

EFL teacher secondary school №26 Fergana city

(+998906317344, mohira.karimberdiyeva.89@bk.ru),

Karimberdieva Muattar Egamderdievna EFL teacher secondary school №37

Besharik district Fergana region (+998972108387, muattarxon.karimberdieva.87@bk.ru)

Annotation: This thesis includes some information about importance of educational psychology in teaching system, and some information is informed about how to solve the problems when teachers come across to work with teens during the lesson.

Key words: education, psychology, learning, motivation, intelligence, cognitive development, educational technology, organizational learning, special education, classroom management, discipline

Education is connected with psychology very tightly; we could not imagine them in education system. Educational psychology is the base of teaching and in education, it is important for teacher to know his/her students' individual psychology. Educational psychology is the branch of psychology concerned with the scientific study of human learning. The study of learning processes, from both cognitive and behavioral perspectives, allows researchers to understand individual differences in intelligence, cognitive development, affect, motivation, self-regulation, and self-concept, as well as their role in learning. The field of educational psychology relies heavily on quantitative methods, including testing and measurement, to enhance educational activities related to instructional design, classroom management, and assessment, which serve to facilitate learning processes in various educational settings across the lifespan. Educational psychology in turn informs a wide range of specialities within educational studies, including instructional design, educational technology, curriculum development, organizational learning, special education, classroom management, and student motivation. The field of educational psychology involves the study of memory, conceptual processes, and individual differences (via cognitive psychology) in conceptualizing new strategies for learning processes in humans. Educational psychology has seen rapid growth and development as a profession in the last twenty years. In today's complex educational system, educational psychologists work with educators, administrators, teachers, and students to learn more about how to help people learn best. This often involves finding ways to identify students who may need extra help, developing programs aimed at helping students who are struggling and even creating new learning methods. Teacher is like a philosopher who guides his student. He is responsible to be aware about growth and development of the students. It is educational psychology, which enables the teacher to use various techniques. The importance of educational psychology and teachers has the following points:

Educational Psychology helps teacher to know that how learning takes place. It enables a teacher that how learning process should be initiated, how to motivate, how to memorize or learn. It helps teachers to guide the students in right direction in order to canalized student's abilities in right direction. It informs a teacher, about the nature of the learners and his potentialities.

It helps a teacher to develop a student personality because the completely educational process is for student's personality development.

It helps a teacher to adjust his methodologies of learning to the nature / demand of the learner. It enables a teacher to know the problems of individual differences and treat every student on his / her merit. It helps a teacher that how to solve the learning problems of a student.

It helps a teacher that how to evaluate a students that whether the purpose of teaching & learning has been achieved.

Teachers always come across some difficulties during teaching teenagers at school because their brains are on developing process so that their psychological situation is changeable. Teaching teens is very different to teaching other age groups, it does not make it any easier for teachers to teach them. Each student in class will be experiencing something different in their day-to-day lives. Whatever happens outside the classroom will have a huge impact on students' behavior inside the classroom. Every teacher should remember that his/her students might be dealing with issues which may affect their behavior. Some teachers prefer to use disciplines if they come across some issues during teaching teenagers but discipline can be a problem. This is possibly the biggest reason teaching teens is difficult. There are a load of physical and emotional reasons teens act out. Even though we may treat them like adults they can still sometimes behave like

children. In these situations it's best to explain the rules of the classroom and potential consequences of their ill-discipline carefully and calmly. Maintaining interest is key. One way for teachers to try to avoid discipline issues is to make sure students are interested in the lesson. This is really important for teens. Adults can pay attention to be polite or because they know they should. If teens aren't interested, they won't bother trying to fake it. They will just get on with whatever they want to do, even though that may have nothing to do with the lesson.

Teachers should try to keep up-to-date with who and what are trending with the younger generation. Instructors should not rely on their course book to provide them with popular culture references because chances are, it is outdated. By talking to their students, they should be able to keep up with what is hot and what is not in their lives. All teachers enjoy teaching different age groups. Each age group has their own challenges and rewards. Teens, however, seem to get the raw end of the deal in terms of reputation. Teachers should not let others put them off teaching teens until they have tried it themselves. Trainers may find them more rewarding than they expected.

References

1. Jump up to:a b Snowman, Jack (1997). Educational Psychology: What Do We Teach, What Should We Teach?.. "Educational Psychology", 9, 151-169
- 2.Lucas, J.L.; Blazek, M.A. & Riley, A.B. (2005). The lack of representation of educational psychology and school psychology in introductory psychology textbooks. *Educational Psychology*, 25, 347-51.
3. Internet sources: <https://cyberleninka.ru/article/n/educational-setting-of-school-developing-possibilities-practice-of-performance>, <http://studylecturenotes.com/educational-psychology-importance-for-teachers-education/>, <https://www.theteflacademy.com/blog/2018/06/the-challenges-of-teaching-teens/>

BOSHLANG'ICH SINFLARDA CHET TILI DARSLARINI SAMARALI TASHKILLASHTIRISH

Karimova Zarina

Navoi viloyat Qiziltepa tuman 8-umumta'lim məktəb

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinflarda chet tili darslarini samarali tashkillashtirish haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: uzluksiz ta'lif, Prezident Qarori, xorijiy til

Mamlakatimizda ta'lif tizimining barcha bosqichlarida chet tillarini uzuksiz o'rganishni talab qilish borasida keng qamrovli islohotlar amalga oshirilmoqda. Prezidentimiz Islom Karimovning 2012-yil 10-dekabrda qabul qilingan "Chet tillarni o'rgatish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori bu borada muhim omil bo'lmoqda. Ushbu qarorda chet tillarni o'qitishda zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda ilg'or uslublarni joriy etish, chet tillarda erkin so'zlasha oladigan mutaxassislarni tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish hamda buning negizida, ularning jahon sivilizatsiyasi yutuqlari hamda dunyo axborot resurslaridan foydalanishlari, xalqaro hamkorlik va muloqotni rivojlantirishlari uchun shart-sharoitlar va imkoniyatlar yaratish bilan bog'liq keng ko'lamli vazifalar belgilangan.

Vatanimizning kelajagi, xalqimizning ertangi kuni, mamlakatimizning jahon hamjamiyatidagi obro'-e'tibori, avvalambor, farzandlarimizning unib-o'sib, ulg'ayib, qanday inson bo'lib hayotga kirib borishiga bog'liqdir. Biz bunday o'tkir haqiqatni hech qachon unutmasligimiz kerak. Ma'naviyatni shakllantirishga bevosita ta'sir qiladigan muhim hayotiy omil - bu ta'lif-tarbiya tizimi bilan chambarchas bog'liqdir. Ma'lumki, ota-bobolarimiz qadimdan bebaho boylik bo'lmissa ilm-u ma'rifikat, ta'lif va tarbiyani inson kamoloti va millat ravnaqining eng asosiy sharti va garovi deb bilgan. Albatta, ta'lif-tarbiya - ong mahsuli, lekin ayni vaqtida ong darajasi va uning rivojini ham belgilaydigan, ya'ni xalq ma'naviyatini shakllantiradigan va boyitadigan eng muhim omildir. Binobarin, ta'lif-tarbiya tizimini va shu asosda ongni o'zgartirmasdan turib, ma'naviyatni rivojlantirib bo'lmaydi. Shu bois bu sohada yuzaki, rasmiy yondashuvlarga, puxta o'ylanmagan ishlarga mutlaqo yo'l qo'yib bo'lmaydi. Məktəb, ta'lif-tarbiya masalasi davlat va jamiyat nazoratida bo'lishi asosiy qonunlarimizda belgilab qo'yilgan. Shu bilan birga bu keng jamoatchilik, butun xalqimizning ishtiroti va keng qo'llab-quvvatlashini talab qiladigan umummilliy masaladir. Shuni unutmasligimiz kerakki, kelajagimiz poydevori bilim dargohlarida yaratiladi, boshqacha aytganda, xalqimizning ertangi kuni qanday bo'lishi farzandlarimizning bugun qanday ta'lif va tarbiya olishiga bog'liq. Buning uchun har qaysi ota-ona, ustoz va murabbiy har bir bola timsolda avvalo shaxsni ko'rishi zarur. Ana shu oddiy talabdan kelib chiqqan holda, farzandlarimizni mustaqil va keng fikrlash qobiliyatiga ega bo'lgan, ongli yashaydigan komil insonlar etib voyaga yetkazish - ta'lif-tarbiya sohasining asosiy maqsadi va vazifasi bo'lishi lozim, deb qabul qilishimiz kerak. Bu esa ta'lif va tarbiya ishini uyg'un holda olib borishni talab etadi. Ta'lifni tarbiyadan, tarbiyani esa ta'lifdan ajratib bo'lmaydi - bu sharqona qarash, sharqona hayot falsafasi.

Hozirgi globallashuv davri barcha insonlardan bir necha tillarni mukammal bilishni talab etmoqda. Xususan, yurtimizda ham nafaqat ingliz tili, balki nemis va fransuz tillarini chuqur o'rgatilishiga alohida e'tibor berib kelinmoqda. Har qanday xorijiy tilni o'rganish boshlang'ich sinflardan boshlab o'rgatilishi darslarga alohida yondashishni talab qilmoqda. O'quvchilarining yangi tilga qiziqishini oshirish va ular egallagan bilimlarni mustahkamlash uchun o'qituvchi ko'plab izlanishlar qilishi kerak, albatta. Yosh o'quvchilar bilan ishslash jarayonida ularning yoshini, qiziqishini, iste'dodini, dunyoqarashini hisobga olish muhim ahamiyat kasb etadi. Chet tillarini o'rganishning maktabgacha ta'lif muassasalari va boshlang'ich sinf darslariga kirib kelishi chet tili o'rganishning hozirgi jamiyat hayotidagi yuqori o'mni va uning o'quv fani sifatidagi katta ta'lif-tarbiyaviy ahamiyatga ega ekanligiga bog'liq. Bola chet tilini o'rganishi qanchalik erta boshlasa, uning samarasini shunchalik yaxshi bo'ladi.

Kichik məktəb yoshidagi bolalar bilan ishslash bir muncha murakkab sanaladi. Ularning diqqati muntazam bo'lmaydi va ular tezda zerikib qolishlari mumkin. Shuning uchun darsning samarasini va o'quvchilarining darsga munosabati bevosita darsning qanchalik qiziqarli tarzda olib borilishiga bog'liq. Chet tili darslari har bir o'quvchi uchun qiziqarli va maroqli bo'lishi uchun o'qituvchi darslarda chet tilidagi harakatli o'yinlar, har xil she'rlar, topishmoqlar, tez aytishlar, ashulalardan foydalanishi ahamiyatlidir. Kuylash orqali, ya'ni she'rlarni ritmiga solib aytish orqali bolada "til hissi" uyg'onadi.

Hozirgi davr talabi xorijiy tillarni mukammal o'rganish va uni hayotga tadbiq etishga qaratilgandir. Ayniqsa dars sifat darajalarini samaradorligini oshirish uchun ilg'or pedagogik texnologiyalarining dars jarayonida qo'llash, ingliz tilini chuqur o'rganish uchun zamin bo'ladi. Shu nuqtayi nazardan bugungi kunda Respublikamizdagi ta'lrim tizimida "Innovatsion pedagogika", "Innovatsion texnologiyalar", "Interfaol metod va usullar", "Yangi pedagogik texnologiyalar" kabi ko'plab yangi tushunchalar kirib kelmoqda.

Har bir dars jonli, hissiyotga boy tarzda o'tkazilishi zarur, zero o'quvchilar darsdagi jarayonning har bir bosqichidan ijobiy taassurot ola olsinlar va ular mashg'ulotdan mamnun bo'lishlari muhimdir. Bunda ko'rgazmali qurollar katta rol o'ynaydi. Turli xil rasmlı kartochkalardan, o'yinchoqlardan foydalanan darsning yorqin va maroqli bo'lishini hamda o'quvchilarning bilimlarni puxta o'zlashtirishlarini ta'minlaydi.

O'quvchilarni darsga diqqat-e'tiborini tortish uchun har bir mashg'ulotni ashulali salomlashishdan boshlash sinfda qulay psixologik muhitni yaratishga yordam beradi. Chet tilini yoshlikdan boshlab o'rgatish bolada o'rganilayotgan tilga qiziqish va ijobiy munosabat, xalqlar madaniyatiga qiziqish, o'zini shaxs sifatida ma'lum bir til va madaniy jamiyatga tegishli ekanligini anglash, chet tilini o'rganishning muhimligini tushunish kabi xislatlar shakllanadi.

WAYS OF TEACHING READING COMPREHENSION THROUGH SHORT STORIES

Khujaniyazova Nargiza Erkaboyevna
English teacher of the secondary school №38
Khorezm region Shovot district

*Annotatsiya: Maqolada o'qib tushunishni qisqa hikoyalari orqali o'rgatish usullari haqida so'z yuritilgan.
Kalit so'z: monitoring comprehension, metacognition, EFL*

Research into the interconnectivity of the short story teaching and the acquisition of the English as a foreign language (EFL) reading skill supports the positive impact of the use of the short story and brief narrative texts in improving learners' reading comprehension. The short story's distinctive features, i.e., its brevity, modernity, and variety make it appealing and interesting to language learners. When the short story is chosen based on the students' level of English proficiency, it can offer them adequate linguistic, intellectual, and emotional involvement and enrich their learning experience. Thus, this paper proposes that the short story can provide EFL learners with a suitable study resource which is both delightful and instructive to improve their linguistic proficiency and writing skills. Consequently, the researcher aims to put forward a variety of strategies to make the teaching of the short story enjoyable and an academically enriching experience. These strategies include the design and implementation of motivation building techniques which facilitate overall reading comprehension, written skills, and enrich their cultural orientation. A systematic teaching strategy for the use of the short story to improve reading skill can include the following stages:

- I. Pre-reading activities: to provide students with vocabulary exercises and cultural background
- II. In-class oral reading: to improve oral and spoken abilities
- III. Textual analysis and group work: to improve reading comprehension and small scale writing tasks
- IV. Post-reading assignments: to establish the acquired knowledge and improve more comprehensive skills.

Reading is the active process of understanding print and graphic texts. Comprehension strategies are conscious plans - sets of steps that good readers use to make sense of short story. Comprehension strategy instruction helps students become purposeful, active readers who are in control of their own reading comprehension. These seven strategies have research-based evidence for improving short story comprehension.

Monitoring comprehension. Students who are good at monitoring their comprehension know when they understand what they read and when they do not. They have strategies to "fix" problems in their understanding as the problems arise. Research shows that instruction, even in the early grades, can help students become better at monitoring their comprehension. Comprehension monitoring instruction teaches students to:

- Be aware of what they do understand
- Identify what they do not understand
- Use appropriate strategies to resolve problems in comprehension

Metacognition. Metacognition can be defined as "thinking about thinking." Good readers use metacognitive strategies to think about and have control over their reading. Before reading, they might clarify their purpose for reading and preview the short story. During reading, they might monitor their understanding, adjusting their reading speed to fit the difficulty of the short story and "fixing" any comprehension problems they have. After reading, they check their understanding of what they read.

Students can be taught to be strategic and effective readers. Struggling readers benefit from a variety of instructional approaches that demonstrate reading skills as subject content is taught. Direct teaching, thinking aloud, modelling, discussion, and small-group support are only a few of the approaches teachers use to help students become more strategic and effective readers in different contexts.

Since the objective of EFL teaching is to help students to communicate fluently in the target language, teachers should provide an authentic model of language use. To do it, she/he should focus not only on linguistic but also on literary and cultural elements. Since short stories offer these elements, they are highly beneficial to use in EFL teaching programs. However, the selection of short stories should be done in reference to the course objective, the learners' profile, and the story content in order to make the best of it. Since every teaching situation is unique, the use of one single piece of literature varies from classroom to

classroom and from teacher to teacher. Like what the discussion in this paper shows, short stories can be used to provide different activities for reading, listening, writing and speaking classes. Short story creates a meaningful context to teach different language focuses and to improve the students' interpretative strategies. Last but not least, the same story may also serve for some other language focuses or skills such as vocabulary development. In the long run, the teacher's role is a facilitator who guides the students as they draw inference and form learning experiences through personal involvement with the text.

References:

- National Reading Panel (2000). Teaching children to read: An evidence-based assessment of the scientific research literature on reading and its implications for reading instruction: Reports of the subgroups. Bethesda, MD: National Institute of Child Health and Human Development, National Institutes of Health.
- Pearson, P. D., Roehler, L. R., Dole, J. A., & Duffy, G. G. (1992). Developing expertise in reading comprehension. In S. J. Samuels & A. E. Farstrup (Eds.), What research has to say about reading instruction (2nd ed., pp. 145-199). Newark, DE: International Reading Association
- Young, A. (1996). Introducing critical thinking at the college level with children's stories .College Teaching, 44(3), 90-93.
- <http://resources.woodlands-junior.kent.sch.uk/interactive/literacy/index.htm>
- <http://www.oxfordowl.co.uk/FindBook>

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA MULTIMEDIA VOSITALARIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Kurbanova Sanobar Ziyadullayevna
Guliston tuman 8-maktab o'qituvchisi
sanobarkurbanova@mail.ru
Tog'ayeva Nafisa Ibragimova
Mirzaobod tuman 7-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya

Magolada boshlang'ich sinfda ta'lim va tarbiya samaradorligiga, ta'lim jarayonida multimedialiadan foydalanish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Boshlang'ich ta'lim tizimida yangi pedagogik texnologiyalar, shu jumladan multimediali darslar haqida qisqacha yoritilgan

Tayanch so'zlar: ta'lim jarayoni, axborot texnologiyalari, multimedia.

Bugungi kunda ta'lim jarayonining mazmuni va sifati axborotlashgan jamiyatning dolzarb masalalari va ustuvor yo'naliшlaridan biri sifatida ko'rilmoxda. Ta'lim jarayonini rivojlantirish, uning samaradorligini oshirish yo'llari izlanmoqda, ta'lim-tarbiya jarayonida axborot texnologiyalarini joriy etish, o'quvchilarni zamonaviy kompyuter texnologiyalaridan foydalanishga bo'lgan qiziqishini oshirish masalasi ommalashmoqda.

Axbotot texnologiyalarini qo'llash - har bir o'qituvchi barcha o'quvchilar ko'zda tutilgandek o'zlashtiradigan mashg'ulot olib borishini ta'minlaydi. Bunda har bir o'quvchi o'z motivlari va intellektual darajasiga ega holda mashg'ulotni oldindan ko'zda tutilgan darajada o'zlashtiradi.

Boshlang'ich sinfda ta'lim va tarbiya samaradorligiga erishishda, birinchi navbatda, o'quvchilarning zamonaviy axborot texnologiyalarini o'zlashtirishiga tayyorlarligi va keyinchalik mustaqil ta'lim olishlarida ular yordamida qolga kiritgan axborotlardan foydalanishga qodirligi nazarda tutiladi. Bu maqsadlarni amalga oshirishda boshlang'ich sinf o'qituvchilari kichik maktab yoshidagi o'quvchilarni bilim berish amaliyotida turli xil maqsadli chora - tadbirlarni ishlab chiqishi, birinchi navbatda o'quv - tarbiyaviy jarayonda axborot - kommunikasiya texnologiyalaridan foydalanishi juda muhimdir.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida multimedialiadan foydalanish o'qituvchiga:

- darsni zamonaviy tarzda modellashtirish;
- bilimlarini chuqurlashtirish uchun qo'shimcha ma'lumot va axborotlarga ega bo'lish; - nazariy va mustaqil ishlashni tayyorlash imkonini beradi.

Boshlang'ich ta'lim jarayonida multimedialiadan foydalanish o'quvchilarga:

- fanga qiziqish uyg'otish, o'z bilimlarini nazorat qilish va mustahkamlash;
- ensiklopedik ko'rinishdagi axborotlarni tezkor olish;
- mavzuni o'rganishda o'zi uchun qulay bo'lgan tezlik va o'zlashtirish darajasini tanlash;
- zamonaviy axboro - kommunikatsion texnologiyalarga jalb qilish, uni egallash va unga doimiy ishlashga bo'lgan ehtiyojni shakllantirish imkoniyatlarini beradi.

Mohir pedagog K.D.Ushenskiy "Bola tabiatni ko'rgazmalilikni talab etadi", - deya ta'kidlagan edi. Ayniqsa, 1-4- sinf o'quvchilari ko'rgazmali - obrazli tasavvurga muhtoj bo'ladi. Shuning uchun ta'lim berishda imkon boricha ko'proq sifatli illyustrativ materiallardan foydalanish maqsadga muvofiq. Ularga yangi bilim berish jarayonida nafaqat ko'z orqali ko'rish mumkin bo'lgan, balki eshitish, hissiyat, tasavvur qilishga yordam beradigan vositalardan keng foydalanish lozim.

O'quv ma'lumotini qabul qilishda o'quvchilarning qanchalik ko'p his - tuyg'ulari qatnashsa, shunchalik o'zlashtirishi tezlashadi. Bu imkoniyatni multimediali ko'rgazmali ta'lim amalga oshiradi.

"Multimedia" atamasi ingliz manbalaridan deyarli turli xil transkripsiyalardaturli tillargakirib borgan. Lotin so'zlarining birikmasidan kelib chiqadi multum (ko'p) va media, o'rta (Fokus, vosita, usul). Demak, "multimedia" "ko'p muhitlar" degan ma'noni anglatadi.

"Multimedia" tushunchasi inson faoliyatining turli sohalarida qo'llaniladi. Kompyuter sohasida bu saytlarning rivojlanishi, gipermatnli tizimlar, kompyuter grafikasi, kompyuter animatsiyasi vahk.; ommaviy axborot vositalarida - jurnalistika, shu jumladan internet-jurnalistikasi, nutq va ijtimoiy aloqalar va boshqalar; san'at sohasida - tarmoq san'ati, kompyuter animatsiyasi, kompyuterdagi videolarni tahrirlash, ovoz yozish, film va boshqalar.

Multimediali darslar quyidagi didaktik masalalarni hal qilishga yordam beradi:

- fan bo'yicha asosiy bilimlarni o'zlashtirish;
- o'zlashtirilgan bilimlar izchilligini ta'minlash;

- o'z - o'zini nazorat ko'nikmasini shakllantirish;
- bilim olishga bo'lgan ehtiyojini rivojlantirish;

o'quvchilarni o'quv materiali ustida mustaqil ish olib borishlarida o'quv - metodik yordam ko'rsatish.

O'quv topshiriqlarini multimediali vositalar yordamida o'quvchilarga taqdim etish bir qadar qulayliklar tug'diradi. Chunki multimediali vositalar o'quvchilarning mustaqil faoliyat ko'rsatishlarini ta'minlashga xizmat qiladi. Har bir o'quvchini o'qituvchi hamda sinfdoshlari bilan muloqotga kirishish, hamkorlik qilishga undaydi.

Ilmiy tadqiqotlarda shu narsa ta'kidlanmoqdaki, axborot kommunikasiya texnologiyalari o'quvchilarning nazariy, ijodiy va refleksiya tafakkuri rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi. O'quvchining xotirasida u yoki bu hodisa, jarayonning obrazli tarzda saqlanishi o'quv materialini boyitib, uning o'zlashtirilishiga yaqindan yordam beradi.

Axborot - kommunikasiya texnologiyalarining ta'lif jarayoniga joriy etilishidan asosiy maqsad - aynan zamонавији axborot muhiti uchun xarakterli bo'lgan o'quv faoliyatları yangi turlarining paydo bo'lishidir.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning faolligini oshirish, mustaqil fikrlash qobiliyatlarini rivojlantirish, idrok va tasavvur qilish faolligini saqlab qolish va o'quvchini bilim olish maqsadida ta'lif jarayoniga kirib borishi uchun yetarli va kerakli sharoit yaratish, uning salomatligini va emosional xususiyatlarini mustahkamlash muhim. Boshlang'ich ta'limga o'quvchilarning barcha xususiyatlarini shakllantirishda axborot - kommunikasion texnologiyalarining o'z o'rni bor.

Axborot - kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish va ular yordamida o'quvchilarni har tomonlama bilimini oshirish, jamiyat uchun yetuk insonlar qilib tarbiyalash eng dolzarb mavzulardan biri bo'lib kelmoqda. Buning uchun har bir sohani o'rganish, izlanish va tajriba orttirish, turli usul va yangi zamoanviy texnologiyalardan foydalanish kerak bo'ladi. Shuning uchun ham maktabgacha ta'lif muassasalaridan tortib oily ta'lif tizimigacha yoshlarga bilim berish, tarbiyalash, ularning ijtimoiy, huquqiy savodxonligi va madaniyatini shakllantirishda yangi axborot - kommunikation texnologiyalaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir.

Foydalilanigan axborotlar ro'yxati:

"Boshlang'ich ta'lif konsepsiysi ". Toshkent 2015

Boshlang'ich ta'lif sifatini oshirishda zamонавији pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llash Toshkent 2014

R. Ishmuhamedov, M. Yuldashev. Ta'lif va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar .- Toshkent - 2013

Ta'lif texnologiyalari. Ilmiy - uslubiy jurnal 2015 - 2016 -yil sonlari.

BOSHLANG'ICH SINFLARNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH

**Latipova Oysara,
Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 14-maktab
boslang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqola boslang'ich sinflarda o'quvchilarni mustaqil fikrlash, ijodkorlikka o'rgatishda zamonaviy o'qitish metodlari - interaktiv metodlar, innovasion texnologiyalarning o'rni benihoya katta ekanligi haqida. Boslang'ich sinf o'qituvchisi pedagogik jarayonni to'g'ri boshqara bilishi uchun chuqur bilim va kasbiy kompetensiyaga ega bo'lishi lozimligi haqida ham fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy texnologiya, kompetensiya, innovasion, interaktiv metod.

Hozirgi kundba ta'lif sohasida innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan talab kundan-kunga ortib bormoqda. Bunday bo'lishining sabablaridan biri, shu vaqtgacha an'anaviy ta'limda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zları qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, hatto xulosalarni ham o'zları keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. O'qituvchi bu jarayonda shaxsni rivojlantirish texnologiyasida bilim olishi va tarbiyalanishiga sharoit yaratadi va berilgan vazifalarni ijodiy yo'ndashgan holda bajaradi. Ta'lif jarayonida o'quvchi asosiy figuraga aylanadi.

Boslang'ich ta'lifning samaradorligini ta'minlashda o'qituvchining shaxsiy sifatlari va pedagogik mahorati ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun umumta'lif mifiktablarida ayniqsa, boslang'ich sinflarda malakali kasb egalarini tayyorlash, ularni mustaqil fikrlash, ijodkorlikka o'rgatishda zamonaviy o'qitish metodlari - interaktiv metodlar, innovasion texnologiyalarning o'rni va roli benihoya ka ttadir. Demak, boslang'ich sinf o'qituvchisi pedagogik jarayonni to'g'ri boshqara bilishi uchun chuqur bilim va kasbiy kompetensiyaga ega bo'lishi lozim. O'qituvchi ko'p jihatdan o'quvchi uchun o'rnakdur. Shuning uchin u birinchi navbatda o'z ish faoliyatida pedagogik va AKT dan mustaqil, faol foydalana olib ularni o'ziga jalb eta olishi kerak.

Darslarimizda ta'lif-tarbiya samaradorligi faqat pedagog va o'quvchilarning birgalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi. Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

- o'quvchilarni dars davomida befarq bo'lmasligi mustaqil fikrlash, ijod etish va izlanishga majbur etish;
- o'quvchilarni o'quv jarayonida bilimga bo'lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo'lishini ta'minlanishi;
- o'quvchining bilimga bo'lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirishi;
- o'qituvchi va o'quvchining hamisha hamkorlikda faoliyatini tashkillanishi.

Dars jarayonidagi ta'lif-tarbiya ishlarini innovasion texnologiyalardan foydalanish asosida tashkil etish ijobiy natija beradi, chunki o'qituvchi innovasion faoliyat yuritgandagina ta'lif mazmuni o'zgaradi. Dars jarayonida mashg'ulotlarni olib borishda pedagog xodimlarning ixtisosи, bilimva ko'nikmalari, kasbiy mahorat darajasi, dunyoqarashi, shaxsiy psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, innovasion texnologiyalardan foydalanish zamonaviy dars berishining asoslarini yaratishdek pedagogik g'oyalarga zamin bo'lishi mumkin.

Bugungi kunda o'quv mashg'ulotlari samaradorligini oshirish maqsadida quyidagi usullar qo'llanilmoqda: "Klaster", "Aqliy hujum", "Kichik guruhlarda ishslash", "Rolli o'yin", "Press usuli", "BBB", "Orfografik estafeta", "6x6x6", "Yumaloqlangan qor", "Sinkveyn", "Zigzag", "Yozma bahslar", "Qarorlar shajarası", "Baholovchi munozara", "Elpig'ich", "Charxpak", "Fikrlovchi qalpoqcha", "Men□ dan faxrlanaman".

Boslang'ich sinflarda darslarda interfaol metodlar va ta'limi didaktik o'yinlardan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan bir qatorda ularni fanga bo'lgan qiziqishlarini ham orttiradi. Rivojlangan mamlakatlar ta'lif tizimida shaxs izviylashuvini ta'minlovchi yetakchi omil sifatida ta'lif jarayoni e'tirof etilsa, biz shaxsning shakllanishida ta'lif hamda tarbiya jarayoni birdek ahamiyatga ega ekanligiga urg'u beramiz. Aksariyat hollarda esa tarbiya jarayoni bu borada ustuvor bo'lishi lozim, chunki o'zida axloqiy xislatlarni namoyon eta olgan shaxsgina ijtimoiy munosabatlarni tashkil etish jarayonida ular mazmunining ijobiy xususiyat kasb etishini ta'minlaydi, axloqli insongina ta'lif (bilim) ni qadrlay oladi, zero, axloqning asosiy kategoriyalardan biri ham bilimlilik sanaladi, degan g'oyani ilgari suramiz.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, darslarda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanish ta'lif

samaradorligini oshiribgina qolmay, o'quvchilarni mustaqil fikrlash ko'nikmalarini rivojlantiradi, ijodiy tafakkur salohiyatlarini takomillashtiradi, ularni o'z ustida tinmay ishlashga, ijodiy yondoshishga o'rgatadi. Dars mashg'ulotlarida guruhlar bilan ishlash orqali ijtimoiy hamkorlik, o'zaro totuvlik, hamkorlikda ishslash, boshqaruvchanlik, o'zgalar fikrini hurmat qilish tushunchalarini izohlash asosida ularning fikr-mulohazalari olinadi va umumlashtiriladi, mustaqil ishlashga o'rgatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Azbarov Yu.T. Bolalarni sevish san'ati. T.:O'qituvchi.1991. 138-b.

Azizxo'jayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. -T.: TDPU. 2000. 52.b.

Imom al-Buxoriy: Al-Jome' as-sahih: IV jild. T.:Qomuslar bosh tahririyyati, 1991-1993.

Imomnazarov M., Eshmuhammedova M. Milliy ma'naviyatimiz asoslari. T.: 2001.

Bozorov E.B., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. - T.:O'qituvchi.1991.

O'QISH DARSLARIDA O'QUVCHILARNING OG'ZAKI NUTQ SAVODXONLIGINI RIVOJLANTIRISH

**Lutfullayeva Maftuna Lutfullayevna,
Navoiy viloyat Navoiy shahar 8-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Magolada boshlang'ich sinflarda o'qish fani dars mashg'ulotlarini tashkil etishning metodik va uslubiy asoslari haqida fikr yuritilgan. Tez va ifodalgi o'qishga o'rgatish jarayonlarda o'quvchilarning fonematik eshitish qobiliyatlarini rivojlantruvchi metodlari haqida fikrlar bildirilgan.

Kalit so'zlar: ko'nikma, fonematik eshitish, nutq, malaka, grafik shakllar.

Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev o'z ma'ruzalarida: "Yurtimizdagi har qaysi inson, har qaysi oilaning eng ezgu orzu-maqsadlari, hayotiy manfaatlari, avvalambor uning farzandlari timsolida namoyon bo'ladi, ro'yogba chiqadi", deya yosh avlod tarbiyasiga bo'lgan betakror fikrlarini bildirganlar. Boshlang'ich sinfda asosiy masalalardan biri o'quvchilarning og'zaki savodxonligini o'stirish va nutqini ravon qilish hisoblanadi. Bu ko'nikma bilimni talab qiladi, chunki har qanday ko'nikma bilimsiz shakllanmaydi. Bilim ko'nikmaga aylanmagan bo'lishi mumkin. Yozish ko'nikmasini hosil qilish uchun boshqa faoliyat turlari, ya'ni yozish jarayonida partada to'g'ri o'tirish, ruchkani barmoqlar orasida tutish, daftarni qiyalikda qo'yish kabilalar ham o'rgatiladi.

O'qish ko'nikmasi takomillashtirila borib, malakaga aylantiriladi. Malakaning shakllanishi uchun bir faoliyat bir necha bora takrorlanishi lozim. Demak, o'qish malakasi harakatning o'ylab o'tirmay amalga oshirilish jarayonidir. Malaka o'qitishning keyingi bosqichlarida mustahkamlanib, avtomatlashish darajasiga yetkaziladi. O'qish kishi nutq faoliyatining turi bo'lib, u nutqqa oid malakadir. O'qish malakasi ham, yozish malakasi ham nutq faoliyatining boshqa turlari bilan, ya'ni og'zaki hikoya qilish, o'zgalar nutqini eshitish orqali anglash, ichki nutq bilan uzviy bog'liq holda shakllanadi.

Maktabda o'qitishning muvaffaqiyati savod o'rgatishning qanday tashkil etilganligiga bog'liq. O'quvchini savod o'rgatish jarayonida elementar o'qish va yozishga o'rgatishda o'quvchilarning faoliyat ko'rsatishi va nutq faoliyatiga kirishishlari uchun talab bo'lishi, o'z fikrini og'zaki yoki yozma ifodalashi uchun zaruriyat va ehtiyojni yuzaga keltiruvchi vaziyat yaratilishi lozim. O'qish va yozish malakasi biri ikkinchisining muvaffaqiyatlari amalga oshuvini ta'minlaydi. Shuning uchun ham o'qishga o'rgatish bilan yozuvga o'rgatish parallel olib boriladi va bu faoliyat muntazam ravishda mashq qildiriladi. Shunday ekan, savod o'rgatish jarayonida bola juda ko'p o'qishi va yozishi zarur. O'qish uchun ham, yozish uchun ham yangi matn olinadi, chunki bir matnni bir necha bor qayta o'qish bilan maqsadga erishish qiyin.

Bu ko'pincha o'qilgan matnni yuzaki yodlab olishga olib keladi. Takroriy faoliyatda vaziyat va mazmunning almashinishi malakani mustahkamlashga yordam beradi, qobiliyatni o'stiradi. O'quvchi oldida uzoq muddatda amalga oshadigan maqsad - o'qish va yozishni o'rganish hamda hozirda bajarishi shart bo'lgan kundalik maqsad - topishmoqni o'qish va javobini topish, so'z va gaplarni o'qish, rasm asosida so'zlab berish kabilalar turadi. O'zbek tili yozuvi tovush yozuvi, ya'ni fonematik yozuvdir. Har bir tovush uchun, har bir fonema uchun maxsus grafik shakl (harf) olingan.

O'qishda grafik shakllar tovushga aylantirilsa, yozuvda aksincha, tovushlar harflarga aylantiriladi. Bu o'qish va yozish faoliyatida o'quvchi uchun qiyinchilik tug'dirgandek tuyulsa-da, aslida o'qish va yozish jarayonini soddalashtiradi, chunki tilimizdagи tovushni ifodalovchi harflar soni uncha ko'p emas. O'qish va yozishni o'zlashtirish uchun tovush va harflarning o'zaro munosabatiga oid qoidalarni o'zlashtirish kifoya. Savod o'rgatish metodikasida o'zbek tili tovushlar va harflar tizimining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish talab etiladi.

Boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni husnixat bilan yozishga o'rgatish metodikasi ularda aniq, chiroqli va tez yozish imkonini hosil qilishi lozim. Bu kabi vazifalarni amalga oshirish uchun dastur mazmunini va uning talablarini, o'qitish usullarini, yozuvga o'rgatishning gigienik shartlarini, o'quvchilarning yozuvidan individual kamchiliklarning kelib chiqish sabablarini aniqlash va tuzatish usullarini ishlab chiqish zarur.

O'quvchilarning husnihat bilan to'g'ri yozish ko'nikmalarini rivojlantirib borish, husnixatga o'rgatish ishlarini tizimli tarzda olib borish talab etiladi. Buning uchun ham o'quvchilar to'g'ri yozuvning har kungi ko'nikmasi bilan cheklanib qolmay, uzlusiz ravishda nazorat-tekshiruv ishlarini olib borishlari zarur bo'ladi. O'quvchilar nazorat vaqtini oldindan bilganlari ma'qul, chunki bungacha ruchkadagi kamchilikni va daftarni tayyorlab qo'yishga vaqt ajratadilar. Yozib bo'lgach, bolalar o'z ishlarini o'rtoqlari bilan

almashadilar va o'qituvchi bilan birgalikda tahlil qiladilar. Eng yaxshi ishlar o'quvchi burchagiga ilib qo'yiladi. Nazorat paytida husnixat qoidalariga rioya etgan holda yozilganiga, harflarning to'g'ri yozilganligiga, matnning oson o'qilishiga, yozuv bir tekisligiga, matnni o'qish uchun va qog'ozni tejashni rejalay olishga e'tibor berish lozim. Muntazam ravishda nafaqat ona tili darslaridagi yozma ishlarini, balki o'quvchining boshqa o'quv fanlaridagi yozuvini ham tekshirib borish lozim.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, o'quvchining og'zaki nutqi ravon bo'lishi, savodxonlik kompetensiyasi rivojlanishi uchun og'zaki va yozma savodxonlikni oshiruvchi mashqlardan ko'proq foydalanish muhim hisoblanadi.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati

Yo'ldoshev J.G'. , Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.-T, 2001.

Yo'ldoshev. J.G'. Usmonov.S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar.- T.:O'qituvchi, 2004.

Bozorov E.B., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. - T.:O'qituvchi.1991.

Jo'rayev R.H., Zunnunov A. Ta'lim jarayonida o'quv fanlarini integratsiyalashtirish omillari. O'qituvchilar uchun o'quv qo'llanma. -T.: Sharq, 2005.

Mengliyev B., Xoliyorov O'. O'zbek tilidan universal qo'llanma. -T:. 2013-yil

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ANVAR OBIDJON SHE'RLARINI O'QITISH

Mahmudova Mehribon Yuldashevna
Urganch.sh 1-son maktabi o'qituvchisi
Telefon: +998907190869
mmahmudova896@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktablarda boshlang'ich sinflarda Anvar Obidjon she'rlari, asarlarini bolalarga yaqindan tanishtirish, bolalikning sehrli olamiga yanada oshno qilish kabi bir qator mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Anvar Obidjon, "Oltin yurakli Avtobola" qissasi "Tilsimoy - g'aroyib qizaloq", "Dahshatli Meshpolvon", sinfdan tashqari o'qish, "Odobli bo'lism osonmi?"

Boshlang'ich sinflarda bolalar adabiyoti namunalarini o'rganish yuzasidan tashkil etiladigan darslarda o'quvchilarining mustaqil fikrashlari, bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish borasidagi barcha ishlar ularning savodxonligini oshirishga xizmat qilqdi. Yoshlarning mustaqil fikrashlari uchun keng imkoniyatlar yaratib berish esa ta?limning muhim omillari sirasiga kiradi. Tafakkur mustaqilligi ma?lum darajada bilim olishdagi mustaqillikka tayanadi, o'z navbatida uni ma?nan va ruhan oziqlantirib turadi. Taniqli bolalar shoiri Anvar Obidjon asarlariga shu jihatdan nazar tashlaganda uning shoir, nosir, kinossenarist, dramaturg, noshir sifatidagi ko'p qirrali ijodiy faoliyatida bolalarning ruhiyatini oshib beradigan, ularni kitob olamiga oshno etadigan ajoyib jozibani ko'ramiz. Uning asarlarini yosh avlod qalbiga ezgulik va yaxshilik urug'larini sochib, ulardagi insoniy fazilatlarni oshirishga xizmat qiladi. Anvar Obidjon asarlarini sahnnaviy, tomoshabinlik xarakteriga ega, ularni telefilm, badiiy film qilish, sahnada ko'rsatish mumkin. Ijodkorning "Oltin yurakli Avtobola" qissasi asosida "Tilsimoy - g'aroyib qizaloq", "Dahshatli Meshpolvon" nomli bolalarga atalgan filmlar suratga olingan. "O'zbekiston askarları" qo'shig'i milliy armiyaning birinchi saf qo'shig'iga aylangan. Anvar Obidjon she'rlariga o'nlab qo'shiqlar bastalangan. O'qituvchi bu ma?lumotlardan, audio-video vositalaridan dars jarayonida mavzuga moslab foydalansa, dars samaradorligining oshishiga erishadi. Anvar Obidjon asarlarini yuzasidan sinfdan tashqari mashg'ulotlar tashkil etish, mustaqil mutolaa qilishga yo'naltirish, o'qilgan asarlar yuzasidan suhbatlar uyushtirish orqali o'quvchilarining o'zidagi yaxshi fazilatlarni shakllantirishga, kamchilik va nuqsonlarni yengishga o'rgatadi.

Mashg'ulotlarni bunday metodlarda olib borish natijasida bolalar Anvar Obidjon ijodiga xos jozibani ilg'ab, quvnoq kulguga yo'g'rilgan asarlariga kuchliroq mehr qo'yadi. Oqibatda ular o'zlarini sezmag'an holda ijodkorning yana boshqa asarlarini o'qishga ishtiyoqmand bo'ladilar, shu tariqa ularda kitobxonlik ko'nikmalari shakllana boradi.

O'qituvchilar Anvar Obidjon asarlarini tahlil qilishda, o'quvchilar ongiga singdirishda ularning yosh xususiyatlarini hisobga olish, asarning asl mohiyatini tushunishga yo'naltirish, o'quvchilarining mustaqil fikrashlariga, ta?lim va tarbiyani uzviylikda olib borish zarurligiga e'tibor qaratilishi kerak. Zero, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoyishlarida ta?kidlanganidek, "... yoshlar o'rtasida kitob mutolaasi va kitobxonlik madaniyatini oshirish□ badiiy, ma?rifiy, ilmiy-ommabop, tarbiyaviy, asarlar orqali yoshlarning intellektual salohiyatini oshirish" dolzarb bo'lib turgan paytda Anvar Obidjon singari iste?dodli ijodkorlarning asarlarini ta?lim bosqichlarida o'rgatish davr talabi desak, mubolag'a bo'lmaydi. Chunki, bunday ijodkorlarning asarlaridagi voqealar va qahramonlarni o'quvchilar birpasda yoqtirib qoladilar. Tabiatan bolalarda kattalarga, o'zlar o'qigan asarlardagi ijobji xarakterga ega bo'lgan qahramonlarga taqlid kuchli bo'ladi. Garchi ular Anvar Obidjonning ko'pgina asarlaridagi qahramonlar hayvonlar, parrandalar bo'lsa ham, she'r yoki hikoyalarda bolalar o'rnat oladigan fazilatlar mujassamlashganligi tufayli, masalan, "Odobli bo'lism osonmi?" asaridagi sichqonchaga taqlid qilib kattalarga salom berishni o'rganishadi. Shu tarzda qahramonlardagi insoniy xislatlar bevosta bolalarga ko'chib, ular tarbiyasiga ijobji ta?sir ko'rsatadi, Anvar Obidjon asarlarini o'rganish orqali o'quvchilarida insoniy fazilatlar yanada mustahkamlanadi, yosh avlodning barkamol shaxs bo'lib kamol topishida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

- Foydalanilgan adabiyotlar
1. www.ziyonet.uz
 2. Xalq ta'limi ilmiy-metodik jurnal. 2-son .T: 2013
 3. Ilm sarchashmalari. Urganch. 2014

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSIYALAR

**Ma'murova Ma'suda Abdumatal qizi,
Namangan shahar 63-maktabning
bosholang'ich sinf 1-toifali o'qituvchisi
dtschortoqt@inbox.uz/ Tel nomer-939256335**

Annotatsiya

Ushbu maqolada bosholang'ich ta'linda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar orqali darslarini o'tishda axborot texnologiyalarining o'mni, kichik guruuhlar bilan ishlash uchun noan'anaviy mashg'ulotlar, interfaol usullar va texnika vositalaridan foydalanishning ahamiyatlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy, bosholang'ich, yondashuv, innovatsiyalr, texnologiyalar

XXI asr - texnologiyalar asri. Shu boisdan pedagogik faoliyatda texnologiyalarni qo'llash, ulardan samarali foydalanish o'z-o'zidan davr talabiga aylanmoqda. O'quv jarayonini samarali tashkil etish uchun har bir dars rejasini puxta ishlab chiqish kerak. Davr talabidan kelib chiqadigan bo'lsak, darsning tashkiliy qismida nima ish qilinadi, yangi mavzu bayonida qanday metodni qo'llash mumkin, mustahkamlash bosqichida qaysi texnologiyalardan foydalanish samarali bo'ladi, uy vazifasini qanday tartibda so'rasak yaxshi bo'ladi, baholash tizimini qanday yo'lga qo'yish mumkin, uygaz vazifani qanday tartibda bersak hamma o'quvchilar tayyorlab kelishadi kabi savollarga javob topish zarur. Shuning uchun metodlar yoki texnologiyalar haqida emas, balki ularni dars jarayonida qanday qo'llash mumkinligi haqida fikr bildirmoqchimiz. Quyidagi interfaol bosholang'ich ta'liming barcha fanlaridan mavzular kesimida o'tish mumkin bo'lgan metodlardan namunalar berilgan.

Ona tili fanidan: "Ot" mavzusi o'tilayotgan bo'lsa, dastlab ot haqida ma'lumotlar (fikrlar) aytilib ballar to'planadi. Ikkinci bosqichda esa aytilgan fikrlarga sabablar keltiriladi. Keyin esa misollar keltiriladi va oxirgi to'rtinchi bosqishda barcha to'plangan ma'lumotlar umumlashtiriladi. So'ngra barcha to'plangan ballar umumlashtirilib baholanadi.

Tabiatshunoslik fanidan: "Tabiatshunoslik nimani o'rghanadi?" mavzusi o'tilayotgan bo'lsa, birinchi bosqichda tabiat haqidagi fikrlar keltiriladi. Ikkinci bosqichda esa keltirilgan fikrlarga sabablar topiladi. Uchinchi bosqichda misollar keltiriladi va to'rtinchi bosqichda umumlashtirib beriladi. Umumlashtirishni 5 ballik baho bilan baholaniishi tavsiya etiladi.

O'qish fanidan: "Yahshilik ketidan yahshilik keladi". O'qituvchi darsda ushbu xikoya qaysi yozuvchi tomonidan yoziganligini topishni so'raydi. Keyingi savol yahshilik bilan yomonlikni farqlab berishni so'raydi. Agar guruhlarga bo'lingan bo'lishsa, har bir guruh aytgan ma'lumot bir baldan baholanadi. Baholash tizimiga kelsak, qaysi guruh yuqori ball olsa, o'sha guruh a'zolariga yuqori ball qo'yiladi.

Matematika faidan: "Kichik guruhlarda ishslash" metodi qo'llanilganda ta'lim beruvchi boshqa interfaol metodlarga qaraganda vaqtini tejash imkoniyatiga ega bo'ladi. Chunki ta'lim beruvchi bir vaqtning o'zida barcha ta'lim oluvchilarni mavzuga jalb eta oladi va baholay oladi.

Bosholang'ich ta'linda ona tili, o'qish, tabiat, tasviriy san'at darslarini integratsiyalashgan xolda ham o'tish mumkin. Masalan, O'zbekiston mening Vatanim mavzusini o'tishi uchun mavzu tushuntiriladi, tabiiy boyliklari va ularni qadriga etish ko'rib chiqiladi va mavzu asosida rasm ham chiziladi. Bu esa bolani mavzuni yaxshi tushunibolishiga yordam beradi, kengroq va chuqurroq tushunishiga imkon ortadi, uzoq vaqt yodda saqlab qolishiga yordam beradi. Bu esa dars samaradorligini oshiradi. Ona tili, o'qish, matematika, mehnat darslari integratsiya qilinsa ham yaxshi natijaga erishiladi. Bunda ham o'quvchi darsni yaxshi tushunadi. Masalan, "Kuz" mavzusi o'tilsa, mavzu o'qiladi, tushuntiriladi, hosil yig'ib olishga doir masalalar echiladi, mehnat darslarida mevalarni yasash mumkin. Masalan; Bog'da o'quvchilar birinchi kuni 35 kg, ikkinci kuni 45 kg olma terishdi. Hammasi bo'lib necha kg olma terishdi? $35+45=80$ javob: 80 kg. Bu masala asosida mevalar rasmini chizishlari mumkin. Bola bir darsning o'zida kuz haqida o'rgandi, mevalar haqida bildi va rasm chizdilar, kuz mevalari haqida masala echdilar. Shunday qilib o'quvchi birgina integratsiya darsida juda ko'p ma'lumotlarga ega bo'lди va uzoq vaqt esda saqlab qoladilar deb o'layman. Matematika, jismoniy tarbiya, tabiat, musiqa darslari mujassamlashtirilsa foydadan holi bo'lmaydi. Musiqa eshitish, mavzu yuzasidan misol echish, narsalar yasash bular hammasi darsni yaxshi chiqishiga olib keladi deb o'layman. Ta'lim jarayonining eng oson yo'l bilan har tomonlama sifatli amalga oshirilishida esa texnik vositalarning o'rni beqyosdir. Darsni samarali bo'lishi uchun darsdag'i texnik vositalarning mavjudligi va ulardan maqsadli foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Bu holatlarda bosholang'ich sinf darslarida axborot texnologiyalaridan foydalanib,

o'quvchilar e'tiboriga mavzular kesimida turli xil videodarslar, multfilmlar, ertaklar, taqdimotlardan, ya'ni o'quvchilarning yosh psixologik xususiyatlarini e'tiborga olib taqdim qilish mumkin. Zero, bolalikda olingen bilim toshga o'yilgan naqsh kabi mustahkam bo'ladi va hayotga verbal va vizual vositalar orqali egallangan barcha bilimlarning eng asosiy qismi bolalikda olinadi, inson o'z umri davomida aynan shu bilimlarini chiqurlashtirib boradi.

Xulosa qilib aytganbda, noan'anaviy shaklda tashkil etilayotgan darslar o'quvchilarni jamoa hamda guruh ishtirokida faoliyat yuritish ko'nikmalarini shakllantirish bilan birga o'zgalar fikrini tinglash, o'zining mustaqil qarashlarini ilgari surish, ularni dalillash, mavzu yuzasidan bildirilayotgan fikrlarni umumlashtirish, ular orasidan eng muhimlarini tanlab olish, shuningdek, yakuniy xulosaga kelish imkoniyati yaratiladiki, natijada o'quvchilarda o'quv materiallarini o'zlashtirishga bo'lgan qiziqish va ehtiyoj yuzaga keladi hamda rivojlanib boradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.M.Ochilov. Yangi pedagogik texnologiyalar. O`quv qo'llanma.- 2000 y.
- 2.M.Maxmudov. Ta`limni didaktik loyihalash. T., 2002 y

MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

Madaminova Mahmuda Xolmatovna,
Namangan viloyati, Chortoq tumanidagi
40- maktabining 2-toifali boshlangich sinf o'qituvchisi
tel: +998 93 4090435

Annotatsiya

Ushbu maqolada matematik darslarda didaktik o'yinlardan foydalanish va ularning ahamiyati haqida fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: matematik, didaktik, o'yinlar, qiziqish, o'quvchi, boshlang'ich

Yosh avlodga sifatlari bilim berish uchun, avvalo, o'qituvchi-pedagoglar malakasi va mahorati davr talabiga javob berishi lozim. Ayniqsa, bugun yoshlar juda tez va ilg'or fikrlamoqda. Darslarni ularning talabiga mos yuqori darajada tashkil etish uchun o'qituvchi muntazam ravishda o'z mahoratini oshirib borishi, har bir mashg'ulotga alohida tayyorgarlik ko'rishi zarur. Bunda albatta o'qituvchi o'quvchining yoshi, aqliy qobiliyati, individual xususiyatlari, bilimi, iqtidorini hisobga olgan ravishda ma'lum mavzu asosida dastur talabidan kelib chiqib tashkil etilishi lozim.

Har bir darsda turli xildagi didaktik maqsadlar amalga oshirilishi mumkin. "Poyezd tuzamiz", "Qo'shnilarini top", "Sonni top", "Besh barmoq" "Zanjir", "Sholg' om", "Jim", "Matematik estafeta", "Eng yaxshi hisobchi", "Matematik topishmoq", "Doiraviy misollar", "Uychani to'ldir" kabi o'yinlarni tashkil qilish oson hamda uni o'tkazishga kamroq vaqt ketadi. Quyida bir qancha o'yinlar keltiramiz:

"Poyezd tuzamiz" o'yini. Maqsad: Sonlarning o'zidan oldingi songa birni qo'shib, yoki o'zidan keyingi sondan 1 ni ayirib hosil qilinishini tushuntirish, sonlar ketma - ketligini mustahkamlash. Mazmuni: O'quvchilar doskaga ketma - ket chaqiriladi. 1 - o'quvchi: "Men 1 - vagonman", 2 - o'quvchi uning yelkasiga qo'llini qo'yadi va "Men 2 - vagonman, $1+1=2$ bo'ladi" - deydi. 3 - o'quvchi uning orqasidan yelkasiga qo'llini qo'yib; "Men 3 - vagonman, $2+1=3$ bo'ladi" deydi va hokazo. 10- vagongacha. Misollarni qolgan o'quvchilar jo'r bo'lib aytadilar. Keyin vagonlar 1 tadan ajratiladi va $10-1=9$; $9-1=8 \dots 2-1=1$ misollar aytilib, o'quvchilar 1 tadan joyiga o'tiradi. Bu o'yinni har bir o'quvchi vagon rolini o'ynab ko'rguncha davom ettirish kerak.

"Qo'shnilarini top" o'yini. Maqsad: Sonlar ketma - ketligini mustahkamlash. Mazmuni: O'qituvchi qo'shnilariga ko'ra sonni topishni taklif qiladi. Masalan: 3 va 5 orasidagi sonni aytинг. 5 dan 1 ta ortiq, 7 dan 1 ta kam, qo'shnilarini 8 va 10 b.

"Besh barmoq" o'yini. Didaktik topshiriq: Raqamlarning turgan o'rnini, nomlanishini mustahkamlash. O'yin topshiriq'i: Raqamlarni barmoqlar yordamida sanash malakasini shakllantirish. O'yin bayoni: Bu o'yin quyidagicha deb, qo'l harakati bilan tushuntiriladi. Unga qo'limda besh barmoq 1, 2, 3, 4, 5; chap qo'limda besh barmoq 6, 7, 8, 9, 10 deb ikki qo'lni bir - biriga urib qarsak chalinadi, so'ngra ikkalasi 10 barmoq deb aytildi. Har bir barmoqning o'z nomi bor, ularning o'ziga xos xizmati bor. O'quvchilar kerakli son yozilgan kartochkalarni ko'rsatadilar.

"Sonni top" o'yini. Maqsad: 2 - o'nlik sonlarining hosil qilinishini mustahkamlash. Jihoz: 10 ta doira va 10 ta uchburchak. Mazmuni: Bir o'quvchi ikkiga bo'lingan ko'rgazma taxtaning bir tomoniga 10 ta doirani, 2 - tomoniga bir nechta uchburchakni qo'yadi, 2 - o'quvchi sonning nomini aytadi, 3 - o'quvchi qirqma raqamlardan sonni tuzadi, 4 - o'quvchi sonda nechta o'nlik va nechta birlik borligini aytadi, bu o'yinni bog'langan 10 talik cho'plar va alohida 10 ta cho'p yordamida 100 ichida sonlarni hosil qilishni mustahkamlashda ham o'tkazish mumkin.

"Sholg' om" o'yin ertagi. Bu o'yin bolalarni fikrlashga, voqealarni ketma-ketlikda aytishga undaydi, Kuch birlikda degan g'oyani anglab yetishlarini ta'minlaydi. Ertaklardagi voqealar bir-biriga bog'liq ravishda sodir bo'lar ekan, bolalar ana shu aloqadorlikni, odamlar o'rtasidagi munosabatlarni ham anglay boshlaydilar.

"Matematik topishmoq" o'yini Boshlang'ich sinflarda o'tiladigan matematika darslarining sifatini yanada takomillashtirishda, o'quvchilarga chuquroq bilim o'rgatishda, fikrlash qobiliyatini o'stirishda matematik topishmoqlarning ahamiyati katta.

Bir daraxtda o'n ikki butoq,

Uch yuz oltmis besh (olti) yaproq.

Yaproqlarning bir yog'i qora,

Bir yog'i oq. (yil, oy, kun, kecha, kunduz).

Bunday matematik topishmoqlar o'quvchilarning bilimini mustahkamlash, fukrini charxlashga yordam beradi.

"Eng yaxshi hisobchi" o'yini. Maqsad: predmetlar soni bilan raqamlar orasida moslik o'rnatishni o'rgatish. Jihoz: Bittadan ontagacha predmetlar rasmi chizilgan kartochkalar, 1 dan 10 gacha qirqma raqamlar. Mazmuni: O'qituvchi ko'rgazma taxtasiga predmetlari soni turlicha bo'lgan kartochkalarni qo'yadi. O'quvchilar ularning

sonini sanab, mos raqamli kartochkani ko'rsatishi kerak. Birinchi hisoblab to'g'ri raqamni ko'rsatgan o'quvchi - eng yaxshi hisobchi bo'ladi. O'yinni raqamga mos rasmni ko'rsat, qaysi rasmda predmetlar ko'p (kam), nechta ko'p (kam) degan savollar bilan mazmunan o'zgartirish ham mumkin.

Xulosa qilib aytganda, bunday didaktik o'yinlarning xususiyati shundaki, u bolalarning faolligini, tashabbuskorligini oshiradi, ularni mustaqillikga, o'z kuchiga ishonishga o'rgatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.Abdullayeva B.S., N.A.Xamedova M. Xusanovalarning "Boshlang'ich sinf matematika darslarida pedagogik texnologiyalardan foydalanish metodikasi" (Toshkent 2010, 135 bet) uslubiy qo'llanma.

2.Jumayev M.E., Tadjiyeva Z. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi" Toshkent.: Fan va texnologiya, 2005

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH

Mahkamova Sohiba Abdullayevna,
Namangan viloyati, Namangan tumani,
11-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi
tel: +998939247853

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf darslarida AKT dan dars jarayonida samarali foydalanishda o'quvchilarning amaliy tafakkur va tasavvurlarini shakllantirishda mavzuga bo'lgan qiziqishlarini orttirishi va tez tushunib olishlariga imkoniyat yaratilishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: AKT, texnologiya, samarali, tafakkur, kompyuter, foydalanish

Hozirgi kunda ta'lif jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalari (AKT) shiddat bilan kirib kelishi bilan birga, u ta'limning samaradorligini oshirishda eng qulay omillardan biri bo'lib qolmoqda. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi Davlat ta'lif standarti bo'yicha bolalarning mantiqiy tafakkur qila olish salohiyatini, aqliy rivojlanishini, dunyoqarashini, kommunikativ savodxonligini va o'z-o'zini anglash salohiyatini shakllantirishga, erkin fikrlay olish, o'zgalar fikrini anglash, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish ko'nikmalarini egallashlariga erishishi lozim. Ayniqsa boshlang'ich ta'lifda axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanib dars jarayonini tashkil qilish dolzarb hisoblanadi. Chunki 1-4 sinf o'quvchilarida ko'rgazmali-obrazli fikrlash rivojlangan, shu boisdan ham dars jarayonini kompyuter texnologiyalaridan foydalanib tashkil qilish juda muhim. Buning uchun sifatlari ko'rgazmali materiallarni maqsadli tarzda juda ko'p tayyorlash va undan foydalanish zarur, bilimni qabul qilish jarayoniga yangi ko'rinishlarni tadbiq qilish, tovushlar, slaydlar, animatsiyalar bilan dars o'tish maqsadga muvofiq bo'ladi deb o'yayman. Shu boisdan ham boshlang'ich sinflar o'quv jarayonidagi bir xillikka barham berish dars jarayonini turli tumanligini, rang barangligini ta'minlash maqsadida ilg'or pedagogik va innovatsion texnologiyalarini keng joriy etishga mo'ljallangan o'quv-metodik qo'llanmalarni yaratish va tadbiq qilish davr talabidir. Shu bilan birga dars jarayonida maxsus tayyorlangan multimediali ilovalardan, videolavhalardan, turli animatsion materiallardan foydalanib o'quv jarayoni tashkil qilinganda, o'quvchilarning amaliy tafakkur va tasavvurlarini shakllantirishda mavzuga bo'lgan qiziqishlarini orttiradi va tez tushunib olishlariga imkoniyat yaratadi. Shuningdek, dars davomida o'quvchilar charchab qolmasligi va zerikmasliklari uchun musiqali dam olish daqiqalari ham tashkil etilishi maqsalga muvofiqdir. Xuddi shunday, boshlang'ich sinflarda matematika darslarida didaktik o'yin va boshqotirmalardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va hozirjavoblik qobiliyatlarini yanada rivojlanadir. Boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiylar o'yinlardan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, ijodiy izlanish va mantiqiy fikrlash doiralarini kengaytirish bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi. O'quvchilarning bunday zamonaviy talablar asosida yaratilgan sharoitlardan samarali foydalanib, darslarni ilg'or pedagogik hamda axborot kommunikatsiya texnologiyalari asosida tashkil etilishi ta'lif-tarbiya jarayonini sifatini kafolatlaydi. Yuqoridaq talablarga amal qilingandagina dars samaradorligi ortadi va zamonaviy texnologiyalar ta'lif samaradorligiga xizmat qiladi. Bugungi kunda ta'lifda "Aqliy hujum", "Videotopishmoq", "Sinkveyn", "BBB", "Beshinchisi ortiqcha", "6x6x6", "Bahs-munozara", "Rolli o'yin", "Kichik guruhlarda ishslash", "Yumaloqlangan qor", "Zigzag", "Oxirgi so'zni men aytay" kabi zamonaviy texnologiyalar qo'llanmoqda. Masalan: Videotopishmoq metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi: o'quvchilar e'tiboriga o'rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriy yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi; o'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi; jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi; o'quituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi. Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o'z fikr-mulohazalarini bildirishadi. Masalan, "Elektr jihozlari" (1-sinf), "Yil fasllari" (2-sinf) kabilalar asosida o'quvchilarga milliy an'analarimiz, urf-odatlarimiz, iqtisodiy munosabatlar haqida tushunchalar beriladi. Boshlang'ich ta'lifda turli darslarda AKTdan foydalanish o'qitishning ko'rgazmali-tasvirli-tushuntirish uslubidan faoliyatli uslubga o'tishga imkoniyat yaratadi, bunda o'quvchi o'quv jarayonining faol ishtiroychisiga, sub'ektiga aylanadi. Bu esa o'quvchida bilimni anglagan holda o'zlashtirishga imkon yaratadi.

Shunday qilib, zamonaviy ta'lif tizimida boshlang'ich sinflarda kompyuter texnologiyalarini qo'llab dars jarayonini tashkil qilish ijodkor, novator pedagoglar tomonidan amalga oshirilmoqda, bu esa

ko'pchilik pedagoglarning hayotiy ish normasiga aylanib bormoqda. O'quv jarayonida AKTdan foydalanish o'qituvchining kasbiy kompetentsiyasining o'sishiga ta'sir qiladi, bu esa ta'lism sifatining yanada oshishiga sifatining yangi darajaga chiqishiga monelik qiladi, natijada ta'lism tizimining bosh masalasini samarali darajada hal qilishga olib keladi. Cheksiz internet makoniga sayr qilib, juda ko'p ta'lism bo'yicha internet resurslari bilan tanishdim va ulardan dars jarayonida, o'quv- uslubiy ishlarimni shakllantirishda va darsdan tashqari ishlarni rejalashtirish hamda amalga oshirishda foydalanayapmiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Azizxo'jaeva N.N. Zamnaviy pedagogik texnologiyalar, -Toshkent,: 2002
- 2."Boshlang'ich ta'lism konsepsiysi". Toshkent 2015
- 2.T.G'afforova. Boshlang'ich ta'limga zamnaviy pedagogik texnologiyalar.

O'QUVCHI YOSHLARNI IJTIMOIY-PSIXOLOGIK MUAMMOLARI VA YECHIMLARI

Mamarajabova Mohida,
Navoiy viloyati Nurota tuman
55-maktab amaliyotchi psixologi

Annotatsiya: Maqola umumta'lim maktablarida o'quvchi-yoshlarning ijtimoiy-psixologik muammolari va yechimlari Jumladan, o'quvchini bilim olishga undash, ijodiy fazilatlarni shakllantirish, sog'lom fikrlash, o'z e'tiqodi, g'ururi, burchini anglash, shu kabi xarakterga xos ijobiy xislatlarni tarkib toptirish asosida tarbiyalash haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: fiziologik, component, motiv, innovatsiya, texnologiya.

Manbalardagi ma'lumotlarga ko'ra: oilada hukmron bo'lishi lozim bo'lgan ma'naviy muhit va noyob udumlarimizning xosiyatlari haqida fikr bildirib: "...bunda o'zaro hurmat va qattiq tartib bo'lmasa, oilaning barcha a'zolari o'z burchlarini ado etmasa, bir-birlariga nisbatan egzilik bilan mehr-oqibat ko'rsatmasa, yaxshi va munosib tarzda yashash mumkin emas. O'zbeklarning aksariyati o'zining shaxsiy farovonligi to'g'risida emas, balki oilasining, qarindosh-urug'lari va yaqin odamlarning omon-esonligi to'g'risida g'amxo'rlik qilishni birinchi o'ringa qo'yadi. Bu esa eng oly darajada ma'naviy qadriyat, inson qalbining gavharidir", ? deb ta'kidlaganlar. O'smirlar ibrat oladigan insoniga nisbatan psixologik yaqinligini his etgandagina, uning hatti-harakatlariga ergashadi, deyish mumkin.

O'smirlik davrida ota-onaga nisbatan tobeklik kamayib, boshqa insonlarning ta'siri kuchliroq bo'lishini kuzatamiz, ayniqsa, bu holat o'g'il bolalarda yuqori darajada bo'ladi. Ilmiy psixologik adabiyotlarida o'smirlikda ota-onadan qutilish, mustaqil, erkin bo'lishga intilish yuqori bo'lishini olimlar ta'kidlagan. Psixolog O.I. Ivanov ilgari surgan ilmiy farazlarga ko'ra, qizlar o'smirlikda ham o'zini ota-ona chizig'idan chiqmaydigan, ularning talab va istaklarini hali ham bajaruvchi ekanligini xis qilar ekan. Shuningdek, o'g'il bolalar o'zining qarorida qat'iy turib, ko'p vaqt mustaqil ish tutishga harakat qilishi bu o'smirlikning o'ziga xos bir xususiyatlaridan biridir, chunki tengdoshlarning ta'siri ham bu vaqtda salmoqli rol o'ynashi mumkin bo'ladi.

Bu fikrlarga qo'shimcha qilgan holda, ichki emotsiyonal his-tuyg'ularini bayon qilishda tengdoshlar tanlovi o'g'il bolalarda nisbatan yuqori ko'rsatkichda bo'ladi. Qiz bolalar esa tanlovida ikki hudud onani va dugonalarini qayd etadilar. Natijalaridan ma'lum bo'lishicha, o'g'il bolalarda do'stlari bilan munosabatlar ayrim masalalarda, oilaga nisbatan jiddiy tus olinishi ko'rindi. Qizlar esa birinchi o'rinda onani, undan keyin dugonalarini ham yaqin insoni, ekanligini his etadilar.

O'smirlarning bo'sh vaqtini o'tkazishda, yaqin inson tanlovlari, barcha o'quvchilarning fikrlarida deyarli tafovut sezilmaydi. O'smir yoshlar orasida "yoqtirganim" parametri aynan shu pozitsiya bo'yicha o'z o'mniga ega. Mamlakatimiz psixologi G'.B.Shoumarov tadqiqotlariga ko'ra, muhabbat ontogeneziga nazar tashlanganda, sevgi hissining ilk bosqichlarini bog'cha yoshidagi bolalarda ham ko'rish mumkin.

Lekin tabiiyki, bu hali to'laqonli muhabbat bo'la olmaydi. Bolalikdag'i sevgi hislari fiziologik komponentdan iborat. Maktab yoshidagi o'g'il va qizlar o'rtasidagi muhabbat hislari esa bir muncha farq qiladi. Demak, ular ruhiy omilning ahamiyatini ko'ra bilmaydilar. Muhabbatda asosiy rolni bir-biriga yaqinliko'ynaydi, deb biladilar.O'smirlikyoshidao'g'il bolalarda gi perseksuallik natijasida ularning hissiyotida jinsiy intilish ustunlik qiladi yoki uning ahamiyati keskin ortadi. Qiz bolalarda esa ruhiy komponentning ustunligi saqlanib turadi. Bu holatda, o'smirlarning javoblaridan ko'rish mumkinki, bugungi zamonaviy o'smir muhabbat haqidagi tasavvurlarni chuqur anglanmagan holda mulohaza qilmoqda. Bularning asosiy sabalaridan biri, bu televide niye orqali namoyish etayotgan turli xil kinolar, ko'rsatuvlar bo'lishi mumkin. Chunki ko'p vaqtini o'smirlar televizor oldida o'tkazadilar, bu ko'rsatuvlar o'smirlarning hayotga bo'lgan munosabatlarini tamomila boshqacha shakllantirib qo'yishi mumkin.

O'smirlik davrida o'ziga xos muammolar paydo bo'lishi bu tabiiy holdir. O'quvchi yoshlar muammolarni ota-onasi, oila a'zolari bilan hal qilishi ancha murakkab jarayon hisoblanadi. Bunday paytda o'g'il bolalar do'stlari orqali bu muammolaga yechim izlashsa, qizlar o'z onalarini yuqori baholashadi. Qizlarda deyarli oilaga intilish yuqoriligi e'tirof etiladi. Bu ijobiy holat albatta, lekin o'g'il bolalar ota-onalari bilan yetarli darajada psixologik yaqin munosabatda bo'la olmayaydilar. Shuning uchun o'g'il bolalarda do'stlarga intilish yuqori ekanligi isbotlangan.

Bugungi kunda ota-onalarning o'smiriga nisbatan g'amxo'r, mehrli bo'lishi zarurdir. Bu bilan ular shaxs kamolotida pedagogik-psixologik omillarni tushuna olmayotganligini o'smirlar bildirdilar, shu bois o'zbeklarda

farzand hatto mustaqil ro'zg'or egasi bo'laganida ham ota-onaning psixologik jihatdan yaqin bo'lishi kerakligi namoyon bo'ldi. Ota-onha ibratining namoyon bo'lishi bu, eng avvalo, ularning obro'si bilan farzandlar tomonidan idrok qilinadi. Buning uchun esa ular bilan psixologik yaqinliklik munosabatlarni shakllantirish ijtimoiy hayotning mezonlaridan biri, deb e'tirof etish maqsadga muvofiq sanaladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Jumaniyozova M.T., Ishmuhammedov R.J. Ta'limda pedagogik texnologiyalardan foydalanish. -Toshkent: Iste'dod, 2012.
2. Zunnunova A, Avliyoqulov A. Pedagogik tadqiqot usullari. -T.: 2002-yil.
3. Azizxo'jayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. -T.: TDPU. 2000. 52.b.
4. Bozorov E.B., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. - T.:O'qituvchi.1991.

PREPARING ALL TEACHERS TO MEET THE NEEDS OF ENGLISH LANGUAGE LEARNERS

MAMATOV ILXOMJON SHAVKATOVICH

Teacher of English of General Secondary school 29

Parkent district Tashkent region

ilxom88@bk.ru

+998903509088

Annotation; There is a sea change occurring in education across the country in the systematic way that we consider what students should be learning and how teachers should be evaluated.

Key words; K-12. , Hersh Waxman2

Recently, nearly all states have adopted and have begun to roll out the Common Core Standards as the benchmark for what students nationwide should know and be able to do at each grade level, K-12. Additionally, in an effort to become eligible for federal funds under Race to the Top, many states have altered their educational policies to match the priorities of the U.S. Department of Education, which include high-stakes evaluation of teachers. Amidst these sweeping changes in the enterprise of teaching and learning, English language learners, or ELLs, are one subgroup of students that require special attention, particularly because of their growing numbers and low-performance relative to their nonELL peers. For schools, improving academic outcomes for ELLs is a litmus test for whether teachers are meeting their charge to truly leave no child behind. It is precisely in these times of change that opportunities arise for implementing purposeful teacher effectiveness initiatives that have promise for improving outcomes among the nation's least well-served students. The recent increase in immigration accounts for rapid and substantial demographic changes in the United States's school-aged population. An estimated 25 percent-one-in-four-children in America are from immigrant families and live in households where a language other than English is spoken.¹ This has significant implications for schools and the current discourse about the role of teacher quality and effectiveness in improving educational outcomes. What is rarely discussed in these debates, however, is what teacher quality means for different types of students. The fact that the nation's teachers are and will increasingly encounter a diverse range of learners requires that every teacher has sufficient breadth and depth of knowledge and range of skills to be able to meet the unique needs of all students, including those who struggle with English. While it is true that there are educational specialists for example, English as a second language and bilingual teachers, who have expertise in supporting ELLs, many teachers do not. Yet the reality is that most, if not all teachers have or can expect to have ELL students in 2 Center for American Progress | Preparing All Teachers to Meet the Needs of English Language Learners their classroom and therefore must be prepared to best support these children. In many cases, a general education teacher who knows the content and pedagogy to teach to the grade level standards will also need specific knowledge and skills to help ELLs access the curricula. While there are still many aspects of educating ELLs that remain contested-service delivery models, native language versus English-only instruction-several comprehensive sources from the research community have begun to identify critical knowledge and skills for teachers of ELLs. Recently, university researchers Kip Tellez and Hersh Waxman² conducted a thorough review of the research that highlights important considerations for English as a second language, or ESL, and bilingual education teachers. Their review indicates that pre-service teacher education, recruitment and selection, in-service training, and teacher retention are potential policy areas to make headway in improving teacher effectiveness. While it is important to articulate standards, knowledge, and skills for ELL and bilingual education teachers, it is equally critical to consider how best to prepare mainstream, or general education, teachers to work with English language learners since they are increasingly likely to have such students in their class. To date, there has been relatively little attention paid to the essential standards, knowledge, and skills that general education teachers ought to possess i In this report we summarize key findings drawn from the literature on promising practices that all teachers can employ when working with ELLs. We also consider the degree to which that research is integrated into the preparation, certification, and evaluation of teachers as a means for improving educational outcomes for ELLs. Through a review of professional and state level standards for teacher-education programs, state teacher-certification examinations, and teacher-observation evaluation rubrics, we examine gaps in policy and practice pertaining to general To date, there has been relatively little attention paid to the essential standards, knowledge, and skills that general education teachers ought to possess in order to provide effective instruction to ELLs

placed in their classroom. 3 Center for American Progress | Preparing All Teachers to Meet the Needs of English Language Learners education teachers of ELLs. We argue that system-level changes must be made to establish evidence-based practices among general education teachers of ELLs. n order to provide effective instruction to ELLs placed in their classroom.³

References

- 1.Abrashid, R. (2012). Vocabulary learning among less proficient young adults using children's Stories. *Mextesol Journal*, 35(1), 15-28.
- 2.Brown, H.D.(2007).Teaching by principles: An interactive approach to language pedagogy.New York:
- 3.Addison Wesley Longman, Inc. Burling. (1982). Literature in the language classroom. Cambridge: Cambridge University Press.

GERMANIYA DAVLATI TA'LIM TIZIMI

**Namangan viloyati, Namangan shahar 78-sonli maktab
boshlangich sinf o'qituvchisi Mamurjanova Rayxon Toxirova, tel:934043613**

Annotatsiya: Germaniyaning har bir o'quvchisi butun hayoti davomida umumiy, oliv va kasbiy ta'lism olish imkoniyatiga ega.

Kalit so'zlar: Federal, elementar ta'lism, primastufe, sekundastufe.

Germaniya Federativ Respublikasi 16 ta mustaqil Federativ yerlar (viloyatlar) dan iborat bo'lib, har biri shakliga ko'ra turlicha bo'lgan ta'lism tizimiga ega. Ta'lism muassasalarini asosan davlat tasarrufida bo'lib, ular uchun ta'lism dasturiga tegishli bo'lgan davlat ko'rsatmalari mavjud. Ta'lismni joriy qilish va boshqarish Federal yerlar (FYe) hukumatining konpetentsiyasiga kiradi, lekin markaz tomonidan umumiy raxbarlik ham bor: ta'lism vazirligi ta'lism siyosati kontseptsiyasini ishlab chiqadi, OO'Yularini kengaytirishga mablag' ajratadi. GFR konstitutsiyasiga ko'ra har bir Federal yer o'z hududidagi maktab va oliv ta'lismni rejalashtirish va amaliyotga tadbiq etish bo'yicha o'zi javob berishga qaramay, barcha Federal Yerlar va Federal xukumat umumta'lism va oliv ta'lism muassasalarida o'qitish kurslarida birlikni ta'minlash maqsadida hamkorlik qiladilar. Federal organlar va Federal Yerlarning ta'lism sohasi bo'yicha siyosati kelishilgan: ta'limming davomiyligi, ta'tillar, o'quv dasturi, imtixonlarni o'zaro tan olish, attestatlar, maktabni tugatganligi xaqida guvohnoma, diplomlar, unvonlar shular jumlasidandir.

Federal hukumatning xuquqlari asosiy qonunlarni qabul qilishda, jumladan moliyalashtirish masalalarida chegaralangan. Ta'limgagi xarajatlar haqida quyidagilarni aytish mumkin:

- birorta Federal Yerlar davlat umumta'lism, kasbiy o'quv yurtlarida o'qish uchun pul olmaydi;
- barcha Federal yerlarda o'quvchilarni uydan maktabga, maktabdan uyga tashuvchi avtobuslarni o'z hisobidan beradi;
- deyarli barcha o'quvchilarga darslik va o'quv qo'llanmalarni qiymatining ozgina qismiga beriladi;
- ma'lum toifadagi o'quvchilar va talabalarga mavjud federal qonunlarga ko'ra davlat moddiy yordam ko'rsatadi.

Germaniyada xususiy maktablarga ruxsat berilgan, ular orasida diniy maktablar ham bor. Bu maktablarda taxminan 8% o'quvchilar tahsil oladilar. Xususiy maktablar o'quv dasturlarini tanlashda davlat maktablariga nisbatan erkin bo'lganligi bois turli pedagogik muqobilarning aprobatsiyasi o'tkazilib turiladi. Sekin asta differentsiyalashgan ta'lism tizimi, ya'ni har bir o'quvchiga uning qobiliyati va o'qishdagi turlicha yo'nalishiga ko'ra moslashuvchan yondashuv kiritilmoqda. Umuman olganda Germaniya ta'lism tizimi bir necha bosqichni o'z ichiga oladi:

Elementar ta'lism: maktab ta'limming 1-bosqichiga tegishli bo'lib, maktabgacha muassasalar kiradi. Asosan bular bolalar bog'chalari, tayyorlov sinflari va kirish guruhlari bo'lib, bu yerlarga bolalarning qatnashishi 3 yil davomida ota-onalar xohishiga ko'ra ixtiyoriydir.

Ta'limming birinchi bosqichi. (Primastufe) boshlang'ich maktab, unga 6 yoshdan qatnay boshlaydi. O'qish muddati 4 yil, Berlin va Brandenburgda 6 yil. Bu bosqichdagi ta'limming maqsadi - bolalarga ta'limming ikkinchi bosqichidagi u yoki bu maktabda ta'lismni davom ettirishga imkon beruvchi asosiy bilimlarni berishdan iborat.

Ta'limming ikkinchi bosqichi (Sekundastufe I) "yo'nalishli bosqich" deb nomlanuvchi bosqichdir, unda bolalarni ularning iqtidoriga ko'ra o'quv muassasalarining kerakli turiga yo'naltiradi: asosiy maktablar, real maktablar, gimnaziyalar, kompleks maktablar. O'quvchilar ta'lism xaqidagi attestatni real va asosiy maktablarni bitirgachgina olishadi.

Ta'limming ikkinchi bosqichi (Sekundastufe II) ga gimnaziyaning yuqori sinflari, shuningdek kasbiy ta'lism va muassasalarda kasbiy ta'lism kiradi. Muassasalarda kasbiy ta'lism "dual tizim" deb ham ataladi, unda ta'lism va ishlab chiqarishda amaliyot 2 yil davomida olib boriladi, bu o'qishni tugatish o'rta ta'lismni tugatish bilan teng bo'lib, yakunida faqat kasbiy sohada o'qishni davom ettirish mumkin. Gimnaziyada 3 yil o'qib, o'quvchilar umumiy shahodatnomaga "etuklik attestati" - abitur oladilar, bu ularga istagan oliv o'quv yurtiga kirishga imkon beradi.

Ta'limming uchinchi bosqichi oliy ma'lumot haqidadi plom beruvchi oliv o'quv yurtlari vamalaka oshirish o'quv muassasalarini. GFR ta'lism tizimi umumevropa ta'lism tizimiga integratsiyalashgan: o'quv muassasalarining barcha turlari Yevropa Ittifoqi (EI) dasturini amalga oshirishga mo'ljallangan, YeI davlatlari ta'lism standartlari unifikatsiya(bir xillashtirish) qilingan, diplomlar bu davlatlardakuchgaega. Germaniya uzoq davrlardan beri fan va madaniyat markazi sifatida mashhurdir. Shiller, Gyote, Shneiger, Gumboldt,

Kant, Gegel va boshqalar kabi buyuk shoirlar, yozuvchilar, filosoflar va jamoat arboblari hammaga tanish. Germaniyada o'rta asrlarda tashkil topgan 1-universitet mavjud. Eng qadimiyl universitet bu Geydelberg universiteti bo'lib, 1386 yil tashkil topgan. 1388 yil tashkil topgan Kyoln universiteti qadimiyl universitetlardan sanaladi. Bu o'quv muassasalari qadimiyl an'analarini va klassik ta'limi bilan mashhurdir. Germaniya Federativ Respublikasining "Ta'lism to'g'risidagi asosiy qonuniga" ko'ra har bir o'quvchi o'z shaxsini erkin rivojlantirish, o'z iqtidori, moyilligi va qobiliyatiga qarab mablag', o'qish joyi va kasb tanlash xuquqiga ega.

Ta'lism sohasidagi bunday siyosatning maqsadi har bir shaxsnинг qiziqishi va talablarga javob beradigan malakali tayyorgarlikni olish imkonini berishida imkon qadar ko'proq yordam berishdan iboratdir. Germaniyaning har bir o'quvchisi butun hayoti davomida umumiy, olyi va kasbiy ta'lism olish imkoniyatiga ega. Chunki Germaniya yuqori rivojlangan sanoat davlatlaridan biri bo'lib, yuqori malakali mutaxassislarga ehtiyoj katta. Germaniya xukumati turli sohalarda sifatli mutaxassis kadrlarni tayyorlashga manfaatdor. Shu bois nemis ta'lism tizimining rivojlanishiga katta miqdorda mablag' ajratiladi.

Foydalilanilgan adabiyotlar:

Innovatsiya ta'lism texnologiyalari/ Muslimov N.A., Usmonboeva M.H., Sayfurov D.M., To'raev A.B. - T.: "Sano standart" nashriyoti, 2015. - 150 b.
Ishmuhamedov R.J. va b.q. Ta'limga innovatsion texnologiyalar. -T.: 2008

FIZIKA FANIDAN O'QUVCHILAR BILIMINI BAHOLASH, RAG'BATLANTIRISHDA "SIRLI BAHO" USULIDAN FOYDALANISH

Matyakubova Fazilat Baxramovna
Urganch tumanidagi 18-sonli maktabining
fizika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Fizikani o'qitish jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash, dars o'tish jarayonida aynan dars mavzusiga mos interfaol metodlarni qo'llay olish va yangi interfaol metodlarni ta'lif tizimiga joriy etishdan iborat.

Kalit so'z: Pedagogik, texnologiya, interfaol, metod, ta'lif, tarbiya, o'quv.

O'zbekiston Respublikasi Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga muvofiq ta'lif muassasalarini maxsus tayyorlangan pedagogik kadrlar bilan ta'minlash, ularning ish jarayonida raqobatga asoslangan muhitni yuzaga keltirish, o'quv-tarbiya jarayonini sifatli o'quv adabiyotlari bilan va ilg'or pedagogik texnologiyalar bilan ta'minlash kabi masalalalarni amalga oshirishni nazarda tutadi.

Ta'lif-tarbiya jarayoniga pedagogik texnologiyalarni muvaffaqiyatli ravishda tadbiq etish har bir fan o'qituvchisining maxsus bilim va ko'nikmalarga hamda pedagogik amaliyatda zarur bo'ladigan metodik tayyorgarlikka ega bo'lishini taqozo etadi.

Fizika fanidan o'quvchilar bilimini baholash, rag'batlantirishda "sirli baho" usulidan foydalanish Fizika fanidan masalalr yechish darsida o'quvchilar bilimini baholash, rag'batlantirish mezonlarini har bir o'qituvchi bilishi kerak.

Butun dars davomida faol o'quvchilar berilgan barcha masalalarni to'g'ri va tez ishlab boradilar. Sust o'zlashtiruvchi o'quvchilar esa, aksincha bir -ikkita masalani to'g'ri ishlay oladilar-u, shu to'g'ri ishlangan masala uchun namunali baho olishni istaydilar.

Bu vaqtida o'qituvchi o'quvchilar bilimini baholashga qiynaladi. Chunki kam masala ishlasa-da, bu o'quvchilar ham masalani to'g'ri ishlagan bo'ladi. Quyidagi metodni qo'llash orqali bu muammoni bartaraf etish va o'quvchilarning darsga qiziqishini yanada oshirish mumkin.

O'qituvchi masala yechish darsi mavzusini e'lon qiladi. Mavzu yuzasidan kerakli fizik kattaliklar va ularning ifodalari haqida batafsil ma'lumot beradi.

Shundan so'ng masalalar yechish boshlanadi. 1-masalaning sharti e'lon qilinadi. Masalani to'g'ri va tez ishlagan o'quvchilar daftariga o'qituvchi baho emas, balki "N" harfli belgini qo'yadi. Keyin 2-masalani ishlashga kirishadilar. Bu masala uchun "A" harfi bilan belgi qo'yiladi. 3-masala uchun "M" harfi va h.k. Shu tariqa keyingi masalalar ishlanadi.

Agar bitta o'quvchi dars davomida berilgan hamma masalalarni to'g'ri va tez ishlasa, (bu darsda 8 ta masala) ketma-ket ball o'rniغا "namunali" so'zini hosil qiluvchi harfli belgilar qo'yib boriladi. Dars yakunida "NAMUNALI" so'zining barcha harflarini (hech bo'limganda 7 tasini) to'plagan o'quvchilarga "Fizika fanidan namunali o'quvchi" deb yozilgan rag'bat kartochkasi beriladi va "3" baho bilan baholanadi.

Dars davomida "NAMUNA" harflarini to'play olgan o'quvchilarga "Fizika darsida yaxshi qatnashchi" kartochkasi beriladi va "4" baho bilan baholanadilar.⁷⁰

Dars davomida 5 tagacha masala ishlay olgan o'quvchilarga "Fizika qiziqarli fan. O'z ustingizda ishlang." Kartochkasi beriladi va bu o'quvchilar "3" baho bilan baholanadilar.

Bu metodni qo'llash orqali quyidagi natijalarga erishish mumkin:

1. O'quvchilar sirli harflarini yig'ishga qiziqib, masalani tezroq yechishga intiladilar, o'z ishlari natijasi bilan qiziqadilar.

2. Hatto "3" baho olgan o'quvchi ham bu bahodan norozi bo'lmaydi, aksincha, nima uchun past baho olnligini tushunadi va o'z ustida ishlashni boshlaydi.

Foydalilanigan adabiyotlar.

1. Karimov.I.A. Barkamol avlod ? O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. ?Toshkent:Sharq nashriyoti-matbaa konserni.1997.

2. Azizzoxjayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat.Toshkent: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jam'armasi nashriyoti, 2006.

3. Sadreddinov N., Rahimov A., A.Mamataliyev, Z.Jamolova.Fizika o'qitish uslubi asoslari. T.: O'zbekiston-2005.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINING BILIMLARNI EGALLASH KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH METODIKASI

Mavlonova Orzigel Aliyevna,
Navoiy viloyat Navbahor tuman 26-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqola boshlang'ich sinf o'quvchilarining bilish jarayonlarini ularning qiziqishlarini hisobga olgan holda tashkil etish, ularning tinglash, tushinish, egallagan bilimlarni qayta so'zlay olish kompetensiylarini rivojlantrish yordamida ularning bilimlarini rivojlantrish masalalarini yoritgan.

Kalit so'zlar: kompetensiya, bilim, intellektual, ma'rifatparvarlar.

Yosh avlodga ta'lif-tarbiyani vijdonan yondashgan holda berish muhim masaladir. Hadislarda: "Beshikdan to qabrgacha ilm izla", deyilishida juda katta hikmat bor. Ilm bobidagi izlanish esa insonni ma'naviy-axloqiy kamolot sari yetaklaydi. Shuning uchun ham xalq ta'lifi oldidagi eng katta muammo o'quvchilarining o'quv-biluv faoliyatiga kelib taqalishi bejiz emas. Zero, o'zlashtirishning pastligi o'qituvchilarni hamisha qiyaydigan dolzarb masalalardan biridir.

Fan, ta'lif tizimlari inson va shaxs rivojini tushunishning yaxlit nazariyasini yaratishda bugungi kun yoshlarning intellektual salohiyatini aniqlash va shu asosda ularning faoliyatini amalga oshirish o'ta dolzarb masala hisoblanadi. Umumiy o'rta ta'lif muassasalarida o'quvchilarining bilish jarayonlarini ularning qiziqishlarini hisobga olgan holda tashkil etish, nazorat qilish, bilim, ko'nikma va malakalarni baholash, qayta bog'lanish yordamida imkoniyatlarni loyihalash muhimdir.

Intellektual yoshlarning bilim olish sifatini oshirishga keng imkon beradi. Ta'lif sifati - bu "ta'lif oluvchi-ta'lif beruvchi" darajasida muntazam ravishda, ta'lif oluvchilarining real imkoniyatlari darajasidan kelib chiqib yo'lga qo'yish, ya'ni yaqin rivojlanish zonasini nazarda tutishni anglatadi. Shunga ko'ra, bugungi kunda ta'lif muassasalarida ta'lif oluvchilarining qiziqishlari yo'nalishlarini aniqlash, tashxis ishlarini tizimli tashkil etish, ta'lif-tarbiya jarayonida o'quvchilarining o'zlashtirish xususiyatlariga asoslanish alohida ahamiyat kasb etadi. Hozirgi paytda pedagog va psixologlarning diqqat markazini o'quv predmetlarning nazariy asoslari va ularning tuzilishi bilan bir qatorda o'quvchilar faoliyati, unga dahldor psixologik va pedagogik qonuniyatlar hamda o'quv faoliyatini samarali boshqarish omillari ham band etib turibdi. O'quvchilarining bilish faolligini oshirish, ularni o'qishga qiziqtirish va ularning fanlarga qiziqishini oshirish dolzarb muammodir.

Farzandlarimizning yaxshi tarbiyasi pedagoglar, mutafakkirlar diqqat markazida bo'lgan. Abu Nasr Forobi, Abu Ali ibn Sino, Abu Rayhon Beruniy, Muhammad Xorazmiy, Mahmud Qoshg'ariy, Yusuf Xos Hojib kabi qomusiy olimlar, keyinchalik Komil Xorazmiy, Alisher Navoiy, XX asr boshlarida esa jadidchi-ma'rifatparvarlar kabi ko'plab yurtdoshlarimizning pedagogik merosida bolani kichikligidan kasbiy ehtiyojlarni shakllantirish, qiziqishlari va imkoniyatlariga qarab o'qitish, ta'lif-tarbiyada turli usullarni qo'llash g'oyalari ilgari suriladi. "Har bir kishini uning borlig'i va qobiliyatiga ko'ra o'qitish kerak. Aks holda ta'lif-tarbiya ko'zlangan natijani bermaydi". "Har kimki ilm-hikmatni o'rganaman desa, uni yoshligidan boshlasin, salomatligi yaxshi bo'lsin, yaxshi axloq va odobli bo'lsin, so'zining ustidan chiqsin, yomon ishlardan saqlanadigan bo'lsin, xiyonat, makr-hiyladan uzoq bo'lsin".

Maktabga qadam qo'yish bilan bola hayotida muhim o'zgarishlar sodir bo'ladi. U yangi rejimning ayrim muhim odatlarini o'zlashtiradi, o'qituvchi va o'rtoqlari bilan ishonzchli munosabatlar o'rnatadi. O'quv materiali mazmuniga nisbatan paydo bo'lgan qiziqish asosida unda o'qishga bo'lgan ijobjiy munosabat mustahkamlanadi. Bu yoshdagi bola idrokining o'tkirligi va sofligi, uning qiziquvchanligi va xayolining yorqinligi hammaga ma'lum. Buni uning o'yinida, rasm chizishida, loy va plastilindan narsalar yasash ishlarida, oddiy qurish-yasash mashg'ulotlarida yaqqol kuzatish mumkin.

Bola insoniy munosabatlar tizimida ham alohida o'r'in egallayotganini, ota-onasi, yaqinlari, atrofdagilar unga yosh boladek emas, balki o'z vazifalari, majburiyatlaribor bo'lgan, o'z faoliyati natijasiga ko'ra hurmatga sazovor bo'lishi mumkin bo'lgan alohida shaxs deb munosabatda bo'layotganlarini his qiladi. Buning natijasida bolaning oilasi, sinfi va boshqa jamoalardagi o'z o'rnini anglay boshlaganini ko'rish mumkin.

Demak, pedagogik qonun quyidagini ta'kidlaydi: "Bolani biror faoliyatga undashdan oldin uning ushbu faoliyatga tayyorligini, bolaning bu ish uchun zarur barcha kuchi va imkoniyatlari safarbar etilgani va bola o'zi harakat qilishini, o'qituvchi esa faqat uning faoliyatini boshqarib, yo'naltirib turishini aniqlashidir".

Foydalilanlgan adabiyotlar ro'yxati

- To'xliyev B. va boshqalar. Til va adabiyot ta'limining zamonaviy texnologiyalari. - Toshkent, 2018.
2. Farberman. B.Ilg'or pedagogik texnologiyalar. T.: Fan, 2000-yil.
- 3 T. Yangi pedagogik texnologiyalar. Ma'ruzalar to'plami. -Navoiy: 2000-yil.
4. Hamroyev M.A. O'zbek tilidan ma'ruzalar majmuasi. -T.: 2007-yil.
5. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). -T.: Iste'dod, 2008-yil, 180-b.

BOSHLANG'ICH TA'LIM PEDAGOGIKASI, INNOVATSIYA VA DISTANSION TA'LIM

Mavlyanova Go'zal

Termiz shahar 13-maktab boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Ms.qor@list.ru

Annotatsiya: Respublikamizning hozirgi davrdagi ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish tamoyillari jahondagi taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan munosib o'rin olish uchun ma'naviy salohiyatimizni va iqtisodiy qudratimizni yanada oshirish, ularni XXI asr ilmiy-texnika taraqqiyoti talablariga javob beradigan tarzda qayta qurishni talab qiladi. Buning uchun yoshlarimiz dunyoqarashini o'zgartirish, ularning bilim va ma'naviyatlarini jahon andozalarini darajasiga ko'tarish zarur.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lism jarayoni, pedagogik texnologiya

Ma'lumki, o'qitish va tarbiya jarayoni bir -biri bilan uzviy bogliq, lekin inson shaxsining shakllanishida tarbiya ustivor axamiyat kasb etadi. Chunki, tarbiya ta'lism jarayonining barcha majmuini oz ichiga oladi. Zamonaviy intellektual insonni tarbiyalashda integrativ ta'limgning barcha jixatlari(aqliy, axloqiy, iqtisodiy, mexnat, estetik, gigienik, xuquqiy, jismoniy tarbiya)ni kamrab oladi va ularning ozaro boglikligini ta'minlaydi. Integrativ boshlang'ich ta'lism jarayonida o'quvchi, olamning yaxlitligini, koinot, tabiat konunlarini, tabiat, jamiyat va insonlarning o'zaro munosabatlari haqida har tomonlama bilimlarga ega bo'lib kamol topadi. Tabiat go'zalligini xis qila olish, undan zavqlanish, e'zozlash konikmalariga ega bo'ladi. Ta'limgning globallashuvi sharoitida fanlararo uzviylikni kengroq qo'llash ayni zaruriyatdir. Fanlararo uzviylik tamoyiliga tayanish ta'lism muassasalari oquv jarayoni uchun tatbiqiylis tu's olishi lozim. Fanlararo uzviylik tamoyili turdosh o'quv predmetlararo munosabatlarning murakkab jihatlarini to'liq o'zlashtirilishini ta'minlab, bilimlarning ichki mohiyatiga kirib borishini ta'minlaydi, natijada turli tizimlar ichki aloqadorlik, integrativ yaxlitlik vujudga keladi.

G'arb maktablari oddiy va sodda yo'l bilan pedagogik mahsulotni yangi axborot texnologiyalari orqali vaqtini turli o'quv faoliyatlariga taqsimlash, sinfdagi ishlarni differensiatsiyalash va individuallashtirish hisobiga rivojlanib bormoqda. Shu bilan pedagogik mahsulot sifati yaxshilanmoqda, lekin ko'pchilik mustaqil ekspertlar bunga ishonchsizlik bildirmoqdalar. Bu holatdan chiqish yo'li " yangiliklarni jamlash deb anglanuvchi, intensiv va ekstensiv yo'llarni birlashtirishga imkon beruvchi pedagogik texnologiya rivojlanishi hisoblanadi. Bu pedagogik texnologiyaning foydalanimagan imkoniyatlarini chuqur o'rganishni talab qiladi, ular turli ko'rinishdagi, turli xarakterdagi, turli darajadagi pedagogik tizim va ularni tashkil etuvchilardir. Bo'sh joylarini yangi texnologiyalar bilan mustahkamlab, pedagogik texnologiyaning umumiyy samarasini yaxshilashga urinsa bo'ladi. Bunday yondashishda innovatsiya o'ylab topilgan "tashqi" chora-tadbir bo'lib ko'rinnmaydi, balki chuqur mazmundagi talab va tizimni bilish hisoblanadi.

Bugungi kunda epedemik vaziyatdan kelib chiqqan holda distansion ta'limga e'tibor qaratilmoqda. Bolalar va o'smirlarning distansion boshlang'ich ta'limga bo'lgan yakka tartibdagi, ortib boruvchi talab-ehtiyojlarini qondirish, ularning distansion ta'lism olishini tashkil etish maqsadida davlat organlari, jamoat tashkilotlari, shuningdek, boshqa yuridik va jismoniy shaxslar madaniy-estetik, ilmiy, texnikaviy, sport va boshqa yo'nalishlarda matabdan tashqari davlat va nodavlat ta'lism muassasalari birdek faoliyat yuritmoqdalar. Distansion boshlang'ich ta'limgni rivojlantirish, ularning tuzilmasi va mazmun-mundarijasini takomillashtirish vazifalarini hal etish uchun quyidagilarni amalga oshirish kerak:

- ta'lism berish va kamol toptirishga yo'naltirilgan xizmatlar ko'rsatuvchi muassasalar tarmog'ini kengaytirish va bunday xizmatlar turlarini ko'paytirish;

- milliy pedagogik kadrlarga asoslangan va jahondagi ilg'or tajribani inobatga oluvchi dasturlar va uslubiy materiallar ishlab chiqish;

Buning natijasida, o'quv-tarbiyaviy jarayonning yanada yuqoriyoq samaradorligi erishiladi.

Adabiyotlar:

1.Azizxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat (O'quv qo'llanma). - T.: O'zbekiston yozuvchilar uyushmasi Adabiyot jamg'armasi nashriyoti, 2006 y. - 160 b. 64-67 betlar.

2.R.A.Mavlonova, N.Raxmonqulov. Boshlang'ich ta'limgining integratsiyalashgan pedagogikasi? T.: Ili-Ziyo 2009 y. 63

3..R.A.Mavlonova N.Raxmonqulova ?Boshlang'ich ta'lism pedagogikasi innovatsiyasi va integratsiyasi. T.: G?.G'ulom 2013 y

БОШЛАНГИЧ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ИННОВАЦИОН ПЕДАГОГИК ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ-ТАЪЛИМ СИФАТИНИ ОШИРИШ ОМИЛИ

**Махмудова Нурхон,
Навоий шаҳар 12-умумтаълим мактаб,
Бошлангич синф ўқитувчиси**

Аннотация: Мақолада бошлангич таълим тизимида инновацион педагогик технологиялардан фойдаланиш-таълим сифатини ошириши омили эканлиги ҳақида фикр юритилган.

Калит сўз: инновацион технология, педагогик технология, таълим сифати

Маълумки, ҳар қандай технология таълимнинг янги мазмунини шакллантирувчи таълим тамоилиларига асосланади ва таълим олувчи шахсини тарбиялаш, унда меҳнат ва муайян йўналишларда касбий кўниммаларни ҳосил қилишга йўналтирилади.

Ўқитувчининг фаол, самарали фаолият кўрсатишига йўналтирилган таълим жара?нининг методик ишланмасидан фарқли равишда, таълим жараёнини фаоллаштириш ва жадаллаштиришга йўналтирилган инновацион педагогик технологиялар таълим олувчиларга қаратилади, шунингдек,

уларнинг шахсий ва ўқитувчи билан биргаликдаги фаолиятини ҳисобга олган ҳолда ўқув материали ўзлаштиришга шароит яратади, машгулот давомида ўқувчиларнинг фаоллиги ва қизиқувчанлигини мунтазам равишида ривожлантириб бориш мақсадини кўзда тутади, ўқув омилларини яратишга асосланган педагогик технология талабларини ўқув фаолиятига тезкор жалб қилиш имконини беради. Ўқувчиларнинг давлат таълим стандартларини ўзлаштиришларида инновацион педагогик технологиялар амалга оширилмоқда. Шу боис, ўқитувчи билим олишнинг ягона манбаи бўлиб қолиши керак эмас, балки ўқувчи мустақил ишлаш жара?нининг ташкилотчиси, маслаҳатчиси, ўқув жараёнининг фаол иштирокчиси бўлиши лозим.

Бошлангич таълим таълимнинг бош бўгини ҳисобланади, бу жараёнда ўқувчи шахсини ҳар томонлама мукаммал шакллантириб боришга алоҳида эътибор бериш лозим. Буни амалга оширишда бошлангич синф ўқитувчиларининг масъулияти каттадир. Замонавий педагог таълим бериш жара?нida ўқувчиларнинг ижодкорлигини шакллантириб, таълимга бўлган қизиқиши ва ўзига бўлган ишончни уйғотиб, ўз навбатида дарс давомида инновацион педагогик технологиялардан мақсадли фойдалана олади. Таълим тизими, шахсни шакллантириш учун, давлат таълим стандарти талаблари асосида ҳамда жаҳон таълим даражасида кадрлар тайёрлаш учун аввало ўқитувчilar, мураббийлар шахсини ҳар томонлама мукаммал бўлишини талаб қиласи. Педагогик технология бола фаолиятини тўғри

йўналтиришга қаратилган бўлиб, аввало унинг соғлигини муҳофаза қилишни, унда турфа фазилатларни шакллантириш учун амалий ёндошув режаларини тузишни, бу режаларда болани топқирликка ундовчи воситалар жамлашни, ҳозиржавоблилка, сермулоҳазалиликка, тўғри рақобат қила олишга ёки фараз қила олиш қобилиятини ривожлантиришга, ижодий тафаккур қилиш,

тадбиркор бўлишга ундовчи қатор назарий ва амалий ишлар мажмуасини барқарор этишни назарда тутади. Бошлангич синф ўқувчилари ақдий ва жисмоний фаолиятини ташкил қилиш ва ривожлантириш мазмунида дидактик ўйинлар алоҳида аҳамият кашф этади. Дидактик ўйинлар ўқувчиларнинг маънавий ва ахлоқий камолотида, уларнинг баркамол инсон бўлиб камол топишида улкан тарбиявий таъсир қурдатига эгадир. Дидактик ўйинлар давомида болалар жамоа бўлиб ишлашга, биргаликда ижод қилишга, ҳамкорликда ва мустақил ишлашга ўрганадилар. Бу жара?нда ўқувчиларда интизомлилик, иноклик ва ўз навбатда эркин фикр юрита олишлари кузатилади.

Дидактик ўйинлар асосан таълим жараёнини болаларнинг ёш хусусиятлари ва тай?ргарликларига қараб самарали ташкил қилишга, уларга билим ва маълумот беришни енгиллаштиришга, таълимда кўргазмалиликни таъминлашга қаратилган бўлиб ўқувчиларни ўқув материаллари билан ортиқча банд қилиб қўймаслик, толиқтирасмаслик ва зериктирасмаслик имкониятини яратади, дастур материалларини ўзлаштиришда қулагайлик түғдиради Шуни алоҳида таъкидлаб ўтиш лозимки дарс давомода фойдаланила?тган дидактик ўйин дарснинг мавзусига мос равишида танлаб олиниши муҳим аҳамиятга эгадир. Бошлангич синф ўқувчиларини нутқини ўстиришда дидактик ўйинлардан фойдаланиш самарали натижга беради.

Ўқувчиларнинг нутқ бойлигини ошириш, товушларни тўғри талаффуз қилишда ҳам дидактик ўйинлардан фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Дидактик ўйинларни дарс жараёнинда қўллаш ва олиб кирилиши таълим тарбия жараёнига

ноанъянавий усулда ёндошувни билдириб, анъянавий усуллардан бир қатор сифатлари билан фарқланади. Яъни, ўқув жараёнини бевосита қизиқарли ўйинлар асосида ташкиллаштириш, ўқув жараёни қатнашчиларини биргаликдаги ҳаракатини таъминлаш, масалага гурӯҳ бўлиб ёндошиш натижасида ўқувчиларни фаол ҳаракати ва мантиқий тафаккури ривожланишига имкон яратилади. Лекин бу ҳаракатлар дидактик асосланган, услубий томондан таъминланган бўлиши керак. Буни амалга ошириш учун шундай дидактик шароит яратиш керакки, ўйинли машгулотда қатнашувчилар шу дарсгача эгаллаган билимларини намоён этишга ўрганишлари лозим. Бу билимларни намоён қилиш учун эса айнан ўйинли технология воситасида ташкилланган дарс лозим бўлади. Негаки, ўйинли технологияда бироз қатъий қоидалар чегаралангандик даражаси камроқ бўлади. Бундан ташқари ўйин тимсолида болалар жамоа бўлиб ишлашга, уюшқоқликка, биргаликда ижод қилишга, ҳамкорликда ишлашга ва мустақилликка ўрганадилар. Ўқувчиларнинг ахлоқий сифатлари ва тушунчалари, фазилатлари таркиб топади. Ўйин қоидаларига қатъий риоя қилишга, интизомга ўрганадилар. Уларда дўстлик, ўртоқлик, иноқлик ҳисстуйгулари ривожланади, уларни эстетик завқлари ўсади, турли касбукорларга бўлган қизиқишлари ортади, дун?қараш ва фикрлаш қобилияtlари шаклана боради.

Таълим тизимида инновацион технологиялардан фойдаланиш маълум бир педагогик-психологик мақсадларга йўналтирилади ва ўз навбатида ўқувчилар таълим-тарбия жара?нида қуидагиларга эга бўладилар:

- мустақил ишлаш самародорлигини оширишга;
- табиат-инсон-жамият муносабатларини уйғулаштириш заруратига;
- фанлараро алоқадорлик ва узвийлик тамойилларини билишга;
- ноанъянавий манбалардан фойдаланиб ўқиши ва ўрганишга;
- ижодий қобилияtlарини нама?н қилишга;
- ўз вақтида янгиликлар, воқеа ва ҳодисалардан хабардор бўлиш ҳамда улардан иш фаолиятида фойдаланишга.

Хулоса қилиб шуни айтишимиз мумкинки, педагогик технологиялардан фойдаланишда таълимнинг мазмунини белгилаш, таълим-тарбиянинг шакллари ва воситаларини тайёрлаш, ўқувчиларнинг билимларни кенг эгаллаши ва маънавий фазилатларни ўзлаштиришга йўналтирилган топшириқлар тизимини ишлаб чиқиши, таълимнинг натижаси ва ўзлаштириш даражасини аниқлаш уларни объектив баҳолаш каби вазифаларни ҳал қиласи.

CHANGING TENDENCY OF LANGUAGE LEARNING

Meliyeva Maftuna Bakhtiyorjon kyzы,
The English teacher of the secondary school № 14,
Fergana region Furkat district

Annotatsiya: Maqolada til o'rganishning o'zgaruvchan tendensiyasi haqida muhokama qilingan.
Kalit so'z: game, communicative competence, educational games, methods

Language is the most important means of communication, without which the existence and development of human society is impossible. The current changes in social relations, means of communication (using new information technologies) require the increase in the communicative competence of students, improving their philological preparation so that they can exchange thoughts in different situations in the process of interaction with other communicators, using the system of language and speech norms and choosing communication behavior adequate to the authentic situation of communication. In other words, the main purpose of a foreign language is to form a communicative

competence, that is, the ability to carry out interpersonal and intercultural communication with native speakers. Taking into account the role of foreign languages in modern society, the Cabinet of Ministers of Uzbekistan on August 11, 2017 issued a resolution "On measures to further improve the quality of teaching foreign languages in educational institutions".

As part of the implementation of this program, modern pedagogical technology has been developed that helps in the implementation of important methodological tasks such as:

- Creation of psychological readiness of students for speech communication;
- provision of the natural necessity of frequent repetition of language material by pupils;
- training of students in choosing the right speech option, which is a preparation for situational spontaneity of speech in general.

In this task, games will help us, since the game is a traditional, recognized method of training and education. The relevance of the use of gaming technology at any stage of training lies in the fact that thanks to the games all cognitive interests of students are activated and developed: attention, memory, thinking, creative abilities.

Educational games help to remove fatigue, overcome language and psychological barriers. And in my article I want to talk about games that I used and to the present days I am using, because the game form of classes act as a means of motivating students and promote the implementation of the basic principles of real communication.

The game Faster. This is a great game for fixing the words that you learned in the last lesson. Such grammar games in English lessons allow you to liven up the situation and make the lesson more fun. And the game is suitable for students of any age and level. As mentioned above, this game helps to ensure the natural need for frequent repetition of language material by students; Rules of the game: Pupils are divided into two teams; The board is divided into two halves and the theme of the contest is indicated above; Then students begin to write down one word according to the topic; One word, one ball. The team that wrote the largest number of words on the board in the allotted time wins.

The game Right wrong. Students write on the sheet three sentences about themselves. One of them is true, the other two are lies. Students are allowed to ask questions about the statements. And in the end it is necessary to determine what is true and what is false. The game allows you not only to develop grammar skills, but also learn more about the students. The more complex and personal statements you write, the more interesting atmosphere you create. I pay special attention to the organization of this game as a means of improving the quality of students' knowledge. Being a complex and at the same time a fascinating activity, this intellectual game contributes to the great concentration, expansion

of vocabulary, develops speaking skills and delivers aesthetic pleasure.

The game Teacher says. Very popular game in the USA among younger students. Such games for children in English classes are so fascinating that students want to spend as much time as possible, even to the detriment of their main activities.

How to play Teacher says:

One person takes the role of a teacher and turns face to the participants.

Then the sentence is said in English and the others perform the tasks.

For example: Teacher says put your hand on the left shoulder of your classmate.

To catch the players sometimes you have to miss the phrase "Teacher says". In this case, the one who commits the action, disappears from the game.

The last remaining wins. To complicate the task, you should gradually accelerate the pace and give more complex tasks.

The game Can you identify my problem? Teaching games in English classes should be interesting so that students are involved in the process. "Can you identify my problem" is exactly that. The game helps to expand

your vocabulary and consolidate the vocabulary of the previous lesson.

How to play? Various life problems are written in stickers, and then the stickers are pasted onto the backs of students; Then students communicate and ask each other where to go to solve this problem and what they need to do to get rid of this problem. But your partner can not say the problem itself. The student needs to guess on the basis of advice, in what exactly is

his problem written on his back. This can be any fictional problem with health, work, family, etc.

The use of gaming technology always comes to good, increases their interest to the subject, therefore, the quality of students' knowledge increases, it allows focusing on the main thing - mastering speaking skills during the natural situation of communication during the game.

References:

1. Gromova O. A. "Audiovisual method and practice of its application". M., Publishing 1977.
2. Domashnev A. I. and others." Methods of teaching English in a pedagogical university". M., Publishing 1983

EXTRACURRICULAR ACTIVITIES IN ENGLISH

Mirzakulova Feruza
GulSU, a student
mirzakulovaferuza@gmail.com

Abstract: Extracurricular activities are efficient site upon which contemporary educational goals can be realized, and a site upon which teaching strategies that facilitate learning are successfully implemented. In this article the author states characteristics of extracurricular activities, its work strategies and principles in education system.

Key words: extracurricular activities, contemporary strategies, active learning, leaders, extracurricular activities.

The issue of the successfullness of the educational process is not an issue that pertains solely to the 21st century. The reforms and directives have contributed towards scholarly pluralism and offered new learning forms, methods and contents, thus contributing to the specific structure of education, and particularly its practical characteristics. An optimal organization of lessons and a selection of successful methods influence the activity of students, while the contemporariness of teaching materials and methods leads to easier, faster, clearer and more rational, economic and productive learning and teaching. It is precisely the skill of successfully preparing and leading, and of utilizing appropriate procedures, methods, forms of interaction, media and technology that distinguish a modern and open institutional education. Such an education leads towards a quality school and a society of knowledge, empowers both the individual and the group and leads to the formation of professional and innovative, humane and socially oriented community members. Through various activities and materials, the use of modern media and teaching strategies that correspond with global

cultural and civilization development, the creativity o f pupils is also stimulated. For the reasons stated, we can conclude that a quality school merges a contemporary approach to lessons with learning topics adapted to contemporary knowledge and revelations, thus allowing participants in education aholistic development and continuous personal improvement.

The contemporary school has continued with the tendencies and the intentions of reformative orientations in pedagogy that stimulated the opening of schools to the needs of youth and the expansion of its educational values to the extracurricular, leisure time of young people, as well. Thus, students gather according to various activities: sport, music, science, research etc. This means that the school has offered its students the option to spend their free time in the quality and learning environment of extracurricular activities, with the aim of individual educational development.

The successfulness of a contemporary school is reflected precisely in the manner in which it establishes connections between its students, its teachers and its educational content; this influences the students' progress, enriches their knowledge and develops their skills - therefore, preparing them for life.

We maintain that the right means for the targeted development of learners are none other than extracurricular activities, as they optimally organize the free time that students have after regular classes. Let us also mention that students independently select how to spend their leisure time and which activities to join, actively participating in the workand impelling themselves to innovativeness and creativity.In this manner, they develop their personalities, acquire knowledge and develop their skills while experiencing, perceiving and evaluating mankind's cultural, scientific, technical and sports achievements. They become familiar with the quality and aesthetically valuable attainments of our civilization, which influences their general knowledge. In addition, they acquire the culture of using their leisure time well.

Extracurricular activities represent planned educational endeavors that are executed within the framework of the school, outside regular lessons, and which provide an area of interest and, in addition, an all-round affirmation of a student's

personality. To the teacher, they provide an expanded educational influence on the school audience.

We can view extracurricular activities from two perspectives: a narrower and a broader one. From a narrower point of view, extracurricular activities are part of the "school package" occurring after regular lessons, while a broader perspective relates to the possibility of opening the school towards the wider community. A narrower understanding of extracurricular activities, one oriented towards the school, can be found in Pedagogical Encyclopedia I (1989, 299), where it is stated that "extracurricular work encompasses the various activities of pupils within the school and organized by the school, but outside the curriculum and

the programme of regular lessons". It is evident that the educational work of the school is continued through them, only during the pupils' free time and, which is exceptionally important, with the implementation of special work strategies. On the other hand, thanks to the enthusiasm of education workers - the bearers of these activities - and an interested group of students, the school opens its doors to everything that surrounds it: other schools, students, teachers, professionals and professional associations.

The programme of every activity ought to respect not only the needs of the pupils, but also the needs of the school and the community. The affinities of pupils and teachers, planned activities, the manner in which activities are conducted, the needs and the culture of the social environment - these are but few of the factors with which the teacher ought to be acquainted with when organizing extracurricular activities. Planning extracurricular work demands an excellent knowledge of the social, psychological, pedagogical, didactical and professional dimensions of teaching. In planning his work in extracurricular activities, the teacher is led by the goal and the purpose of every single activity. In this manner, he allows pupils to acquire new knowledge and skills and promotes a general culture of communication, raising awareness on the need for better interaction and socialization.

There are several basic prerequisites necessary for the quality management of extracurricular programme. These relate to a free selection of activities, the professionalism of their leaders and the use of contemporary forms, methods, programme and organization. Therefore, the students ought to have the option of freely selecting from a diverse array of quality extracurricular activities at the beginning of the school year. Furthermore, leaders of extracurricular activities should possess professional knowledge and an affinity towards the area they are leading, while also systematically pursuing the latter. The material, technical and other conditions necessary for the satisfactory conduction of extracurricular programme also ought to be ensured; it is necessary to use diverse forms, methods and procedures. The creative capabilities of each student should be stimulated and developed with a quality programme, one with many diverse approaches to the implementation and execution of the same.

In discussing the issue of extracurricular activities, what does the term of contemporary strategy specifically presuppose? Here we are not implying only the preparation and organization of the same activities, but also the contemporariness (quality) of the programme, content, forms and work methods that are being executed.

The manners and methods of execution ought to take the form of a workshop, project, group research or independent research; as such a method of work contributes to the contemporariness of education. Work should be free, open, unhampered, dynamic and varied. The students' interests and their wishes, affinities and talents ought to represent an important starting point.

Such a process of "active learning" presupposes various activities of pupils who learn together with those who teach them. It can be viewed from two angles: that of the student and that of the teacher, while its key feature is its shifting of focus to the students as an active, participatory constructor of his own knowledge. The

achievement of higher levels of understanding and motivation through such active learning satisfies the demands of constructivism, whose teachings are based on: the importance of previous knowledge, immediate experiences in reality, and the holistic nature of experience, the reflexivity of learning and

teaching, students' creativity, inner motivation, the role of the teacher, the method of holistic teaching. Considering that the student is involved immediately and focused on carefully selected activities, he is in the position to deliberate on what he is doing. In this manner, he constructs a system of logically

connected knowledge that he will be able to utilize in various situations in life. By using creative teaching as a starting point, utilizing strategies and methods that stimulate the development of active learning and critical thinking and by introducing cooperative and experiential learning models specific interests are developed, while the students' understanding and application of acquired

knowledge is also improved. In order to achieve this, it is essential to include elements of positive co-dependence, individual and group responsibility, the stimulation face to face interaction, social skills as well as group processing in cooperative activities.

Let us also mention the following. By using contemporary work strategies in extracurricular activities, the work of gifted students can be discovered, stimulated and monitored, and it is also easier and faster to discover and guide such students in these circumstances; contemporary work strategies are an

opportunity for a better social integration, the foundation for spending leisure time in a quality manner, they enable permanent education of its participants and act as prevention against negative influences from the environment.

Extracurricular activities should realize goals and tasks that cannot be realized within regular lessons. One should aim towards offering activities that are in tune with current events, and thus contribute to the

broadening of the pupils' horizons. In this manner, a possibility is opened for extracurricular activities to become a valuable and important area for nurturing and fostering a learner's positive qualities, and for stimulating and developing individual abilities and the corresponding skills.

With the introduction of extracurricular activities into schools, new opportunities for the additional involvement of young people are opened, as is the opportunity for their versatile development and education. Contemporary strategies organize students' activities in a freer fashion, according to their interests and affinities, in order for them to expand and deepen the knowledge they have acquired by connecting theory and practice, and to deepen their need for cultural events in their leisure time. The students' enthusiasm for further work, activity and effort stems from the fact that the activity was voluntarily chosen, is flexible in its tasks, has an open approach and is held in a comfortable environment. In respect of the aforementioned, students are motivated for work and for studying a certain topic or area which, therefore, immediately affects their development.

It is important to stress that teachers (and students) have the option of suggesting topics and activities according to their area of interest, which we consider a great organizational advantage. In accordance with this, and depending on the area of interest, work conditions, the needs of the school and the wider community, new activities, contemporary forms, methods and strategies of work are brought into the programmes of extracurricular activities as new means of achieving planned goals and tasks.

In order to make the aforementioned feasible, not only is the teacher necessary as an initiator and a companion, but also the student, who acquires an important role in decision making. The selection of topics and activities should be based precisely on the students' inclinations, interests, abilities, capabilities and affinities, on the stimulation of creativity and on the applicability of the activities in practical, everyday life.

Due to all of the stated reasons, we can conclude that extracurricular activities ought to be viewed as a mode of active learning, and that effort should be made so that, using previous good experiences of implementing and executing extracurricular activities as a foundation, they may reach a higher level and attain a contemporary developmental direction with the use of new proposals and stimulating measures.

USED LITERATURE:

Jalolov J., Makhkamova G., Sh. Ashurov. English Language Teaching Methodology. Toshkent - "Fan va texnologiya" - 2015

Jalolov J., Mahkamova G., Mamadayupova V., Ismatova L. Ingliz tili o'rgatish texnologiyasi: o'quv-metodik qo'llanma. - Toshkent: TDPU. 2010.-96 b.

Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi: chet tillar oliy o'quv yurtlari (fakultetlari) talabalari uchun darslik. - Toshkent: o'qituvchi, 2012. -432 b.

SHAXS TARBIYASIDA FAROBIY, ABU ALI IBN SINO, MAHMUD QOSHG'ARIY VA ALISHER NAVOIYNING PEDAGOGIK QARASHLARI.

Baxtarazova Dilbar Qayumovna
Toshkent viloyati Chinoz tumani
32-maktab o'qituvchisi
Mirzakulova Feruza Muhiddinovna
GulDU-talaba, Sirdaryo viloyati
+998949231140
Mirzakulovaferuza113@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada Abu Nasr Farobiy, Abu Ali ibn Sino, Mahmud Qoshg'ariy and Alisher Navoiyning shaxs tarbiyasidagi pedagogik qarashlari yoritilgan.

Kalit so'zlar: Ixtiyoriy va majburiy ta'lif-tarbiya, aqliy kategoriya, jamoaviy ta'lif, ma'naviy kamolot.

O'zbekistonda islohotlar va yangilanish jarayonlari tezkor sur'atlar bilan amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizning istiqboli, bozor iqtisodiyoti qonunlariga asoslangan jamiyat qurish sohasidagi ishlarning samarsi, yuqori malakali mutaxassislar tayyorlash muammosi bilan chambarchas bogliq. Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimovning tashabbusi bilan ishlab chiqilgan va hayotga tatbiq etilgan "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va "Ta'lif to'grisidagi qonun" shuningdek "Ta'lif-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni voyaga yetkazish to'g'risida"gi farmoni ana shu maqsadni ro'yogha chiqarishga qaratilgan. Bu hujjatlarda ilgari surilgan vazifalarни hayotga tadbiq etish davlatimiz siyosatining ustuvor sohasi bo'lib qolmoqda.

Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov "Biz xalqimizning dunyoda hech kimdan kam bolmasligi, farzandlarmizning bizdan ko'ra kuchli, bilimli, dono va albatta, baxtli bo'lib yashashi uchun bor kuch va imkoniyatlarimizni safarbar etayotgan ekanmiz, bu borada ma'naviy tarbiya masalasi, hech shubhasiz, beqiyos ahamiyat kasb etadi" deb ta'kidlaydilar.

Tarbiya - bu shaxsning ijtimoiy, ma'naviy va ishlab chiqarish faoliyatiga tayyorlash maqsadida uning ma'naviy, jismoniy kamolotiga muntazam ravishda ta'sir ko'rsatish jarayonidir. Biz mana shunday chuqur ma'naviyat va go'zal axloqlilikni, insonning ma'naviy, jismoniy kamolotiga muntazam ravishda ta'sir ko'rsatish jarayonlarini sharq mutafakkirlari asarlaridan olishimiz mumkin.

Sharq mutafakkirlaridan biri Farobiyning ta'kidlashicha, har bir kishining fe'l atvoriga qarab ta'lif - tarbiya ikki xil usul: ixtiyoriy va majburiy usullarda amalga oshirilishi mumkin. Ta'lif oluvchilar fan va hunar o'rganishga moyillik bildirmasalar, ularga nisbatan rag'batlantirish usuli qo'llaniladi. Maboda ular o'zboshimcha va itoatsiz bo'lalar majburiy usulni qo'llash mumkin. Farobiyning ko'rsatishicha, aqli kishilar o'tkir zehn - idrokli, fazilatli bo'lishi, o'zining qobiliyati va idrokini yaxshi ishlarga yo'naltirishi kerak. Farobiy "Aql to'g'risida" nomli risolasida axloqli odam o'zida o'n ikki xislatni birlashtirgan bo'lishi lozim deb hisoblaydi. Abu Nasr Farobiyning uqtirishicha, insonning barcha qobiliyat va fazilatlari ikki tomoniga ega. Birinchisitug'ma irlsiy, tabiiy xislatlar bo'lsa, ikkinchisi- tajriba, amaliyot, sharoit ta'sirida tarkib topadigan xislatlardir. Shuningdek bola tarbiyasida bir-biri bilan bogliq bo'lgan xislatlarni hisobga olish lozimligini ta'kidlaydi.

Abu Ali ibn Sino (980-1037) ning fikricha ta'lif-tarbiya yagona jarayon. Bu jarayonda yoshlarga aqliy va jismoniy, axloqiy tarbiya berish va hunar o'rgatish nazarda tutiladi. Ibn Sino o'zining "Tib qonunlari" asarida bolani olti yoshidan boshlab muallimga topshirish xususida fikr yo'ritadi. Ulug' hakim ta'lif jarayonida o'qitishda oddiyidan murakkabga qarab borish qoidasiga amal qilish lozimligini uqtiradi, ayniqsa bolaga kuchi yetadigan mashqlarni bajartirish amali bu jarayonda katta ahamiyat kasb etadi. Ibn Sino bolalarni yakka-yakka o'qitishdan ko'ra jamoada ta'lif berish afzal ekanligini e'tirof etadi.

Ibn Sinoning inson aqli, bilimi orqali erishiladigan natijalari haqidagi ta'limoti o'qitish nazariyasida alohida o'rinni egallaydi. Uning fikricha, buyumlarni chinakam bilishga tashqi ko'rinishini tahlil qilish sabablarini aniqlash asosida aql bilan erishiladi. Ibn Sino aqlning rivojlanish bosqichlarini ishlab chiqqan. Mushohada bilan idrok qilishni birinchi bosqichi aqliy kategoriyalarni tushuntirishdir. Ikkinci bosqich, ikki xil fikrni idrok etishdir. Aql rivojlanishining uchinchi bosqichida, o'zlashtirilgan fikrlarni idrok etish bilan erishiladi. Shunda uni haqiqiy aql deyish mumkin.

Buyuk mutafakkir Mahmud Qoshg'ariy "Qutadg'u bilig" asarida bola tarbiyasi haqida to'xtalib, shunday deb yozadi: "Farzand qanchalik bilimli, aqli, xushli bo'lsa, ota-onaning yuzi shunchalik yorug' bo'ladi". U bola tarbiyasida otaning mas'uliyatiga asosiy e'tiborni beradi. "Kimning o'g'li, qizi erka bo'lsa -deb yozadi u, unda shu kishining o'zi mungli bo'lib yig'laydi. Ota bolani kichikligidan bebos qilib qo'ysa, bolada gunoh

yo'q, barcha jafo otaning o'zida. O'g'il -qizning xulq-atvori yaramas bo'lsa, bu yaramas ishni otasi qilgan bo'ladi. Ota bolalarni nazorat qilib turli hunarlarni o'rgatsa, ular ulg'aygach, o'g'llim-qizim bor deb sevinadi, o'g'il-qizga hunar va bilim o'rgatish kerak, toki bu hunar bilan ularning fe'l-atvorlari go'zal bo'lsin".

Buyuk mutafakkir shoir Alisher Navoyi merosida ham ta'lim-tarbiya jarayoni munosib o'rinn egallaydi. U o'zining qator asarlarida ta'lim-tarbiya masalalari umuminsoniy g'oya ekanligini o'rtafa tashlaydi. Uning fikricha, "Jamiyatning yetukligi, uning taqdiri va kelajagi yoshlар kamoloti bilan bog'liqdir, shunga ko'ra bola tarbiyasi ota-onalar oldida turgan olijanob vazifadir" -deydi.

Alisher Navoiy tarbiyada insoning o'z-o'zini tarbiyalashga, xato va kamchiliklarini anglab tuzatishiga e'tibor beradi, yanglish va xato kishilik shartidir. "Xato va yanglishishni anglab, ogohlangan baxtli kishidir. Kimki e'tirof tomon qaytar ekan, xatosi yo'qoladi. Kimki dalil keltirib, aljiray bersa, xatosini bir karra oshiradi. Mubolag'asi qancha ko'proq esa, yanglishishi shuncha ko'rimliroq bo'lur va o'zini katta ko'rsatib, tortishuvi qancha esa ortiqroq, o'zi xalq o'rtasida shuncha rasvoroq ko'rinxur. Ya'ni kishi xato qilganida, yanglishganini bo'yning olsa, bu yaxshi. Agar o'z xatosiga dalil ko'rsatib bersa, uning xatosi yana ikki barobar ortadi" -deydi alloma.

Biz Sharq mutafakkirlarining ilmiy-ma'naviy merosini o'rganish asosida allomalarimizning barkamol, komil insonni tarbiyalash xususidagi qarashlari bilan tanishib chiqib, undagi ilgari surilgan g'oyalalar, bugungi kunda o'sib kelayotgan yosh avlod uchun naqadar zarurligini angladik. O'rganilgan ma'lumotlarga tayangan holda quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

- Pedagog faoliyatida, Sharq allomalari va mutafakkirlarning g'oyalardan unumli foydalanib, ta'lim oluvchilarining intellektual, ma'naviy, axloqiy sifatlarini shakllantirish, rivojlantirish maqsadga muvofiqdir.

- Talabalarning insoniyat erishgan boy qadriyat va an'analarga, milliy istiqlol g'oyasi va mafkurasiga tayangan holda, barcha fanning o'ziga xos ilmiy va amaliy asoslari bilan qurollantirish lozim.

- Tarbiya nazariyasi va amaliyotining ilg'or qarashlarini pedagogika jarayonga tadbiq etish orqali, pedagogik faoliyat samaradorligini oshirish mumkin.

- Sharq allomalarining komil inson ta'lim-tarbiya xususidagi g'oyalariiga tayanib, undagi tarbiya usullari va vositalaridan, bugungi kun ta'lim-tarbiya jarayonida foydalanish ijobjiy samara beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O.Hasanboyeva, J.Hasanboyev, H.Hamidov - Pedagogika tarixi. Toshkent.1997
2. X.Ibragimov, Sh.Abdullayeva- Pedagogika nazariyasi. Toshkent. 2008-yil
3. O'zbek pedagogikasi anrologiyasi (Ikkinchi jild) Toshkent. 1999-yil

MAKTAB MATEMATIKASIDA TRIGONOMETRIK MISOL VA MASALALAR YECHNI O'RGATISH USULLARI

Mirzaqulova Dilfuza

Mirzahamadov Anvarjon

Nmangan viloyati Mingbuloq tumani

41-maktab o'qituvchilari

Anvarjon_school41@gmail.com

Dilfuza_school41@gmail.com

Annotatsiya: ushbu tezisda matematika fanidan maktab o'quvchilarining trigonometric masalarning yechish ko'nikmasini shakllantirish hamda ularga ayrim nostandard masalalarning yechish usullarini chuqur o'rgatish ko'nikmalari va trigonometriyaga doir ayrim masalalarning yechish usullarini ko'rsatib o'tmoqchimiz.

Kalit so'zlar: burchak, sinus, kosinus, keltirish formulalari, asosiy trigonometric ayniyatlar, radianga o'tish.....

Maktab matematika kursida trigonometriya mavzulari o'tish jaraayonida o'quvchilar maktab darsliklaridagi misol va masalalarni yechishni bemalol uddalasalarda DTM darajasidagi testlarni yechishda qiynaladilar. Buning sababi DTM testlarini yechish uchun o'quvchidan nafaqat mavzuni chuqur o'zlashtirish balki mavzuga doir nostandard fikrlash ham talab qilinadi. Maktab darsliklaridan o'qitish jarayonida o'quvchilarni bir qoli pgatishib qolishlari kuzatiladi. Demakeng avvalo o'quvchilargahar bir dars davomidamavxugadoir nostandard masala va misollarni berib boorish orqali ularni bilim darajalrini oshirish mumkun. Shunday misol va masalalardan namuanlar ko'rib chiqaylik:

Hisoblang: $\sin 10^\circ \sin 30^\circ \sin 50^\circ \sin 70^\circ$

Yechish: ushbu ko'paytmani hisoblash uchun quyidagi ishni qilish shart ko'paytmani quyidagi kasrga ko'paytiramiz $\frac{2\cos 10^\circ}{2\cos 10^\circ}$ ko'rning turibdiki ifodani qiymati o'zgarmaydi. Demak endi hisoblashni bajarish mumkun

$$\frac{2\sin 10^\circ \cos 10^\circ \frac{1}{2} \sin(90^\circ - 40^\circ) \sin(90^\circ - 20^\circ)}{\frac{\sin 80^\circ}{16\cos 10^\circ}} = \frac{2\sin 20^\circ \cos 40^\circ \cos 20^\circ}{2 * 4 * \cos 10^\circ} = \frac{2\sin 40^\circ \cos 40^\circ}{16\cos 10^\circ} =$$

$$= \frac{\sin(90^\circ - 10^\circ)}{16\cos 10^\circ} = \frac{\cos 10^\circ}{16\cos 10^\circ} = \frac{1}{16}$$

Hisoblang:

$$\frac{\sqrt{3}}{\sin 100^\circ} + \frac{1}{\cos 206^\circ} = \frac{\sqrt{3}}{\sin 100^\circ} - \frac{1}{\sin 10^\circ} = \frac{\sqrt{3}\sin 10^\circ - \cos 10^\circ}{\sin 10^\circ \cos 10^\circ} = \frac{2(\frac{\sqrt{3}}{2}\sin 10^\circ - \frac{1}{2}\cos 10^\circ)}{\sin 10^\circ \cos 10^\circ} =$$

$$= \frac{2 * 2 * (\sin(10^\circ - 30^\circ))}{\sin 20^\circ} = \frac{-4\sin 20^\circ}{\sin 20^\circ} = -$$

4

Masala: Agar $\operatorname{tg} \alpha = -\frac{4}{3}$ bo'lsa, $\sin 2\alpha$ ni hisoblang

Yechish: $\operatorname{tg} \alpha = -\frac{4}{3} < 0$ ekanidan $\sin 2\alpha = 2\sin \alpha \cos \alpha < 0$ ekanligi ma'lum. Demak: $3\sin \alpha = -4$

$\cos \alpha$; kvadratga ko'tarsak $9 \sin^2 \alpha = 16 \cos^2 \alpha$ $9 \sin^2 \alpha = 16 - 16 \sin^2 \alpha$ bundan $|\sin \alpha| = \frac{4}{5}$; $|\cos \alpha| =$

$$\frac{3}{5} \sin 2\alpha = 2\sin \alpha \cos \alpha = -2 * \frac{4}{5} * \frac{3}{5} = -0.96$$

Masala: agar $\operatorname{tg} \alpha = 0.2$ bo'lsa $\frac{2}{3+4\cos 2\alpha}$ qiymatini toping.

$$\text{Yechish: } \cos 2\alpha = \frac{1 - \operatorname{tg}^2 \alpha}{1 + \operatorname{tg}^2 \alpha} = \frac{1 - (0.2)^2}{1 + (0.2)^2} = -\frac{12}{13}; \frac{2}{3+4\cos 2\alpha} = \frac{2}{3+4 * \frac{12}{13}} = \frac{26}{87}$$

Hisoblang: $\sin^4 105^\circ \cos^4 75^\circ$

$$\text{Yechish: } \sin^4 105^\circ \cos^4 75^\circ = \sin^4 15^\circ \cos^4 15^\circ = \frac{16 \sin^4 15^\circ \cos^4 15^\circ}{16} = \frac{\sin^4 30^\circ}{16} = \frac{(0.5)^4}{16} = \frac{1}{256};$$

Soddalashtiring: $\cos \alpha \cos \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{4} \cos \frac{\alpha}{8} \cos \frac{\alpha}{16} \dots \cos \frac{\alpha}{128}$

Yechish: $\cos \alpha \cos \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{4} \cos \frac{\alpha}{8} \cos \frac{\alpha}{16} \dots \cos \frac{\alpha}{128}$

$$= \frac{2 \cos \alpha \cos \frac{\alpha}{2} \cos \frac{\alpha}{4} \cos \frac{\alpha}{8} \cos \frac{\alpha}{16} \dots \cos \frac{\alpha}{128} \sin \frac{\alpha}{128}}{2 \sin \frac{\alpha}{128}} = \dots = \frac{\sin 2\alpha}{256 * \sin \frac{\alpha}{128}} = \frac{1}{256} \frac{\sin 2\alpha}{\sin \frac{\alpha}{128}}$$

$$\text{Soddalashtiring: } \frac{\sin \alpha + \sin 2\alpha - \sin(\pi + 3\alpha)}{1 + 2 \cos \alpha} = \frac{\sin \alpha + \sin 2\alpha + \sin 3\alpha + 2 * \sin 2\alpha + 2 * \frac{\alpha + 3\alpha}{2} \cos \frac{\alpha - 3\alpha}{2}}{1 + 2 \cos \alpha} =$$

$$\frac{\sin 2\alpha + 2 \sin 2\alpha \cos \alpha}{1 + 2 \cos \alpha} = \frac{\sin 2\alpha * (1 + 2 \cos \alpha)}{1 + 2 \cos \alpha} = \sin 2\alpha$$

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

Matematika 5000 misol II qism. Trigonometrik tenglama va tengsizliklar..

Axborotnoma 1996-2000 yillar

Matematika.uz sayti

O'QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATINI SHAKLLANTIRISH

Mirzaxmedova Zulayxo

Ona tili va adabiyot o'qituvchisi

Murodova Nilufar

Biologiya o'qituvchisi

Ms.qor@list.ru

Annotatsiya: Barcha kasblar orasida o'qituvchilik kasbi o'zgacha va muhim ijtimoiy ahamiyat kasb etadi. Zero, o'qituvchi yosh avlod qalbi kamolotining me'mori, yoshlarga ta'lim-tarbiya beruvchi insondir. Bugungi kunda u yoshlarni g'oyaviysiyoziy jihatdan chiniqtirib tabiat, jamiyat, ijtimoiy hayot, tafakkur taraqqiyoti qonuniyatlarini o'rgatadi, yoshlarni mehnat faoliyatiga tayyorlab, kasb-hunar sirlarini puxta egallahlarida ko'maklashadi va jamiyat uchun muhim bo'lgan ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatlarni hal etadi.

Kalit so'zlar: amaliy ko'nikmalar, pedagogik mahorat, milliy an'ana

Respublikamiz mustaqillikka erishgach, uning oldiga juda qisqa muddatda yangicha fikrlovchi, respublika ravnaqi, taraqqiyoti uchun ongli ravishda kurashuvchi yetuk mutaxassis kadrlarni tayyorlash vazifasi ko'ndalang turdi. Natijada "Ta'lum to'g'risida", "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" qonunlari qabul qilindi. Yetuk mutaxassis va yangicha fikrlovchi shaxslarni shakllantirish uchun chuqur bilimning o'zigina kifoya qilmasligi O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidenti I.A.Karimov ta'kidlaganidek: "Bizga maktabni bitirganlar emas, maktab tarbiyasini ko'rganlar kerak". Bu bilan Prezident bilimlar yig'indisini egallahsga emas, balki ularni egallab, turli kasb-hunarlar siri, mahoratini o'zlashtirishga xizmat etuvchi bilimlarni o'rganish lozimligini ko'rsatib bergen edilar.

Ana shu mas'uliyat o'qituvchidan o'z kasbining mohir ustasi bo'lishni, o'quvchilarga tarbiyaviy ta'sir ko'rsatib, ularning qiziqishi, qobiliyati, iste'dodi, e'tiqodi va amaliy ko'nikmalarini har tomonlama rivojlantirish yo'llarini izlab topadigan kasb egasi bo'lishni talab etadi. Buning uchun doimo o'qituvchilarning kasbiy mahoratini, ko'nikma va malakalarini oshirib borish, ularga har tomonlama g'amxo'rlik qilish, zarur shart-sharoitlar yaratish, kerakli moddiy va ilmiy-metodik hamda texnik yordam ko'rsatish, o'qituvchilarning ijodiy tashabbuskorligini muntazam oshirib borishga ko'maklashish lozim.

"Pedagogik mahorat" fani, mahoratlari o'qituvchilami tayyorlashga xizmat qiladi, o'qituvchilar va tarbiyachilarning kasbiy faoliyati sirlarini, mohirligini o'rgatuvchi va uni takomillashtirish to'g'risida ma'lumotlar berib boruvchi fan bo'lib, o'qituvchilarda pedagogik mahoratning mohiyat mazmunini, hozirgi zamon talablari doirasida kasbiy faoliyatini rivojiantirishning yo'llarini, vositalarini, shakllarini o'rganadi

Pedagogik mahorat egasi bo'lish uchun o'qituvchi o'z o'quv predmetini davr talablari asosida bilishi pedagogik va psixologik bilimlarga ega bolishi, hamda insoniylik, izlanuvchanlik va fidoyilikni o'zida tarkib toptirishi lozim. I.P.Radchenko pedagogik mahoratni pedagogik san'atning bir qismi sifatida ta'riflab, shunday yozadi: "pedagogik mahorat deganda o'qituvchining pedagogikpsixologik bilimlarni, kasbiy malaka va ko'nikmalami mukammal egallashi, o'z kasbiga qiziqishi, rivojlangan pedagogik fikrashi va intuitsiyasi, hayotga axloqiy estetik munosabatda bo'lishi, o'z fikr-mulohazasiga ishonchi va qat'iy irodasi tushuniladi".

Pedagogik mahoratga ega bo'lish ta'lim-tarbiya samaradorligini ta'minlash garovi bo'libgina qolmay, ayni vaqtida o'qituvchilarning jamoada, ijtimoiy muhitda obro'e'tiborini oshiradi, o'quvchilar orasida unga nisbatan hurmat yuzaga keladi. Kasbiy mahoratni oshirish yo'lida amaliy harakatlarni tashkil etish pedagogik faoliyatda yo'l qo'yilgan yoki qo'yilayotgan xatolardan holi bo'lish, o'quvchilar, hamkasblar hamda ota-onalar bilan munosabatda muvaffaqiyatlarga erishish imkoniyatini yaratadi.

Pedagogik mahorat quyidagi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi:

1. O'qituvchi faoliyatida insonparvarlikning ustunligi.
2. Pedagogik iste'dod, qobiliyat.
3. Pedagogik texnika (san'at).
- 4.O'qituvchining shaxsiy intilishi.

Yuqorida qayd yetilgan fikrlardan kelib chiqib bugungi kun o'qituvchisi shaxsiga nisbatan qo'yilayotgan talablar mazmuni angilanildi. Zamonaviy o'qituvchi qanday bo'lishi zarur? Mustaqillikning ilk kunlaridan boshlab ushbu muammo bo'yicha ko'plab pedagog va psixolog olimlar o'z fikr va mulohazalari bilan chiqdilar. O'qituvchilarning kasbiy mahoratlarini milliy an'ana va urfodatlarimizdan, qadriyatlarimizdan kelib chiqib yanada takomillashtirish, ularning pedagogik faoliyatini hozirgi zamon talablari darajasida rivojlantirish uchun metodik qo'llanmalar, tavsyanomalar paydo bo'ldi. Hozirgi kunda ham ushbu muammo bo'yicha ilmiy izlanishlar, ilmiy tadqiqotlar davom etmoqda. Fanning hamma sohalarida juda katta burilishlar

ro'y bermoqda va har bir o'qituvchi o'zining tarbiyalanuvchilarini o'zi o'qitadigan fan sohasi bo'yicha navbatdagi qayta qurilishlar va erishilgan yutuqlar bilan keng tanishtirishi kerak. Bu ishni o'quvchilarga mos shaklda va o'quv dasturiga muvofiq amalgaga oshirish lozim. Mazkur talabning yana bir xususiyati o'qituvchining o'quvchilar fikr doirasini kengaytirish to'g'risida doimo g'amxo'rlik qilishidir. Ta'larning mana shu bosqichida o'qituvchi oldida o'quvchilarga oddiygina bilimlar berish emas, balki ulaming fikr doirasini kengaytirish, qiziquvchanligini oshirish va ularda o'zi o'qitadigan fanga muhabbat uyg'otish vazifasi turibdi. XXI asrga kelib o'qituvchining vazifasi yanada takomillashib bormoqda. Endilikda global o'zgarishlar, fan-texnika va axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining kun sayin rivojlanib borishi o'qituvchidan yuksak mahoratni, o'tkir irodani, psixologik quvvatni, chuqur bilim va mulohazali bo'lishni talab qiladi.

Foydalilanigan adabiyotlar:

O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi qonuni. //Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.-Toshkent; "Sharq", 1997,31-61 betlar

Pedagogik mahorat: Pedagogika va psixologiya ta'lim yo'nalishi talabalari uchun darslik / A. Xoliqov; O'zR Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi. -T.: 2011. 424 b.

Pedagogika nazariyasi va tarixi. 1-qism: Pedagogika nazariyasi. (M.X.Toxtaxodjayeva va boshqalar)-T.: "IQTISOD-MOLIYA", 2007. -380 b.

A.Minovarov. "Pedagogika". -T.: 0 'qituvchi, 1996.

MOBIL TELEFONLARNING BOLA ORGANIZMIGA SALBIY TA'SIRI VA UNI OLDINI OLISH CHORA-TADBIRLARI

**Mo'minov Zafarjon G'aniyevich,
Navoiy viloyat Xatirchi tuman 87-sonli umumta'lim maktab,
Boshlang'ich sınıf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada mobil telefonlarning bola organizmiga salbiy ta'siri va uni oldini olish chora-tadbirlari borasida fikr yuritilgan.

Mobil telefonlar, ko'pincha uyali telefonlar deb ataladi, zamonaviy elektr aloqa vositasi sifatida hayotimizning bir qismiga aylanib borayapti. Dunyoning ayrim qismlarida ular ishonchli va yagona aloqa vositasi hisoblanadi. Bu telefonlar juda keng tarqalganligining asosiy sababi, ular orqali uzuksiz aloqa qilish eng qadrlanadigan xususiyat hisoblangan - ish yoki dam olishdami, erkin harakat qilishiga to'sqinlik qilmasligi lozim. Mobil telefonlar tobora hayotimizga chuqurroq kirib borar ekan, inson salomatligiga zararli ta'sirini o'rganish butun dunyo miqyosida izlanishlar olib borishlar yanada ko'proq davom etadi. Hozirgi paytgacha ushbu savolga birorta laboratoriya yoki izlanish markazlari aniq javobni berishga qodir emas. Buning asosiy sababi, olimlardagi mavjud statistik ma'lumotlarni tashxiz qilish murakkabligidadir. Insonga zamonaviy dunyoda turli zararli modda va nurlanishlarning katta miqdorda ta'siridan kasallanishda, mobil telefonlar qanday rol o'ynashini ajratish juda murakkabdir. Mobil telefonlardan foydalanish yangi muammoni, ya'ni o'ta yuqori chastotadagi nurlanishni inson organizmiga, uning ushbu aloqa turiga asabiy bog'lanib qolishini tug'diradi. Mobil aloqani odam organizmiga zarar keltirishi haqida ushbu ma'lumotlarni keltiramiz. Hozirgi vaqtida radio va elektron qurilmalarining keng ko'lamma qo'llanilishi, radiotelemetriya, radionavigasiya va boshqa elektromagnit tebranishlarga asoslangan apparaturalar, uyali telefonlarning keng ko'lamma qo'llanilishi, ushbu apparaturalar bilan ko'pchilik ishchilarning muloqotda bo'lishiga olib kelmoqda. Zamonaviy izlanishlar radioto'lqin (RT), mobil telefon va ularning asosiy stansiyalarining tarqatayotgan maydonlari saraton kasalligini paydo bo'lishi yoki rivojlanish ehtimoli juda ham kichikligini ko'rsatmoqda. Hayvonlarda olib borilgan onkologik izlanishlar radioto'lqin (RT) maydonlarining shishlarni yuzaga kelishiga ishonarli dalillarni keltira olmagan. Lekin yaqindagi tajribalar mobil aloqada foydalaniladigan (RT) maydonlarining uzatuvchi antennalaridan 0,65 m masofada bo'lgan sichqonlarda saraton kasalligini oshganligini ko'rsatadi. Bu tajribalar insonlarga ta'sirini aniqlash izlanishlari davom etmoqda. Hozirgi paytdagi epidemiologik izlanish natijalari (RT) maydonlarining ta'siri onkologik kasalliklarni keltirib chiqarish tavakkalligini oshirishi yoki pasaytirishi to'g'risida aniq ma'lumotlarga ega emas. Bundan tashqari izlanishlar ichida (RT) maydonlarini bosh miya va bo'yinda lokal ta'siri juda kam foizni tashkil qilishi aniqlandi.

Mobil telefon go'shaklaridan baza stansiyalariga nisbatan aytarli kam energiya nurlansa ham, bunga qaramay foydalanuvchining organizmi go'shak korpusidan jindek chiqib turgan telefon antennasidan anchagina katta energiyani yutadi, foydalanuvchining bosh miyasi RT-ta'sirning eng katta miqdorini qabul qiladi. Xalqaro proyektlardan elektromagnit maydonlar bo'yicha Butundunyo sog'liqni saqlash tashkiloti (BSST) lokal RT-nurlanishni ta'sirining muammolarini echish maqsadida konkret ilmiy izlanishlarni aniqladi. Ushbu izlanishlardan eng asosiyini saraton kasalligini o'rganish Xalqaro agentligi olib borayapti. Agentlik mobil telefondan foydalanish bilan birga uzoqdan potensial ta'sirlarni inson salomatligiga o'zaro noxush oqibatlarini o'rganmoqda. Lekin olimlar real hayotda mobil telefonlar inson salomatligiga zarar ko'rsatadimi yoki yo'qligiga aniq javob bera olmadilar. Shuning uchun ularning fikricha izlanishlarni laboratoriyadan tashqarida hayvonlarda hamda ko'ngilli odamlarda davom ettirish kerak.

Ko'pchilik so'rالgalnar (69%) telefon bиринчи navbatda aloqa vositasi deb, (12%) telefonning barcha funksiyalaridan foydalanadi (internet, tez axborot almashish, mediapleyer sifatida ishlatish), (14%) uchun telefon- eng yaxshi "do'st", (5%) uchun maqtanish uchun ishlatishini ko'rsatdi. Bundan tashqari so'rالgalnarning 74% organizmiga salbiy ta'sir etishini bilishligini, 89% foydalanuvchilar asosiy vaqtini telefon bilan o'tkazib, hatto kechasi yostig'ining tagiga qo'yib yetishligini aytди.

Mobil telefonlarning zararli ta'siri to'g'risida bir turdag'i ilmiy tasdiqlar yo'q, lekin borgan sari ularning zarari haqidagi ma'lumotlar ko'payib bormoqda. Irlandiyalik mediklarning ma'lumotlariga qaraganda, bu davlatning har yigirmanchi aholisi mobil telefonning zararli ta'sirini qurbanbi bo'lgan. Berilgan ma'lumotlarga qaraganda, mobil telefonlardan ko'p nurlanish olganlarning simptomlariga quyidagilar kiradi: charchash, xotirani chalkashishi, bosh aylanishi, uyqusizlik yoki uyquni buzulishi, ko'ngil aynashi, terini qichishi. Ularning fikricha, bunday simptomatika mobil telefonlar keng tarqalgan davlatlarda qayd etilgan. Boshqa shunga o'xshash izlanishlarning natijalari mutaxassislarni tahlikaga solmoqda. Yana shunday ma'lumotlarga

ko'ra, mobil telefonlar astma va ekzeman kuchayishiga, qon tarkibini buzulishiga va erkaklar salomatligini zararlanishiga olib keladi. Rivojlanib borayotgan yosh bolalar organizmiga xavfi hozir hech kimni befarg qoldirmaydi. Buyuk Britaniyada xatto bolalar uchun ishlab chiqilgan mobil telefonlarni sotish ham taqiqlanib qo'yildi. Qanchalik mobil telefondan uzoq gapplashilsa, masalan, kuniga 30 minut gaplashgan odamning xotirasini susayish ehtimoli ikki minut gaplashgannikidan ikki barobar ortar ekan. So'rovdag'i abonentlarning yarmi mobil telefonдан foydalanayotganida bosh miyaning qulq atrofi qizishini aytdi. Uning intensivligi ta'sir kuchiga bog'liq bo'lgan. Avtorlarning ta'kidlashicha, izlanish natijalari hali juda oz, lekin juda sezilarli natijalar „doza-effekt" aloqasini ta'kidlaydi. Ularning xulosasicha, GSM mobil telefonlaridan foydalanuvchilarda asosan bosh miyada elektromagnit nurlanish oqibatida tirik hujayralarda genetik o'zgarishlar yuz berishi va natijada onkologik kasalliklarga olib kelishi mumkin. Qanchalik tirik hujayralar elektromagnit nurlanishga ko'p yuz tutsa, DNK strukturasi shunchalik tez o'zgargan, ya'ni turli mutatsion o'zgarishlar hosil bo'lgan. Stokgol'm universitetining Karolinska Instituti olimlari mobil telefondan 10 minutdan ortiq foydalanish eshitish azolarining saratoni yuzaga kelish ehtimolini oshirishini aniqlashdi. Ularning fikricha, bu kasallikning xavfini oshishi bosh miyaning ma'lum qismida tarqaladigan radioto'lqinlar, ya'ni mobil telefonni qaysi qulog'i orqali eshitishiga bog'liq. Belgiyalik olim Yan Van-del-Bal'k va uning Lyoyven katolik universitetidagi safdoshlari 2,5 mingta o'smirlarni so'rov qilib, ularning ko'pchiligi uyqusini komp'yuter va mobil telefondan yo'qotganligini sezishgan. Salbiy ta'sirga eng ko'p moil to'rt tizim: Markaziy asab tizimi, Immun tizimi, Endokrin tizimi, Jinsiy tizim. Bir qator izlanishlar mobil aloqani inson organizmiga ta'siri natijasida quyidagi salbiy holatlarni: Bosh aylanishi va og'rishi; kuchaygan charchoqlik, xotirani susayishi va diqqat konsentrasiyasini buzulishi, depressiv kasalliklar, ko'zda og'riq va sanchiqlar, gavharini namligi kamayishi, ko'rish qobiliyatini progressiv yomonlashuvi, arterial bosimni va pulsni oshishi (mobil telefonda 35 minut gaplashilganda bosim 5-10 mm s. ust. oshishi qayd etilgan), mobil telefonda SMS va o'yinlarni yaxshi ko'rvuchilarda suyak bo'g'inlarini og'rishi keltirib chiqarishi mumkin. Bundan tashqari mutaxassislar ta'kidlashicha, ko'p odamlarda mobil' telefonga psixologik bog'lanib qolish komp'yuterga bog'langanlikdan kuchliroqdir. Psixologlarda quyidagi terminlar paydo bo'ldi - "mobil boglanganlik", "SMS-maniya".

Xulosa mutaxassislar tomonidan mobil telefonlardan yoshlardan foydalanishida quyidagilarga rioya qilish tavsija etiladi:

- mobil telefondan foydalanishni maksimal cheklash;
- telefon garniturasi (telefonga ulangan mikrofonli naushniklar) dan foydalanish;
- suhabatni "baland aloqa" (telefon korpusiga o'rnatilgan dinamik) orqali olib borish.
- Ayrim psixologlar yoshlarni telefon trubkasiga bog'liqligini bugungi kunda kompyuter o'yinlari va internet tarmog'iga bog'langanlik kasalligi kabi mobil telefonga ham shunday texnologik bog'lanish kasalligi (addiksiya) mayjudligini ta'kidlashayapti. Yosh bolalar o'zlarini telefoniga tirik mayjudoddek qarab "kichik do'stiga" turli laqablar berishga moil bo'lib, bunday tob'elik nikotinga, yoki ichimlikka qaramlikdan tezroq shakllanadi.

ZAMONAVIY TA'LIM YONDASHUVI VA UNING SAMARADORLIGI

**Muhammadiyeva Laziza Nizomovna,
"Ijtimoiy-iqtisodiy fanlar metodikasi" kafedrasi,
Tarix fani o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada ta'limga zamonaviy yondashuv va uning samaradorligi borasida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: zamonaviy yondashuv, zamonaviy ta'lism, loyihaviy ta'lism, rivojlantiruvchi ta'lism, shaxsga yo'naltirilgan ta'lism

Hozirgi zamon globallashuv jarayonida barcha sohalarda yangiliklar, yangicha qarashlar, yangicha yondashuvlarni ko'rish qiyin emas. Xususan, ta'lism tizimida ham bir necha o'nlab yangiliklarni aytib o'tish mumkin. Mamlakatimizda ta'lism sohasiga bo'lgan e'tibor kun sayin ortib bormoqda. Bu o'z-o'zidan pedagoglarni mas'uliyatlari, malakali, bilimli, interfaol metodlar va

zamonaviy kompyuter jihozlarining bilimdoni bo'lishini talab etadi.

Pedagogning muhim vazifalaridan biri o'quvchilarga mavzuni oson, tez va qulay usullar orqali yetkazish bilan birga o'quvchining fanga bo'lgan qiziqishini oshirish va o'zi orzu qilgan kasbga yo'naltirishdir. Buning uchun ular darsni zamonaviy ta'lism yondashuvi asosida o'tishi maqsadga muvofiqdir.

Xo'sh, zamonaviy ta'lism yondashuvi nima? Zamonaviy ta'lism yondashuvi - ommaviy ta'lism sharoitida ta'lism jarayonining zaruriy samaradorligini ta'minlash va tenglovchi tomonidan o'qishning ko'zlangan natijalariga erishish

kafolatidan iboratdir. Zamonaviy ta'lism yondashuvining bosh vazifasi - mmaviy ta'lism sharoitida istalgan pedagogga o'qitishning yetarli samarasiga erishishni ta'minlovchi o'quv jarayonini yaratish hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lism yondashuvining pretmeti - o'quv jarayoni, obyekti - o'quv mashg'ulotidir.

Zamonaviy ta'lism yondashuvlari quyidagi bosqichlarga ajratiladi:

- loyihaviy ta'lism texnologiyasi;
- tanqidiy fikrlash;
- tadqiqotchilik ta'lism texnologiyasi;
- shaxsga yo'naltirilgan ta'lism texnologiyasi
- ta'lism jarayonini faollashtirish va jadallashtirishga yo'naltirilgan ta'lism texnologiyasi;
- rivojlantiruvchi ta'lism texnologiyasi;

Demak, o'quv jarayonlarni tashkil etish va uning samarali, natijali bo'lishga ta'sir etuvchi omillarga yuqori malakali mutaxassis bilan birga pedagogik texnologiyalar va zamonaviy kompyuter texnologiyalarini kiritish mumkin.

Xo'sh, pedagogik texnologiya nima? Yillar davomida pedagog olimlar - qanday qilib darsni samarali va natijali o'qitish mumkin?- degan savolga javob qidirishdilar. Bu esa olim va amaliyotchilarni o'quv jarayonini texnologizatsiyalashtirishga, ya'ni o'qitishni ishlab chiqarishga oid aniq kafolatlangan natija beradigan texnologik jarayonga aylantirish kerak degan fikrga olib keldilar. Bunday fikrni tug'ilishi pedagogika fanida yangi pedagogik texnologiyalar yo'nalishini yuzaga keltirdi.

Pedagogik texnologiya - yaxlit pedagogik jarayon bo'lib, asosiy belgilari darsni loyihalashtirish uni amalgalashirish, dars yakuniga qadar ko'zlangan maqsadga erishishdir.

Pedagogik texnologiyaning vazifasi - o'quv jarayonini mazmunli tashkil etish va vaqt doirasidan unumli foydalananish.

Pedagogik texnologiyaning asosiy maqsadi - o'quv jarayonini takomillashtirish va o'quvchining bilish faoliyatini rivojlantirish hisoblanadi.

Pedagogik texnologiya samarali, optimal natija beruvchi jarayon. Bu jarayon o'qituvchini:

- ijodiy izlanishga;
- yangilikka intilishga;
- dunyoqarashini kengayishiga;
- doimiy ravishda o'z ustida ishslashga undaydi;

O'qituvchining innovatsion faoliyati pedagogik jamoani harakatga keltiruvchi, olg'a undovchi, bunyodkorlikka rag'batlantiruvchi kuch sifatida namoyon bo'ladi hamda u ta'lism jarayononing sifatini kafolatlaydi. Shu bois har bir o'qituvchi innovatsiyalarning mohiyatini to'la tushungan holda o'z faoliyatiga izchil ta'biq eta olsa, ta'lism jarayoni ham sifat ham samaradorlik nuqtai nazardan taraqqiy etadi. Bu esa o'z navbatida ta'lism tizimining rivojini ta'minlaydi.

TEXNOLOGIYA FANINING BOSHQA FANLAR BILAN HAMOHANGLIGI

**Namangan viloyat, Pop tuman 11-Dimi 1-toifa texnologiya fani o`qituvchisi
Muhammadjonova Muqaddas Muhammadjon qizi, tel:939410379**

Annatatsiya: Ushbu maqolada texnologiya fanining jismoniy tarbiya, matematika va boshqa fanlarning o`zaro bog`lanishi yoritib berish.

Kalit so`zlar: texnologiya, jismoniy tarbiya, matematika.

Har bir mavzu mazmunini yoritishda uning mohiyatini o`quvchilar tomonidan chuqur, ilmiy asoslangan holda tasavvur etishlari, vaqtadan unumli foydalanish, nazariy bilimlarini amalda, hayotga va ishlab chiqarishga qo`llash imkoniyatlarini keng yoritish, ularning politexnik tushunchalarini kengaytirish maqsadida o`qituvchi tomonidan tuziladi hamda u kalendar mavzuli rejada o`z ifodasini topadi.

Ushbu maqolada texnologiya fanining jismoniy tarbiya, matematika va boshqa fanlarning o`zaro bog`lanishi ochib beriladi. Mavzu o`rganishga kirishganda o`quv materialining fizika, matematika, kimyo, chizmachilik va hakozo fanlardan o`quvchilar olgan bilimini yetkazishga harakat qilmaydi. O`qituvchi suhbat o`tkazish yo`li bilan o`quvchilarning bu sohadagi bilimlarini qanday o`rganganliklarini aniqlaydi va ana shu fanlardan olgan bilimlar asosida ularga ishlov berilayotgan metallarning tuzilishi va kirish jarayonini tushuntirib boriladi.

Texnologiya va matematika. Texnologiya ta`limi darslarida o`quvchilarga to`g`ri burchak, perpendikulyar va parallel chiziqlar, to`g`ri burchakli uchburchak va to`g`ri to`rtburchak kabi shakllarni hosil qilishga oid tushunchalar zarur bo`ladi. Bularidan tashqari, o`quvchilar texnologiya darslarida simmetriya o`qi, shakllarni simmetrik chizish, aylana, urinmalar o`tkazish chizg`ich, go`nya, transportir, burchak o`lchagich, sirkul kabi turli asboblar yordamida detal yoki buyumlarning burchaklarini, yoy markazlarini, to`g`ri va egri chiziqli boshqa o`lchamlarini aniqlashlariga to`g`ri keladi. Bunday paytlarda geometriyaga oid bo`lgan ilmlar zarur bo`ladi. Binobarin, maktab geometriya kursida chizish va o`lchash qurollaridan foydalanish, yuzalarni almashtirish kabi ishlarni bajarishda katta imkoniyatlar bor. Vazifa shulardan texnologiya darslarida o`rinli foydalanishdan iborat. Shuningdek, berilgan buyumlarning uzunligi, eni, balandliga, yuzasi, hajmi kabi turli o`lchamlarni aniqlash, qancha material vaqt sarf bo`lishini hisoblash kabi ishlarni bajarishda esa arifmetikaga oid bilimlar zarurdir.

Texnologiya va jismoniy tarbiya. Ma'lumki, texnologiya ta`limi darslarining asosiy qismi amaliy mashg`ulotlardan iborat. Shu sababli o`quvchilarning amaliy mashg`ulotlarda charchab qolmasliklari ko`p jihatdan ularning jismoniy chiniqishlariga bog`liqdir. Bundan texnologiya va jismoniy tarbiya mashg`ulotlarini o`zaro muvofiqlashtirish zarur degan oqilona xulosa kelib chiqadi. Binobarin, yoshlarni jismoniy tarbiyalash bilan ularni texnologiyaga tayyorlashning o`zaro kompleks bog`langan masalasi hal etiladi, ya`ni unda shaxsning texnologiya faoliyatini uchun zarur bo`lgan professional jismoniy xususiyatlari, harakat malakalari, axloqiy-irodaviy va sotsial sifatlari shakllanadi. Xususan arralash, randalash ishlarni gimnastika, bolg`alash ishlarni boks, chamalash ishlarni mo`ljalga olish kabi mashg`ulotlarga muvofiqlashtirish mumkin. Shuni alohida ta`kidlab o`tish o`rinligi, agar jismoniy tarbiya mashqlari 4-sinflardagi texnologiya ta`limi darslariga umumiylar tarzda bog`lansa, keyinchalik esa yuqori sinflarda bu bog`lanishlar o`rganiladigan muayyan ixtisosliklar: masalan, duradgor, tokar, elektr payvandchi, suvoqchi, g`isht teruvchi, slesar santexnik kabi kasblarga bevosita moslashtirish qiyin emas.

Texnologiya va adabiyot. Ma'lumki, texnologiya ta`limi darslarida adabiyot fanining bog`lanishi sezilarli darajada namoyon bo`ladi. Chunki adabiy asarlarda texnologiya tarbiysi va mehnatsevarlik g`oyalari ufurib turadi. Texnologiya ta`limi darslarida bularidan omilkorlik bilan foydalanish, zarur parchalarni o`qib berish kerak. Shuningdek, mashhur shoirlar o`tmishda ustalar tomonidan yasalgan ajoyib moslamalardan foydalanganliklarini ham eslatib o`tish mumkin. Masalan, o`quvchilarga kitob qo`yib o`qish uchun mo`ljallangan lavh haqida ma'lumot berish bilan bevosita Nizomiy, Al-Xorazmiy, Abdurahmon Jomiy, Lutfiy, Alisher Navoiy, Muqimiy, Furqat kabi allomalarimizning ijodi faoliyatlariga to`xtalib, ular mana shu moslamadan, ya`ni lavhdan foydalanib kitob mutoala qilganliklarini aytilib o`tish o`rinlidir. Shoир Xusrav esa, mashhur shoир bo`lish bilan birga mohir duradgor usta bo`lganligini eslatib o`tish maqsadga muvofiq bo`ladi. Bularidan tashqari, nazariy va amaliy darslarda o`lchov olishlarini xalq og`zaki ijodi bilan bog`lash ham mumkin. Bu o`rinda quyidagi xalq maqollarini keltirish o`rinlidir: "Yetti o`lchab bir kes", "Rejasiz ish-qolisiz g`isht", "Sanamay sakkiz dema" va boshqalar. Texnologiya ta`limi muallimlari o`z darslarida texnologiya, mehnatkash insonlar tug`risidagi badiiy asarlar o`quvchilarga tavsiya qilishlari natijalarni tekshirib borishlari orqali ulardan texnologiyaga muhabbat, hurmat tuyg`ularini o`stirish, texnologiyaga

ongli munosabatda bo`lish, ijodkorlikka intilish kabi xislatlar tarkib topishiga yordam berishlari darkor.

Shuningdek, ona tili darslarida ayrim mavzularni o`rgatish jarayonda kasbhunarga oid misollarni qo`llash orqali ham fanlarni bir-biriga bog`lash mumkin. Jumladan, "Kasb-hunar so`zlari" mavzusi o`rganilayotganda duradgorlik, tikuvchilik, to`kuvchilik, pazandachilik va boshqa kasblarga doir atama va so`zlardan keng foydalanish, ularni o`quvchilarning o`zlariga topshirish, uydan yozib kelish uchun vazifa qilib berish mumkin. Bunday ishlar orqali o`quvchilar har xil kasb-hunarlar bilan tanishadilar, ulardan shu kasb-hunarga ma'lum darajada qiziqish va ishtiyoq uyg`onadi.

O`qituvchi maqsadga yo`naltirilgan, uslubiy va ilmiy asoslangan va o`quv materiallarining mazmuni, mohiyati bo`yichamaqsaqdamuvofiq integrativ materiallarni tanlashning prinsiplerini bilishi zarur.Binobarin, o`qituvchi nafaqat dasturdagi mavzularga oid integrativ materiallarni yig`ishi, balki uni tizimlashtirishi, ular bilan o`quvchilarni darsda va darsdan tashqari mashg`ulotlarda tanishtirish maqsadida zaruriy metodlarni izlab topishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Davlatov K. Texnologiya va kasb ta'lim tarbiyasidan amaliy mashg`ulotlar. - Toshkent: O`qituvchi, 1995. - 206 b.

Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A muallifligidagi Ta'limda innovatsion texnologiyalar. - T.: O`qituvchi, 2003. -189 b.

YOSH AVLODNI TARBIYALASHDA VA ULARGA SAMARALI BILIM BERISHDA O'QITUVCHINING PSIXOLOGIK BILIMINING O'RNI

Muhitdinova Ma'muraxon Usmonovna Farg'ona shahar 26-maktab o'qituvchisi (+998911106402, muhitdinova86@mail.ru), Mamatqulova Nilufar Xolmatjonovna Farg'ona shahar 26-maktab o'qituvchisi (+998916560971, missnilyu88@mail.ru)

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'qituvchi shaxsining o'quvchi hayotida va uning bilim olishida muhim ahamiyati, va pedagogining psixologik bilimini dars jarayonida tutgan o'mi haqida bir qator fikrlar berilgan. Har bir jamiyatning rivojlanishida o'qituvchining qadri qanchalar balandligini nazarda tutadi.

Kalit so'zlar: pedagog, psixologiya, individual psixologik holat, qobiliyat

Pedagog-inson jamiyatni tarixi boshlangandan e'tiboran davom etib, shu bilan birga hamma vaqt jamiyat va jamoatchilik tomonidan e'tiborga loyiq deb hisoblanib, e'zozlab kelingan kasbdir. Sharqning qomusiy olimi Farobi bu buyuk, sharaflı kasb egalariga quyidagicha ta'rif beradi."O'qituvchi-, deydi Farobi, aql-farosatga, chirolyi nutqqa ega bo'lishi va o'quvchilarga aytmoqchi bo'lgan fikrlarini to'la va aniq ifodalay olishni bilmog'i zarur. Shu bilan birga o'z or-nomusini qadrlashi, adolatlilik bo'lishi lozim. Ana shundagina u insoniylikning yuksak darajasiga ega bo'ladi va baxt cho'qqisiga erishadi" deb ta'kidlaydi. Har qanday katta odam ongli ravishda pedagoglik kasbini tanlar ekan, u tanlagan yo'llini amalga oshirish chog'ida allaqachon shaxs bo'lib shakllanadi va shak-shubhasiz individualdir. Barcha pedagog faoliyatida psixologiyaning o'rni beqiyosdir. Chunki har bir pedagog dars o'tish jarayonida har bir o'quvchining psixologik xususiyatlarini bilishi, yangi mavzuni tushuntirishda umumpsixologik qonuniyatlarga tayangan holatda darsni tashkillash juda muhimdir. O'qituvchining ruhiyat to'g'risidagi bilimlari qancha ko'p bo'lsa, shuncha dars jarayonida va o'quvchilar bilan o'zarlo muloqot paytida muvaffaqiyatga sazovor bo'ladi. Chunki hozirgi tez fursatda rivojlanayotgan jamiyatimizda o'qituvchining mustaqil ravishda bilimlarni egallab, o'z malakasini oshirib borishi bir tomonidan o'qituvchilik faoliyatining borgan sari naqadar muvaffaqiyatli borayotganligini ko'rsatsa, ikkinchi tomonidan muhim vazifa ekanligidan dalolat beradi. Psixologik nuqtayi nazardan o'qituvchi doimiy ravishda o'z bilimlarni oshirish bilan shug'ullanishi zarurdir. Chunki dars jarayonida qatnashayotgan barcha o'quvchilar alohida psixologik holatga va xususiyatga ega bo'ladi. Shuningdek dars paytida o'quvchining ruhiy holati tez-tez o'zgarib turadi va bunday holatlar darsga yaxshi yoki yomon ta'sir etishi va o'qituvchi tomonidan qo'yilgan maqsadning natijasiga katta ta'sir qiladi. Shuning uchun pedagog avvalo o'quvchilarning ruhiy holatiga alohida yondashishi, darsning boshidanoq ularning psixologik holatlarini ko'z qarashlaridan, ichki sezish orqali aniqlab olishi muhimdir. A. Disterverg o'qituvchining ta'limdagi roliga baho berib, u o'z faoliyatini bilishi, uni sevishi, o'quvchilarini yoqtirishini uqtiradi, o'qituvchi bolalarning individual xususiyatlarga qobiliyati, faoliyati uslubi to'g'risida muayyan darajada bilimga ega bo'lish kerakligini ham ta'kidlab o'tadi. Ayniqsa o'smirlikdan balog'at yoshiga o'tayotgan o'quvchilarning nafaqat bilim olishga bo'lgan extiyojlari oshadi, balki ularning psixologik holati juda tezlik bilan o'zgaradi, bunday davrda o'quvchilar o'qituvchining do'stona va samimiy munosabatiga muhtoj bo'ladi. Chunki oilada ko'rsatilmayotgan mexrni o'quvchi albatta matabda sinfdoshlaridan va o'qituvchidan izlaydi. Jamiyatimizdagagi ota-onalarning ko'pchlik qismida farzand tarbiyasida bolaning asosiy ruhiy holatiga munosib munosabatda bo'lish uchun bilim yetishmaydi, shuning uchun o'smirlikdan balog'at yoshiga o'tish paytida farzand va ota-onalar o'rtasida muammolar paydo bo'ladi. Bunday muammoli oilalarning farzandlari kimlar va ularning psixologik holatini aniqlash uchun va ruhiyati jarohatlangan bolani, ya'nikim o'quvchini o'sha jarohatiga malham bo'lish uchun qalb shifokorlari-o'qituvchilarga jamiyatimiz doimo suyanadi. Shunday o'qituvchilar borki, ularning o'quvchisining hayotida bo'layotgan ijobjiy o'zgarishlar va ularning muvaffaqiyatlarida o'rni beqiyosdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Z.T. Nishanova, N.G.Kamilova, D.U.Abdullayeva, M.X.Xolnazarova Rivojlanish Psixologiyasi. Pedagogik Psixologiya Toshkent-2018 y - 535 b

Zunnunov A. O'rta Osiyoda pedagogik fikr taraqqiyotidan lavhalar. -T.: "Fan", 1996 y. -152 b.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA INTERFAOL METODLARDAN O'RINLI FOYDALANISHNING AHAMIYATI

Mukimova Laylo Shirinboyevna
Navoiy viloyati Karmana tumani
31-sonli maktabning boshlang'ich
sinf o'qituvchisi
Tel:+998 997722087

Annotatsiya:

Maqolada interfaol metodlar bilan o'quvchilarni o'yin usullaridan foydalanib bilimlar xazinasiga kirishda turli metodlardan dars jaroyonlarida qo'llash ta'lif sifati samaradorligini ta'minlashning asosiy omillaridan biri, yuksak natijalarga erishishning muhim jihatlari haqida va interfaol o'qitishning foizlari haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: pedagogik texnalogiya, interfaol metod, dars usullari.

Hozirgi vaqtida ilg'or pedagogik tajriba asosidagi bir qancha usullar bo'lib, ularning ko'plari ilg'or pedagogik texnalogiyaning interfaol usullari sifatida qabul qilingan ("Davom ettir", "Zanjir", "Tez javob", "Sikveyn", "Arra", "FSMU" va h.k). Masalan: "Davom ettir" o'yini har bir fanda qo'llanishi mumkin. Matematika misoldida ko'radigan bo'lsak, o'qituvchi biror son aytadi, o'quvchilar esa uning tashkil qiluvchilarini aytadi. Masalan: 210 sonini aytса, o'quvchilar 3 bilan 70 ning ko'paytmasi, 10 bilan 200 ni yig'indisi, 170 bilan 40 ni yig'indisi va hokazo. Shu tariqa barcha o'quvchilar sonning to'ldiruvchilarini aytishlari mumkin. Bu o'yin orqali o'quvchilarda sonning tarkibi bo'yicha bilimi va og'zaki qo'shish -ayrish, ko'paytirish - bo'lish ko'nikmalari mustahkamlanadi. O'qish darslarida

"FSMU" metodi - 4 bosqichli yozilgan qog'oz varaqlarini tarqatadi va yakka tartibda qo'llaniladi. O'zlashtirilgan bilimlar asosida fikr mulohaza bildiriladi.

Bunda:

F - fikringizni bayon eting;

S - fikringiz bayoniga sabab ko'rsating;

M - ko'rsatgan sababingizni asoslovchi misol keltiring;

U

- fikringizni umumlashtiring.

Bu metoddan foydalanishning asosiy maqsadi: o'quvchilar mashg'ulotda o'rganilayotgan mavzuning muhokamasi jarayonida unga doir masalalar bo'yicha o'z fikrlarini bayon qilish, shu fikrlarni asoslovchi sabablarni ko'rsatish, ularni tasdiqlovchi misollarni keltirish va umumlashtiruvchi xulosalar chiqarishga o'rgatishdir.

Vazifikasi: o'quvchilarni erkin fikrlash, o'z fikrini himoya qilish, boshqalarga o'z fikrini o'tkazish, ochiq holda bahslashish va bahs-munozara madaniyatiga o'rgatadi. Masalan, N.A.Samarqandiyning "Sulton Mahmud va Beruniy" rivoyatida qo'llanilgan.

O'qish darslarida shu kabi ilg'or pedagogik texnalogiyalardan foydalanish o'quvchilarda kompitensiyalarni rivojlantirish hamda ta'lif maqsadiga erishishning asosiy omillaridan hisoblanadi.

Amerika Qo'shma Shtatlaridagi Milliy trening markazining ma'lumotlariga ko'ra:

Interfaol usul o'quvchi ongiga, tuyg'usiga, irodasiga ta'sir ko'rsatib, tafakkurini oshiradi.

Dars usullarida o'zlashtirish quyidagicha:

O'qitish piramidası:

Ma'ruba usulida 5%.

O'zicha o'qish 10%.

Audio-video orqali o'qish 20%.

Ko'rgazma namoyishlar orqali o'qish 30%.

Bahs-munozara orqali o'qish 50%.

Kichik guruhlarga bo'lib o'qish 60%.

O'quv jarayonini amaliyot bilan bog'lash 75%.

Bir-birini, bola-bolani yakka tartibda o'qitish 90%.

Shunday ekan, ilg'or pedagogik texnalogiyalarni ta'lif mazmuniga zamонавиј ruhda singdirish, pedagogik texnalogiyalarni keng joriy etish, komil inson etib tarbiyalash, ta'lif-tarbiya tizimini sifat jihatidan butunlay

yangi bosqichga ko'tarish bugungi kunning dolzARB masalasiDir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Boshlang'ich sinflarda matematika o'qitish metodikasi.(B.Abdullayeva, A.Sadikova, Y.Jabborova, M.Toshpo'latova, N.Muxitdinova. Toshkent. 2017 yil).
- 2.Boshlang'ich sinflarda o'qish metodikasi. (G.Boymurodova, X.Sattorova, Sh.Muslimova, F.Karimova, G.Saydaliyeva, Z.Kobilova. Toshkent. 2017 yil).
3. Pedagogik Psixalogiya. (X.I.Ibragimov, U.A.Yo'ldoshev, X.Bobomirzayev. Toshkent. 2007yil).

BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA TURLI XIL INTERFAOL METODLARDAN UNUMLI FOYDALANISH

Murodullayeva Gulnoza Tursunovna,
Namangan viloyati, Chortoq tumanidagi
53-sonli davlat ixtisoslashtirilgan maktabi
boslang'ich sinf o'qituvchisi
tel:+998 94 1527422

Annotatsiya:

Ushbu magolada boslang'ich sinf darslarida turli xil interfaol metodlardan unumli foydalanish, o'quvchilarining fanlardan mavzularni o'zlashtirishlarida kutilgan natijaga erishishlarida muhim ahamiyat kasb etishi haqida fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: didaktik, ijodkor, innovatsiya, interfaol, metod, foydalanish

Darslarda ta'lim jarayonida qo'llanilayotgan interfaol metodlardan foydalanish yaxshi samara beradi. Interfaol metod ta'lim jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faoliytki oshirish orqali o'quvchilarining bilimlarni o'zlashtirishini faollshtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qildi. Interfaol metodlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi. O'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rish mobaynida o'quv vositalarini dars mavzusiga qarab tanlaydi va asosiy e'tiborni qo'llaniladigan metodlar va o'quv vositalariga qaratadi. O'qituvchi har bir mavzuga mos yangi usullar va texnik vositalardan o'z o'rniда va unumli foydalana olsa, shundagina ko'zlagan maqsadga erisha oladi. Bu esa o'quvchilarini mustaqil bilim olishga, berilgan aniq mavzu bo'yicha atroflicha fikrlashga va ijodiy faol bo'lishga yo'naltiradi. Hozirgi kunda keng qo'llaniladigan usullar Klaster, Aqliy hujum, Debat, Muammoli vaziyat kabilardan foydalanib, o'quvchilar darsda samarali natijalarga erishmoqda. Dars davomida mavzu yuzasidan kelib chiqqan muammolarni innavatsion texnologoyalarni qo'llash orqali oson yechimini topish mumkin. O'qituvchi o'quvchilarining darsdagi faoliyatini aniq bir maqsadga yo'naltirishi, har bir dars puxta rejulashtirilishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi lozim. O'qituvchi doimiy ravishda o'quvchilarini o'rganilgan mavzu yuzasidan fikr bildirishga undashi, taklif va mulohazalarni, iste'dodini namoyish qilishga bo'lgan urinishlarini qo'llab quvvatlashi, buning uchun sharoit va imkoniyat yaratib berishi lozim. Ma'lumki, 3-4-sinflarda ona tili o'quv dasturiga ko'ra "So'z turkumlari" bo'limini o'rganiladi. Bu bo'lim materiallarini o'rganishda "Aqliy hujum" metodidan foydalanish o'quvchilarining keng va har tomonlama erkin fikr yuritish ko'nkmalarini hosil qilishga yordam beradi. Boslang'ich sinf ona tili darslarida qo'llaniladigan interfaol usullardan yana biri "Klaster" usulidir. "Klaster" so'zi bog'lam ma'nosini bildiradi. Bu metod turli xil g'oyalar o'rtasidagi aloqalar tog'risida fikrlash imkoniyatini beruvchi tuzilma. Bu metod mavzuning o'quvchilar tomonidan puxta o'zlashtirilishini ta'minlaydi. Klaster metodidan o'quvchilar bilan yakka tartibda ishslash va guruh-guruh bo'lib ishslashda foydalanish mumkin. Mazkur metod o'rganilayotgan til hodisasini umumlashtirish va ular o'rtasidagi aloqalarni topish imkoniyatini yaratadi. Klasterda sinf yozuv doskasiga yoki katta varaqqa kalit so'zlar, so'z birikmalarini yoki gaplar yoziladi va kalit so'zlar til hodisasing aloqadorligiga qarab bog'lab boriladi. Klaster tuzishda, agar u doska yoki katta varaqda sinf jamoasi bilan bajarilayotgan bo'lsa, barcha o'quvchilarining ishtiroy etishi shart. Masalan, so'z turkumlarini o'rganishda tarmoqlash usulidan foydalanilganda o'quvchilarda darsga bo'lgan qiziqishi kuchayadi. Tarmoqlash usulidan 3- sinfda "So'z turkumi" tushunchasini hosil qilishda foydalanish mumkin. Bunda o'quvchilarga quyidagi savol beriladi: So'zlarni ma'nolariga ko'ra qanday turlarga bo'lib o'rganiladi? Ularning javoblari doskaga yozib boriladi. Shundan so'ng shaxs va narsa bildirgan so'zlar ot; belgi bildirgan so'zlar sifat; harakat bildirgan so'zlar fe'l; miqdor bildirgan so'zlar son degan atama bilan tanishtiriladi va yuqorida so'zlar tarmoqqa kiritildi. So'z turkumlari mavzusi bo'yicha klaster tuzishdan mavzuni o'rganmasdan oldin foydalanish o'quvchilarini yangicha fikr yuritishga undaydi.

Matematika darslarida foydalanishi mumkin bo'lgan o'yinlar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: Matematika darslarida "Ishchanlik o'yinlari"dan foydalanish, "Sayohat" darslari, "Cho'qqiga kim birinchi chiqadi" o'yini, "Loto"o'yini, "Domino" o'yini va boshqalar. Matematika darslarida qo'llanilishi mumkin bo'lgan o'yinlar ichida "Domino" o'yinining imkoniyatlari boshqalariga nisbatan katta bo'lib, uni arifmetika, algebra va geometriya mashg'ulotlarida qo'llash mumkin. "Domino" o'yini eng sodda o'yinlardan biri bo'lib, unda 2 kishi yoki 4 kishi ishtiroy etishi mumkin. Uning qoidalari domino o'yini qoidasiga o'xshaydi. Bu o'yinda domino toshlari o'rniga savol va javob yozilgan kartochkalar bo'ladi. Mavzuning katta-kichikligiga qarab bir nechta kartochkalar tayyorlanadi. Kartochkalarda shu mavzuga oid savol va javob yoziladi navbatdagi kartochkaga esa javob va savol yoziladi. O'qituvchi tomonidan yoki o'quvchilarini o'zlarini kartochkani yozuviga

qaramay bo'lib oladilar. So'ngra birinchi o'quvchi topish ya'ni domino kartochkasini qo'yadi. Ikkinci o'quvchi o'zidagi kartochkalar ichidan mazkur savolga javob qidiradi. Topsa, savol kartochkani yoniga ilib qo'yadi. Topolmasa, birinchi o'quvchi o'zidagi kartochkalar ichidan javobni topib qo'ydi. (Albatta hamma savolni oldindan tayyorlangan, ammo taqsimot davrida bir o'quvchiga javob ko'proq savolga mos kelib qolishi mumkin, buni hisobiga ikkinchi o'quvchida aksincha bo'lib, savolga javob mos kelmaydi) bunday ishlar biror o'quvchida kartochkani tugaguncha davom etdiriladi. Qaysi o'quvchi oldin tugallasa, o'sha o'quvchi g'olib deb hisoblanadi.

Ko`rinadiki, boshlang`ich sinf darslarida turli xil interfaol metodlardan unumli foydalanish mumkin bo`ladi. Bularning barchasi darsning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Azizxo'jayeva N. N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. T-2006.
2. Abdullayeva Q., va boshqalar ?Ona tili T., ?O'qituvchi 1999 yil.
- 3.Xoliqova M. Ta'lif texnologiyalaridan foydalanish // Boshlang'ich ta'lif, 2009, 5- son

TALIM, ILM FAN VA ISHLAB CHIQARISHNING INTEGRATSIYASIDAGI MUAMMOLAR

Murtazayeva Farangiz Abduvohidovna

Guliston Davlat Universiteti talabasi

Telefon: +998945810706

Email: farangizabduvohidovna@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqola ta'lrim va ishlab chiqarishni integratsiyasida yuzaga keluvchi ma'lum muammolarni tahlil qilishga va kerakli chora tadbirlarni ishlab chiqishga qaratilgan. Muallif maqolaning ilk sahifasidanoq yurtimizda mavjud siyosiy tizimning ta'limga, yoshlarga qaratilgan yuksak munosabatini ifodalovchi xorijiy tashkilotlar bilan hamkorlikni bayon qiladi. Shuningdek maqolaning diqqat markazida yoshlarning, xususan bitiruvchi yoshlarning olyi ta'limgan keyingi faoliyati o'rinn egallagan. Muallif ushbu jarayonda yuzaga keluvchi turli kamchiliklar haqida va ularning maqbul yechimi to'g'risida fikr yuritadi.

Kalit so'zlar: BMT, UNESCO, OTM, ta'lrim, ishlab chiqarish, amaliyat, kasb, mutaxassis, ko'nikma.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Ta'lrim, fan va madaniyat masalalari bo'yicha qo'mitasi (UNESCO) va konsalting tashkiloti (DGP Research & Consulting) hamkorligida jaib qilingan nufuzli xorijiy expertlar guruhi tomonidan 2017 yilning yanvar-iyun oylarida O'zbekiston Respublikasi ta'lrim tizimini kompleks o'rGANISH bo'yicha o'tkazilgan tahlillar natijalarini asosida berilgan xulosalarda - olyi ta'lrim jarayonida nazariya va amaliyat yaxlitligi ta'minlanmaganligi, talabalarning malakaviy amaliyotlarini ishlab chiqarish korxonalarida o'tkazish samarali tashkil etilmagan oqibatida bitiruvchilarining aksariyat qismi tayyor mutaxassis bo'lib chiqish o'rniga, ishga joylashgandan keyin qaytadan o'z kasbini, mutaxassisligini o'rganayotganligi, shuningdek, ta'lrim sifatini nazorat qilish mexanizmi zamonaviy talablarga javob bermasligi, ta'lrim muassasalarida malakali pedagog va boshqaruv kadrlarining yetishmasligi, xorijiy ta'lrim muassasalarini bilan samarali hamkorlik yetarlicha yo'lga qoyilmaganligi kabi kamchiliklar qayd etilgan.

Xususan, Olyi ta'lrim, Ilm-fan, Ishlab chiqarish o'rtaSIDA uzilishlar mavjudligini hisobga olish, hozirgi davrning dolzarb masalalaridan biridir. Ya'ni ilmiy-tadqiqot institutlari, Olyi ta'limda kadrlar tayyorlash jarayoniga zarur darajada jaib etilmagan, ularda ilmiy izlanishlar - iqtisodiyot sohalarining real ehtiyojlaridan kelib chiqmasdan amalga oshirilmoqda. Olyi malakali ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlarning tizimli tayyorlanmasligi, olyi ta'lrim muassasalarining ilmiy salohiyatini pasayishiga olib kelmoqda.

Hozirgi kunda mamlakatimizning har bir mintaqasida ishlab chiqarish yanikim, qishloq xojaligi kundan kunga rivojlanib borayotganligini ko'rishimiz mumkin. Ko'plab davlatlardan farqli o'laroq O'zbekistonda global inqirozga qaramay milliy iqtisodiyotni kelgusida bosqichma bosqich rivojlanish borasida mustahkam poydevor yaratish imkoninini beradigan, oldini olish choralar ishlab chiqildi. Shu maqsadda birinchi navbatta, yetakchi tarmoqlardagi ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, texnik va texnologik qayta jihozlash bo'yicha kompleks chora tadbirlar amalga oshirilmoqda. Mamlakatimizda buning uchun barcha imkoniyatlar borligi quvonarli holat albatta.

Shu bilan bir qatorda, mamlakatimiz va jamiyatimizning zamon talablari darajasida rivojlanishini ilm-fansiz tasavvur qilish qiyin. Ilm-fan taraqqiyotida fundamental tadqiqotlar muhim ahamiyat kasb etadi. Aynan ular orqali yangi bilimlar o'zlashtiriladi va nazariyalar shakllantiriladi, kelgusi amaliy tadqiqotlar va innovatsion ishlanmalar uchun mustahkam asos yaratiladi. Ammo mamlakatimizda amalga oshirilayotgan tadqiqotlarning hammasini ham ilm-fanning bugungi yuqori rivojlanish darajasiga to'la javob beradi deb bo'lmaydi. Fan, ta'lrim va ishlab chiqarishning integratsiyasiga bo'lgan ehtiyoj mana shu joyda yaqqol seziladi. Xo'sh, mamlakatimiz ishlab chiqarish bo'yicha ilg'or tajribayu ulkan salohiyatga ega bo'lsa, deyarli barcha olyighohlarda bir sohani qamrab oladigan yo'nalishlar mavjud bo'lsa, ta'lrim sifati ham sezilarli darajada olib borilsa asosiy muammo nimada? Muammo shundaki olyighohni tamomlagan mutahassislar bugungi kunda o'z sohalari doirasida faoliyat olib bormayotganliklari yoki nazariy bilimlarining amalda qo'llash choralar yetarli emasligi va shu sababli ularning mehnat faoliyati samarali emaslidigidir.

Ta'lrim dargohlarida ma'lum bir sohani mustaqil yurita oladigan kadrlar tayyorlash borasida ish olib borish maqsadga muvofiq emasligi sababli, bugungi kunda mutahassisligi mavjud shaxslar oddiy ishchi bo'lib faoliyat olib bormoqda. Eng qizig'i shundaki bu shaxslar o'z mehnat faoliyatlaridan norozi emas, demak ilm olish jarayonida ular shunday ko'nikmani qabul qilishgan. Bu masalaning oldini olish maqsadida olyi ta'limi tubdan takomillashtirish, o'z sohasini o'rganayotgan talabalarning yetuk kadr bo'lib chiqishi uchun ularga amaliy bilimlarni yetarli darajada taqsim qilishdir. Buning natijasida ilmiy kadrlar va yuksak malakali mutaxassislar tayyorlash jarayonining uzlusizligini ta'minlash mumkin. Mamlakatimizda yuqori salohiyatlari

ilg'or ta'lim orqali yetuk kadrlarning bugungi kunda dunyo hamjamiyatining iqtisodiyotiga o'z hissalarini qo'shishi orqali biz ilm-fan va ishlab chiqarishning integratsiyasini kuzatishimiz mumkin.

Oliy ta'limgagi jarayonni amaliyatga bevosita bog'lash orqali juda katta to'siqni olib tashlagan, bitiruvchi talabalar, mustaqil hayotga ilk qadam qo'yayotgan mutaxassis yoshlarni ildamlilik bilan, shijoat bilan ol'ga intilishlariga zamin yaratib bergen bo'lamiz. Zero, ular dars jarayonida olgan bilimlarini amaliyatda qo'llab, ma'lum xulosalarga ega bo'ladi, va aynan o'sha fikr, mulohazalar ularni o'z hayot yo'llarini qurishda ulkan poydevor bo'lib xizmat qiladi. Bu chora bizning ta'limda mavjud yo'q emas, biroq uning ijtimoiy hayotga tadbiqi ancha sust ahvolda. Chunki, talabalar amaliyatni jiddiy qabul qilishmaydi, ma'lum miqdordagi hujjatlar yig'indisi va 2-3 marta ishtirok, shuningdek amaliyat rahbari o'rtaSIDA manfaatli kelishuv bilan uddalasa bo'ladigan jarayon sifatida qarashadi. Afsuski buni to'liq noto'g'ri deb ham aytish mumkin emas, zotan bunday holat ba'zan kuzatiladi. Bunday holat yuzaga kelishining ham bir qancha sabablari mavjud meni nazarimda. Birinchidan, ushbu jarayon boshlanganda o'zi shundoq ham o'quv faoliyati bilan band o'qituvchini bu ishga safarbar qilishadi, va bundan ko'rish mumkinki, ushbu o'qituvchi harakat qilgani bilan buni jismongan uddalay olmasligi mumkin, shunda nazoratni yuzaki qilishdek fikr kelishi hamda o'quvchilarni erkin qo'yishi mumkin. Erkinlik esa o'z navbatida o'quvchilarni yengil munosabat qilishga undaydi va biz aytib o'tgan hodisa yuzaga keladi.

Shu sabab amaliyat degan jarayonga yondashuv alohida bo'lsa, o'quvchilarni ishtiyoqidan, ko'nikma va qobiliyatidan kelib chiqib faoliyatga yo'naltirilsa va ma'lum darajada rag'batlantirilsa ushbu muammoning oldi olingan bo'lardi. Shu bilan bir qatorda rag'batlantirish deganda biron moddiy yoki material rag'batni emas aksincha o'shanday ta'minotga ega bo'lishlarini aytish va uning uchun bu sohani amaliy jihatdan ham o'rganishlari uqtirilsa, ularda kasbga, fanga, sohaga bo'lgan qiziqish bir chandon oshadi va o'z vazifasini sitqi dildan, ruhiyat bilan bajaradi.

Foydalanimgan adabiyotlar:

O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" - T.: 1997.

I.A.Karimov. Yuksak ma'naviyat-yengilmas kuch. T.: Ma'naviyat, 2008. -108. b.84-86.

Mirziyoev Sh. M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. 2017 yil 14 yanvar. - Toshkent: "O'zbekiston", 2017.-104 b.

Karimov I.A. Barkamol avlod orzusi. T.: "Sharq", 1999.

Samarqand qishloq xo'jalik instituti. Pedagogika tarixi va g'oyalari. O'quv uslubiy qo'llanma. 2014.

GLOBALLASHAYOTGAN ZAMONDA MAKTAB TA'LIMINI RIVOJLANTIRISHDA INTERNET VA AXBOROT KAMUNIKATSION TEXNALOGIYALARINING AHAMIYATI.

Buxoro viloyati .Romitan tumani 1-umumi o'rta ta'lim maktabi direktori:

Musayeva Shohista Ahadovna.

1-umumi o'rta ta'lim maktabi O'.T.I.B.D.O'.Qazoqova Marhabo Farmonovna .

1-umumi o'rta ta'lim maktabi M.M.I.B.D.O' Badalova Shahnoza Karimovna.

Telefon:+998941215225

sardorkenjayev2020@mail.ru

Anotatsiya: Globalashayotgan zamonda maktab ta'limini rivojlanishda internet va axbarot kamunikatsion texnologiyalarining ahamiyatini oshirish va mamlakatimizda bu soxada olib borilayotgan ishlar xususida.

Kalit so'z: OAV, Globalashuv, Internet, Global, Psixik, Kompyuter, Komunikatsiya, intelektual.

XXI-asr intelektual yoshlar asri. Bugungi kunni Ommaviy Axborot vositalarisiz tasavvur qilib bo'lmaydi. OAV(ommaviy axborot vositalari) axborotlarining ijtimoiy hayotdagi o'rni tobora mustahkamlanib, jamiyat taraqqiyotining ko'zgusi, kishilar ongi, dunyoqarashi siyosiy saviyasini shakllantiruvchi asosiy omilga aylanmoqda. Endilikda demokratik davlat, erkin fuqarolik jamiyatni haqidagi konsepsiyalarni axborot sohasidagi islohotlarsiz tasavvur etib bo'lmaydi.Ma'lumki, o'tgan asrning ikkinchi yarmida vujudga kelgan Internet tarmog'i axborot sohasida tub burlilish yasadi. Endilikda an'anaviy OAV ning informatsion texnologiyalar asrida o'z mavqeini saqlab qolishi ko'p jihatdan global tarmoq imkoniyatlari bilan chambarchars bog'liq bo'lib qoldi. Bu borada Yurtboshimiz alohida ta'kidlab, "□ bugungi kunda milliy axborot tizimini shakllantirish jarayonida Internet va boshqa global axborot tizimlaridan keng foydalanish, ayniqsa, muhim ahamiyatga ega. Albatta, yosh avlod dunyoqarashini kengaytirish va bilimini oshirishda mazkur axborot manbalari muhim ahmiyatga molik. OAV va ijtimoiy tarmoqlarning ijobjiy jihatlarini inkor etmagan holda, uning yoshlar orasida samarasiz, salbiy ta'sirga ega bo'lgan imkoniyati mavjudligini ham ta'kidlash lozim. Telekanallarda namoyish etilayotgan va ijara beriladigan hamda sotiladigan minglab video, kasseta, lazer disklari vositasida tarqatilayotgan jangari filmlarda yashash uchun kurash g'oyasi targ'ib etiladi. Ularning yoshlar ongini zaharlash, milliy-ma'naviy qadriyatlardan uzoqlashtirish, milliy nigelizm va manqurtlikka mubtalo qilishi o'z-o'zidan ayon va ochiq haqiqatdir. Mazkur muammolarni yechishda, avvalo, OAV faoliyatini muvofiqlashtirish, ko'rsatuv, eshittirish va matbuot nashrlari, shuningdek, Internetdagi milliy tarmoq manbalarida berilayotgan axborotlar sifatiga, ayniqsa, ularning kontenti, ya'ni materiallar mazmuniga jiddiy e'tibor qaratish zarur. Bunday axborot xurujlari esa yoshlarning ma'naviy-axloqiy, psixologik dunyoqarashini, siyosiy nuqtai-nazari va e'tiqodini maqsadli ravishda o'zgartirishga qaratilganligini unutmaslik kerak. Buning asosiy sabablaridan biri esa tajovuzkorlikni targ'ib etuvchi tele, radio, audio, video va multimedia mahsulotlari, internetdagi ma'lumotlar, kompyuter o'yinlarining ko'payib borayotgani, xilma-xil usullarda tarqatilayotganidir. Ularning barchasi bolalar va yoshlarni psixik va psixodemotsional holatiga bosim o'tkazish, ularni zimdan boshqarish axboriy-psixologik ta'sir o'tkazishning samarali vositasi sifatida namoyon bo'ladi.Zero, yoshlarimiz qalbida Ommaviy axborot vositalari va Internet tarmog'i ma'naviy-axloqiy pok jihatlar, ezgu-maqsadlar yo'lida xizmat qilsin.

Foydalanilgan Adabiyotlar:

1. Internet va OAV yoshlar ma'naviy-axloqiy tarbiyasiga konstruktiv va destruktiv ta'siri _ infoCOM.UZ (1).mhtml
2. O'zbekiston Respublikasining "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"
/Barkamol avlod- O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.-T.: SHarq nashriyot - matbaa konserni. 1997. - 53b.
- 3.. BARKAMOL AVLOD YILI" DAVLAT DASTURI Vazirlik Hay'atining 2010 yil 9 fevraldag'i majlisi 2/2-sonli qarori bilan tasdiqlangan. T. - 2010
- 4.Abdullayeva SH., Axatova D., Sobirov B., Sayitov S. Pedagogika. T.: ?Fan, 2004.

BOSHLANG'ICH TA'LIMNI O'QITISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING SIFAT VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH

Mustafoyeva Dilnoza Hakimovna

Buxoro viloyat Vobkent tumani

34-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998914492928

"Beshikdan qabrgacha ilm izla"

"Biz ta'lism va tarbiya tizimining barcha bo'g'lnlari faoliyatini bugungi zamonda talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birinchi darajali vazifamiz deb bilamiz.

Sh.M.Mirziyoyev

Annotatsiya: Bu maqolada boshlang'ich ta'limgan o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalananishning sifat va samaradorligini oshirish usullari haqisa so'z boradi.

Kalit so'z: Innovatsiya, texnologiya, slayd, multimedia, AKT, metod.

Biz bilamizki dunyo imoratlari ichida eng buyugi bu -maktabdir.Biz boshlang'ich sinf o'qituvchilari esa bu imoratni poydevorini pillapoyasini quramiz.Hozirgi kunda aytish mumkinki bilimli va intellektual rivojlangan barkamol avlod,sog'lom muhit mavjud bo'lgan sog'lom jamoada tarbiyalanadi.O'qituvchi dars jarayonida birinchi novbatda sog'lom muhitni yaratishi kerak.Shundagina o'quvchiga bilimimiz tezda yetib boradi.Barkamol shaxsni voyaga yetkazish va unda ta'limgan dastlabki bilimlarni hosil qilish umumta'lim mакtablarining boshlang'ich sinflarda amalga oshiriladi. Boshlang'ich sinflarda mashg'ulotlarni tashkil etish aytilganidek o'qituvchidan yuksak bilim,iqtidor,yetarli ko'nikma va malakalani talab etadi.O'qituvchi tomonidan tashkil etilgan dars o'quvchining kompetensiyalarini shakllantirishda muhim o'rinn tutadi.

Zero ta'limgan jarayonida interaktiv metodlar,innovatsion texnologiyalar,pedagogik va axbarot texnologiyalarini o'quv jarayonida qo'llashga bo'lgan qiziqish kuchayib bormoqda.Bunday bo'lishining sabablaridan biri shu vaqtgacha an'ananaaviy ta'limgan bo'lsa zamonaaviy ta'limgan o'qituvchi ham o'quvchi ham yanada yuqoriroq ishlaydi,intiladi.Pedagogik texnologiya asosida o'tkazilgan darslarda yoshlarning muhim hayotiy yutuq va muammolariga o'z munosabatlarini bildirishlariga ,intilishlarini qondirib,ularni fikrlashga o'z nuqtai nazarlarini asoslashga imkoniyat yaratadi. Ta'limgan muassasalarining o'quv tarbiyaviy jarayonida zamonaaviy o'qitish uslublari ,interfaol uslublar ,innovatsion texnologiyalarining o'mi va ahamiyati beqiyosdir.Pedagogik texnologiya va ularning ta'limgan qo'llanishiga oid bilimlar, tajriba o'quvchilarini bilimli va yetuk malakaga ega bo'lishini ta'minlaydi.

Innovatsiya nima? savol tug'ilishi tabiyi. Avallo innovatsiya so'ziga to'xtalsak: INNOVATSIYA-inglizcha "innovation" so'zidan olingan bo'lib, yangilik kiritmoq degan ma'noni anglatadi. Har bir darsda o'quv predmetning o'ziga xos texnologiyasi mavjud.

TEXNOLOGIYA BU- grekcha, "san'at, ta'limgan"degan ma'noni anglatadi. "Pedagogika texnologiya - bu ta'limgan shakllarini texnologiyalashtirish vazifalarini ko'zlagan o'qitish va boshqalarni o'zlashtirishni barcha jarayonlarini texnika va inson omillarida , ularni birligida xarakatlari vositasida yaratish , tadbik etish va aniqlashni izchil metodi" bu ta'rif berilan YUNESKO tomonidan aytilgan.

O'quvchilarini kompetensiyalarini shakllantirishda didaktik o'yinlarni AKT vositalrini ham ahamiyati kattadir.Bularning barchasini amalga oshirishda boshlang'ich ta'limgan o'qituvchisiga bog'liq. Shuning uchun ham O'zbekiston respublikasida bir qancha qarorlar qabul qilingan .Jumladan O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 06.06.02 yil "Kompyuterlashtirishni yanada rivojlantirish va axbarot komunikatsiya texnologiyalarni joriy etish chora tadbirlari to'g'risida"gi qarori bunga yaqqol misoldir. Shuningdek O'z.Res VMning 07.06.06 "O'zbekiston Respublikasi XTV huzurida multimedya umumta'lim dasturlarini rivojlantirish markazini tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" va yana biri O'zbekiston Respublikasi XTVning 2011-yil 23-mart "Umumta'lim maktablarida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilarning zamonaaviy AKTdan foydalinish to'g'risida"gi qarorlaridan ham ko'rinish turibdiki har bir dars yangicha ko'rinishda va yangicha talab bo'yicha o'tilishi kerak.Buning uchun o'qituvchidan katta ma'suliyat, shijoat talab etadi. Hozirgi kunning o'qituvchisi zamona shiddatlanib borayotgan bir pallada ana'anaviy darsdan voz kechib, yangicha qarashda, yangicha nigohda ishlashini talab etadi. Demakki har bir darsni o'zgacha shukhda va qiyofada o'tishimiz.Internetlardan foydalangan holda,multimedia vositalaridan foydalanim, slaydlar yartmog'imiz kerak. Slayd-dars - bu yoritilishi kerak bo'lgan mavzularni, o'quvchilar bajarishi

lozim bo`lgan topshiriqlarni xattaxtada yoki daftarda emas, kompyuter texnologiyasi orqali ko`rsatish va bajarishdir. Slaydlaring o`zi turlichay ko`rinishda bo`lishi mumkin?

Multimediaga to'xtaladigan bo'lsak .Multimedia bu quydagicha ko'rinishda bo'ladi

AKT va pedagogik texnologiyalarni qo'llash natijasida:o'quvchilar mavzuni tez tushunib oladi, yaxshi o'zlashtiradi, o'sha mavzuga qiziqishi oshadi; o'quvchilar olgan bilimlarini to'laqonli o'zlashtirib, hayotda qo'llay olishiga va turli vaziyat va muammolarda tezkor javobini topishga o'rganadi.Eng asosiysi,mustaqlil fikrllovchi yoshlarni bugingi zamonga mos tarzda ta'lif berib tarbiyalashga erishiladi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki o'z kasbini sevib ma'suliyat bilan yondashadigan talabchan o'qituvchi pedagogik jarayonida faol bo'ladi. Uning ijodkorligi bolalarni fikrashiga undaydi. Ta'limning sifatini belgilab beradigan omillardan eng muhim bolaning ta'limga qiziqishidir.Bolalar o'zi qiziqqan jarayondagi faol ishtiroy etadi va ijodkor bo'ladi.Zamonaviy darsga bo'lgan talab o'quvchini qiziqishini kengayishi zimmamizdagi talabning ortib borishi bizni yanada faollikka izlanuvchanlikka undaydi.Bugungi kunda o'qituvchining asosiy vazifasi o'quvchini chuqur va puxta bilim olishga, ulardagagi bilimga bo'lgan ehtiyojni qondirishdir .Shubhasiz, hozirgi kunning o'quvchilari har qadamda fan texnika yangiliklariga,yutuqlariga duch kelishadi va qiziqishadi.Ular nafaqat bilim oluvchi balki axborot, yangiliklarni izlovchi tahlil qiluvchi va shu bilan birga tadqiqot qiluvchilardir.Demak,o'qituvchilar har doim o'qib, izlanishi,zamon bilan hamnafas bo'lib,yangi usullar asosida shaxsga yo'naltirilgan ta'limga

asoslangan sifatli zamonaviy dars tashkil qila olishlari lozim. Interfaol metodlar o'quvchida zukkolikka tirishqoqlikka, bilimlarni puxta egallash ko'nikmalarini hosil qiladi. Mavzuni guruhlarga bo'lib o'tish, modullarga bo'lib o'rgatish, o'quvchilarni hamkorlikka ishlashga undaydi, dars samaradorligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

- 1.Pedagogik mahorat-2014.
- 2.Umumta'lim fanlari metodikasi 2015-yil
- 3.Boshlang'ich ta'lim jurnali - 2019 yil.

SONLARNI RAQAMLASHGA O'RGATISH METODIKASI

**N.X.Hamdamova Navoiy VXTXQTМОНМ
katta o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada sonlarni raqamlashga o'rgatish metodikasi borasida takliflar berilgan.

Kalit so'z: sonlarni raqamlash, boshlang'ich sinf, matematika

Barchamizga ma'lumki, "2017 - 2021-yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalihi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da boshqa sohalar qatorida ta'lim sifatini tubdan oshirish bo'yicha ham muhim vazifalar belgilab qo'yildi. Bu vazifalarni amalga oshirish maqsadida mamlakatimizning yetuk mutaxassislar barcha yo'nalishdagi fanlar bo'yicha davlat ta'lim standarti (keying o'rnlarda: DTS) va o'quv dasturlarini yangilash borasida tinimsiz izlanishlar olib borishdi va Vazirlar Mahkamasi tomonidan 2017-yil 6-aprelda "Umu miy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari" tasdiqlandi. Kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan DTSning tasdiqlanishi va o'quv dasturlarining 2017-2018-o'quv yilida ta'lim-tarbiya jarayonlarida qo'llanishi istiqboldagi ta'lim mazmunining yuqori saviyada tashkil etilishiga zamin bo'la oladi.

Davlat ta'lim standartining maqsadi - umumiyo o'rta ta'lim tizimini mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari hamda ilm-fan va zamonaliv axborot-kommunikatsiya metodlariga asoslangan holda tashkil etish, ma'naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxsni tarbiyalashdan iborat.

Bugungi kunda ilm-fan, texnika va ishlab chiqarish sohalarini tez sur'atlarda

jadallik bilan rivojlanishi barcha ta'lim muassasalarida ta'lim-tarbiya sifatini mazmun jihatdan yangi bosqichga ko'tarishni talab etmoqda. Bu o'z navbatida, har bir o'qituvchilar zimmasiga yanada yuksak mas'uliyat va vazifalarni yuklaydi. Ta'limdan asosiy maqsad, bolalarga bilim berishgina emas, balki bilim olish yo'llarini o'rgatish, ularni ta'lim jarayonining faol ishtiroychisiga aylantirish demakdir. Yangicha ijtimoiy, iqtisodiy sharoitda o'qitish mazmunini takomillashtirish, darslarni jahon andozalariga mos ravishda tashkil qilish o'quvchi faolligini oshiradigan muhim omillardan hisoblanadi.

Sonlarni nomerlashni o'rgatishga tayyorgarlik davrining asosiy vazifasi bolalarning bilim, ko'nikma va malakalarini sistemalashtirish va to'ldirish, nomerlashni o'rganishga o'tishda zarur bo'ladigan bilimlarni egallashlariga sharoitlar yaratish, bиринчи sinfga kelgan bolalarning matematik tayyorgarligini o'rganishdan iborat.

O'quvchilarning tayyorgarligini aniqlash qanday bo'lislidan qat'iy nazar, o'quvchilar predmetlarni qay darajada sanay olishini aniqlash zarur: ular sonlar ketma-ketligi qaysi chegaralarda biladilar, narsalar to'plamini qaysi usul bilan taqqoslaysilar, (cho't yordamida narsalarni bir biri bilan mos keltirish bilan yoki "chamalab", ya'ni katta-kichiqligiga qarab taqqoslash bilan); bolalar "katta" "kichik", "shuncha" munosabatlarini to'q'ri tushunadilarmi? qo'shish va ayirishga doir eng sodda misol va masalalarni yechishni biladilarmi? Ular qanday raqamlar va geometrik figuralarni biladilar.

Sanash malakasini paydo qilish ayniqsa muhumdir, shuning uchun sanashga doir mashqlar tayyorgarlik davrining xar bir darsiga kiritiladi. Sanash bolalar uchun faqat o'quv masalasigina bo'lib qolmasligi uchun sanashga doir topshiriqlar kundalik turmish bilan bog'langan bo'lismi kerak. O'quvchilar sanash nima uchun kerakligini, u turmushda qachon qo'llanishini sekin-asta tushunib borishlari kerak. Tayyorgarlik davrida O'quvchilar har kuni sanash to'q'risida yangi malumotlar bilan tanishadilar.

Tayyorgarlik davrida bolalarni matematika daftari va darsligi, didaktik material (uchburchaklar, kvadratlar, doirachalar, cho'plar, qirqma raqamlar), nabor polotnosti, chizg'ich (to'q'ri chiziq o'tkazish uchun kerak asbob sifatida) bilan tanishtirish va tarbiyaviy ahamiyatga ega, shuning uchun ularning mazmuni emas, balki tuzilishiga (og'zaki va yozma ishlarning navbatlashib kelishi, amaliy topshiriqlar va qiziqarli mashqlar kiritish, didaktik material va ulardan foydalanish) ham e'tibor berib, sinchiklab tayyorlanish kerak.

Egallangan bilimlar amaliy harakatlar bilan mustahkamlab borilsa, o'quvchi va o'qituvchi oldiga qo'yilgan talablar yuqori saviyada bajariladi va o'z natijasini beradi. yosh avlodni ta'lim olishga qiziqtirish, mustaqil bilim olish ishtiyoyqini shakkantirish, ishonch hosil qilish va odatlantirish, hozirgi kunning va kelajakning talabidir. O'quvchilar mustaqil bilim olish ko'nikmasiga ega bo'lsa, mustaqil o'qishga intilsa, u har tomonloma rivojlanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldag'i "O'zbekiston Respublikasini yanada

rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-4947-son Farmoni.

2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining 2017-yil 6-apreldagi "Umumiy o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'liming davlat standartlarini tasdiqlash to'g'risida'gi 187- sonli Qarori.

3. Axmedov M., Abduraxmonova N., Jumayev M.E. Birinchi sinf matematika darsligi. Toshkent. "Turon-iqbol" 2017 - yil., 160 bet.

TARIX DARSLARIDA QIZIQARLI O'YINLI USULLARDAN FOYDALANISH

Namangan shahar 78-maktab, tarix fani o'qituvchisi
Nabiyeva Maftuna Abduraximovna, tel:972502883

Annotatsiya: Dars samaradorligining muhim shartlaridan biri bu -o'qituvchi va o'quvchilarning haqiqatni birgalikda izlashi va o'quvchilarning butun dars jarayonida faol ishtirok etishidir.

Kalit so'zlar: an'anaviy, innovatsiya, interfaol, metod.

Keyingi yillarda mamlakatimizda uzlusiz ta'lrim tizimida amalga oshirilayotgan islohatlarning asosini jahon ta'limi standartlariga javob bera oladigan ilg'or tajribalarni ommalashtirish hamda ta'lim-tarbiya jarayonida kam jismoniy kuch sarflab, yuqori samaradorlikka erishish yo'lida amaliy faoliyat olib borilmoqda. Hozirgi vaqtida umumiy o'rta ta'lim maktablari o'qituvchilarini oldida turgan eng muhim va dolzarb vazifa o'quvchilarning ilm olishga bo'lgan qiziqishlarini orttirish, ularning tasavvurlarini kengaytirishdan iborat. Ana shu ishni amalga oshirish uchun bugungi kungacha bir qator tadbirlar bajarildiki, natijada umumiy o'rta ta'lim maktablaridagi ta'lim samaradorligining muvaffaqiyatiga zamin yaratildi. Dars samaradorligining muhim shartlaridan biri bu -o'qituvchi va o'quvchilarning haqiqatni birgalikda izlashi va o'quvchilarning butun dars jarayonida faol ishtirok etishidir. Albatta, bu o'rinda o'qituvchiga yangi pedagogik texnologiyalar qo'l kelishi amaliyot ko'rsatib turibdi. Hozirgi zamon har bir fan o'qituvchisi zimmasiga inson, uning jamiyatdagi o'rni va roliga har tamonlama qarash vazifasini yuklaydi. Buning uchun o'qituvchi ta'lim-tarbiyaning yangi shakllari, vositalari va usullarini egallashi va shu bilan birga o'zi zamонавиy pedagogik texnologiyalarni yaratishga, shaxsni tarbiyalashning yangi an'anaviy, samarali usullarini tanlashga harakat qilishi hamda ijodkor bo'lumog'i lozim. Maktablarda o'qitilayotgan ijtimoiy, shu jumladan tarix fani o'zida oliyjanob fazilatlarni mujassamlashtirilgan insonni tarbiyalashda benihoya ahamiyat kasb etadi.

Bizga ma'lumki tarix-juda qadimiy fanlardan biri hisoblanadi. Tarix fanini kelajakni ko'rsatuvchi "Ko'zgu" desak bo'ladi va bu ko'zguga qarab har qanday inson, jamiyat, xalq o'z kelajagini belgilab olishi mumkin. Hozirgi kunda O'zbekiston rivojlangan davlatlar qatoridan o'rin egallashi onson kechgani yo'q. Shuning uchun tarixni o'qitish jarayonida o'quvchilar bugungi kunning qadriga yetishini, o'tmishda yo'l qo'yilgan xatolarni takrorlamaslikni, o'tmishdag'i xatolardan xulosa chiqarib olishini o'rgatish lozimdir. Qolaversa maktabda tarix fanini o'qitish orqali o'quvchilar o'zлari mustaqil va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga, miliy ong va tafakkurni o'stirishga, eng asosiysi ma'nnaviy barkamol shaxsni, haqiqiy vatanparvar insonni tarbiyalab voyaga yetkazishga ahamiyat berish lozim. Ta'lim-tarbiya jarayonida mazkur vazifalarini amalga oshirish uchun bugungi kunning pedagog hodimlari har bir darsda qiziqarli, samarali bo'lgan yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanan kerak. Bizga ma'lumki, tarix fanining asosini ma'lumotlar tashkil etadi. Ularni to'liq eslab qolishi o'quvchilar uchun bir oz qiyinchilik tug'dirishi mumkin (ayrim past o'zlashtiruvchi o'quvchilar). Bu kabi ma'lumotlarni o'quvchilar xotirasida bir umrga esda qolishi, turli xil sahnali ko'rinishlar, qiziqarli o'yni usullar, krossvordlar, guruhlar bilan ishslash, baxs-munozaalar olib borishiga bog'liq. Men o'z darslarimda o'quvchining alohida xususiyatlariga e'tibor berishga, ko'proq o'zim yaratgan turli usullardan foydalananilgan holda yoritishga harakat qilaman. Sizga taklif etilayotgan "Mavzuga zamin", "T.A.R.I.X." o'yni usullar tarix darslarni qiziqarli va samarali o'tishiga yordam beradi degan umiddaman.

"Mavzuga zamin" usuli. Maqsad: O'quvchilarni o'tilgan mavzuni mustah-kamlashdan oldin, shu mavzu bo'yicha o'quvchilarni darsga tayyorlash ya'ni zamin hozirlash. Bizga ma'lumki o'quvchilar mavzuni o'qituvchi tushuntirib berishi chog'ida va o'zi darslikdan o'qib o'zlashtirishi mumkin. Lekin bu degani sinfda hamma o'quvchilar o'zlashtira oladi degani emas. Chunki hamma o'quvchilarning xotirasi, fikrlash doirasi birdayin bo'lmaydi. Shuning uchun ularga turli xil o'ynilar, sahnali ko'rinishlar, baxs-munozaalar orqali darslar tashkil qilinsa, sinfdagi uncha yaxshi o'zlashtira olmaydigan o'quvchilar ham mavzu haqida tushuncha hosil qilibgina qolmasdan, mustahkamlab oladi. Dars jarayonida o'tilgan mavzuni mustahkamlash chog'ida, avvalombor, o'quvchilarni darsga tayyorlab olishi kerak. Yaxshi dars o'tilishi, o'quvchilarning yaxshi o'zlashtira olishi eng birinchi navbatda o'qituvchi o'quvchilarni o'ziga jalb qilishi, o'tilgan mavzuni dab-durustdan boshlab, ularga o'tilgan mavzu yuzasidan topshiriqlar berishdan emas, aksincha o'quvchilarni o'tilgan mavzu haqida qisqacha tasavvur hosil qilib olishiga bog'liq.

"T.A.R.I.X." usuli. Maqsad: "T.A.R.I.X." -bu usul quyidagi jadval asosida to'ldiriladigan jamoa o'yni usulidir. Ya'ni "T.A.R.I.X." usuli quyidagi so'zlarning bosh harflaridan olingan bo'lib, T-test savollar, A-anagrammalar, R-raqamlardagi voqealar, I-ikki tarixiy jarayonni solishtirish, X-xulosa kabi qismlardan iborat bo'lib, bu jadvalni guruh bilan birgalikda to'ldirish orqali o'quvchilar mavzuning asosiy mazmuni keltirib chiqarishadi.

"Mavzularning mazmuni rasmlarda nomayon" usuli. Maqsad: "Mavzular-ning mazmuni rasmlarda nomayon" usuli -mavzuni o'z fikri va o'z tasavvurini rasm yoki belgilar orqali bayon etishini ta'minlab beruvchi usuldir. Bu usul orqali o'quvchilarni shu fanga nisbatan qizig'ishini uyg'otish, mustaqil fikrlashga va xulosaga kelishini ta'minlaydi. Qolaversa, o'quvchilarning tarix darslarida mavzuni tushuntirish chog'ida eslab qolishi quyin bo'lgan ko'plab uzundan-uzun ismlar, nomlar yoki yillarni eslab qolishga, mustahkamlab olishiga yordam beradi. "Mavzularning mazmuni rasmlarda namoyon" usulini qo'llash bosqichma-bosqich va ma'lum bir muddat mobaynida amalga oshiriladi. Har bir bosqich mobaynida o'quvchilarning fikrlash doirasi kengayib, shakllanib boradi va so'nggi III-bosqichda o'quvchilar to'liq biror-bir mavzuning mazmunini o'z fikri va o'z tassavvurini rasmlar orqali bayon eta oladi.

Foydalilanlgan adabiyotlar:

1. Gaffarov YA, Gafforova M. O'zbekiston xalqlari tarixini o'qitish usullari. T., 1996.
2. Ishmuhamedov R.J. Innovatsion texnologiyalar yordamida ta'lim samaradorligini oshirish yo'llari. - T.: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005.
3. www.shuhratbek.uz

BOSHLANG'ICH TA'LIM TIZIMIGA INNOVATSION YANGILIKLAR KIRITISH MAZMUNI

Nabiyeva Nodiraxon

Beshariq tumani 8-maktab o'qituvchisi

Tel: 94 551 90 66

Annotatsiya. Maqolada innovatsion jarayon - yangilikning kiritilishi va shart - sharoitlari, tizimni yangi ko'rsatgichlarga muvaffaqiyatli o'tishini ta'minlovchi o'zgarish ekanligiga urg'u berilgan.

Kalit so'zlar. Innovatsiya, pedagogika, innovator, obektiv, nazariya, tizim, strategiya.

Innovatsion pedagogika hozirgi davirda norasmiy fan sifatida ma'lum bo'lgan biroq kun sayin butun jahon soha mutaxassislarning e'tiboriga tushib jadal rivojlanib borayotgan bilimlar tizimidir. Uning ta'limi ahamiyatini tan olgan pedagoglar jamoasi, olimlar shu boisdan ham mavjud ananaviy pedagogikaga tanqidiy yondashmoqdalar. Hozirgi kunlarda shakllanib, rivojlanib borayotgan mazkur yangi fan haqida jiddiy fikrlar bildirilyapti uning asosiy vazifasi hukmron bo'lib turgan butun o'quv tarbiya tizimi nazariyasini innovatsiya asosida qayta tashkil etib o'zlashtirishdir.

Innovatsion pedagogika - hukmron nazariya nazariy va amaliy muammolarni hal etishning asosi qilib olingan. Innovatorlar fikricha asosan adabiy mumtoz pedagogik nazariyalar eskirib qolgan yangi sharoitda hozirgi avlodni bu yo'l bilan tarbiyalash mumkin emas. Hozirgi pedagogika fanidagi vaziyat umumiyl holda shundan iborat. Obektivlik, maqsadga muvofiqlik, mustahkamlik, bir-biriga zid bo'lmaslik uning asosiy xususiyatlaridir "Pedagogika tizimini har qanday ilmiy nazariya kabi tizimini tashkil etuvchi tamoyillari loyihalashtiradi va ushlab turadi ya'n ushbu tizim asosiy bilimlarga asoslanishi asosiy holder. Obektiv nazariyaning asosiy tamoyillarini faqatgina ilmiy bo'linish shart ammo g'oyaviy bo'lmasligi lozim. Insonning aqliy rivojlanganligi va tarbiyasi haqidagi bilim darajasining talabga muvofiqligi obektivlikning yagona talabidir. Idealogiya bu har doim ham u yoki bu ijtimoiy guruhlarning bir tomonlama ijtimoiy qiziqishlari bo'lib ular buni qimmatli yo'l-yo'riq va g'oya sifatida boshqalarga majburlaydilar. Jahon pedagogik nazariyasi tarbiyaviy jarayon sharti bilan bog'liq yuqorida turgan odamlarning g'oyalari qanday bo'lishi bilan bog'liqligini allaqachon e'tirof etgan.

O'sib borayotgan avlodlar tarbiyasi juda jiddiy ish bo'lib, uning o'tkinchi narsalarga bog'liq etib qo'yilishi mumkin emas. Mustabidlik davrida mamlakatimizda ko'p vaqt insonni kommunistik g'oyalari ruhida tarbiyalashga oid pedagogik ko'rsatmalar ustun bo'lib kelgan. Uning juda ta'sirchanligi, turli chaqiriqlarni hayotga tatbiq etish kabi maqsadga qaramay uni ilmiy deb bo'lmaydi, chunki bunday g'oyalarni tashkil etuvchi qoidalar inson tabiatini va uning rivojlanishi haqidagi tizimini faqatgina fan o'rnatgan obektiv asoslar va amaliyotda tasdiqlangan qoidalar yordamida rivojlantirish mumkin. Ma'lum bo'lishicha amaliyotda yo'l ko'rsatuvchi pedagogik nazariyalarimizning asosiy kamchiliklaridan biri bilim va ta'limning ustunligini qattiq bo'rtirib yuborishdadir insoniy manaviy mehnat tarbiyasi zarariga bilimda yodlab olish hajmi ko'payib borishi maktab hayotida odatiy hol bo'lib qoldi.

Innovatsion pedagogikani ko'pincha ananaviy muqobil pedagogika deb ataydilar. Bu fikrga qo'shilmaslik mumkin emas, hech bo'lmaganda eng oddiy tushunchalar bo'yicha sinf ham o'qituvchi ham, dars mazmuni va darsliklar yo'qolib ketmaydi. Agarda pedagogik tizim saqlanib qolsa unda faqat uni mukammallashtirish haqida gapirish mumkin faraz qilayotgan rivojlanish strategiyamiz rivojlantiruvchi o'qitish yo'naltirishlaridan eng avvalo o'z intilishlarini maktabda o'qishga boshlashgacha yaxshi rivojlangan tuzilmalarini shakillantirish hamda bu harakatlarga endi paydo bo'lib kelayotgan jarayonlarni uyg'unlashtirib olib borishga qaratilgan strategik yo'limiz muhimdir. Butun taraqqiyotning o'z avlodlari haqidagi g'amxo'rligi mantiqiga asoslangan didaktik va pedagogik tizim tuzishga amal qilishdir.

Foydalilanigan adabiyotlar

R.Mavlonova, N.X.Raxmonqulova. Boshlang'ich ta'limda innovastiya. Metodik qo'llanma, TDPU, 2007
N.N.Azizzo'jaeva. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - T.: 2016.

O'QISH DARSLARI SAMARADORLIGINI OSHIRISH VA BO'SHLIQLARNI BARTARAF ETISH.

**Angren shahar 39-maktabning
boshlang'ich sinflar o'qituvchisi Narbayeva Sohiba.
Tel:+99893 6521716**

Boshlang'ich sinflarning o'qish darslari o'z mohiyati, maqsad va vazifalariga ko'ra ta'lismizda alohida o'rinni tutadi. Negaki, uning zaminida savodxonlik va axloqiy - ta'limiylar tarbiya asoslari turadi. Shuning uchun ham boshqa fanlar ta'limiini o'qish ta'limesiz tasavvur qilib bo'lmaydi.

O'quvchi matnni to'g'ri, tez, tushinib o'qish, mazmunini o'zlashtirish bilan ilk bor o'qish darslarida yuzlanadi. O'qish darslari orqali o'quvchilarning DTS talablari bo'yicha o'zlashtirishlari ko'zda tutilgan o'quv - biluv ko'nikma - malakalari hamda bilimlarni egallashga yo'l ochiladi. O'qish darslarida insonning, avvalo, o'zligini, qolaversa, olamni anglashga bo'lganintilishlariga turtki beriladi.

Shu maqsadda "O'qish kitobi" darsliklariga ona tabiat, atrofimizni o'rab turgan olam, Vatanimiz tarixi va bugungi qiyofasi, kattalar va bolalar hayoti, mehnatsevarlik, milliy va ma'naviy qadriyatlarimiz kabi turli mavzular bo'yicha atroflicha tushunchalar berishga mo'ljallangan badiiy, axloqiy-ta'limiylar, ilmiy-ommabop asarlar kiritiladi.

O'qish darslarida lug'at ustida ishslash muhim ahamiyatga ega bo'lib, dars samaradorligini oshirishga yordam beradi hamda darslik materiallarini o'rganish bilan bog'liq holda olib boriladi. Lug'at ustida ishslashda o'quvchilar matn ichidagi ma'nosini tushinmaydigan so'z va iboralar ochib beriladi. Shu bois so'z ma'nosini tushuntirishga ko'p vaqt sarflanmaydi, asar mazmunini ochib beruvchi zarur bo'lgan so'zlarga qisqacha izoh beriladi. Bu esa o'quvchilar so'z boyligini oshiradi va ravon nutqni rivojlantiradi. Demak, dars jarayonida o'quvchilarda hamkorlikda ishslash, mustaqil izlanish, erkin fikrlash va muammoli vaziyatlarning yechimini topa olish ko'nikmalari shakllanadi. Darslarning yangicha yondashuvlar asosida tashkil etilishi "O'qish" fanini o'qitishning sifat va samaradorligini oshiradi.

O'qish darslarining samaradorligi ko'p jihatdan ta'lismizda metodlarining to'g'ri tanlanishiga bog'liq. Binobarin, fanning o'zi kabi o'qish metodlari ham doimiy rivojlanishda bo'ladi. O'quvchilar faolligini oshirishda metodlarni to'g'ri tanlab, bilish faoliyatini oqilona boshqarish yordamida erishiladi.

Dars jarayonida "Aqliy hujum", "Kichik guruhlarda ishslash", "Charxpak", "Insert", "Blis-o'yin", "Rezyume" kabi interfaol metodlardan o'rinni foydalanish, dars samaradorligini oshiradi.

"Insert" strategiyasi metodi.

Bu metod o'quvchilarning olgan bilimlarini mustaqil tahlil qilish va anglash imkoniyatini beradigan vositadir. Metodning maqsadi: o'quvchilarni matnni oxirigacha o'qib, mazmunni anglab, qayta hikoya qilishga o'rgatish. Vazifasi esa, faol bo'lmanagan o'quvchilarni darsga qatnashishlarini ta'minlash hamda qo'shimcha ma'lumotlarga ega bo'lish.

O'quvchi 3-sinfda matnni "Insert" strategiyasi metodidan o'rganilganda quyidagi jadvaldan "Oltin kuz" mavzusida foydalanish mumkin.

“V” Bilganlarimni tasdiqlaydi	“+” Yangi axbarot	“_” bilganlarimga zid keladi.	“?” Meni o'ylantirib qo'ydi.
“Oltin kuz” deb atalishini bilaman. Chunki kuz faslidagi tabiat oltin tusga kiradi.....	Tuyoqli jonivorlar haqida ma'lumotga aga bo'ldim.	Ko'kkarg'alar ham issiq o'lkalarga uchib ketar ekan.	Tuyoqli jonivorlarga nimalar kiradi?

"Rezyume" texnologiyasi.

Bu texnologiya murakkab, ko'p tarmoqli, mumkin qadar muammoli mavzularni o'rganishga qaratilgan. Texnologiyaning mohiyati shundan iboratki, bunda bir yo'la mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha axbarot beriladi. Maqsadi esa, o'quvchilarni erkin, tanqidiy fikrlashga, jamoa bo'lib ishslashga, izlanishga, mavzudan

kelib chiqadigan muammoni yechishga o'rgatish.

"Blis - o'yin" texnologiyasi.

Ushbu texnologiya o'quvchilarga harakatlar ketma-ketligini to'g'ri tashkil etish, mantiqiy fikrlash, o'rganayotgan pretmeti asosida ko'p, xilma-xil fikrlar va ma'lumotlardan kerakligini tanlab olishga o'rgatishga qaratilgan. Bu metod o'quvchilarni mustaqil fikrlashga, shu bilan bir qatorda, o'zgalar fikrini ham hurmat qilishga o'rgatadi.

Bu usul quyidagicha tashkil qilinadi: o'quvchilarga alohida-alohida tarqatma materiallar beriladi. Ular tomonidan yakka tartibda bajarilishi kuzatiladi. O'quvchilar tarqatilgan qog'ozlarda ko'rsatilgan vazifani mustaqil bajaradilar, so'ngra guruhlarda tahlii qiladilar.

O'quvchilar tarqatma materialdagi tartibsiz berilgan javoblar to'g'risiga mos savollar raqamini belgilab chiqadilar. Bu vazifani bajarish uchun 10 daqiqa vaqt beriladi. So'ngra o'quvchi javobi bilan to'g'ri javob o'qituvchi yoki guruhlar tomonidan taqqoslanib, tahlii qilinadi.

Bu metodlardan tashqari men o'z darslarimda o'qish darslarining samaradorligini oshirish va bo'shliqlarni to'ldirish maqsadida "O'QISH QIROLLARI" usulini ham keng qo'llayman. Bunda kitobdag'i bo'lim mavzularini pastdan yuqorida qarab joylashtirib chiqdim, mavzular yonida o'quvchilarning rasmini qo'yish uchun o'rnlarni qo'ydim. Mavzuni yaxshi o'zlashtirgan o'quvchilarning rasmini mavzularning yoniga joylashtirib boraverdim. Barcha o'quvchilar o'qish qirollariga aylanish maqsadida mavzularni puxta o'zlashtira boshlashdi. Bu usul oddiy ko'rinsada, 2-sinf o'quvchilarida yaxshi natija ko'rsatdi. Ota-onalarning ham farzandlariga bo'lgan e'tiborlari ortdi. Natijada esa bo'shliqlar deyarli bo'lmadi. Bu usuldan ham boshqa darslarda keng foydalansa bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, innovatsion texnologiyalardan foydalanib o'tilgan darsda o'quvchilar o'z qobiliyati va imkoniyatlarini namoyon qilishga erishadilar, jamoa bilan ishslash imkoniga ega bo'ladilar. Bu esa, darsning samaradorligini oshirib, ta'lim sifatini kafolatlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. "Barkamol avlod yili" davlat dasturi. T. O'zbekiston. 2010.
2. Pedagogika o'qitish metodikasi T- 2008

UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA YANGI PEDOGOGIK TEXNOLOGIYALARINING TUTGAN O'RNI.

Narzullayeva Nafisa Temirovna
Namangan viloyati Chortoq tumani
26-umumi o'rta ta'lif maktabi
boshlang'ich sinf o'qituvchisi. Telefon:+998943003274

Annotatsiya: XXI-asr Texnika va texnologiyalar, axborotlar asri ekanligi barchamizga yaxshi ma'lum. Yorqin kelajagimiz bo'lgan bolalarimizga yangi pedagogik texnologiyalar asosida dars va mashg'ulotlar olib borish davr taqazosidir. Yangi pedagogik texnologilardan foydalanib dars o'tish, bolalarga berilayotgan ma'lumotlarni tez va oson o'zlashtirish uchun qulay shakl va usuldir. Shu bilan birga insonga oldindan belgilangan maqsad bo'yicha ta'sir o'tkazish faoliyatini tezlashtirishga yordam beradi.

Kalit so'zlar: faol ishtirok etish, baxs-munozaralarga kirisha olish, rollar ijro eta olish, muammolarni birgalikda hal etish uchun fikrlash, tasavvur va tafakkurni rivojlantirish

O'sib kelayotgan yosh avlodni yetuk va bilimdan qilib tarbiyalashda zamonaviy dars o'tish usullarining o'ziga xos xususiyatlari: berilayotgan mavzuni muhokama qila olish, erkin fikrlash, hamkorlikda ishlash, juft bo'lib guruhlarda ishlash, davra suhbatlarida faol ishtirok etish, baxs-munozaralarga kirisha olish, rollar ijro eta olish, muammolarni birgalikda hal etish uchun fikrlash, tasavvur va tafakkurni rivojlantirish yangi innovatsiyalar uchqunini porlatish uchun, yangi pedagogik texnologiyalarni tutgan o'rni juda yuqori.

Har bir darslarda o'quvchilar e'tiborini torta oladigan, ularni qiziqishini uyg'otadigan, befarq qolishlariga yo'l qo'ymaydigan, shu metod orqali bolalarda yangi g'oyalalar tug'ilishiga turtki bo'la oladigan, zerikishiga o'rin qoldirmaydigan metodlarni qo'llash hozirgi ta'lif jarayonining bosh maqsadidir.

Shunday ekan, umumi o'rta ta'lif maktablarida bolalar uchun tushunarli bo'lgan, ular uchun murakkablik tug'dirmaydigan, o'rganish va izlanish uchun chorlay oladigan yangi pedagogik texnologiyalar o'ylab topish va ulardan o'rinali foydalanish, hozirgi zamon o'qituvchi va murabbiylaridan yuksak mahorat va izlanishlarni talab etadi.

Demak, umumi o'rta ta'lif maktablarida ham yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanish katta ahamiyatga ega ekan, quyida sizga o'z faoliyatimda, darslar jarayonida foydalanib, yaxshi samara bergen yangi ped texnologiyalardan birini havola etmoqchiman.

U kim ? Bu nima? metodi.

Ushbu metod korgazmali metod bolib ,oquvchini mustaqil fikrlash, egallagan bilimlarini umumlashtirish va ifoda eta olish, boglanishli fikr yuritish, erkin fikrlash, oquv jarayonida faol ishtirok etishiga yordam beradi.

O'qituvchi bu meodni oquvchilarni bilim darajasini aniqlash maqsadida otkazadi. Oquvchi bu jarayonda ozining tezkor fikrlash, soz boyligi siyosiya va ilmiy bilimlarini, hozirjavoblik va zukkoligini namoyon etish imkoniyatiga ega boladilar.

Bu metoddan foydalanadigan oqituvchi darsda mavzuga oid rasm va korgazmalar tayyorlab kelishlari, oquvchilarni bilimlarini oldindan tahlil qila olishlari talab etiladi.

Boshlangich sinflarda ham, yuqori sinf larda ham barcha fanlardan qollashda qulaylik va ijobiylar qolarli vaziyatlar keltirib chiqarish uchun xizmat qiladi.

Matematika darsida darslik mualliflari bilan tanishtirishda muallif (Bu kim?) Darslik (Bu nima?) yoki Al Xorazmiy va raqamlar no'1(0) raqami hadidagi tushunchalarni bog'liqligini isbotlash uchun qo'llash.

Atrofimizdag'i olam va tabiatshunoslik darslarida shaxslar va tabiatdag'i narsalar orasidagi bog'lanishlar narsalar (sabzavotlar, mevalar, donlar va hokazolar yaratuvchisi (Dehqon, bog'bonlar) haqida tushunchalar berish mumkin.

Yuqori sinflarda Kimyo darslarida D.I.Mendeleyev va uning yaratgan davriy sistemasi orasidagi o'zaro bog'lanishni va ular haqidagi bahs va munozaralani yaratish mumkin.

Fizika darslarida Arximet (Bu kim?) olma (Bu nima?) ulaning orasidagi ozaro bog'liqlik haqida fikr-mulohazalar yuritish mumkin.

Bu metod orqali bolalarda ko'rsatilgan rasmlar haqidagi ma'lumotlarni eslab qolish va hotirada mustahkamlash, tafakkur qilishni rivojlantirish ko'zda tutiladi.

Shunday ekan, biz doimo yangi pet texnologiyalardan foydalanib darslar olib boraylik. Zero, bolalarimiz

bizni kelajagimiz ekanligini unutmaylik!

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистан Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ти ПФ-4947-сон Фармони.
2. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, катъий тартиб-интизом ва шахсан живобгарлик - ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қоидаси бўлиши керак, - Тошкент.-Ўзбекистон - 2017. -104 б.
5. Халиков А.А. Олий таълим муассасаларида бўлажак ўқитувчилар педагогик маҳоратини ривожлантириш. //Монография. - Иқтисод Молия. - Т. - 2015. -435 б

FROM PRACTICE TO EXPERIENCE

Nizamova Nazokat Xobibillaxonovna

The English teacher of the secondary school №6, Fergana region

Maqola chet tillari darslarini o'tishda pedagogik mahoratga erishish va ma'lum tajribaga ega bo'lish maqsadida yetuk pedagogik, psixologik, olimlarning ilmiy ishlarini chuqurroq o'rganish hamda eksperimental ingliz tili darslarini va amaliy mashg'ulotlarini tashkillashtirish, tayyorlash va o'tkazishga bag'ishlangan.

"Give a man a fish and he eats for a day. Teach him how to fish and he eats for a lifetime." These words are attributed to Confucius, and in expanding on them in the context of language learning, Tyacke and Mendelsohn(1986 quoted in Oxford) wrote, "But as there are many different kinds of rods, different kinds of baits and different fishing location, all of which offer variety of choices and experiences, there are different ways of learning language." All this may be true, but as they wrote in a1990 article Contact, if fishermen don't ask themselves whether they using the right type of bait and rods and the appropriate methods and techniques for the fish they want to catch, they may have to buy fish on their way home.

The meaning of our behind response is simply that no professional can acquire the skills of peak performer without absolute willingness constantly to assess, explore, examine, and improve ones practice.

The way how you organize your first lesson is very important, because it is the first step of teaching process. Here are some ways you can create a classroom environment that supports natural acquisition:

- Give clear, short, simple and understandable instructions (don't translate them)
- Use visual that reinforce spoken or written words.
- Employ gestures for added emphasis

Adjust your speech: Speak slowly; enunciate; use longer natural pauses; repeat words or phrases; include sentences, fewer pronouns, and simpler syntax.

- Exaggerate intonations at times.
- Stress high-frequency vocabulary words.
- Use fewer idioms and clarify the meaning of words or phrases in context.
- Stress participatory learning.
- Maintain a low anxiety and be enthusiastic.

With these conditions in place, students can't help but they learn the language!

"Tell me I will forget

Show me and I might remember

Involve me I will understand"

Confucius

Use these phrases like a motto in your lessons. Use simple ways (techniques), simple objects and don't afraid to experience and practice with your learners. Demonstrate them how to organize and do some activities (reading, writing, listening and speaking), involve and inspire them to find the solutions of some problems, help them and organize everything in such way, so that they believe that they find the solutions of the problems themselves. Try to teach grammar without grammar rules. Teach less and recycle more! Try to teach through games. But don't forget that not all games are going to work to teach the students language skills. If the game is simply for fun and not linked to educational goals it may not be the best use of your time. It is possible to have a fun that is educationally sound, however. To find out if the game is educationally sound, think about these questions posed by Lin Hong (author of the article "Using games in Teaching English to Young learners").

- Which skills do the games practice?
- What type of game is it and what is its purpose?
- Does the difficulty level of the game mesh with the students' ability level?
- Does the game require maximum involvement by the students?
- Do the students like it?
- What specific vocabulary or grammar are you introducing or practicing with this game?
- Can you keep control of your class and play this game?
- What materials do you need for the game and can you obtain these easily?
- What controls, if any are needed, will you have in place to ensure the children are on track?

Every day of our life is like experience. We should practice and experience new methods and techniques with our learners. We must observe teachers and learn something new. Don't forget that the

main purpose of observation and feedback is to give and receive professional support.

There are various models and the three main ones as described in Walles are: the craft model in which the trainee learns from the example of a master teacher, whom he/she observe and imitates. In the science model the trainee studies theoretical courses in applied linguistic and other allied subjects, which are then, through construction of an appropriate methodology, applied to classroom practice. In the reflective model the trainee teaches or observes the lessons, or recalls past experience; then reflects in order to work out theories about teaching; then tries these out again in practice. The gist of this theme is both for the teacher to reflect upon their own methodology, using what works best in a given situation. For the learning process, reflection not only lauds learning from experience throughout ones life , but a way to promote more autonomy, outside-the-box thinking, and stimulation all with encouragement of a clear analyses of feelings, emotions, thoughts, experiences and conclusion. Whatever learns the motivation, though, the clear combination of the way our brains react and the pedagogical ideas of reflection and experience, utilized appropriately in the classroom and even more so with adult learners, challenges and creates effective opportunities for deep and lasting learning as well as enjoyable experience.

Don't teach and teach...teach then check

Practice is more important than input. Checking what students have understood and testing if they can use items themselves is usually more important than telling them more about the new items. Don't do endless inputs. Teach a very little amount ... then check what students have taken in. Give students the opportunity to try using items, a little oral practice, a written question or two, or even simply 'repeat'.

To sum up, I want to say that the measure of a successful lesson is not how much you teach it is how your pupils can do with the language they have learned.

References:

- Am I teaching well" by Vesna Nicolic, Hanna Cabaj.
- Strategies for teaching English language learners" by Andrea J. Maurer.
- Using games in Teaching English to Young Learners".
- Learning teaching" by Jim Scrivener.

TEXNOLOGIYA TA'LIMIDA MATEMATIKAGA OID MASALALARDAN FOYDALANISH

**Namangan viloyat, Chust tuman 31-maktab matematika fani o'qituvchisi
Norinova Dildora Sultonovna, tel: 993913112**

Annatatsiya: Umumiy o'rta ta'lif maktablarida matematika fanini o'qitishda amaliy ko'rinishdagi masalalarni yechish bu fanni o'quvchilar tomonidan tez va oson o'zlashtirilishini ta'minlovchi omillardan biridir.

Kalit so'zlar: texnologiya, matematika.

Umumiy o'rta ta'lif maktablarida matematika fanini o'qitishda amaliy ko'rinishdagi masalalarni yechish bu fanni o'quvchilar tomonidan tez va oson o'zlashtirilishini ta'minlovchi omillardan biridir. Ayniqsa, matematika darslaridagi mavzularni o'tishda texnologiya, fizika, biologiya kabi fanlarga, shuningdek, qishloq xo'jaligi va texnika sohasiga oid masalalar ko'rib borilsa o'quvchilarning bu fanlarni o'zaro bog'liq holda o'rganishlari uchun qulay imkoniyatlar yaratiladi. Shu maqsadda biz quyidagi bir necha masalani tavsiya etamiz.

1-masala. Tomonlari 15 sm bo'lgan kvadrat ko'rinishdagi to'sin tayyorlash uchun yog'ochning ko'ndalang kesimi, ya'ni diametri yoki aylana uzunligi kamida qancha bo'lishi kerak? (1-rasm).

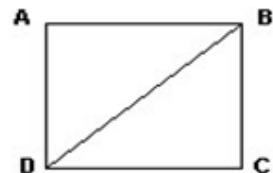
Berilgan: $AV=BC=CD=DA=15\text{cm}$.

Topish kerak: $BD=d=?$

Yechish: Pifagor teoremasiga asosan d

Bu yerda $a = 15 \text{ sm}$. Uni o'miga qo'ysak $d=15\sqrt{2}$. Demak, tomoni 15 sm bo'lgan kvadrat ko'rinishdagi to'sin tayyorlash uchun yog'ochning diametri uzunasi bo'ylab bir xil bo'lmaydi. Shu sababli zarur o'lchamdagini diametrni aniqlash uchun yog'ochning aylana uzunligi S ni topish zarur bo'ladi. Bu holda $C=2R$ formuladan foydalilanadi. Bunda aylana chetlarini 1-rasmdagidek B, D nuqtalardan o'tadi deb faraz qilsak, u xolda BD kesma aylananing diametriga aylanadi. Shundan kelib chiqib, raqamlarni o'miga qo'ysak $S=66,5 \text{ sm}^2$ ekanligi malum bo'ladi. Demak aylana uzunligi 66,5 sm bo'lgan yog'ochdan tomoni 15sm bo'lgan kvadrat ko'rinishidagi to'sin tayyorlash mumkin ekan. Bu masalani 8-sinfda geometriya va 7-8-sinfda texnologiya darslarida qo'llash mumkin. Endi amaliy ko'rinishga ega bo'lgan bir necha masalalarni keltiramiz.

$$= \sqrt{a^2 + a^2} = a\sqrt{2}$$

2-masala. Qalinligi 3 sm bo'lgan taxta keltirildi. Tomonlari $4\text{m} \times 5\text{m}=20 \text{ kv.m}$ bo'lgan xonani pol qilish uchun qancha taxta zarur bo'ladi? Taxtaga ishlov berishda o'rtacha 5 mm qismi payraxaga chiqib ketishini hisobga oling (6-sinf matematika, 8-sinf geometriya, 5-7-sinf texnologiya).

3-masala. Quvvati 100 Vt bo'lgan lampochka 2 soat yoniq tursa qancha elektr energiyasi sarf bo'ladi? Buni bir oy va bir yil bo'lgan hol uchun hisoblang. Agar o'nta lampochka shuncha vaqt yoniq tursa qancha elektr energiyasi sarf buladi? 1 Kvt elektr energiyasi o'rtacha 40 so'm bulsa, yuqorida sarflangan elektr energiyasi uchun qancha pul to'lanadi? (5-sinf matematika, 6-sinf fizika, 5-6-7-sinf texnologiya).

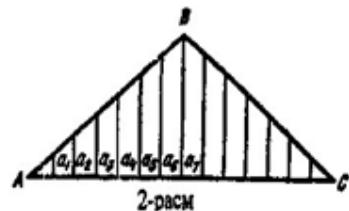
4-masala. Paxtaning hosildorligi o'rtacha gektaridan n sentner bo'lsa 3 mln. tonna "oq oltin" yetishtirish uchun qancha maydonga paxta ekilgan bo'lishi kerak? $n = 20, 25, 30, 35$ bo'lgan hollar uchun masala javobini toping (5-6-sinf matematika; qishloq xo'jaligi).

5-masala. Har gektar ekin maydonida 75000 tup g'o'za ko'chati mavjud. Agar har bir tup g'o'zada bir grammdan paxta terilmay qolsa 200 gektar maydonda qancha paxta qolgan bo'ladi? (5-6-sif matematika; qishloq xo'jaligi).

6-masala. Ma'lumki paxta qayta ishlovdan o'tkazilganda undan paxta tolesi, chigit, paxta momig'i olinadi. Olingen paxta tolasining massasi paxta massasining

35,5-36 % ini, chigit massasi esa 60-61,5 % ini tashkil etadi. Bir tonna paxtadan 300 m ip-gazlama, 100-110 kg o'simlik moyi, 200-250 kg kunjara olish mumkin. Shu ma'lumotlarni hisobga olib quyidagi jadvalni to'ldiring (5-6-sinf matematika; qishloq xo'jaligi):

7-masala. Agrotexnika talablariga ko'ra donni uzoq vaqt saqlash uchun uning namligi (kondension holati) - 14% bo'lishi zarur. Agar yangi yig'ishtirib olingen donning namligi 22% bo'lsa, uni kondension holatgacha quritilganda massasi qancha foizga kamayadi? (5-6-sinf matematika; qishloq xo'jaligi).

8-masala. Silos bostirishda namligi 75% bo'lgan ko'k massa hosil qilish uchun namligi 80% va 35% bo'lgan o'simliklardan qanchadan olish kerak? (5-6sinf matematika; qishloq xo'jaligi).

9-masala. Metall konstruksiyali ferma sterjeni uzunligi 5 dm bulib, har bir sterjen 2 dm dan uzayib boradi. 7 ta sterjenning uzunligini toping? (2-rasm. 9-sinf algebra; texnika).

10-masala. Qulay sharoitda bitta bakteriya bir minutda ikkitaga ko'payadi, 7 minutdan so'ng bakteriyalar soni qancha bo'ladi? (3-rasm. 9-sinf, algebra; biologiya).

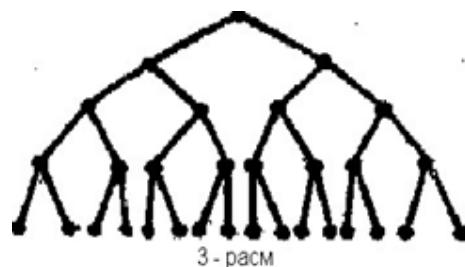
11-masala. Ma'lumki tokarlik stanogida kesish tezligi $V = ?Dn$ /1000 mm/min formula bo'yicha hisoblanadi. Bunda D ishlov berilayotgan sirtning diametri (mm hisobida), n - detalning bir minutdagi aylanishlar soni. O'zgaruvchi n ni o'zgarmas kattalik deb hisoblab tokarlikrevolver stanogi uchun $V = t(D)$ bog'lanish grafigini yasang. Bunda D=70 mm deb oling, n= 70,105,158,220,330,494 bo'lgan holatlar uchun grafik yasang? (8-9-sinf algebra va kasb ta'limi).

Bunday masalalarni ko'plab keltirish mumkin. Bularidan texnologiya va kasb ta'limi darslarida muntazam foydalanib borish orqali o'quvchilarning fanga va kasblarga bo'lgan qiziqishlarini oshirish, fanlarni turmushda, fan va texnikada qanday qo'llanilishini ishonarli tarzda ko'rsatib berish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Ishmuhamedov R., Abduqodirov A., Pardayev A muallifligidagi Ta'limda innovatsion texnologiyalar.
-T.: O'qituvchi, 2003. -189 b.

www.ziyonet.uz

DEVELOPING ORAL SPEECH IN TEACHING ENGLISH FOR THE HIGHER EDUCATION STUDENTS OF ECONOMICAL DEPARTMENTS

Normatova Nurjamol Normatovna
PhD student of Termez State University
Call number: +998-94-460-00-24
E-mail: normatova.nurjamol@mail.ru

Abstract. The following article considers the main points of the process of developing oral competence of English as a foreign language for the students of Higher Education. It includes verbal, linguistic, discursive, sociocultural, compensatory and educational-cognitive competencies as key-points of contribution to the development of speaking competency in teaching a foreign language. The analysis positively affect the reinforcement of students' motivation and the development of their personal qualities.

Key-words: *foreign oral competence, higher education, communicativeness, innovative teaching methods; discursive and sociocultural competences.*

Introduction. Modern society requires competent specialists and professionals in absolutely any field of activity. Accordingly, universities should satisfy this requirement and supply competent specialists to the society. This means that in the learning process, the student must master a certain set of competencies, or competencies that will turn him into a sought-after, competitive professional. Thus, oral competence, on the one hand, is a characteristic of a person's personality, his ability, which, on the other hand, is manifested in his behavior, activity, allowing him to solve life, practical situations. Along with communicative motivation, the successful formation of the communicative competence of students is facilitated by the intensification of the educational process.

Main Part. Given the fact that a foreign language at the present stage is increasingly entering our lives, a competency-based approach also plays a decisive role in its study. It should be noted that the result of training students in a university level is their knowledge of a foreign language as a means of communication, therefore, oral competence is a basic. The improvement of foreign language oral competence in Higher Education institutions takes place in all its components:

- speech competence, i.e. improving communication skills in the main speech activities - speaking, listening, reading and writing;
- in discursive competence, i.e. in the ability to build a statement in accordance with a given communication situation;
- in language competence, i.e. this means knowledge of phonetics, vocabulary, grammar, as well as the development of skills in operating language units for communicative purposes;
- in sociocultural competence, i.e. knowledge of the specifics of English-speaking countries, the formation of skills to highlight the general and specific in the culture of the native country and the country of the language being studied;
- in compensatory competence, i.e. in the ability to get out of the situation in the face of a deficit of language resources when receiving and transmitting foreign language information;
- in educational and cognitive competence, which involves the development of general and special educational skills that allow to improve educational activities in mastering a foreign language, to satisfy cognitive interests with its help.

The advantage developing communicative skills enhances students' motivation, helps establish interdisciplinary connections, promotes the development of cognitive activity, imagination, self-discipline, teamwork skills, as well as the study of mentality, attitudes, behavior, values, the culture of the student language.

Considering the above mentioned factors here we consider the essential factors effecting the process of developing communicative competences of the students of non-philological faculties of Higher Education:

- linguistic,
- psychological,
- methodic and
- student performance factors which are subdivided into small parts.

They consider all the peculiarities of developing language skills of English as a foreign language.

Conclusion. Unlike an individual skill or skill that can be trained each on its own, the development of oral competency requires the inclusion of everything complex of abilities and skills at once. You cannot learn

individual skills, gain specific skills, acquire some knowledge, then put everything together and gain competence. Any competence is acquired in the process of implementation, of any meaningful activity, where it is necessary to set goals and determine results, solve problems rather than tasks, look for solutions, rather than get them ready-made, etc. Moreover, if we are talking about oral speech competence, it must be set in mind that communication is always built into any activity and is conditioned by it.

REFERENCES

- 1.Bailey K. M., (2005) "Practical English Language Teaching: Speaking", New York: McGraw-Hill.
- 2.Goh C., (2007) "Teaching speaking in the language classroom", Singapore: SEAMEO Regional Language Centre.
- 3.Osborn S., Osborn M., & Osborn R., (2008) "Public speaking guidebook", Boston: Pearson.
- 4.Passov E.I., (2011) Kommunikativnyy metody obucheniya inoyazychnomu govoreniyu. M.
- 5.Trent, J., (2009).Enhancing oral participation across the curriculum: Some lessons from the EAP classroom. (p.p. 256-270). Asian EFL Journal.

ILLUSTRATED BOOKS SHAPE A CHILD'S FUTURE

**Nosirova Muborak Husniddinovna,
The English teacher of the secoundary school № 87,
Navai region Khatirchi district**

Annotatsiya: Maqolada bolalarga til o'rgatishda rasmi kitoblarning ahamiyatiborasida fikr yuritilgan.

English has fast become the world's most widely used and commonly spoken language today and the need to learn English for kids has increased exponentially with this growth. It is this widespread use that has defined it as one of the most influential languages in the world and as such many parents prefer their children learning English as a second language. There is no better time to introduce English for kids as in one's childhood to start learning English. With English being the world's standard language, children should be given the prospect to learn proper English from a young age.

Childhood is the ideal occasion to begin learning English as it affords the child ample time to study and learn all the aspects. Childhood is also a time where education is associated with enjoyment. As long as children are having a great time and enjoying themselves they will actively seek to learn without hesitation.

It is important that parents teach their children English as almost every aspect of life now involves and requires some degree of English knowledge, because the language has permeated all aspects of life today. Take a sampling of subjects that interest a child; he or she may be interested in Science, Music, Sports, Technology, and Computers, etc. Although there are ample ways for a child or an adult to learn about any such issue in today's information age, one commonality is found in all these areas. All subject matter on these areas is almost all available in English! It brings the need to learn English to the forefront of a child's education. As such, having an excellent knowledge of English, can greatly improve the odds of finding good employment in the future. Scientists around the world may suggest us too many variations of methods' for teaching English to children. However, there is no the best way to introduce English to kids in early years, but reading them illustrated books as they are keen on colorful pictures. Children enjoy reading picture books from the very beginning of learning a language. From the very first introduction to listening to English, children can enjoy carefully selected picture books. Young learners soon pick up the short text of a picture book, if initially it is shared with an adult who brings the pages alive. Children are already familiar with stories. From a very young age they talk in narrative style. It is through their stories of everyday experiences that they define themselves: expressing their ideas, hopes and emotions in language as well as in drawing and imaginative play. Many children are already used to decoding stories and information

from television or film in their home language, while others may have already enjoyed the interaction of sharing a picture book. Most children, if guided by a parent, soon work out how to transfer their individual decoding skills to get meaning from picture books in English. Sharing picture books is not only about picking up another language; it is also about giving children a wider window on the world, guided by their parents. The one-to-one interaction of sharing picture books gives children added opportunities to develop holistically at their own speed and level, knowing that their parents are encouraging them.

As children share more and more books their self-confidence develops. This can often be seen in the way they approach unfamiliar English and new experiences. Picture books provide parents and children with an obvious reason for switching from their home language to speaking English. Parents who lack confidence in English find that the fixed text of a picture book is a useful prop. Apart from providing text to read and share, a picture book can be the basis for interaction, which parents can adjust to their child's developing needs, interests and attainments. Some parents may be concerned that introducing picture books will not fit in with their child's school syllabus or text book. Sharing a picture book is an additional English learning experience that bonds families and helps children realize that speaking English at home is fun. Many families enjoy slipping English phrases picked up from picture books into everyday home language conversations.

It takes time to build up a child's readiness to talk about picture books in English.

Children's silence, however, does not mean that they are not listening and learning.

Children usually understand more than they can say in words and, if the book experience is focused and fun, they usually want to pick up the new English at their own speed. Children are busy exploring their world and most are keen to find out something new, particularly if it is presented in an encouraging and attractive way. Young children's boredom threshold differs from adults'. Many may ask for the same book to be read and re-read. Parents need to respond positively to these requests as re-readings provide the natural

repetition children may need for making meaning or picking up new language as well as confirming and refining language they have already acquired.

Picture books may be: story books - short simple story text including conversation and rhyme; information books, with short explanatory text; rhyme books, which might introduce one story rhyme or an anthology of poems; novelty books, with short text and 3D paper sculpture; character series books, with an accompanying character doll or puppet. Parents need to select books that they enjoy and feel they can read confidently - enthusiasm is infectious! Before they introduce a book, they need to plan how they are going to read the text and, each time they re-read, follow the same plan. Children find it more difficult to pick up language if the reading differs each time.

In one word, in the XXI century there is a great deal of facilities to bring up the smart children and supply them with the proper education that shapes a child's future life. Even, by just reading a short story in the pictured book we may able to involve our children to study in the early years of their childhood.

МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМ ТИЗИМДА МАШГ'УЛОТЛАРНИ ТАШКИЛ ЭТИШ МАСАЛАЛАРИ

Nurboyeva Dilfuza Shonazarovna,
Navoiy viloyat Navbahor tuman 7-sonli
maktabgacha ta'lim tashkiloti mudirasi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim muassalari va unda tarbiya topayotgan kelajagimiz vorislari bo'l mish yosh avlodimizni har tomonlama yetuk, barkamol, zukko, dono va albatta, baxtli bo'lishlari uchun davlatimiz barcha kuch va imkoniyatlarini sarflayotganlari haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: qaror, ta'lim, ruhiy, tibbiy, pedagogik.

Uzluksiz ta'limning ilk bo'g'ini hisoblangan, maktabgacha ta'lim muassasalarida tarbiya topayotgan kelajagimiz vorislari bo'l mish yosh avlodimizni har tomonlama yetuk, barkamol, zukko, dono va albatta, baxtli bo'lishlari uchun davlatimiz barcha kuch va imkoniyatlarini sarflamoqda. Maktabgacha ta'lim muassasalari - O'zbekiston Respublikasidagi ta'lim muassalarining turi bo'lib, turli yo'naliishdagi maktabgacha bo'lgan davrdagi umumta'lum dasturlarini amalga oshiradi. Maktabgacha ta'lim muassasalari 2 yoshdan 7 yoshgacha bo'lgan bolalarni tarbiyalashni, o'qitishni, nazorat qilishni, parvarishlashni va sog'lomlashtirishni ta'minlaydi.

O'zbekistonda Respublikasida maktabgacha ta'lim muassasalarining zamонавиу тизими hamda uni boshqarish murakkab uslubiy jarayon hisoblanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalari, faoliyat yo'naliishiga ko'ra, quyidagi turlarga bo'linadi:

Tarbiya jismoniy va ruhiy rivojlanishdagi og'ishlarni kvalifikatsion yaxshilovchi tiklovchi turdag'i bolalar bog'chasi.

Tibbiyot gigiena, profilaktika va sog'lomlashtirish, tadbir va proseduralarini amalga oshiruvchi zaiflashgan bolalarni nazorat qilish va sog'lomlashtirish bog'chasi.

Birlashtirilgan turdag'i bolalar bog'chasi (birlashtirilgan turdag'i bolalar bog'chasiga rivojlantiruvchi, tiklovchi va sog'lomlashtiruvchi guruhlar umumlashtirilgan ko'rinishda kiradi).

Maktabgacha ta'lismuassasining ish tartibi va u yerda bolalarning bo'lish davomiyligi davlatning maktabgacha ta'lismifat va darajasiga bo'lgan talablari, nizom, maktabgacha ta'lismuassasasi va ota-onalar orasida tuzilgan shartnoma, hamda ta'sischilar tomonidan belgilanadi. Imkoniyatlari cheklangan bolalar uchun maxsus maktabgacha ta'lismuassasalari tashkil qilingan bo'lib, u yerga bolalar davlatning joylardagi vakolatli ta'lismi boshqarish va sog'liqni saqlash organlari tarafidan tashkil qilingan ruhiy-tibbiy pedagogik komissiyaning xulosasiga binoan qabul qilinadi.

Umuman olganda, maktabgacha tarbiya tizimi uzluksiz ta'litmizing bosh bo'g'ini sifatida keng qamrovli jarayonlar hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Azbarov Yu.T. Bolalarni sevish san'ati. T.:O'qituvchi.1991. 138-b.

Azizzxo'jayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. -T.: TDPU. 2000. 52.b.

G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Mamatova G., Boqiyeva H. Husnixat va uni o'qitish metodikasi. -T.: TDPU, 2013. - 70 b.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INTERFAOL O'YINLAR

Nuritdinova Feroza Odiljon qizi,
Namangan shahar 63-maktabning
bosholang'ich sinf 1-toifali o'qituvchisi
dtschortoqt@inbox.uz / Tel nomer- 993952883

Annotatsiya

Ushbu maqolada bosholang'ich ta'lim o'quv jarayonida zamonaviy interfaol metodlardan foydalanish nafaqat darsning maroqli va sermazmun o'tishini, balki o'quvchilar dunyoqarashining har tomonlama rivojlanishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: o'yinlar, interfaol, ta'lim, bosholang'ich, didaktik, qiziqish, dars

Bugungi kunda o'quv mashg'ulotlarini o'qitishning zamonaviy usullaridan foydalangan holda o'tkazish o'zining yuqori natijalarini beradi. Qaysi interfaol usullarni qo'llash har bir mashg'ulotning didaktik vositasidan kelib chiqqan holda tanlash maqsadga muvofiq va o'z samaradorligini ko'rsatadi. Dars jarayonida yangi pedagogik texnologiyalarni qo'llash yaxshi, lekin birinchi navbatda o'qituvchi qaysi texnologiyani, qaysi mavzuga qo'llash mumkinligini va shu orqali qanday natijaga erishishini bilib qo'llagani maqul, sababi hamma mavzularga bir xil texnologiyani qo'llash, o'quvchilardagi fanga bo'lgan qiziqishni so'ndiradi va ularda darsdan zerikish xissini o'yg'otadi. Darslarida qo'llaniladigan didaktik o'yinlar o'quvchilarning badiiy didini o'stiribgina qolmay, ta'lim oluvchilarda badiiy adapbiyotlar va adapbiy janrlarga bo'lgan qiziqishni shakllantiradi. Darslarda qo'llaniladigan didaktik o'yinlar orqali quyidagi vazifalar yo'lga qo'yildi: - o'yin faoliyatini orqali shaxsnинг o'qishga, mehnatga bo'lgan qiziqishi ortadi; - o'yin davomida shaxsnинг muloqotga kirishuvanlik qobiliyati oshib boradi; - shaxsnинг o'z iqtidori, qiziqishi, bilimi va o'zligini namoyon etishiga imkon yaratiladi; - o'yin ishtirokchilarida jamoaviy muloqot madaniyatini rivojlantirish ko'zda tutiladi. Masalan, o'quvchi kichik guruhlarda ishslash jarayonida "Fikriy hujum" ("Fikr jangi"), "Dumaloq stol", "Davom ettir" o'yini, "Stol o'rtaсидаги ruchka", "Ortiqcha so'zni top", "Rolli o'yin" metodi, "Qorbo'ron" metodi, "Asalari galasi" metodlari ustida ishslash uchun bir necha kishidan iborat guruuhlar tuzib, mavzularni yanada mustahkamlashga erishish mumkin.

"Ruchka stol ustida" metodini bosholang'ich sinflarda o'tiladigan ona tili, matematika, o'qish, odobnama, tabiatshunoslik darslarida mavzular kesimida qo'llash mumkin bo'lib, bu o'yinni qo'llash jarayonida o'quvchi butun guruhga topshiriq beradi. Har bir o'quvchi bitta javob variantini bir varoq qog'ozga yozib, uni qo'shrisiga beradi, o'z ruchkasini esa stolning o'rtaсидига surib qo'yadi. Ajratilgan 10-15 daqiqa vaqt ichida guruh mumkin qadar ko'proq sonda javob variantlari berishi kerak. Bir varaq qog'ozga yozilgan topshiriq bir o'quvchidan ikkinchisiga uzatiladi. O'quvchi javobini yozib, qog'ozni keyingi o'quvchiga uzatadi, ruchkasini esa, o'ziga ro'baro qilib, stolga qo'yib qo'yadi. Javobni bilmaydigan o'quvchi qog'ozni keyingi o'quvchiga uzatadi-yu, lekin ruchkasini qo'lida olib qoladi. Bu metodikaning yana bir sharti: bitta variantni ikki marta qayta berish mumkin emas, boshqacha aytganda, qaytarilqlar bo'lishiga bu o'rinda yo'l qo'yilmaydi.

"Rolli o'yin" metodi. "Rolli o'yin" metodi hamkorlikdagi harakatning natijasiga asoslangan. Rolli o'yinda qatnashuvchilarning tajribasini kengaytirish nazarda tutiladi. Qatnashuvchilarga kutilmagan vaziyat taklif qilinadi va ulardan shu vaziyatga tushib qolgan odamning rollini o'ynash so'raladi.. Keyin rollarni ijro qiluvchilar bu vaziyatdan chiqib ketish yo'llarini ishlab chiqadilar, yakunida kutilmagan vaziyatdan yaxshi natija bilan chiqib ketish mumkin bo'lgan chora-tadbirlar o'ylab topiladi. (o'yinda)

"Ortiqcha so'zni top" o'yini. "Ortiqcha so'zni top" didaktik o'yini orqali esa, axborot kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish mumkin. Power Point taqdimot dasturi asosida o'quvchi tomonidan yangi mavzuga oid bo'lgan va bo'limgan tushunchalar tizimi shakllantiriladi. Taqdimot namoyishi chog'ida o'quvchilar ortiqcha so'zni topib, izoh berib borishlari kerakligi uqtiriladi.

"Davom ettir" o'yini. Ushbu didaktik o'yini vositasida o'quvchilarning tafakkuri, xotirasi va tahlil qilish qobiliyatları o'stirib boriladi. Ushbu didaktik o'yinni qo'llash uchun o'quvchi tomonidan o'quvchilarga tarqatmalar oldindan tayyorlab qo'yiladi, ya'ni o'qish darsligidagi matnlardan olingan jumlalar yozilgan qog'ozlar tarqatiladi. O'quvchilar bu jumlalarning davomini topishlari kerak bo'ladi. O'quvchi tomonidan bajarilgan topshiriq tekshiriladi va to'g'ri bajargan o'quvchilar rag'batlantiriladi.

"Davom ettiring" o'yini: 3-sinf o'qish kitobida berilgan "Olma" hikoyasi ustida ishlaymiz. 1. Ota o'qtin-o'qtin kelib, bolalardan xabar olib turdi. U so'ngi marta kelganida:

2....- dedi Sodiqjon.

3. Bor bo'lsa ham olinglar. Mehnatning singani.....,- dedi....ota. va shunday davom ettiriladi. O'quvchi

tomonidan bajarilgan topshiriq tekshiriladi va to'g'ri bajargan o'quvchilar rag'batlantiriladi.

Bu kabi o'yinlar boshlang'ich sinflarda o'tiladigan ona tili, matematika, o'qish, odobnoma, tabiatshunoslik darslarida o'quvchilarni har bir mavzularni takrorlashda, uy vazifalarini tekshirishda, yangi mavzularni mustahkamlsh jarayonida foydalanish mumkin. Bola xotirasini mustahkamlashda ham yahshi samara beradi. Demak, boshlang'ich sind darslarida qo'llaniladigan ta'limi o'yinlar - dars jarayonida o'quvchilar hamda o'qituvchi o'rtasidagi faollikni oshirish orqali o'quvchilar tomonidan bilimlarni o'zlashtirishini jadallashtirish, shaxsiy sifatlarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Daslarda didaktik o'yinlarni qo'llash dars samaradorligini oshirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Azizzxo'jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. T-. 2006.
- 2.M.Umarova.X.Xamrakulova.R.Tojiboyeva "O'qish ktobi".darslik.-T:-2019

SO'Z TURKUMLARINI O'QITISHDA INTERFAOL USULLARNING AFZALLIKLARI

Nurmurodova Hulkar Isroilovna,
Navoiy viloyat Konimex tuman 34-maktab
o'zbek tili fani o'qituvchisi

Annotasiya: Maqolada interfaol metodlarni qo'llash orqali so'z turkumlarini bosqichma-bossqich o'rgatish haqida yozilgan bo'lib, interfaol ta'limning asosiy mezonlari: norasmiy bahs-munozaralar, o'quv materialini erkin bayon etish va ifodalash imkoniyati, o'quvchilar tashabbus ko'rsatishlariga imkoniyatlar yaratilishi, kichik guruhlarda ishlash kabi jarayonlar bo'yicha ham fikr-mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: so'z turkumi, grammatika, ta'lim, interfaol, texnologiya.

Yurtimizda ta'lif jarayonini mazmunan isloh qilish maqsadida o'quv tarbiyaviy jarayoniga ilg'or pedagogik va axborot kommunikatsiya texnologiyalarini jadal sur'atlarda rivojlantirish ta'lif sohasiga to'la singdirish ta'limning yangi shakl va uslublarini joriy etish, shu bilan bir qatorda sog'lom va barkamol avlodni tarbiyalash vazifalardan biri ekanligi ta'kidlangan.

Yurtboshimiz Shavkat Mirziyoyev ta'kidlaganidek: "Biz ta'lif va tarbiya tizimining barcha bo'g'inlari faoliyatini bugungi zamон talablari asosida takomillashtirishni o'zimizning birincha darajali vazifamiz deb bilamiz". Shu bois ham hozirda ta'lif sohasi xodimlari zimmasiga juda katta mas'uliyat yuklatilgan. Chunki millatimiz, yurtimiz kelajagi va poydevori bo'lmiss yoshlarni har tomonlama yetuk, ma'naviy barkamol, aqlan puxta, iqtidorli, zamonaviy, yuksak did va ma'naviyatga ega bo'lgan yoshlarni tarbiyalsh ta'lif sohasidagilar oldidagi ulkan vazifalardan sanaladi. Ushbu oliy maqsad yo'lida ta'limning barcha bosqichlarida yangi pedagogik texnologiyalarni joriy qilish undan oqilona foydalanish, samaradorlikni oshirishda alohida etobor qaratilmoqda. Ta'lif sohasida dars samaradorligini oshirish o'qituvchi va o'quvchi hamkorligiga bog'liq. Hozirgi iqtisodiy va ijtimoiy hayotdagi islohotlar ta'limning sifat jilatdan yangi pog'onaga ko'tarilishini talab etmoqda. Bu o'rinda ta'lif-tarbiya jarayonida yangi interfaol metodlar, samarali usullarni qo'llanilishi o'rinni bo'ladi.

O'qituvchi dars jarayoniga tayyorgarlik davrida qanday interfaol metodlarni qo'llashni rejalashtiradi. O'qituvchi interfaol metodlardan, avvalo, oddiydan murakkabiga o'tish nazaryasiga amal qilgan holda foydalanmog'i lozim. Ushbu nazaryaga asosan dars jarayonida qo'llanilayotdan oddiy metodlarga quyidagilarni kiritish mumkin: "FSMU", "Kichik guruhlarda ishslash", "Juftliklarda ishslash", "Aqliy hujum", "Klaster", "Beshinchisi ortiqcha", "SWOT- tahsil.

Umumiy o'rta ta'lif maktablarida o'zbek tili fanining morfologiya bo'limini o'qitish o'quvchilarda o'rgatishda interfaol usullardan mohirlik bilan foydalanish ancha samara beradi. O'quvchilar so'zning grammatik ma'nosini, qo'shimchalar va uning turlari, so'z turkumlari va ularning ma'noviy guruhlari haqida ma'lumotlarga ega bo'lishadi. Nutqimizdagagi so'zlar bir xil shaklda emas. Nutq talabi bilan ular turli qo'shimchlarni qabul qiladi, o'zgaradi, turfa ma'nolarni ifodalash uchun xoslanadi. Leksikologiya bilan morfologiya o'tasida uzviy aloqa mavjud. Har ikkisida so'z o'rganiladi. Ular so'zning qaysi tomoni o'rganishi bilan farqlanadi.

Leksikologiya so'zning atash ma'nosini, morfologiya esa uning grammatik ma'nosini va bu ma'nolar ifodalovchi vositalarni o'rganadi. Shunga asoslanib, darsni quydagi bosqichlarda olib borish mumkin: Chaqiriq - bu bosqich davomida o'quvchilardan mavzu xususida ularning fikrlarni jamlash, o'z bilimlarini nazorat qilish, mavzu bo'yicha savollar berish va o'rgatish vazifalari qo'yiladi. An'anaviy dars tuzilishidagi "uy vazifani so'rab baholash" bosqichiga to'g'ri keladi. Darsda o'tilgan mavzu bo'yich savollar berilishi yoki "Klasster"dan foydalanish mumkin. Anglash - ma'noni anglash bu bosqich davomida o'quvchilar oлgan bilimlari va ko'nikmalari asosida yangilikni tadqiq etadilar, yangi bilimlarni izlaydilar hamda o'z faoliyatlarini natijasida biror ma'noni anglaydilar. An'anaviy dars tuzilishidagi "yangi mavzu bayoni" qismiga to'g'ri keladi.

Fikrlash - bu bosqich davomida o'quvchilar o'zlarini uchratgan fikrlarga va o'zlarini o'zlashtirgan bilimlarga qaytadilar hamda savollar beradilar, talqin etadilar, qo'llaydilar, munozara yuritadilar. An'anaviy dars tuzilishidagi "mustahkamlash" qismiga to'g'ri keladi. Chaqiriq bosqichida o'qituvchi "Zanjir" usulidan foydalanishi mumkin. Bu usul darslarda qo'llanganda o'quvchilarning hozirjavobligini shakllantiriladi.

Bunda o'qituvchining o'z bilimini tezkorlik bilan namoyon etishi talab qilinadi. Shuni ta'kidlash o'rinniki, eng yaxshi javoblar vaqt tig'iz bo'lganda tug'iladi. "Zanjir" usulini guruhlارaro o'tkazish ham samarali natija beradi. Sharqlarning bajarilishiga qarab guruhlarga ballar qo'yib boriladi va g'oliblar belgilanadi. Bu usul, ayniqsa, morfologiya bo'limi va quyidagi mavzularni o'rgatishda samarali usul sifatida tavsiya qilinishi mumkin.

1. So'zning yasalishi.
2. Mustaqil so'z turkumlarida.
3. Yordamchi so'z tukumlarida

Yuqorida keltirilgan noan'anaviy usullarning samara berishi o'qituvchining bilim darajasiga, usullarni qo'llay olish san'atiga, o'quvchilar bilan ishlash mahoratiga bog'liq. Ilg'or pedagogik texnologiyalarni darsda qo'llash uchun o'qituvchi, pedagog hodim izlanuvchi, yaratuvchi, o'z kasbini sevuvchi, o'z faniga doir so'nggi yangiliklardan xabardor bo'mog'i, zamon bilan hamnafas, eng yanggi ma'lumotlar bilan qurollangan, o'ziga bo'lgan yuqori ko'nikma va malakaga ega bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

Yo'ldoshev J.G', Usmonov S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar. - T.:O'qituvchi, 2004.

To'xliyev B. va boshqalar. Til va adabiyot ta'limining zamonaviy texnologiyalari. - Toshkent, 2011.

Xolmanova Z.T. Tilshunoslikka kirish. - Toshkent, 2005.

Rahmatullayev Sh. Hozirgi adabiy o'zbek tili. -Toshkent:Universitet, 2016.

БОТАНИКАНИ ЎҚИТИШДА ЎСИМЛИКЛАРДАГИ МОСЛАНИШЛАР ҲАҚИДАГИ ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛАНТИРИШ.

Олимов Хуршид Авазбекович
ТФИ академик лицейи биология фани ўқитувчisi
Телефон: +998(94)624-11-84

Анотация. Ўсимликлар шахсий ривожланишида атроф мұхит шароитига мосланишлар эволюцион жараённинг натижасидир. Эволюцион жараёнда ҳар бир индивид ўзининг филогенези давомида ташқи мұхит шароитига нисбатан мосланишлар пайдо бўлган. Намсеварлик ва соясеварлик, иссиққа ва совуққа чидамлилик хусусиятларининг ҳосил бўлиши эволюцион жараёнда маълум шароитнинг узоқ вақт таъсири этишидан келиб чиқсан.

Калит сўзлар. Морфологик мосланиши, физиологик мосланиши, экологик мосланиши, биокимёвий мосланиши

Мавзунинг долзарблиги: Ўсимликларнинг табиатда ва инсон хўжалигига аҳамияти катта бўлганлиги учун уларни ўрганиш мұхим аҳамиятга эга. Ўсимликлар ҳаётидаги қонуниятларни ўргана бориб, уларни бошқариш ва улардан фойдаланишининг янги йўлларини очиш мумкин. Инсоният пайдо бўлганидан бошлаб, токи ҳозирги давргача келиб чиқиши, тарқалиши ва систематик ўрни хилмажил бўлган ўсимликлардан турли-туман ва маълум мақсадларда фойдаланиб келинмоқда. Ўсимликларнинг яшаш шароитига мослашганлиги ва уларнинг мослашишларини ўрганишининг аҳамияти кўйидагилардан иборатdir.

Мақсад: Ботаникани ўқитишида ўсимликлардаги мосланишлар ҳақидаги тушунчаларни шакллантиришнинг асосий мақсади

- ўсимликларнинг яшаш шароитига мосланишларини ўрганиш орқали бугунги кунда йўқ бўлиб кетаётган ёки камёб ўсимликларни сақлаб қолиш, уларга сунъий мұхитлар яратиш орқали турларни қайта тиклаш.
- ўсимликларнинг яшаш мұхитини ўрганиш орқали уларни иқлимлаштирилиши ва интродукция муаммолари тўғрисида анчагина илмий тадқиқотларни амалга ошириш;
- ўсимликларнинг яшаш шароитига мосланишларини ўрганиш натижасида селекция ишларини кенг йўлга кўзиш орқали бугунги куннинг долзарб муаммоларидан бўлган озиқ-овқат, енгил саноат хомашёларини ишлаб чиқаришни йўлга кўзиш;
- ўсимликларнинг яшаш шароитларига мосланишларини ўрганиш орқали XXI аср тараққиёти ҳисобланган биотехнология, генетик инженерия ишларининг самарасини янада ошириш.

Материал ва методлар: К.А.Тимирязевнинг таъкидлашича кўп ҳолларда ўсимликлар ва қишлоқ ҳўжалик экинларини ўстиришда турли нокулай шароитлар таъсири натижасида уларда тургун мослашувчанликлар пайдо бўлади.

Мосланишлар ёки адаптация-айрим индивидлар популяциялар ва тур ёки жамоаларнинг морфо-физиологик хулқий ва ахборот биоценотик хусусиятларининг мажмуидан иборат бўлиб, бошқа индивидлар, популяциялар, тур ёки жамоалар билан яшаш учун қурашда голиб чиқишига сабабчи бўладиган, шунингдек абиотик мұхит омилларининг таъсирига чидамлилигини ифодалайди. Масалан: иссиқсевар ва қисқа кун ўсимликлар жанубий туманларда тарқалган бўлса, соясевар ва узун кун ўсимликлар-шимолий томонларда тарқалган.

Мосланиш турли даражалар ва кўринишларда намоён бўлади. Масалан, ҳарорат омилига мослашиш молекулияр даражадан бошлаб то биоценотик даражагача кузатилиши мумкин.

Ботаникани ўқитишида ўсимликлардаги мосланишлар ҳақидаги тушунчаларни шакллантиришда кўйидаги амалиётлар алоҳида аҳамиятга эга;

- Кўргазмали қурол сифатида расмлар, жадваллар, слайдлар тайёрлаш.
- Турли ахборот технологиялари ва бошқа воситалар.
- Ўқитишининг мантиқий ва мустақил иш методларини ишлаб чиқиши.
- Ўсимликлар дунёсидаги мосланишлар ўқитишида муаммоли, ҳамкорликда ўқитиш методлари бўйича дарс ишланмаларини ишлаб чиқиши.

Хулоса. Ботаника курсида ўсимликларнинг мосланиши дейилганда биринчи навбатда мұхит омилларига алоҳида эътиборимизни қаратмогимиз лозимdir. Мұхит организмларнинг физик қобиги ҳисобланиб, ҳар қандай мұхит физик, кимёвий ва бошқа омилларнинг мажмуи билан намоён бўлади.

Ўсимликларнинг яшаш шароитига бўлган мосланишлари тўғрисидаги тушунчаларни

шакллантиришда муаммоли таълим технологиясининг муаммоли методлари ҳамда мунозарали дарслардан фойдаланиш ўқувчиларни ботаника фанига бўлган қизиқиши янада ортиши ҳамда дунё қарашининг кенгайишида муҳим аҳамият қасб этади.

Ўсимликларнинг яшаш шароитига бўлган мосланишлари тўғрисидаги тушунчаларни шакллантиришда турли видеолавҳалар, мулдимедиялар, расмлардан кенг фойдаланиш ўқувчиларнинг ўсимликлар оламига бўлган қизиқиши янада ортади ва мустақил фикрлаш қобилияти кенгаяди.

Фойдаланилган адабиётлар:

Ўзбекистон Республикаси "Таълим тўғрисида"ти қонун // Баркамол авлод-Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори.-Тошкент: Шарқ; 1997 йил. 1-306

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури. Тошкент - 2007

Эргашев А.Р, Эргашев Х.А . Дунё ва унда ҳаёт пайдо бўлишининг экологик асослари. - Тошкент. "Print Lazos", 2008й, 38-41 бетлар.

Каримов И.Янги педагогик технология. "Таълим ва технология" (илмий-услубий мақолалар тўплами) 2-қисм. 2006й.5-8 бетлар.

Эргашева Г. Биология таълим сифатини бошқаришда ахборот технологияларидан фойдаланишга умумий ёндашувлар. "Халқ таълими". 2010й. 3-сон.

Проф. Толипова Ж.О. Биология ўқитувчиларининг илмий-методик тайёргарлиги даражасини ортириш муаммолари. "Педагогик таълим". 2007й.3-сон.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARINI INTELLEKTUAL VA KREATIV RIVOJLANTIRISH

**Omonova Umida Hayitovna,
Navoiy viloyat Uchquduq tuman 3-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqola o'quvchilarning ilk mакtab davridagi o'qish faoliyati bilan bog'liq ta'limi va fiziologik jarayonlar uyg'unligi, bu jarayonda bolaning idrok etish qobiliyatini to'g'ri rivojlanadirish masalalari to'g'risida ilmiy-amaliy ma'lumotlar taqdim etilgan.

Kalit so'zlar: individual, qobiliyat, iqtidor, mantiq, tafakkur.

Maktabga borish bolalarning hayotida juda-katta voqeadir. Maktab hayoti bolalarga yangi bir dunyonı ochib beradi, maktab davrida bolalaming asosiy faoliyatları o'zgaradi. Endi bolalarning asosiy faoliyatları, asosiy vazifasi va ijtimoiy burchi o'qish bo'lib qoladi. 6-7 yoshli bolalar uchun yangi faoliyat bo'lgan o'qish ulardan yangi sifat, yangi xususiyatlarga ega bo'lishni talab etadi. O'qish faoliyati uchun bolalarda barqaror diqqat, o'tkir zehn, mustaqillik, ishchanlik va bartiblik xislatlari bo'lishi kerak. Bog'chadan maktabga o'tishlari natijasida kattalar bilan bo'lgan munosabatlarda ham bir mucha o'zgarish yuz beradi. Birinchi sinf o'quvchisi ko'pincha obrazli xotiraga suyanib bilish faoliyatini tashkil etsa ham bu ish xotiraning boshqa turlarini inkor qilmaydi. Aksincha, ta'lif so'z-mantiq xotirasini taqozo etadi. So'z mantiq xotirasining mavjudligi ma'nosini tushunib esda olib qolish jarayornining samaradorligi ortishiga keng imkoniyat yaratadi.

Iqtidor - bu inson psixikasining butun umr davomida tizimli rivojlanuvchi sifati bo'lib, insonning boshqa odamlarga nisbatan bir yoki bir necha sohada yuqori natijalarga erishish imkoniga ega ekanligi bilan belgilanadi. Psixologik lug'atda "iqtidor" tushunchasi quyidagicha ta'riflanadi: iqtidor bu - faoliyatning muvaffaqiyatli amalga oshirilishini ta'minlaydigan qobiliyatlarining o'ziga xos uyg'unlashuvi, insonning imkoniyatlari doirasi, faoliyatları darajasi va o'ziga xosligini belgilaydigan umumiy qobiliyatlar.

Ushbu tavsiyadandan kelib chiqqan holda, shuni ta'kidlash mumkinki, iqtidor asosida umumiy intellektual va insonning bilish imkoniyatlarini belgilaydigan, tabiat tomonidan in'om etilgan qobiliyatlar, biror bir faoliyatda muvaffaqiyatga erishishni ta'minlaydigan maxsus qobiliyatlar yotadi.

Iqtidorli bolalar bu umumiy va maxsus qobiliyatlarini o'zida mujassam etgan bolalardir. Xorijiy tadqiqotchilar fikricha, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, maqsadga intilish, individual va guruhiy ishlari, hamda ijodiy qobiliyatlarini rivojlanadirish va kollejdan tashqari ta'lif olish imkoniyatlarini ham yaratish, kasb-hunar ta'limi muassasalarining asosiy vazifasi bo'lishi kerak. Fransuz olimi K. Allegr ta'kidlaganidek, o'quvchilarda mustaqil fikrlash, maqsadga intilish, ularning individual va guruhiy ishlarini, hamda ijodiy qibiliyatlarini rivojlanadirish ham kasb-hunar o'quv yurtlarining asosiy vazifasidir.

Psixologlarning tadqiqotlari tahlili shuni ko'rsatdiki, o'quvchilarda bilimlarini shakllantirish o'qituvchi rahbarligida, maqsadli tashkil qilingan faoliyat jarayonida samarali rivojlanadi va bu pedagogik jarayonda o'z aksini topadi.

Faqatgina samarali tashkil etilgan ta'lif jarayonida o'quvchida o'quv muammosini mustaqil hal qilish ko'nikmasini rivojlanadirish va o'rganilayotgan bilimlar yuzasidan kelib chiqqanmuammolarnijodiy yechish imkoniyatini yaratadi. Shuning uchun ham biz bugungi kunda zamonaviy ta'limning vazifasi, maqsadi, o'rnii va rolini yaqqol tasavvur qila olishimiz kerak.

Biz hozirgi vaqtida qo'llanilayotgan o'quv-tarbiya jarayonida va pedagogik adabiyotlar va tadqiqot ishlari, "mustaqil ta'lif", "mustaqil ish" tushunchalarining mohiyatini yoritishga harakat qildik. Ba'zan mustaqil holda o'qish va mustaqil ta'lif tushunchalari adashtiriladi. Mustaqil holda o'qish rasmiy o'quv jarayonidan tashqarida kechishi mumkin, ya'ni muayyan ta'lif muassasiga bormay turib, uyda o'zi o'quv materiallari asosida mustaqil, individual holda o'qishi va o'rganishi mumkin. Mustaqil ta'lif - belgilangan o'quv topshiriqlarini tahsil oluvchilarning mustaqil va ijodiy bajarishlari asosida o'tadigan o'quv faoliyatidir. Mustaqil ta'lif negizini mustaqil ishlar tashkil etadi. Biz mustaqil ta'lifni pedagogik tamoyillarga asoslanib tashkil etish kerak, deb o'yaymiz. O'quvchilarning ongliligi va faoliyti tamoyili o'qitishni shunday tashkil etishni nazarda tutadiki, bunda o'quvchilar ilmiy bilimlarni hamda ularni amalda qo'llash metodlarini ongli va faol egallab oladigan, ularda ijodiy tashabbuskorlik, o'quv faoliyatida mustaqillik, tafakkur, nutq rivojlanadigan bo'lsin. Shundagina o'quvchilarning ta'lif olish jarayonlarini to'g'ri tashkil etgan bo'lamiz. Ya'ni, mustaqil bilim olish va o'rganishda o'quvchilar harakati guruhdagi o'quvchilar quyidagi tartibda bo'lishi mumkin.

Demak, o'quvchilarning mustaqil va ijodiy ishslash faoliyatlarini rivojlanadirishga qaratilgan mashg'ulotlarni samarali tashkil etish o'quv jarayonining muhim omillaridan biri bo'lib hisoblanadi. Mustaqil va ijodiy

ishlash jarayonida o'quvchida mustaqil fikrlash qobiliyatining rivojlanishi natijasida, o'quvchida jarayonlar va hodisalar, ob'ektlar haqida bilimlarni tizimlashtirish ularni chuqur o'rganish hamda tegishli qarorlar qabul qilish, nazariy bilimlarni amalda qo'llash ko'nikmalari shakllanadi.

Adabiyotlar ro'yxati

Azizzxo'jayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. -T.: TDPU. 2000. 52.b.

Jumaev M.E., Yuldasheva M.Yu., Mingbaeva B.U., Mamatova G.A., Levkina M.F. Boshlang'ich ta'lif fanlarini o'qitish metodikasi O'UM. Nizomiy nomidagi TDPU huzuridagi XTXQTUMOHM., 2017.

G'ulomova X., Yo'ldosheva sh., Mamatova G., Boqiyeva H. Husnixat va uni o'qitish metodikasi. -T.: TDPU, 2013. - 70 b.

BOLA O'YNAB TURIB DUNYO TANIYDI

**Otamurodova Qunduz Uzoqovna,
Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 23-umumta'lim məktəb,
boshlang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada kichik yoshdagı məktəb o'quvchilarini o'qitishda o'yinning ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

O'yin faqat bilish jarayonlarini takomillashtirib qolmay, balki bolaning xulq atvoriga ham ijobji ta'sir ko'rsatib hayotdagi ilk ko'nikma va malakalarini shakllantirishda asosiy faoliyat jarayoni bo'lib sanaladi. Bolaning aqliy o'sishi haqida fikr yuritilganda, shuni ham aytib o'tish kerakki, narsalarni yangi nomi bilan atashda yoki yangicha nomlanish holatdan kelib chiqib, subyekt o'yin paytida faol harakat qilishga urinadi. Chunki u moddiy narsalarga asoslangan harakat rejasidan tasavvur qilinayotgan, fikr yuritilayotgan jismlar mohiyatini aks ettiruvchi harakat rejasiga o'tadi. Bola jismlarning moddiy shaklidan birdaniga ularning xayoliy ko'rinishiga o'tishidan uning uchun tayanch nuqtasi bo'lishi kerak, vaholanki shunday tayanch nuqtasi vazifasini o'tovchi narsalarning u aksariyatidan o'yinda bevosita obyekt sifatida foydalananadi. O'yin faoliyatida mazkur jismlar qandaydir alomatlarni aks ettiruvchi sifatida emas, balki ana shu tayanch nuqtasi harakatning shaklini qisqartirish va umumlashtirish hisobiga amalda ko'rinishidagi mantiqan izchil, shaklga o'tishning asosini tashkil qiladi. Psixolog J.Piaje o'yinda jismlarga yangi nom berish omiliga jiddiy e'tibor bilan qarab, bu ish ramziy ma'noli tafakkur shakllanishining tayanchi, degan xulosaga keladi. Lekin bu xulosa vaziyatni aks ettirishning birdan bir to'g'ri yo'li ekanligini bildirmaydi. Shuning uchun narsaning nomini o'zgartirish bilan bolada tafakkur va aql- zakovat o'sishini kutish ham mantiqqa mutlaqo ziddir. Aslida narsalarni qayta nomlash emas, balki o'yin harakatlarining xususiyatini o'zgarishi bolaning aqliy o'sishiga sezilarli darajada ta'sir o'tkaza oladi. Darhaqiqat, o'yin faoliyati bolalarda harakatning yangi ko'rinishi, ya'ni uning fikriy, aqliy jihatni namoyon bo'ladi va shuning uchun o'yin harakatlarini shakllantirish jarayonida bolada firklash faoliyatining dastlabki ko'rinishi vujudga keladi. Bolaning aqliy kamol topishida yoki uning umumiy kamolotida o'yinning muhim ahamiyat kasb etishi xuddi mana shu jarayon orqali o'z ifodasini topadi.

Bola o'yin faoliyatida məktəb ta'limga tayyorlanib boradi, shu boisdan, unda aqliy harakatlarning yaqqol shakklari tarkib topa boshlaydi. Rolli o'yin faqat alohida olingan psixik jarayon uchun ahamiyatli emas, balki bolada shaxs xususiyat va fazilatlarini shakllantirishga ham zarurdir. Binobarin, katta yoshdagı odamlar rolini, uni bajarish bolaning his - tuyg'ularini qo'zg'atuvchilar bilan uzviy bog'liq holda namoyon bo'ladi. Chunki o'yin davomida bolada har xil xohish va istaklari tug'ilma boradi, bular boshqa narsalarning tashqi alomatlari, o'ziga rom etishi sababli hamda bolaning ixtiyoridan tashqari, tengdoshlarining ta'siri ostida tug'iladi. O'yinda bog'cha yoshidagi bolalarni kelajakda o'qish va mehnat faoliyatiga tayyorlaydi. O'yinda kattalar faoliyatiga taqlid etilar ekan, ya'ni o'g'il bolalar otaga, qiz onaga taqlidan harakat qiladi. Shunda bolalar amalda ota-onalar faoliyatining jamiyat hayotidagi shu faoliyat bilan bog'liq bo'lgan uncha murakkab bo'lмаган malakalarni egallab oladilar. O'yinning rivojlanish tarixi kishilik jamiyatni rivoji bilan va bola mavqeining ijtimoiy munosabatlar siste masidagi o'zgarish bilan a'loqadorlikda ko'rib chiqiladi. Har bir xalqda bolalar o'yinlaring xilma-xil turlari mavjud bolib, undagi ma'zmun va shaklida o'sha xalqlarga xos bo'lgan urf-odatlar, an'analar, qadriyatlar mujassam tarkib topgan bo'lib, bu esa o'z navbatida bolalarning ma'naviy dunyosiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Bolalar bu o'yinlarni o'ynaydilar, zavqlanadilar, borliq dunyoni anglaydilar, o'z qobiliyatlarini takomillashtiradilar, kishi faoliyatining turli usullarini egallaydilar.

Shu nuqtai nazardan o'zbek xalq o'yinlari uzoq tarixga va katta ijtimoiy ahamiyatga ega. O'tmishda muhim voqealar va bayramlarning hammasida turli xildagi xalq o'yinlari o'zbek xalqining turmushiga kirib borgan hozirgi vaqtida ham o'z ahamiyatini yo'qotgani yo'q. Ular faqat ko'ngil ochish uchungina emas, balki muayyan maqsad, mard va chidamlari bolalar, o'smirlarni tarbiyalash, eng kuchli va chaqqonlarini aniqlash maqsadida o'tkazilar edi. Bu o'yinlarni o'zlashtirib olishning muayyan metod va usullari ham tarkib topdi. Ular bolalarni tarbiyalash va rivojlantirishda yaxshi natijalarga erishishga yordam beradi, har bir tarbiyachi shuni unitmasligi kerakki, o'yin bola uchun faqat ermak emas, dunyoni bilish maskani, hayotda mo'ljal olish, to'g'ri yo'l ko'rsatish xazinasidir.

Xulosa qilib aytganda, bola o'ynab turib o'zini anglaydi, bola o'ynab turib dunyoni taniydi. Shu tariqa bolalikdan kattalikka va kelajak yaratuvchisiga, avlodlar davomchisiga aylanadi

ABDULLA QODIRIY PUBLITSISTIKASIDA HAJV VA YUMOR

Otaqo'ziyeva Gulchehra Rahimjonovna

Namangan viloyati, Norin tumani,

№ 36- maktabning o'zbek tili va adabiyoti fani o'qituvchisi

otaqoziyevagulchexra@gmail.com /tel: 93 053 83 73

Annotatsiya

Ushbu maqolada Abdulla Qodiriy publitsistikasida hajv va humor haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: publitsistika, hajv, humor, asar, mashhur, jozibador, kulgi, tanqid

XX asr o'zbek milliy adabiyotining eng yirik namoyondalaridan biri, o'tkir jurnalist, mohir publitsist Abdulla Qodiriyning o'zbek madaniy va ma'rifiy hayotida tutgan o'rni beqiyosdir. Uning boy ijodiy merosini kuzatar ekansiz adabiy janrlarning aksariyatida nodir asarlar yaratganiga guvoh bo'lasiz. Abdulla Qodiriy ijodi o'zbek adabiyotida katta o'ren egallashi, hech kimga o'xshamaydigan, o'ziga xos, butun bir davr, zamon bor bo'y-basti bilan namoyon bo'lgan publitsistikasi borligiga ishonch hosil qilasiz. Abdulla Qodiriy ijodiga qayta-qayta murojaat qilinayotganligiga, o'qib, o'rganilayotganligiga ham asosiy sabab ham shu. Abdulla Qodiriy yaratgan nasriy, hajviy asarlar adibning bu boradagi yetuk iste'dod sohibi ekanligini yana bir bor amaliy samarasi edi. QatlAMDor hajv, serjilo kulgi vositasida o'z davrining ijtimoiy, siyosiy va oilaviy illatlarini ro'yi rost fosh etdi, qoraladi. Faqat qoraladigina emas, undan qutulish poklanish sari borib, nurli kelajak, istiqlol chirog'ini yoqmoqchi bo'ldi. Bunda realistik adabiyotga xos tasvirda betaraflik, xolislik usulidan keng foydalandi. Pirovardida, bu bordada o'z adabiyotida ustozlik maqomiga ko'tarildi. Adibning she'riyatda, dramada, hikoya va hajvda orttirgan tajribasi yirik epik ijodida juda-juda qo'l keldi, mahorat pillapoyasi bo'lib xizmat qildi. "Mushtum" jurnalidagi faoliyati va ishtirokidan shuni anglash mumkinki, "Mushtum"ning tom ma'noda "Mushtum" bo'lishida Abdulla Qodiriyning ishtiroti, o'rni nihoyatda katta.

Ayniqsa, hajviy jurnal bo'lgan "Mushtum"ning hajv borasida o'sha davr matbuotining yetakchisiga aylanishida Julqunboyning hangoma, feleton va hajviyalari salmoqli o'rni egallaydi. Aynan "Mushtum"dagi faoliyati bilan jurnalist-publitsist - Abdulla Qodiriy 20 yillardan keyingi o'zbek matbuotining shakllanishi va rivojlanishida, o'zbek hajvchiligining yuzaga kelishida juda katta rol o'ynaydi.

Abdulla Qodiriy o'z hajviy asarlarini Ovsar, Boyqush, Do`ita maxzum, Dumbul o`g`li, Dumbuldevona, Dumbuliniso, Julqunboy, Jirtakchi, Jarqin, Jiyan, Indamas eshon, Yo`lovchi, Karnaychi, Kalvak, maxzumning jiysi, Kampir, Lakalang maxzum, mulla, Nishonboy, Mushtum, Sovrinboy, Telba, Chichora, Chin do`s, Chirmanda botir, Shoshiy, Shilg`oy, Shapaloq maxzum, Yapaloq qush va boshqa taxallus va yashirin imzolar bilan yozardi. Bular orasida Julqunboy taxallusi juda ommalashgan bo`lib, ko`pchilik o`quvchilar uni shu bilan atashardi. Xuddi tomchida quyosh aks etgani singari A.Qodiriyning hajviy asarlarida barcha g`oyaviy-badiiy xususiyatlar to`la aksini topgan adi. Zero, o'zbek hajviyotining ijtimoiy-ijodiy talablari, g`oyaviy-badiiy printsiplari va boshqa nazariy asoslarini A.Qodiriyning o`zi ishlab chiqqan edi. Adib o'z ijodiy faoliyatida ana shu qonuniyatlarga suyandi va ularni bevosita hayotga tadbiq etish uchun kurashdi. Masalan, adibning "Moskovdan xatlar" deb nomlangan fel`etonlar turkumida yozuvchi kulgining turli xillaridan/ adibning o`z ta`biri bilan aytganda "piching, kesatish, kinoya, tag`ofil va boshqa xil kulgi yo`llari"/dan ustalik bilan foydalanadi. Bu asar adibning Moskvaga qilgan sayohati davomida olgan taasurotlari assosida yozilgan bo`lib, u o`z boshidan kechirgan ayrim hodisalar, chunonchi Moskvadagi O`zbekiston vakolatxonasiga qarashli yotoqxonadagi noqulayliklar ustidan engil kulgi bilan kuladi. Abdulla Qodiriyning hajviy publitsistikaga oid qator asarlari fel`eton-xronika janriga oiddir. Bu xildagi felbetonlarda kulgining o`ziga xos maqomi-jiddiy kulgi asosiy o`rin egallaydi. Ma`lumki, fel`etonchi fikr yuritadi. Bunda muallifning asosiy maksadi o`quvchilarni kuldirish emas, balki o`zi hikoya qilayotgan fakt, voqe va muammolar haqida bir yuritish, asosli, publitsistik xulosalar chiqarishdan iborat bo`ladi. Bu vazifa esa fel`etonchidan badiiy to`qima va kulgidan juda me`yorida foydalanishi talab etadi. Bu o`rinda fel`etonchi uchun publitsistik tahlil asosiy vosita bo`ladi.

Abdulla Qodiriy ijodiy merosida qariyb saksondan ortiq katta- kichik hajviyalar o'z mavzui, janri jihatdan bir-birini to`ldirib, o'zbek milliy hajviyasi zaminini yaratadi. Hususan, "Tinch ish", "Kalvak Maxzumning xotira daftaridan", "Toshpo'lad tajang nima deydi?" kabi hajviy hikoyasi, qissalari adib ijodida ham, umumadabiyotimiz rivojida ham muhim hodisadir. To'g'ri, adib hajviyachiligi osmondan yaralmadi. Eng avvalo boy xalq ijodi, ming yillik mumtoz adabiyotimiz va yana G'arb va Sharq adabiyotlarining noyob hajviy namunalari mahorat maktabi vazifasini yaratdi, deyish mumkin.

Zero, adibning "Kalvak Maxzumning xotira daftaridan", yoki "Toshpo'lad tajang nima deydi?" kabi hajviy qissalari ruhida, xarakterlar nutqi va muomilasida mashhur Afandi latifalari, xalq kitoblari, ertak va dostonlariga

xos tasvirlash usullari va uslubi omuxta bo'lib ketgan.

Xullas, Abdulla Qodiriy yaratgan deyarli barcha hajviy asarlarda ana shunday ijtimoiy-siyosiy fikr u yoki bu tarzda o'z ifodasini topgan. Abdulla Qodiriy o'zbek hajv so'zida chinakam yangi omilkor sifatida ish ko`rdi, turli ijodiy kashfiyotlari bilan uni boyitdi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.I.Baldauf. Maxmudxo'ja Behbudiy falastinda. "O'zbekiston adabiyot va san'ati". 1993, 21-may.
- 2.Saydulla Mirzayev. XX asr o'zbek adabiyoti. O'zbek adabiyoti bakalavriat ta'limga 'nalishi uchun darslik. Toshkent "Yangi asr avlod" 2005
- 3.Qodiriy. A Yozishg'uvchilarimizga Kichik asarlar. T.G'.G'ulom nomidagi badiiy adabiyot nashriyoti. 1969

BOTANIKA DARSLARINI INTEGRATSIYA USULIDA TASHKIL ETISHNING AHAMIYATI

Otayeva Gulfira Damirovna,
Navoiy viloyat Uchquduq tuman 3-maktab
biologiya fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola botanika darslarini ona tili fani bilan integratsiyalashgan holda tashkil etishning ta'limi, tashkiliy, uslubiy ahamiyati hamda bunday jarayonda o'quvchilar egallayotgan bilimlarini yanada mustahmalash imkoniyati keng bo'lishi to'g'risida mulohazalar yozilgan.

Kalit so'zlar: integratsiya, sistema, model, mashg'ulot.

Ta'lim jarayonida sifat va samaradorlikka erishish maqsadida turli innovatsion yondashuvlardan foydalanamiz. Bu jarayonda yaxshi samara beruvchi pedagogik jarayon bu darsni integratsiyalashgan holatda tashkil etish hisoblanadi. Integratsiya so'zi "fanlarning yaqinlashuvi va o'zaro bog'lanish jarayoni" degan ma'noni bildiradi. Shu ma'noda u tafakkur o'sishi jarayonining turli qism va elementlarini bitta butunga birlashtirishi hamdir. Integratsiyani quyidagi yo'nalishlarda tatbiq etish maqsadga muvofiq: o'quv predmetlari va fanlar doirasidagi mazmunni integratsiyalab o'rganish, turli o'quv predmetlaridan tahsil beruvchi shaxslarning faoliyatlarini integratsiyalash, ta'lim-tarbiya ishini tashkil etish shakllari yoki o'quv kunini integratsiyalash.

Demak, ona tili va botanika fanini ham integratsiyalab o'rganish mumkin. Bunday darslarni tashkil qilish uchun o'qituvchi o'quvchilarda faollikni oshirish yo'llarini, mavzuni o'tish modellarini, mashg'ulot jarayonida foydalanishi lozim bo'lgan vosita va usullarni belgilab olishi kerak.

Masalan, o'qituvchi o'quvchilarga: "Bolalar, behi gulini hech kuzatganmisiz , uni batafsil tasvirlab bera olasizmi?" - deya murojaat qiladi. So'ng o'quvchilar ikki guruhga bo'linib, 1-guruh behi gulini og'zaki ta'riflashi, 2- guruh behi gulining tasvirini chizishi kerak bo'ladi. Shu asnoda ular bahsga kirishadilar. So'ng o'qituvchi ularning fikrlarini umumlashtiradi. T. Sodiqovaning "Gul fasli" she'ri o'quvchilar tomonidan ifodali o'qiladi:

1-o'quvchi: Behi gul - oq kapalak,
Quvlar uni shabboda.
Gulga to'lmish yer-u falak,
Atir yog'ar havodan.

2-o'quvchi: Xushbo'y jiyya yaprog'idan,
Kuy o'qiyma xo'p mayin.
Boqar o'rik butog'idan,
Dovuchchasi xo'mrayib.

So'ng she'r tarkibidagi botanika faniga oid atamalar o'rganiladi. Shu bilan birga o'quvchilar behi gulining uchayotgani, jiyaning yaprog'i, kuy tinglash san'ati), bahor kabi 18 yosh davrining beg'uborligi, soyning sharqirab oqishi singari holatlarni ko'z oldiga keltirib, tasavvurlarini ta'riflashi ham mumkin.

Ma'lumki, ta'lim uslublari o'quvchilarning qobiliyatini namoyon etish, zehnini o'tkirlash, tafakkurini rivojlantirishga xizmat qiladi. Shu ma'noda she'riy san'atdan,o'rganilayotgan mavzularni sharhlash va izohlashdan foydalanish o'quvchini rag'batlantirish, uning o'qishga bo'lgan qiziqishini oshirish, qobiliyatini ko'rsatishga tutki bo'ladi. Botanika fanidagi mavzularni quyidagicha she'rga solish mumkin:

Ildiz, poya ,urug', gul,
Barg, meva, bo'lса butkul-
Gulli o'simliklardir,
Bu also emasdир sir.

Botanika hamda ona tili darslarini uyg'unlashtirishda maqollardan foydalanish maqsadga muvofiq. Chunki ular o'quvchilarni mantiqiy fikrlash, qissadan hissa chiqarish, o'z maqsadini bayon etishga undaydi. O'qituvchi o'quvchilardan maqolning mazmunini sharhlatib qolmasdan, balki maqolga mos hikoyat, rivoyatlar aytirishi yoki maqolga mos rasm chizzirishi ham mumkin. Masalan:

Mevali daraxt yerga engashar,
Mevasiz daraxt ko'kka tirmashar.

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchi dunyoqarashi, tasavvurni kengaytirib, yuksak bilimli, intellektual rivojlangan shaxsnı shakllantirishga qaratilgan bo'lib, ertangi kunda jamiyatda farzandlarimizning munosib o'rnini belgilab beradi. Kelajakda olgan bilimlarini integratsiyalay oladigan, tez o'zgarayotgan axborotlashgan

bozor sharoitida o'z yo'lini topib keta oladigan mutaxassislarni samarali tayyorlash bilan uzviy ravishda bog'liqdir.

O'ylaymanki, bu vazifalarni amalga oshirish jarayonida umumta'lim maktablarida ta'lim samaradorligini oshirishda fanlararo integratsiyasi kbo'p qirrali fanlararo aloqadorlik yordamida o'quvchilarni o'qitishi yo'lga qo'yilsa, ularni har tomonlama rivojlantirish va tarbiyalash masalalari nafaqat sifat jihatidan yangi darajada hal qilinadi, balki ayni paytda ularda aniq amaliy faoliyatda murakkab muammolarni hal etish qobiliyatlarini ham shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Shaxmurova G.A., Azimov I.T., Raxmatov U.E. Biologiyadan masala va mashqlar yechish. O'quv qo'llanma.
2. Tolipova J.O. Biologiyani o'qitishda innovatsion texnologiyalar. Pedagogika oliy ta'lim muassasalari talabalari uchun darslik. Toshkent, 2014.
3. Tolipova J.O., G'ofurov A.T. Biologiyata'limi texnologiyalari. Metodik qo'llanma "O'qituvchi" nashriyoti, Toshkent, 2002.
4. Urazova M.B., Eshpulatov Sh.N. Bo'lajak o'qituvchining loyihalash faoliyati. Metodik qo'llanma. -T.: TDPU, 2014.
5. Azizxo'jayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. -T.: TDPU. 2000. 52.b.

HOW TO MAKE YOUR READING MORE EASILY AND EFFECTIVE?

Djurayeva Visola Olimjonovna

Teacher of foreign languages at 144- school in Tashkent city Yakkasaray district

tel : +998971573887

visola.djurayeva@bk.ru

ABSTRACT

The aim of this article is to learn methods of teaching English texts and to make learners reading skills more easily and effective. Traditionally, the purpose of learning to read in a language has been to have access to the literature written in that language. In language instruction, reading materials have traditionally been chosen from literacy texts that represent "higher" forms of culture.

Key words:

Academic reading, reading, passive activity, reading situation, decree, learning system, interrupting errors, breaks

The first President of Republic of Uzbekistan I. A. Karimov signed a decree "On measures to further improve foreign language learning system".

During the years of independence, over 51.7 thousand teachers of foreign languages graduated from universities English, German and French multimedia tutorials and textbooks for 5-9 grades of secondary schools, electronic recourses for learning in primary schools were created more than 5000 secondary schools, professional colleges and academic lyceums were equipped with language laboratories. According to the decree starting from 2013/2014 academic year foreign languages mainly English, gradually through ought the country will be taught from the first year of schooling in the form from lesson games and speaking games, continuing to learning the alphabet, reading and spelling in the second year.

The State Testing Centre, along with other relevant agencies is tasked with preparing draft proposal on introducing foreign languages testing to the entrance examinations for all higher educational institutions. When studying, especially at higher levels, a great deal of time is spent reading.

Academic reading should not be seen as a passive activity, but an active process that leads to the development of learning. Reading for learning requires a conscious effort to make links, understand opinions, research and apply what you learn to your studies.

Let's we will see to what the reader or learner must make his or her attention: Language instructors are often frustrated by the fact that students do not automatically transfer the strategies they use when reading in their native language to reading in a language they are learning. Instead they seem to think reading means starting at the beginning and going word by word, stopping to look up every unknown vocabulary item, until they reach the end. When do this, students are relying exclusively on their linguistic knowledge, a bottom-up strategy. One of the most important functions of the language instructor, then, is help students move past this idea and use top-down strategies as they do in their native language.

Effective language instructors show students how they can adjust their reading behavior to deal with a variety of situations, types of input, and reading purposes. They help students develop a set of reading strategies and match appropriate strategies to each reading situation. As we develop our skills in reading, the process often becomes more challenging. We are introduced to new vocabulary and more complex sentence structures. Early school textbooks offer us facts or 'truths' about the world which we are required to learn; we are not, at this stage encouraged to question the authority of the writers of these published materials. As schooling progresses however, we are led to consider a range of perspectives, or ways of looking at a topic, rather than just one. We learn to compare these perspectives and begin to form opinions about them.

This change in reading from a surface approach (gathering facts) to a deep approach (interpreting) is essential in order to gain the most out of our studies. Reading becomes not simply a way to see what is said but to recognize and interpret what is said, taking into account subtleties such as bias, assumptions and the perspectives of the author.

Strategies that can help students read more quickly and effectively include:

Previewing: reviewing titles, section headings, and photo captions to get a sense of the structure and content of a reading selection

Predicting: using knowledge of the subject matter to make predictions about content and vocabulary and check comprehension; using knowledge of the text type and purpose to make predictions about discourse structure; using knowledge about the author to make predictions about writing style, vocabulary, and

content

Skimming and scanning: using a quick survey of the text to get the main idea, identify text structure, confirm or questions predictions

Guessing from the context: using prior knowledge of the subject and the ideas in the text as clues to the meanings of unknown words, instead of stopping to look them up

Paraphrasing: stopping at the end of a section to check

comprehension by restating the information and ideas in the text.

Stages in reading part:

- Lead in- introducing the topic. (pictures)
- Build the context for the text
- Pre-teach vocabulary
- Reading for gist
- Pair-check/ speaking
- Reading for detailed information
- Class check
- Follow on task

But if you want to make some reading exercises use appropriate reading techniques such as skimming, scanning or intensive reading depending on the type of text and questions. They will help you use your time rationally. Remember to answer the questions it is not necessary to understand the entire of text to the smallest details, only in some cases a detailed understanding of some sentences in the text may be required. Underline key words. Do not try to understand each word in the text. Focus on the required information. Try to understand the meaning of new word according to the text, whether the words are necessary for answer to the question.

Instructors can help students learn when and how to use reading strategies in several ways.

By modeling the strategies aloud, talking through the processes of previewing, predicting, skimming and scanning, and paraphrasing. This shows to reader or learners how the strategies work and how much they can know about a text before they begin to read word by word.

By using cloze (fill in the blank) exercises to review vocabulary items. This helps students learn to guess meaning from the context.

By encouraging students or readers to talk about what strategies they think will help them approach a reading assignment, and then talking after reading about what strategies they actually used. This helps to develop flexibility in their choice of strategies.

When language learners use reading strategies, they find that they can control the reading experience, and they gain confidence in their ability to read the language.

Reading is an essential part of language instruction at every level because it supports learning in multiple ways.

There are many good books. It is not. Too many. Even if you read only one book a week, you won't be able to read all the good books. Therefore, learning to read a book quickly is helpful. Ebbie Marx-Bil, a Princeton University teacher, provides practical tips in his bookon "How to read fast in 10 days".Important conditions for reading and remembering information. The read information is stored in a short-term memory and can be stored for several days.

When a person grasps the meaning of what he is reading, he will be better remembered. Do not skip titles, comments - they give you abetter ideaof what the sentence is about.

Interrupting errors

Reading, like a skill, is constantly growing. Unfortunately, once we finish school, we stop reading. In fact, it is often useful to read more often.

Now I want to name mistakes that will prevent you from reading fast:

Reading the text aloud.

Focus on other things while reading.

Re-reading the line you read.

The first mistake is simple: stop reading aloud.

In order to avoid distractions, you need to stay away from such distractions as smartphones, TVs, and the like.

To prevent the text from being read again, it is necessary to continue to read the text with a dash.

Methods of Quick Reading:

As you move to the next line, keep your eyes one inch away, not the beginning of the line. Don't look at the last centimeter at the end of the line. It looks like the beginning and end of each line is invisible. But

you can actually read them. This reduces the number of stops in each line.

Breaks:

The optimal time for reading is 20 minutes. Studies show that within 20 minutes, the brain becomes more difficult to receive information. However, there are those who disagree. Because it takes about 20 minutes to stop reading some books, and you don't want to read it for hours.

As you see, the reading is more useful and effective way to learn foreign language. Therefore, if you want to speak fluently in another language keep reading feature literature or documentary articles in language which you learn. It will help you to rich goals in learning.

References:

Friel M., Abduraimova Y., "Get in touch." The Philologist. - T .: 2004.

Wwwskillsyouneed.com

"Test preparation manual" <http://nsfla.uz>

THE IMPORTANCE OF INTEGRATED LESSONS IN PRIMARY EDUCATION

Primkulova Sevara Rajabali qizi
TerDU, Surkhandarya region
+998977853076
Samsungxon6556@gmail.com

Annotation: This article provides an example of the importance benefits, and integrated lesson development in primary education the course development was developed independently on the basis of the knowledge gained during the internship in order to widely apply it in the teaching process.

Key words: Integration, importance of integration, benefits and lesson development.

Nurturing a comprehensively mature and harmoniously developed person is one of the most pressing issues that our society is facing. There is a lot of discussion today about organizing more integrated classes in the primary grades. Integrated lessons are effective in engaging elementary students in science and broadening their horizons.

Integration is a source of new evidence that confirms or deepens teachers observations and conclusions in a variety of subjects. They prevent students from getting tired and nervous by alternating different forms of activity. Integration is derived from the Latin word "integratio" - "restore", "replenish", "integer"- "whole". An elementary school student perceives the world as a whole. He is interested not in the name of the native language, reading, mathematics, the world around us, but in the variety of sounds, natural phenomena colors and sizes. One of the main tasks of a teacher is to show children that nature and everything in everyday life are interconnected. So can education integration meet today's demands? How to solve this problem? What is the role of the teacher in this process? Unless these issues are addressed, integration will not work. The main goal of integrating education is to lay the foundations for a good understanding of nature and society in the elementary school and to shape their relationship to their development that's why it's important for a small school student to look at an object or event from multiple angles. Throughout the integrated lessons, different lesson concepts are understandable to that age are identified. In this way, the topics are left in the memory of the students .Integrated lessons have a creative, unique transition methodology. In this process, the skill creativity and professionalism of the teacher are important in doing so, the teacher must first determine which lessons are suitable for integration and the similarity and logical connections between the content of the main topics of the different lessons.

Integrated lessons in the primary grades increase student's knowledge, as well as the formation analytical and generalization activities observed. The better the acquisition of new knowledge and concepts by primary school students, i.e., in increase in cognitive activity, the better their desire for education and upbringing will be compared to other periods. Therefore the results of integrated lessons in primary school can give more impact than ever before. This means that science-related teaching in primary education develops students comprehension and thinking skills, encourages them to acquire in-depth knowledge, skills and competencies. The following is an example of the integrated lesson plan:

1 hour integrated open lesson development from a writing lesson for 1st graders
(Reading, the world around us, math)

Topic: The sound of the letter O.

Learning objective: To learn the sound of the letter "O". Introduce students to the letter o. Learn to pronounce the sound o. Tk1 and Tk2

Educational goal: To educate students in the spirit of love for nature through acquaintance with the fruits grown in Uzbekistan. Teaching Mother Nature conservation. Tk5

Developmental objective: To increase students vocabulary and develop their independent work skills. Tk1, Tk2 and Tk5.

Course type: New educator.

Course methodology: Explanation, Q&A, ball and word find technologies.

Lesson equipment: Multimediaapplication, cross-section letters, a picture of a hunter on horseback, object beginning with the letter o.

Course:

1. Organizational part: The lesson begins. Greetings to the students. The duty officer will be heard. Attendance will be determined and students' preparation will be checked.

2. Reinforce the previous topic: "Hot-potato" game can be used to reinforce the previous topic. Teacher

turns to the class with the ball. An assignment on a topic covered in the writing class will be announced. The student holding the ball throws the ball to another student, saying a word about the previous topic. The game goes on like this. The duration of the game is the time allocated by the teacher.

3. Description of the new topic: A copy of the pictures of the letter o in the textbook "Alphabet" is magnified on the screen. The sound of o is a vowel sound, and the air coming out of the lungs in the relatively long pronunciation of the o sound. Working with books and notebooks is important in explaining a new topic. Through topic conversations, students are introduced to the meaning of each word and the educational aspects of the objects or things depicted in each picture are incorporated. For example, the picture "Hunter" is used to explain to children about nature. Concepts relates to the pictures of the moon, soup, cherry, fire, hunter, squirrel and the pronunciation of the o sound in these words are discussed. When working with notebooks, children are reminded of the rules of writing.

4. Reinforce a new topic: Word Find technology can be used to reinforce students' knowledge of a new topic between a few words. The teacher asks to identify words related today's topic. The assignment will take place during the time set by the teacher.

5. Summarizing and evaluating the lesson: The lesson is concluding. Students who actively participate in the class will be encouraged and evaluated.

6. Homework: Read and analyze the textbook at home. Find new words that start with the letter o.

References:

1. R.A. Mavlonova, N.H. Rahmonkulova. Integrated pedagogy of primary education-Toshkent.: "SCIENCE", 2009.-192 p.
2. K. Kasimova et al. Methods of teaching native language-Toshkent.: "Noshir", 2009.-352 p.

AXBOROT KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARI INGLIZ TILINI O'RGANISH VOSITASI SIFATIDA

**Qazakova Oyista Ismatullayevna,
Navoiy viloyat Navbahor tuman 6-umumta'lim maktab
Ingliz tilifani o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada ingliz tilini o'qitishda AKT vositalaridan foydalanishning amaliy ahamiyati haqida fikr yuritilgan.

Hozirgi kunda respublikamizning barcha mabkablarida AKT uzatuvchi texnik jihozlari bilan ta'minlash ishlarijadallik bilan olib borilmoqda. O'qitish jarayonida bunday vositalardan samarali foydalanish borasida, avvalo, o'qituvchining o'zi ham tegishli texnikalar bilan ishslash ko'nikmalariga ega bo'lishi kerak. Biz ta'linda butunlay yangilanish va unga moslashish davrini

boshimizdan kechirmoqdamiz. Bugungi kunda o'qituvchining o'zi teran bilimga, yuksak ma'naviy axloqiy fazilatlarga ega bo'lishi lozim. O'qituvchidan doimo izlanuvchan ijodkor bo'lishni hayotning o'zi taqozo etmoqda. Bu davr talabidir.

Jahon maydonida yurt sha'nini munosib himoya qilishi uchun yoshlarimiz, avvalo, o'zining xorijiy tengdoshlari bilan raqobatlasha olishi lozim. hozirkunda esa raqobat chet tillari, xususan, xalqaro biznes tili bo'lgan ingliz tilida olib borilmoqda.

Ma'lumki, inson eshitish orqali- 15 foiz, ko'rish orqali - 25 foiz, eshitish bilan bir vaqtida ko'rganida - 65 foiz axborotni qabul qiladi. Har qanday dars shaklini qo'llayotganimizda, bolalarga ta'limg-tarbiya berishni, ularni ma'naviy olamiga yangiliklar olib kirishni, ularni bilim ko'nikmalarini rivojlantirishni,

o'quvchining yangi qirralarini ochishni maqsad qilib olishimiz lozim. Har qanday maqsadga erishish uchun o'qituvchi izlanishi yangilik va islohotlarni amalga oshirishda faol ishtirot etishi va tashabbus ko'rsatishi lozim. Til o'rgatishda esa bunga alohida e'tibor berish lozimdir. Mavzularni yoritishda biz AKT vositalari yordamida o'quvchilarga juda ko'p ma'lumotlar berishimiz va slaydlar orqali namoyish qilishimiz mumkin. Slaydlarni internetdan olish mumkin, Shu bilan birga mavzu asosida o'zimiz tayyorlashimiz mumkin. Ingliz tili darslarida AKT vositalaridan foydalanib o'quvchilarga testlar, mashqlar bajartirishimiz va turli topishmoq o'yinlar tashkil qilishimiz mumkin. Ingliz tili darslarida AKT vositalaridan foydalanilsa, shubhasiz, o'quvchining darsga bo'lgan qiziqishi ortadi va shu bilan birga ta'limg samaradorligi ham o'sadi. Bunday vaziyatda o'quvchi ham ko'radi, ham eshitadi, kompyuter bilan muloqotda bo'ladi. Davrimizning o'ziga xos xususiyatlaridan biri bo'lgan axborot kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi bilan uning imkoniyatlaridan foydalanib, ta'limg jarayoniga yangicha yondashish va uni tashkil etishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

XXI asr - yuksak texnologiyalar asri bo'lib, zamonaviy yoshlarimiz nafaqat davr ruhiga monand, balki elektron olamdag'i taraqqiyotga muvofiq qadam tashlamoqdalar. SHu boisdan ham, yosh avlodga ta'limg berish jarayoniga boshqacha yondashishni talab etmoqda. Darslarda o'qituvchining o'rni ham o'zgarib bormoqda. o'qituvchi endilikda asosan yo'naltiruvchi vazifasini o'tamoqda. Zamon bilan hamnafas qadam tashlashni maqsad qilgan o'qituvchilar darsning har qanday qismini AKT orqali jonlantirishga tayyor bo'lishlarini davr talab etmoqda. Ta'limg jarayoniga axborot kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish, ayniqsa, ingliz tilini o'qitish va o'rganishda tobora katta ahamiyatga molik bo'lib bormoqda. Yangi axborot texnologiyalari ingliz tilini o'qitishda katta imkoniyatlarni taqdim etadi, fan bo'yicha sifatli bilim olish va ta'limg samaradorligini oshirishda muhim o'rinn tutadi. Ma'lumki, davr talabiga monand dars o'tishda mazkur fandan o'tiladigan birorta ham mashg'ulot o'qituvchi yoki o'quvchilarining taqdimotisiz o'tmasligi lozim.

AKT vositalari - kompyuter texnikasi, magnitonfon, kitob, video uskunalar, electron doska orqali dars vaqtini tejash va yanada ko'proq va samarali ma'lumot olishga imkoniyat demakdir. Bugun yoshlar ham qo'shimcha ma'lumot olish uchun kitobni izlab va varaqlab vaqt sarflamaydilar, balki uni tejab internetga murojaat etadilar. CHet tillarini o'qitishda internet hamda uning katta imkoniyatlaridan foydalanishlari natijasida, ta'limg va pedagogik jarayonlariga multimedya texnologiyalarining joriy etilishining istiqbolliligi tobora ortib bormoqda.

Ma'lumki, asosiy kommunikatsiya vositasi sifatida internetdan axborot olish, muloqot, o'qitish hamda ko'ngilochar vosita sifatida foydalaniladi. Bunda tarmoqda axborot izlashda kommunikatsiyaning asosiy vositalari (elektron pochta, chat) bilan ishslashni mashq qilishga katta e'tibor qaratiladi. Boshlang'ich bosqichda axborot almashinuv jarayoni faqat yozma matn bilan cheklangan bo'lsa, asta-sekin unga grafik va ovozli hujjatlar kiritiladi. Hozirgi kunda respublika xalq ta'limg jarayonida ham AKT va Internet taqdim etgan imkoniyatlardan keng foydalaniladi. Masalan, o'tgan yillar davomida maktab o'qituvchilarining deyarli barchasi axborot

texnologiyalari bo'yicha malaka oshirib, o'z bilimlari doirasini kengaytirdilar va hozirgikunda Word, Excel, PowerPoint dasturlarida bemalol ishlamoqdalar. Internet tizimidan barcha ingliz tili o'qituvchilar va o'quvchilarimiz foydalana oladilar. Yuqorida keltirilgan ma'lumotlar ingliz tili darslarida internetdan yanada samaraliroq foydalanish imkoniyati mavjud ekanligini ko'rsatadi. Ingliz tili darslarida AKT va xususan, internetdan foydalanish orqali bir necha didaktik masalalarni hal qilish mumkin. Bularidan,

- o'quvchilar bilimini tekshirishda;
- turli xildagi on-line, ya'ni interaktiv rejimdagi testlar;
- off-line testlar, ya'ni testlarning elektron variantidan foydalanish;
- internet tizimida bilim darajasi boshlang'ich bosqichdan boshlab eng yuqori bosqichdagi o'quvchilar uchun ko'plab testlar mavjud.

Bu kabi testlarning o'quvchi uchun afzalligi ob'ektiv va tezkor javobidadir. Bir vaqtning o'zida turli bilim savyasiga ega o'quvchilarga turli testlar berilishi, yangi mavzuni tushuntirishda: dars sifatini fotosuratlar, kli plar, kinolavhalar, videolavhalar orqali oshirish, masalan, o'quvchilar kitob matnidan turli xorijiy davlatlar haqida oddiy ma'lumot olibgina qolmay, shu davlatlarga virtual sayohat, chet davlatlarning an'ana va urf-odatlari haqidavideolavhalar, qo'shiqlar, kli plar tomoshaqilishlari mumkin. SHuningdek, o'tilgan mavzuni mustahkamlash, o'quvchilar loyiha yaratish, fanlararo darslar o'tishda qo'shimcha ma'lumot qidirish, taqdimot tayyorlash yoki electron pochta orqali xorijlik do'stlari bilan suhbat o'tkazish orqali o'quvchilarning bilim olishga bo'lgan ishtiyoqini sezilarli darajada ko'taradi. AKTdan foydalanib, dars o'tishda o'qituvchi Davlat ta'lim standartlari asosida reja tuzib, tayyorgarlik ko'rishi kerak. Darsda AKT hech qachon o'qituvchining o'rnini egallay olmaydi, balki unga ko'makdoshlik vazifasini o'taydi. Dars mazmuniga ko'ra AKT va boshqa pedagogic texnologiyalarni navbatma-navbat oqilona qo'llashi lozim. AKTni dars jarayoniga tatbiq etishdan maqsad darsni boyitish, oddiy kitob bera olmaydigan ma'lumotlarni, didaktik ko'rgazmalarini berishdir.

Xulosa o'mida aytadigan bo'lsak, internetdan foydalangan holda ingliz tilini o'qitish orqali o'qituvchilar ham o'quvchilar hamo'z ishlarida qulay imkoniyatlarga ega bo'ladilar, shu boisdan ham AKTni dars jarayoniga joriy etish dolzarb masala hisoblanadi. Zamonaviy dars samaradorligiga ta'limiy dasturlar, internetda axborotni izlab topish, natija sifatida ingliz tilini o'rganishga qiziqishning o'sishi, xalqlararo, madaniyatlararo muloqotga aloqadorlilikni anglash, ta'lim muhiti doirasini kengaytirish imkoniyat asosida erishiladi. Mamlakatimiz mustaqillik sharoitida ijtimoiy taraqqiyotning barcha jabhalarida milliy xususiyatlarimizdan va zamonaviy texnologik jarayonlar ko'lamidan kelib chiqqan holda farzandlarimizni jahon talablari darajasida tarbiyalash maqsadida tub islohotlarni o'tkazishni amalga oshirmoqda.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA INNOVASTION TEXNOLOGIYALARDAN

**Namangan shahar 78-maktab, boshlang'ich ta'lim fani o'qituvchisi
Qirg'izova Guljalon Saidorufovna, tel:949089949**

*Annotatsiya: Hozirgi kunda o'qituvchi faoliyatiga, uning pedagogik mahoratiga alohida e'tibor berilmoqda.
Kalit so'zlar: an'anaviy, innovatsiya, pedagogik texnologiya.*

Pedagogik texnologiya - bu butun o'qitish va bilimlarni o'zlashtirish jarayonining o'z oldiga ta'lim shakllarini samaradorligini oshirish vazifasini qo'yuvchi texnik hamda shaxs resurslari va ularning aloqasini hisobga olib yaratish, qo'llash va belgilashning tizimli metodidir. Zamonaviy bilimlar sari keng yo'l ochish ta'limni takomillashtirishda pedagogik texnologiyalardan unumli foydalanish bugungi kunning eng asosiy talablaridan biridir. Mustaqil O'zbekistonimizda uzlusiz ta'lim tizimini isloq qilishni yangi Davlat ta'lim standartlari asosida tashkil etishga qaratilgan. Hozirgi kunda o'qituvchi faoliyatiga, uning pedagogik mahoratiga alohida e'tibor berilmoqda. Ta'lim jarayonida faoliyat ko'rsatayotgan o'qituvchilarning pedagogik fikrlashida o'rinn ola boshlagan pedagogik texnologiyani dars jaaryonida qo'llashga oid tavsiyalar o'qituvchilar uchun juda zarur. Ayniqsa, hamkorlikka asoslangan o'quvchilarning faolligini oshirishga mo'ljallangan: o'quvchilarni boshqalar fikrini eshitishi, tushunishi, hurmat qilishi, o'zgalar manfaatlari bilan hisoblashishi, ularga o'rgatish, ta'sir qila olish.

O'zining va boshqalarning "men"ligini sezish, his qilish, o'zini boshqarish, fikrini aniq, lo'nda va puxta bayon eta olish, ishlatishga qaratilgan interfaol o'qitish usullari tez suratlar bilan rivojlanib ijobjiy samara bermoqda. O'qitishda foydalanib kelinayotgan interfaol metodlar o'quvchilar o'rtasida raqobat muhitini vujudga keltirib o'quvchilarни harakatchanlikka boshlab ruxlantirdi, natijada o'quvchilar hamkorlik o'rgana boshladi. Har qanday interfaol metod to'g'ri va maqsadli qo'llanilganda o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatadi. Yangi pedagogik texnologiya ta'lim tizimining rastional yo'llarini ishlab chiqaruvchi jarayon bo'lib, unda o'qituvchi asosiy mas'ul shaxs hisoblanadi. Chunki uning asosiy vazifasi axborotni o'quvchilarga tez, aniq va tushunarli tarzda etkazib berishidan iborat.

O'quvchilar yangiliklarni qabul qilishlari va bunga moyilliklari hamda fe'latvori har xil bo'lishiga qaramay o'qituvchi o'quvchilarni mustaqil fikrlash, mushohada qilish, xulosa chiqarishga o'rgatish lozim. Bunda o'quvchi asosiy harakatlanuvchi kuch bo'lib, o'qish, mutolaa qilish, chizma chizish, proektstiyalar formulalarini tushunib asboblarni ishlata olishi, bir-birlari bilan do'stona munosabatda bo'lib, oldilariga qo'yilgan muammolarni echishda birbirlariga yordam berish ularning asosiy vazifasi hisoblanadi. Ta'lim tizimida sodir bo'layotgan o'zgarish va yangilanishlar o'quvchilarga yangi bilim, ko'nikma va malakalarini berish bilan bir qatorda yoshlarimizni o'ziga va boshqa insonlarga jamiyatga, davlatga, tabiatga nisbatan o'zgarishning vatanparvarlik g'oyalarini ongiga va qalbiga singdirishini ham ko'zda tutadi.

Kadrlar tayyorlash milliy dasturi raqobatbardosh kadrlar tayyorlovchi pedagogga qo'yiladigan zamon talablari majmuuni belgilaydi. Bir-biriga bog'liq bo'lgan talablarning majmui pedagogning umumlashtirilgan modelini va unga asosan quyidagi asosiy talablarni ifodalaydi: ta'lim berish mahorati, tarbiyalash olish mahorati. O'quv tarbiya jarayonida inson omilini ta'minlovchi shaxsiy fazilatlari - ta'lim oluvchilarning bilimlarini xolisona baholay olish va nazorat qila olish mahorati.

Demak, o'qituvchi pedagog o'z oldiga qo'yilgan murakkab mas'uliyatli va dolzarb vazifalarni bajarish uchun hamda ta'lim-tarbiya jarayoniga bo'lgan yangicha qarashlarni shakllantirishi uchun quyidagi xislatlarga ega bo'lishi kerak:

- zamonaviy, ilmiy va madaniy taraqqiyotning mohiyatini chuqur tushuna bilishi;
- dunyo va inson haqidagi bilimlar tizimini chuqur va keng nuqtai nazarda yangilashi;
- axborot ta'lim texnologiyalarini va o'qitish vositalarini ta'lim berishda tadbiq etish, internet tarmog'i to'g'risida tushunchaga ega bo'lishi va undan o'z bilimini oshirishda foydalana olishi.
- pedagogika mehnatining samaradorligini tahlil etish yo'llarini bilish va o'ziga o'zi bera bera olishi.
- oilaviy ta'lim-tarbiya muammolari bo'yicha tasavvurlarini rivojlantirishi.
- umuminsoniy hamda milliy madaniyat va qadriyatlar milliy g'oya va milliy mafkura iqtisodiy islohotlar mohiyatini tushunib olishi.
- dars jarayonida pedagogika texnologiyalaridan unumli foydalanish yo'llarini bilishi.
- o'quvchilarning fikrlashlari va bir-birdari bilan fikr almashishlari hamda do'stona muhit yaratish uchun sharoit yaratishi.

- darsning samaradorligini oshirish uchun labaratoriya jihozlaridan foydalanish va mashg'ulotlar o'tkazishni o'zlashtirib olgan bo'lishi.

- texnik vositalar va o'quv vositalardan foydalanish yo'llarini bilishi bolalarning barkamol inson bo'lib etishishida o'zining izlanishlari, ijodkorligi, tashabbuskorligi hamda betinim mehnatlari orqali ta'limgartarbiya berish kabilardir.

Yuqoridagi pedagogga qo'yiladigan zamon talablari mazmunli amalga oshirish uchun har bir o'qituvchi yangicha fikrlashi, tafakkurini o'stirishi, pedagogik tehnologiyalari mustaqil o'rganishi, maqsadi va vazifalari nimalardan iborat ekanligini chuqur bilib olishi kerak. Yangi pedagogik tehnologiya nima va biz uni qanday tushunamiz? An'anaviy texnologiyadan farqli jihatlari nimada?

Yangi pedagogik texnologiya darslarning an'anviy darslardan farqi shuki bu darsda o'quvchiga erkinlik muhitini yaratib berib, unga o'z fikrini yorqin bayon etishga imkon yaratib berishdir. Bu imkoniyat qanday yaratildi? O'quchiga hech qanday taziyyq o'tkazmasdan, uni shaxsiyatiga tegmasdan, savollar berish orqali do'stona munosabatdagi o'quv muhiti yaratiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

R.Mavlonova, N.X.Raxmonqulova. Boshlang'ich ta'limga innovastiya. Metodik qo'llanma, TDPU, 2007.

R.Mavlonova, N.X.Raxmonqulova. Boshlang'ich ta'limning integrat-siyalashgan pedagogika. TDPU, 2007.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SINF DAN TASHQARI O'QISH DARSLARINI TASHKIL ETISH

Qobilova Nargiza Yusupovna

Navoiy viloyati Nurota tumani

3-umumi o'rta ta'lif maktabining boshlang'ich sinf o'qituvchisi.

Telefon: 99.334-13-73; 99.061-40-08

Annotasiya: Maqolada o'quvchilarning kitobga bo'lgan qiziqishini rivojlantirish, og'zaki va yozma nutqini boyitish, xotiralarini mustahkamlash, ta'limga bo'lgan qiziqishi orttirish va sinfdan tashqari o'qish darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish haqida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: Kitob, fikrlash va og'zaki nutuqni o'stirish, xotirani mustahkamlsh.

Zamonaviy binolarni qurish mumkin, ularni asbob uskunalar va texnika bilan jihozlash mumkin, lekin yuqori malakali pedagoglarsiz barkamol avlodni tarbiyalab bo'lmaydi.

(I.A.Karimov)

Bugun jadal suratlar bilan rivojlanib borayotgan jamiyatimizda komil insonni tarbiyalash ularni ilmli, kasb-hunarli bo'lishlariga e'tibor qaratish o'ta dolzarb vazifalardan biridir. Bobomiz Abu-Rayhon Muhammad ibn Ahmad Beruniy o'z asarlarida ta'lifning ko'rsatmalilik ischilligini asoslab beradilar.

"Ta'linda o'quvchini zeriktirib qo'ymaslik uchun o'rganiladigan fanlarni almashtirib turish kerak, o'quvchi fandan-fanga o'tib tursa turli bog'larda yurganga o'xshaydi. Birini ko'rib ulgurmay boshqasi boshlanadi va u har bir narsada o'ziga yarasha lazzat bor deyilganidek ularga qiziqadi va o'qishni istaydi. Bir xil narsaning bayoni bolani charchatadi va xotirasida hech narsani saqlay olmaydi."

Bugungi yoshlarimiz siz-u bizdan ilgarilab bormoqda ularning dunyo qarashlari, internet aloqasiga bo'lgan qiziqishlari, qo'l telefoniga mukkasidan ketishlari, kompyuter o'yinlariga bog'lanib qolishlari hech bir kimsani e'tiborsiz qoldirmasa keraki. Biroq bu vositalar orqali bolalarning ta'lif tarbiysi, odob-axloqi ko'ngildagidek bo'lmayabdi. Chunki ular bu narsalardan unimsiz foydalaniyabdarlar. Ayrim bolalar ana shu elektron qurilmalardan faqatgina o'zin o'ynash maqsadida bo'ladi. Ularni to'g'ri yo'lga solish Vatanga sadoqatli, mustaqil fikrga ega bo'lgan o'quvchilarni tarbiyalash bizning vazifamizdir. Ularning hayotlarida kitob deb nomlangan nur borligiga ishontirish, u bilan sirdosh do'st bo'lishga chorlash biz o'qituvchilarning vazifasidir.

Sinfdan tashqari o'qish darslari boshlang'ich sinflarda har bir bo'limdan keyin o'quv rejaga kiritilgan. Bu darslarni tashkil etish o'quvchini qiziqtira olish har bir pedagokning mahoratiga bog'liq. Men sinfdan tashqari o'qish darslarida maktab kutub xonasiga sayohatga olib chiqaman. Bunda o'quvchilar kutubxona hayoti bilan turli kitoblar jamlanmasi bilan tanishadilar va dunyo va jahon adabiyoti namoyondalarining mashhur asarlarini olib mutoala qiladilar. Har bir o'quvchi kutubxona qoidalarini, undan foydalanish, bir biriga xalaqit bermasdan o'qish ko'nikmalarini hosil qiladilar. O'qigan ertak va hikoyalarini so'zlab berishga tayyor bo'lishadi. Uyda ertak qahramonlarini rasmini chizishadi ularni salbiy va ijobiq qahramonlarga ajratishadi.

Unda didaktik "T" o'yini orqali bajarishadi. O'quvchilarga ijodkorlarning hayoti va ijodini o'rganib kelish ular yozgan huikoya qissalardan parchalar yodlab kelish topshiraman. Masalan O'tkir Hoshimovning: "Chana" hikoyasi 3-sinf darsligida uchratishimiz mumkin. Manashu mavzuni o'tayotgan vaqtida bolalarga sinfdan tashqari o'qishga tayyorlash maqsadida yozuvchining hayotini o'rganish "Tush" hikoyasini topshirsangiz o'quvchi izlanib kitob topib yozuvchi hayoti bilan tanishadi. Notanish matnni o'qib uning mazmunini so'zlab berishga tayyorlanadi. Undan tashqari o'quvchining og'zaki nutq malakasi-lug'at boyligi oshadi. Qayta hikoya qilib berish qobiliyati rivojlanadi. O'qish texnikasi va tezligi sezilarli darajada o'zgaradi. Yozuvchi haqda bilim ko'nikma malakaga ega bo'ladi. Yana har bir o'quvchi o'zi o'qigan ertak va hikoyalarini yanada boyitish va mazmunini yoritish uchun o'zi harakat qila boshlaydi va mos maqollar va hikmatli so'zlarini o'zi qidiradi va yodlaydi. Sinfdan tashqari o'qishda o'quvchilarning xotirasini sinash maqsadida "Quyosh nur sochdi" metodi orqali o'qigan hikoyalarning, ertaklarning nomlarini va qahramonlarini ularning fazilarlarini bayon etishlari mumkin.

Sinfdan tashqari o'qish darslarida 3-4-sinf o'quvchilarga mustaqil mashq ham topshirish mumkin. Ularga "Bahor", "Ona", "Go'zal diyor", "Bulbul" va boshqa mavzular nomi berilib hikoya, ertak yozishlari topshiriladi. Bunday usul orqali ularning yozma malaklari rivojlanadi. Fikrlash qobiliyatları kenggayadi, mustaqil bilim olishga harakat qilishadi. Sinfdan tashqari o'qish darslarini pisixalogiyaga bog'lab o'tish ham mumkin. Ta'til davrida o'quvchilarga yangi kitoblar ro'yxati berilib kitob javonlarini boyitish mumkin.

Keyin esa bolalar o'zlarining tengdoshlari orasida chiqib o'zi yozgan ertak yoki hikoyani o'qib beradi va bu orqali o'zini-o'zi tutishni hayajonlanmaslikni o'r ganadilar.

"Agar sen kishining bir kun to'q bo'lishini istasang unga baliq ber, agar sen kishining har kuni to'q bo'lishini istasang unga qarmoq berib baliq tutishni o'rgat".

(Xitoy xalq maqoli)

Biz bolalarimizni komil inson Vatanparvar odobli mustaqil fikrga ega bo'lishi uchun kitob bilan do'stlashishin unutmasligimiz kerak.

Foydalangan adabiyotlar.

N.M.Bekniyozov "O'qituvchi nimalarni bilishi kerak?"

Umumiyl o'rta ta'lif maktablari o'qituvchilarining metodik guruhlarini o'qitish uchun seminar modullari.
(Toshkent 2010)

JADVALLARDAN FOYDALANISH ? BOSHLANG'ICH SINFLARDA SO'Z TURKUMLARINI O'RGANISHNING SAMARALI USULI SIFATIDA

Qodirova Dilfuza Shoirovna,
Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 20-umumta'lim maktab
boslang'ich sinf o'qituvchisi

*Annotatsiya: Maqolada boslang'ich sinflarda
so'z turkumlarini o'rganishda jadvallardan foydalanishning samarali usuli
borasida fikr yuritilgan.*

Birinchi Prezidentimiz I.A.Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat - yengilmas kuch" asarida: "Eng buyuk jasorat - ma'naviy jasorat" ekanini aytadi. O'qituvchi tomonidan mактабда qilinadigan har bir ish shu jasoratning bir ko'rinishi ekanini ta'kidlab o'tmo'q joiz. U o'quvchi ma'naviyatining me'mori.

Biz bilamizki, o'qituvchi o'z ijodiy va ilmiy potensialidan kelib chiqqan holda darsni turli plakat va ko'rgazmalar bilan boyitishi mumkin. Boslang'ich ta'limning ona tili darslarida o'quv materiallarni sxemalar va shartli belgilardan iborat ko'rgazmalar, modellar (tayanch signalli konseptlar)

asosida ham tashkil etish yaxshi samara beradi. Davr talabidan kelib chiqib jadvallardan kampyuter texnologiyalari vositasida, turli elektron shakllarda taqdim qilish ham mumkin. Ilmiy asosga ko'ra biror narsa yoki tushunchani xotirada saqlab qolish uchun shu narsa yoki tushunchaga oid bo'lgan detalga e'tibor berish tavsiya etiladi. Biror so'zni esda saqlash uchun shu so'zga o'xshash so'zni eslab qolish, biror narsani ko'rib eslab qolish uchun rangi va shakl-shamoyiliga e'tibor berish kabi. Ona tili darslarida foydalanish uchun zaruriy chizma va sxemalar yetarli emas, deya hisoblagan holda 2-sinf ona tili darsligida berilgan so'z turkumlariga doir mavzularini yoritish uchun quyidagi sxemalarni tavsiya qilsa bo'ladi. "Shaxs va narsa nomini bildirgan so'zlar" mavzusini uchun:

Nº	Yoritilgan mavzu	So'rog'i	Ifodalab kelgan so'zlariga misol
1	Kishilarning ismini bildirgan so'zlar	Kim?	Ishchi, shifokor, otboqar
2	Narsalarning nomini bildirgan so'zlar	Nima?	Uy, chumchuq, chumoli, ot

Ushbu mavzu o'tilgach o'quvchilardan bir nechtasini sinf doskasiga chaqirib quyidagi sxemada mavzuni mustahkamlatish mumkin.

Nº	Kim? so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarga misollar	Nima? so'rog'iga javob bo'ladigan so'zlarga misollar
1	Namuna: sartarosh	Namuna: baliq
2		
3		

2-shakl

2-shakl vositasida 162-mashqni ham ishlatsa bo'ladi. Mashqda "Iqtisodiy munosabat" mavzusi ostida matn berilgan va matndan so'ng "Ajratib ko'rsatilgan so'zlarni ko'ching, yoniga so'rog'ini yozing", - deya topshiriq berilgan.

O'quvchilar topshiriqni soddarоq usulda bajargani ma'qul. Masalan, mashqdagi so'zlarni jadvalga yozadilar.

№	Kim? so‘rog‘iga javob bo‘luvchi so‘zlar	Nima? so‘rog‘iga javob bo‘luvchi so‘zlar
1	Ona	Pul
2	Do‘kondor	Non
3	Xaridor	Munosabat
4	Sotuvchi	

3-shakl

Bu usul oddiy yozib olishdan yaxshiroq samara beradi va tekshirish uchun qulay hisoblanadi. 2-sinf o‘quvchilari uchun ot turkumidan yangi nazariy ma'lumot otlardagi ko'plik kategoriyasi hisoblanadi. Birlik va ko'plikni o'rgatishda:

№	Bitta shaxs yoki narsaning nomi	Ikki yoki undan ortiq narsa yoki shaxs nomi
1	Namuna: Ona	Namuna: Onalar

4-shakl

Jadvalidan foydalanish yaxshi samara berishi mumkin. Albatta, bu usuldan to'laligicha barcha mavzularda foydalanish kerak, degan fikrdan mutlaqo yiroqmiz. Bilamizki, darslarda turli qiziqarli metodlardan foydalanish o‘quvchilarni zeriktirib qo‘ymaydi. Unda qiziqish uyg‘otadi. Yana shuni aytish mumkinki, chizmalardan, sxemalardan juftliklarda ishlarda, guruhlarda ishlashda foydalansa ham bo‘ladi. Jumladan, mavzular kesimida joy olgan „Shaxs yoki narsaning harakatini bildirgan so‘zlar“ mavzusini o’tish uchun juftliklarda ishlash usulini tavsiya etamiz. Buning uchun ot+fel shaklidagi jadvalni tavsiya etamiz.

№	Shaxs yoki narsaning nomini bildirgan so‘zlar	Shaxs yoki narsaning harakatini bildirgan so‘zlar
1	O‘qituvchi	gapirodi, dars o‘tadi, o‘qiydi, yozadi, yuradi
2	O‘quvchi	tinglaydi, yozib oladi, o‘tiradi, so‘zlab beradi

5-shakl.

Shuni aytish kerakki, sinfning psixologik xususiyatlaridan, ularning faollik darajasidan kelib chiqqan holda shunga o‘xshash jadvallardan ayrim mavzularni o‘tish jarayonida foydalansa bo‘ladi. Bu mashqlarda berilgan ma'lumotlarni boyitish, kengaytirish o‘qituvchining xohishi bilan amalga oshirilishi shart, lekin

kengaytirilgan mashqlar darsning maqsadli shakllantirilgan qismlariga halal bermasligi, reglamentdan chiqmasligi, oldindan belgilangan muddatdan ortsagina bo‘s h qolgan muddatni to‘ldirish uchun kiritilishi maqsadlidir. Aks holda pedagogik maqsadga erishish darajasini bilmaganimiz holda kamaytirib yuborishimiz mumkin.

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIDA DIQQATNING KUCHI VA BARQARORLIGINI OSHIRISH. TEZKORLIKKA O'RGATISH.

Qodirova Zulxumor Toshmirzayeva

Namangan viloyati Norin tumani 10-umumta'lim maktabi

oliy toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon: +998(99) 396 19 75

1qodirovazulxumor@gmail.com

Anotatsiya: Ma'ruza hozirgi kunda dolzarb bo'lган mavzuda yozilgan. Har tomonlama yetuk, komil insonni tarbiyalash har bir pedagogning vazifasi. O'qituvchi bilimli bo'lish bilan birga ruhshunos ham bo'lishi kerak.

Kalit so'zlar: ixtiyoriy diqqat, ixtiyorsiz diqqat, ixtiyoriy diqqatdan so'nggi diqqat, ob'yekt, mimika.

Ta'lim va tarbiya murakkab va mashaqqatli jarayongina bo'lib qolmay, hamisha dolzarb masaladir. Prezidentimiz va hukumatimizning xalq ta'limga jiddiy e'tibori va g'amxo'rligi bejiz emas. Zero ta'lim va tarbiyaning birligi va ustivorligi kelajagimiz ravnaqining asosidir. Prezidentimizning xalq ta'lmini rivojlantirish maqsadida qabul qilinayotgan qator farmon va qarorlari har bir pedagog oldiga burch va mas'uliyat yuklaydi. Boshlang'ich ta'limga ta'limga va tarbiyaning poydevori deyish mumkin. Zero tagzamini mustahkam imorat umrboqiy bo'lganidek, boshlang'ich ta'limga puxta egallagan o'quvchi kelajakda komil inson bo'lib etishadi. Boshlang'ich sinf o'qituvchisi jiddiy e'tibor berish kerak bo'lgan narsa o'quvchilar diqqatining kuchi va barqarorligini oshirishdir.

Diqqat aqliyati muayyan bir ob'yektga yo'naltirish va ana shu ob'yektda ma'lum muddat ushlab turishdir. Aqliy faoliyatini barcha turlarida diqqat ishtirok etadi. Agar odam diqqatini o'zi idrok etayotgan narsaga qaratmasa, hech bir ish - harakat sifatli bo'lmaydi.

O'quvchi biror bir predmetga qarab tursa ham uni ko'rmasligi mumkin. Diqqatni qaratish orqali sezgilar kuchaytiriladi. Diqqat - bilim faoliyatining zaruriy shartidir. Eng oddiy ishlardan tortib, o'ta jiddiy, murakkab ishlarni diqqatning ishtirokisiz bajarib bo'lmaydi. Diqqat mimikada, tashqi qiyofada aks etadi. Lekin aytim hollarda bu qiyofa chalg'ituvchi bo'lishi ham mumkin.

Diqqat 3 turli bo'ladi:

Ixtiyoriy diqqat.

Ixtiyorsiz diqqat.

Ixtiyoriy diqqatdan so'nggi diqqat.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ixtiyorsiz diqqat kuchli bo'ladi. Xonaga eshitilgan biror bir tovush, nur, o'rtog'ining past ovozdagi so'zi o'quvchi diqqatini tez bo'ladi. O'quvchilarida ixtiyoriy diqqatni shakkantirish uchun o'qituvchi o'quvchilarni, yoshini, individual xususiyatlarini hisobga olish zarur. Ayrim hollarda biror narsani boshlash qiyin bo'ladi. Ixtiyoriy tashkil qilingan diqqatni ixtiyorsiz holatga o'tishi, ixtiyoriy diqqatdan so'nggi diqqat deyiladi. Diqqatning barqarorligi aqliy faoliyatni tegishli ob'ektga qancha muddat ushlab turilishi bilan belgilanadi. Diqqat beqaror va barqaror bo'ladi. Diqqatning ko'chishi deganda biz uni 1 narsadan 2-narsaga yoki faoliyatini 1-turidan 2-siga o'tishini tushunamiz. Diqqatning bo'linishi bir vaqtning o'zida diqqatni 1 dan ortiq ob'ektga taqsimlashdir. O'quvchi sinfdagi har bir o'qituvchini nazoratsiz, e'tiborsiz qoldirmasligi kerak. Masalan o'quvchi ona tili darsida doskadagi yozuvni o'qiydi, aytib turib yozadi. U birdaniga 3 ta faoliyatni bajaradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchisi diqqatni kuchli, ko'lami keng va barqaror bo'lish uchun o'qituvchi nimalarga e'tibor berish zarur?

Avvalo o'qituvchi bolalar psixologiyasini yaxshi bilishi, yosh va individual xususiyatlarga e'tiborli bo'lish kerak. O'zi har tomonlama namunali, nutqi, tashqi ko'rinishi chiroyli bo'lish kerak. O'quvchilar diqqatni o'zi xoxlagan tomonga yo'naltira olish, faoliyat turini o'zgartirgan holda o'quvchilar zerikishi, charchashini oldini olishi kerak. O'quvchilar diqqatni ko'lami va e'tiborini oshirish uchun o'qituvchi ona tili va o'qish darslarida 1 qator usullardan foydalanish mumkin. 1-matnli topshiriqlar, suratlari topshiriqlar.

O'quvchilar o'tgan mavzuni umumlashtirayotganda bu matnga mutlaqo aloqasiz darslarni qo'shib ketadi. O'quvchilar sezgirlik bilan bu jumlalarni farqlay bilishi kerak.

"Olaparni toping" kabi topshiriqlar. Bunda o'quvchi matnning har bir jumlasiga diqqat qilishi kerak bo'ladi.

"Kim ko'p so'z topadi?" o'yini ham o'quvchidan diqqat va sezgirlik talab etadi. Bunda o'quvchi bir vaqtning o'zida 2 xil so'zni hoslil qiladi.

Suratli topshiriqlar. Bularga "Rasmdagi farqni toping?", "Rassom xatosini toping?" kabi topshiriqlarni kiritish mumkin. 2 ta bir xil ko'ringan rasmida aslida bir nechta farq berilgan bo'ladi. O'quvchi esa sezgirlik bilan bu farqlarni topishi kerak. "Rassom xatosini toping?" topshirig'ida o'quvchi rassom atayin yo'l qo'ygan topshiriqlar qovun-tarvuzlarning daraxtda o'sishi, tovuqlarning, mushuklarning suvda suzishi, kuchuklarni o't yeishi va h.k.larni aniqlashi kerak.

O'qituvchi yangi mavzuni boshlashdan oldin o'quvchilar diqqatini jamlab olishi kerak. O'qituvchi matnni o'qib beradi. O'quvchilarga matn mazmunini so'zlatish ularni matnni diqqat bilan eshitishini talab qiladi. Matn mazmunini so'ralganda har bir o'quvchi o'ziga xos hikoya qiladi. Bir o'quvchi matndagi asosiy o'rnlarga e'tibor bersa, boshqasi ikir-chikirlarigacha aytib o'tadi. Yana biri esa mayda elementlarga e'tibor berib asosiylariga diqqat qaratmaydi. O'qituvchi qayta hikoya qilish jarayonida muhim element va o'rnlarni ta'kidlab o'tishi kerak. Hozirgi shiddatkor zamonda informatsiyalar shunchalik ko'pki u insondan diqqat va tezkorlikni talab etmoqda. O'quvchilar intellektual saloxiyatini oshirish, bilimli hozirjavob bo'lib yetishish uchun boshlang'ich sinfligidanoq tarbiyalab borish zarur. Darslarda yangi pedagogik-texnologiyadan foydalanish, tezkor savol-javoblar o'tkazish orqali bu orada bir muncha yutuqlarni qo'lga kiritish mumkin. Shunday o'quvchilar doskadagi yozuvni yozib bo'lishsa ular endi yozishga tushadi. Bunday o'quvchilar bilan alohida shug'ullanib ulardagi bu kamchiliklarni tugatish lozim. O'qituvchi darsda musobaqa o'tkazganda o'quvchi har yo'qlama ishlaydi. O'rtog'in bajargan ishini kuzatadi, ishning davomini ongida ishlab chiqadi, to'g'ri va noto'g'ri javobni farqlaydi. O'quvchi ko'p narsani bilish mumkin, lekin u javob berishda qiynaladi. Chunki unda tezkorlik yetishmaydi. Tezkor savol-javoblar, kubiklardan shakl va tasvir hosil qilish o'quvchini faolroq bo'lishga tezkorlikka o'rgatadi. Bunda o'quvchilarni guruhlarga bo'linadi va qiyinlik darajasi bir xil bo'lgan topshiriqlar beriladi. Bunday topshiriqlar o'quvchilarni nafaqat tezkorlik, balki jamoa bo'lib ishlashga ham o'rgatadi.

O'qituvchining vazifasi har tomonlama yetuk, bilimli, komil insonni tarbiyalashdir. Bu o'qituvchidan bilim, izlanuvchanlik va pedagogik mahorat talab qiladi. O'qituvchi darsning har bir daqiqasidan shunday unumli foydalanishi kerakki 1 soatlik darsni "Yirik bir asar" darajasiga yetkaza olishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M.Voxidov "Bolalar psixologiyasi" Toshkent 1982 yil.
2. E.G'oziyev "Psixologiyada shaxs tushunchasi" Toshkent 2000 yil.
3. S.Matchonov, A.Shojalilov 4-sinf "O'qish kitobi" 2017-yil.
- 4."G'uncha", "Bilimdon" jurnallari.

UZLUKSIZ TA'LIMNI SIFAT BOSQICHIGA KO'TARISHDA XORIJIY TILLARDAN FOYDALANISHNING O'RNI VA ROLI

**Qorayeva Bahora Davronovna,
Navoi viloyat Qiziltepa tuman13-umumta'lim mакtab
Ingliz tili fani o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada uzluksiz ta'limgan sifat bosqichiga ko'tarishda xorijiy tillardan foydalananishning o'rni va roli haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: uzluksiz ta'limgan, Prezident Qarori, xorijiy til

Kadrlar malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash uzluksiz ta'limgan tizimining tarkibiy qismi bo'lib, uning huquqiy asosi O'zbekiston Respublikasining "Ta'limgan to'g'risida"gi Qonun va Kadrlar tayyorlash milliy dasturi hisoblanadi. Mustaqil taraqqiyot yo'lida amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor yo'nalişlaridan biri ma'rifatli va yuksak ma'naviyatlari fuqarolarni, har jihatdan barkamol avlodni voyaga yetkazishdir. Ta'limgan asosiy vazifalaridan biri o'quvchilarini kundan-kun ortib va rivojlanib borayotgan xorijiy tillardan oqilona foydalana olishga o'rgatish va uni uzluksiz davomiyligini ta'minlashdan iboratdir. Mamlakatimizda chet tillarini o'rganishga bo'lgan e'tibor 2012-yil 10-dekabrdan O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori qabul qilindi. Ushbu qaror o'qimishli, zamonaviy fikrlovchi yosh avlodni shakkantirishga, respublikaning jahon hamjamiyatiga yanada integrasiyalashuviga yo'naltirilgan tizim yaratilib ta'limgan barcha bosqichlarida chet tillarini mukammal o'qitishni yo'lga qo'ydi. Respublikamizda 130 dan ortiq millat va elatlar istiqomat qilishining inobatga olib, ta'limgan yetti tilda va ingliz tilida olib borilib ommaviy axbarot vositalarida 13ga yaqin tilda xabarlar tarqalatiladi. Bugungi kunda dunyoning 180 ga yaqin mamlakatlarida 28 yo'nalişda xalqaro kanallar orqali efirga chiqish imkoniyati mavjud. Bu qarorning natijasi o'laroq bugungi kunda yoshlarimiz jahonning rivojlangan davlatlari yoshlaridan qolishmagan holda o'z iste'dodlarini hatto chet tillarida ham namoyon qilmoqda. Bu yutuqlar zamirida avvalo, o'qituvchilarining o'z ustida muttasil ishlashi, kasbiy va pedagogik mahoratini doimo oshirib borishi, milliy va jahon ahamiyatiga doir bo'lgan ilm-fan yutuqlaridan unumli foydalana olishi va bu bilimlarni tajribada qo'llay olish imkoniyatlariga ega bo'lishidadir. "Agarki dunyo imoratlari ichida eng ulug'i mакtab bo'lsa, kasblarning ichida eng sharaflisi o'qituvchilik va murabbiylidir, desak, o'ylaymanki, ayni haqiqatni aytgan bo'lamicha. Chindan ham, o'qituvchi nainki sinf xonasiga fayz va ziyo olib kiradigan, balki ming-minglab murg'ak qalblarga ezzulik yog'dusini baxsh etadigan, o'z o'quvchilariga haqiqatan ham hayot mакtabini beradigan mo'tabar zotdir. Ona tilimizda "mакtab ko'rgan", "mакtab yaratgan" degan chuqur ma'noli iboralarning mavjudligi ham bu muqaddas dargohning, zahmatkash o'quvchi mehnatining davlat va jamiat hayotida qanchalik muhim o'rinni tutishidan dalolat beradi". Ta'limgan sohasida amalga oshirilayotgan bu kabi islohotlarning asosiy iste'molchisi va ijrochisi o'qituvchi hisoblanadi. Islohotlarning natijasi ta'limgan tizimida darslarni nechog'li sifatli va samarali tashkil etilishiga bog'liq bo'ladi. Agar o'qituvchi o'ziga metodik adapiyotlar, yangi pedagogik texnologiyalar hamda xorijiy tillardan foydalananish ko'nikmalarini rivojlantirish uchun zarur muhit yaratib olib bo'lsa u har qanday ta'limgan bosqichi shakllaridan (bevosita, bilvosita) foydalansa ham bu o'z navbatida ta'limgan sifat bosqichining yaxshilanishiga olib keladi. Ta'limgan tizimida darslarni tashkil etishda zamonaviy pedagogik texnologiyalaridan va axborot texnologiyalari hamda xorijiy tillardan unumli foydalananish, o'qituvchilarining ta'limgan muassasalarida darslarni zamon talablari darajasida tashkil etishga undaydi.

Ta'limgan muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan mutaxassislarining kasbiy, ilmiy va pedagogik salohiyati o'sha muassasaning reytingini belgilovchi asosiy omillardan biri bo'lib hisoblanadi. Shunday ekan ta'limgan muassasalarining asosiy vazifalaridan biri ta'limgan muassasalarida faoliyat ko'rsatayotgan pedagog kadrlarga o'z fani bo'yicha bilimlarni chuqur egallagan, ko'nikma va malakaga ega bo'lgan, eng ilg'or tajribalarni o'zlashtirgan, eng yangi pedagogik texnologiya va yangiliklar bilan qurollangan kadrlar bilan ta'minlashdir. Bugungi kunda har qanday fan yo'nalişida faoliyat ko'rsatayotgan pedagoglar o'quv jarayonida chet tili va axborot texnologiyalaridan samarali foydaluvchi mutaxassislariga aylanishlari kerakligi davrning eng dolzarb masalalaridan biridir. Chet tili fanini o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalananish ta'limgan jarayonlarida chet tiliga oid elektron darsliklar, elektron ko'rgazmali qo'llanmalar, o'quv filmlari, dars ishlalmalar, ko'rgazmali qurollar, slaydlar yordamida ta'limgan mazmunini boyitishga olib keladi. Chet tili darslarni o'qitishda axborot texnologiyalaridan foydalaniib darslarni samarali tashkil etish o'qituvchidan avvalo kasbiy va texnik layoqatga ega bo'lishni talab qiladi. Chet tili darslarni axborot texnologiyalari yordamida tashkil qilingan dars jarayoni tinglovchilarining mavzu yuzasidan tasavvurini kengaytiradi, oldingi olingan bilimlarini rivojlantiradi va chuqurlashtiradi, qo'shimcha ma'lumotlar olish imkoniyatlarini kengaytiradi. O'quvchilarda mustaqil va

erkin fikrlash, olingan bilimlarni mustahkamlash va boyitib borish, mustaqil bilim olishlari uchun ko'nikmalar hosil qilish uchun yo'l yo'riqlar berishdan ham iborat bo'ladi. Chet tili darslarini axborot texnologiyalari yordamida tashkil qilish o'quvchilarga o'quv materialini yetkazish uchun keng imkoniyatlar yaratadi va ma'lumotlar berishning sifat jihatidan yangi bosqichini ta'minlaydi.

G'AFUR G'ULOM XX ASR O'ZBEK SHE'RIYATI VA NASRINING YIRIK, BETAKROR VAKILIDIR

**Qosimova Zilola Turg'unboyevna,
Namangan viloyati, Chust tumani,
14-maktabning 2-toifali ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
tel: +998 97 2558033**

Annotatsiya

Ushbu maqolada o'zbek xalqining sevimli shoiri va betakror yozuvchisi G'afur G'ulom haqida ko'plab ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: sevimli, shoir, yirik, XX asr, adabiyot, durdona, yetuk, o'zbek

O'zbek she'riyatining otashin jarchisi, ulkan san'atkori G'afur G'ulom milliy adabiyotimizning rivojiga katta hissa qo'shgan adibdir. O'zbekiston xalq shoiri G'afur G'ulom o'z maktabining noyob durdona qalb egasi. Shoир bu dunyoda o'ziga xos she'riyat qasrini yaratgan. U o'zbek adabiyotining mashhur namoyandalaridan biri. G'afur G'ulom adabiyot dargohiga shoир sifatida kirib kelgan bo'lsa-da, dastlab iste'dodli hikoyanavis, feletonchi, ocherknavis va publisist sifatida tanildi. Uning hajviy hikoyalari el orasida shuhrat topdi. U o'zbek realistik hikoyaligiga asos solganlardan biri bo'ldi va umrining oxirigacha bu sohada muvaffaqiyatli qalam tebratdi. G'afur G'ulom ijodining yuragi bo'l mish insonparvarlik ruhi baland jaranglaydi. U mehnatkash, pok, halol, o'z aql-farosati, o'zining peshona teri bilan kun kechiruvchi va hayotni, jamiyatni mukammal qilishga intilgan insonni faol himoya qildi, uning taqdiri, bugungi va ertasi uchun san'atkorlik qalbi bilan umr bo'yи kurash olib bordi. G'afur G'ulom xalq og'zaki ijodi va mumtoz adabiy merosimizning yetuk bilimdonlaridan biri edi. G'afur G'ulom ijodi haqida so'z yuritganda adibning nasriy asarlari to'g'risida gapirmasdan bo'lmaydi. G'afur G'ulom nasri haqiqiy milliy nasrdir. Fikrimizcha, har qanday xalqchil asar milliy bo'la olmaydi, har qanday milliy asar esa doimo xalqchildir. G'afur G'ulomning "Shum bola", "Netay", "Yodgor", "Mening o'g'rigina bolam" kabi qissa-yu hangomalarini hech ikkilanmasdan adabiyotimizning durdonalari deb atasha bo'ladi. Uning teran tahlillarga asoslangan adabiy-tanqidiy maqolalari, ma'ruzalari, ayrim feletonlariyu she'rlarida folklor va mumtoz adabiyot an'analaridan mohirena foydalanilgan. Shu ma'noda, G'.G'ulom ijodi manbalarini aniqlash, asarlari shakliy-semantic, badiiy-uslubiy o'ziga xos qirralari va poetik ifoda jozibasini tushunish uchun uning shu ikki sarchashmaga munosabatini maxsus kuzatish maqsadga muvofiqdir.

Salkam 45 yillik ijodi davomida G'afur G'ulom ko'pdan-ko'p she'r, doston, ocherk, feleton, hajviya, hikoya, qissa, maqola, tarjima asarlar e'lon qildi. Ular yuzdan ortiq to'plam va kitoblarda jamlanib, bosilib chiqdi. Ikkinchи jahon urushi yillarda shoirning "Sen yetim emassan", "Oltin medal", "Kuzatish", "Vaqt", "Sog'inish", "Bizning ko'chada ham bayram bo'lajak", "Men yahudiy" singari tor ma'nodagi mumtoz she'rlari dunyoga keldi. G'afur G'ulom Sharq adabiyotini chuqur o'qib-o'rgangan, jiddiy ilmiy izlanishlar olib borgan ijodkor edi. Uning adabiyotshunoslik ilmi sohasidagi yutuqlari o'z davrida munosib baholanib, akademik darajasiga yetishishi bejiz emas. Shoirning adabiy-tanqidiy qarashlari asosini Sharq mumtoz adabiyoti masalalari tashkil etadi. U o'zining ma'ruza, maqola va nutqlarida Sharq adabiyotining dolzarb muammolariga u yoki bu darajada munosabat bildirgan. G'afur G'ulom o'zbek tarjima maktabining maydonga kelishiga ham ulkan hissa qo'shgan. U "Otello", "Qirol Lir" singari jahon va rus adabiyoti durdonalarini o'zbek tiliga katta mahorat bilan o'girgan. G'afur G'ulom o'zbek adabiyotining ravnaqiga katta hissa qo'shgan ijodkorlardan biridir. O'zining mehnat faoliyatini pedagoglikdan boshlagan adib umrining oxirigacha qalban eng jonkuyar pedagoglardan biri bo'lib qoldi. U yosh avlodni, kelajak farzandlarini juda sevar va bu sevgisini bolalar haqida yozilgan asarlarida yuksak muhabbat hamda mahorat bilan ifodaladi. G'afur G'ulom bolalar adabiyotining ravnaqiga ham katta hissa qo'shgan ijodkorlardan. O'zining mehnat faoliyatini pedagoglikdan boshlagan shoir umrining oxirigacha qalban eng jonkuyar pedagoglardan biri bo'lib qoldi. U yosh avlodni, kelajak farzandlarini juda sevardi va bu sevgisini bolalar haqida yozilgan asarlarida yuksak muhabbat va cheksiz mahorat bilan ifodaladi. Gofur G'ulomning "O'rdak va Turg'un", "Bilib qo'yki, seni Vatan kutadi", "Shum bola" nomli asarlari bolalar adabiyotining shundan keyingi taraqqiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatdi. Shoirning "Uylashni urganamiz" she'ri xalq og'zaki ijodiga juda yaqin turadi, misralar oddiy, sodda so'zlardan tashkil topgan. Bir qaraganda, ma'no va mazmun ham xuddi shunday tuyuladi. Ammo sinchiklab o'rganadigan bo'lsak har bir misrada, har bir dialogda bola u yoqda tursin xatto kattalarning orzu havaslari bir butunligicha she'rga kirib qolgandek. Xususan, 4-sinf "O'qish kitobi" darsligida berilgan she'rlari, topishmoqlari o'quvchilar qalbidan o'z o'rnini topgan. Shoirning "Oq terakmi, ko'k terak" she'ri mudom boshlang'ich sindf o'quvchilariga zo'r

quvonch ulashib kelmoqda. Haqiqatan ham G'afur G'ulom XX asr o'zbek she'riyati va nasrining yirik, betakror vakilidir. U hozirgi zamон o'zbek adabiyoti va o'zbek madaniyati rivojiga munosib hissasini qo'shgan so'z san'atkoridir.

Xulosa sifatida shuni aytishimiz mumkinki, atoqli o'zbek yozuvchisi va shoiri G'afur G'ulom chindan ham buyuk tarixiy shaxs bo'lib, eng yaxshi badiiy asarlari butun insoniyatning, ayniqsa, yoshlarning sodiq do'sti, zero ular qalbini yuksak va olijanob tuyg'ular bilan to'ldirishda, yana ham muhimi, ularni ezgu ishlarga ilhomlantirish, o'quchilarda Vatan, xalq oldidagi burch hissini yuksaltirishda yetakchi omildir. Iste'dodli abibimiz G'afur G'ulomning asarlari bu borada beqiyos ahamiyat kasb etadi. Adibning boy merosidan bahramand bo'lish yoshlarimizning komil inson bo'lib voyaga yetishida muhim rol o'ynaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Jumaboev M. Bolalar adabiyoti. -T.: O'qituvchi, 2002.
- 2.Tursunov U.,Muxtorov J.,Rahmatullayev Sh. Hozirgi o'zbek adabiy tili.- Toshkent: O'qituvchi,1992
- 3.G'ulom G'afur. Mukammal asarlar to'plami: 12t. /O'zR FA A.S.Pushkin nom. Til va adabiyot in-ti; Tahrir xay'ati: S.Azimov va boshq.; Mas'ul muharrir: S.Erkinov.-T.: Fan, 1983.-1990.

BOSHLANG'ICH SINFDA KO'P XONALI SONLARNI MAVZUSINI O'QITISH TIZIMI

**Qulliyeva Maqsuda Vafoqulovna,
Navoiy viloyat Xatirchi tuman 87-umumta'lim maktab,
boshlang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinfda ko'p xonali sonlarni mavzusini o'qitish tizimi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'z: ko'p xonali sonlar, millionlar sinfi, ko'rgazmali vosita

Ko'p xonali sonlarni alohida qilib berilishiga sabab, 1000 dan katta sonlarni nomerlashning o'ziga xos xususiyatlari bor: ko'p xonali sonlar faqat xona tushunchasiga emas, balki sinflar tushunchasiga ham tayanib hosil qilinadi, nomlanadi, yoziladi. Bu muhim tushunchani ochib berish kerak.

Masalalarni qarab chiqish tartibi quyidagicha: nomerlash, yozma qo'shish va ayirish, yozma ko'paytirish va bo'lish. Ishning o'ziga xos tomoni shundan iboratki, ko'rsatilgan barcha masalalarni o'rganishda o'qituvchi o'quvchilar o'qitishning bundan ilgarigi bosqichlarida hisoblash sistemalari, natural sonlar qatori, arifmetik

amallar, ularning xossalari, amallar orasidagi o'zaro bog'lanish, komponentlar o'zgarganda natijalarning o'zgarishiga nisbatan to'plagan kuzatishlari va ayrim xulosalarini umumlashtirishga erishadi. Bu bilimlar ko'p xonali sonlarni o'qish va yozish, og'zaki va yozma hisoblashlarni bajarish o'quv va malakalarini hisoblash uchun asos bo'ladi. Bu mavzuda o'qituvchining vazifasi quyidagilardan iborat.

- predmetlarni bittalab, o'ntalab, yuztalab, guruhlarga birlashtirib sanash;
- 1000 ichida sonlarni o'qish va yozish hamda ularni natural qatorda kelish tartibini bilish;
- sonlarni yuzlik, o'nlik va birliklardan hosil qilish.
- o'ngdan chapga hisoblaganda, birliklar, o'nliklar, yuzliklar qaysi o'rinda turishini bilish;
- sonni xona qo'shiluvchilarini yig'indisi ko'rinishida yoza olish va xona birliklarini bilish.

1000 ichida sonlarni raqamlashni o'rganish natijasida o'quvchilar quyidagi bilimlar, malakalar va ko'nikmalarni egallab olishlari kerak.

1. 1000 ichida sonlarni raqamlashni, sonning hosil bo'lismeni, o'zidan oldingi va keyingi sonlar bilan aloqadorligini bilish.

- Har bir sonni sonlar qatoridagi o'rmini bilish.
- Sonlarning o'rni qiymatlarini bilgan holda o'qish va yoza olish.
- Taqqoslash.
- Sonni xona yig'inidisi ko'rinishida yoza olish.
- Sonlarning natural ketma-ketligini bilgan holda qo'shish va ayirishni bajarish.
- Uch xonali son va uchinchi xona birliklari tushunchasini bilish.

Ko'p xonali sonlarni raqamlashni o'rganish natijasida o'quvchilar:

- Millionlar sinfi ichida natural qator sonlarining nomlarini o'zlashtirib olishlari, ularning qanday hosil bo'lismeni tushunishlari, ularning o'nli tarkiblarini bilib olishlari kerak.
- Sinflarning nomlarini va har bir sinf ichida xonalarni bilishlari kerak.
- Millionlar sinfi ichida har qanday sonni o'qiy olishlari va yoza olishlari kerak.
- Sonlarni taqqoslay olishlari kerak.
- Har qanday sonni xona qo'shiluvchilarining yig'indisi shaklida tasvirlay olishlari (berilgan sondagi birliklarning, o'nliklarning va h.k.);
- Umumiy sonni topa olishlari, mayda birliklarni yirik birliklar bilan va aksincha, yirik birliklarni mayda birliklar bilan almashtira olish.
- Sonlarni 10, 100, 1000 marta kattalashtira oldigan va nollar bilan tugaydigan sonlarni 10, 100, 1000 marta kamaytira oladigan bo'lislari kerak.

1000 dan katta sonlarni nomerlashni o'rganish o'ziga xos xususiyatga ega.

Bundan oldingi barcha sonlarni o'rganishda o'rlini bo'lgan predmetlarni bevosita sanashga asoslangan holda ko'p xonali sonlarni hosil qilish, ularni og'zaki nomerlash mumkin emas. Predmet ko'rgazmalilikni shartli ko'rgazmalilikka almashtirishga to'g'ri keladi: son cho'tga solinadi yoki nomerlash jadvalida belgilanadi. Ikkala

holda ham ko'rgazmalilik sonni hosil qilish va belgilashni namoyish etadi va shartlilik elementiga ega bo'ladi: cho'tdagi bir xil soqqalar, ayni bir xil raqamlar cho'tda va nomerlash jadvalida joylashishiga qarab yozuvda har xil sonni bildiradi (masalan, 333333 soni va 3 birlik, 3 o'nlik, 3 yuzlik va hokazo).

Darsda ko'rgazmali vositalardan foydalanayotganda buni hisobga olish zarur. Ikkinchi o'ziga xos xususiyati shundan iboratki, 1000 dan katta sonlarni nomerlash birliklarni ikki yoklama guruhlashga asoslanadi: quyi xonaning 10 birligi undan keyingi yuqori xonaning 1 birligini tashkil etadi, quyi sinfning 1000 birligi undan keyingi yuqori sinfning 1 birligini tashkil etadi. II sinf birligi - ming va bu birliklar bilan ularni I sinf birliklari kabi o'nliklarga, yuzliklarga, mingliklarga guruhlab sodda birliklar kabi sanash mumkin. Ko'p xonali sonlar turli sinflar birliklarini sanash natijasida hosil bo'ladi, shuning uchun ular "sinflar boyicha" o'qiladi va yoziladi. Har bir sinf ichida esa sonning hosil qilinishi, atalishi va yozilishi 1000 ichida sonlarni hosil qilish, atash va yozishdagi kabi amalga oshiriladi. Masalan, agar minglarni sanab 115 ni, keyin birlarni sanab 125 ni hosil qilsak, 115125 soni hosil bo'ladi. Birliklarni sinflar boyicha guruhlashning mayjudligi ko'p xonali sonlarni nomerlashni o'rganish tartibiga ma'lum iz qoldiradi: bolalarni bir yo'la minglar sinfining uchta xona birliklari bilan tanishtirish maqsadga muvofiq, bunda bu birliklarning hosil bo'lishi va atalishi I sinf birliklarining hosil bo'lishi va atalishi bilan o'xshash ekanini ta'kidlash kerak;

so'ngira II sinf xona sonlarining hosil bo'lishi va yozilishini (5 ming, 20 ming, 600 ming) va II sinf birliklaridan tuzilgan sinf sonlari (25 ming, 320 ming, 761 ming)ni (ya'ni yaxlit mingliklarni) qarash va nihoyat, to'rt xonali, besh xonali va olti xonali sonlarni nomerlashni o'rganishga kirishish kerak. Bu yerda sanoq sistemasining g'oyasi o'z aksini topadi: mingliklar xuddi oddiy birliklar kabi sanaladi, ko'p xonali sonlarni nomerlashni o'rganish esa mazkur holda 1000 ichida nomerlashga doir bilimlarga tayanadi.

BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH METODIKASI

**Qurbanova Xolbibi To'raqulovna,
Navoiy VXTXQTMOHM
"Maktabgacha boshlang'ich va maxsus ta'lif metodikasi"**

Annotatsiya: Maqolada Boshlang'ich sinf matematika darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish metodikasi haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: boshlang'ich sinf, matematika, didaktik o'yin, metodika

Boshlang'ich sinflarda matematika o'quvchilar uchun qiyin va kam tushunarli fan bo'lib tuyuladi. Shuning uchun bolalar ko'p hollarda qoidalarning ma'nosiga tushunmasdan quruq yod olishga harakat qiladilar, bu esa bilimda mavzularni o'zlashtirishga to'sqinlik qiladi.

O'quvchilarning darsda olgan bilimlari ongli ravishda mustaqil fikrlash asosida egallagan bo'lsagina, u ishonchli va mustahkam bo'ladi. O'qituvchi o'qitish jarayonida o'quvchilarni fikrlariga, izlanuvchanlikka, xulosa chiqarishga va umumlashtirishga undovchi metodik usullarni qo'llash muhim ahamiyatga egadir.

Didaktik o'yinlar darsda ishni individuallashtirish har bir o'quvchining kuchiga mos topshiriq berish, ularni qobiliyatini o'stirish imkonini beradi. "Har bir yaxshi o'yinning mehnat kuchi- mehnatni kuchaytirish va fikrlashni o'stirish xususiyati bo'ladi," - degan buyuk pedagog A.S.Makarenko.

O'yin jarayonida o'quvchilar dastlab faqat o'yinga qiziqqa boshlasa,

keyinchalik uni tezda o'yin bilan aloqador material qiziqtira boshlaydi. Endi unda shu mavzuni o'rganish, eslab qolish, o'yinga qatnashish istagi paydo bo'ladi. O'yin o'quvchilar diqqatini osonligicha jalb qilishga ularning eng muhim va murakkab narsalarga voqeа va hodisalarga qiziqishlarini uzoq vaqt ushlab qolishga yordam beradi.

Didaktik o'yinlarni darsga moslashtirib tanlash va o'quvchilarning ma'lum bir o'yindan zerikkanlarini sezgach, uning yangi turlarini qo'llash zarur. Tanlangan o'yin qiziqarli, o'quvchilarning yoshiga mos, qisqa vaqtga mo'ljallangan bo'lishi kerak.

Quyida boshlang'ich sinflarning matematika darslarida qo'llaniladigan didaktik o'yinlardan namunalar keltirib o'tamiz.

"Kim zehnli" o'yini

O'yin musobaqa tarzida qatorlararo o'tkaziladi. O'qituvchi sonlarni aytadi. Aytilgan sondan oldin yoki keyin kelgan sonlarni esa o'quvchilar aytadilar.

"Bilmasvoyning xatolari" ishoralar haqida.

O'quvchilar o'n ichida "+", "-" ishoralari haqidagi bilimlarini mustahkamlab, bilim va malakalarini, mustaqil fikrlash qobiliyatini o'stiradi. Doskaga ifodalar yoziladi. Har bir qatordan bittadan o'quvchi doskaga chiqadi va xatolarni tuzatadi.

"Bu qaysi shakl?"

O'yinning maqsadi: Geometrik shakllar bilan tanishtirish. Ularga ta'rif berish malakasini oshirish. Og'zaki nutgini rivojlantirish.

Doskaga bir o'quvchi chiqadi. Konvertdagi geometrik shaklni qaysi ekanini ko'rib olib, o'quvchilarga murojaat qiladi. "Qo'limdagи geometrik shaklning nomini toping. Bu shaklning uch tomoni, uchta burchagi bor. Uning tomonlari har xil uzunlikda bo'lishi ham mumkin."

"Aql charxi"

Bu o'yindan 1-4-sinflarning matematika darslarida foydalanilsa ayni muddao bo'ladi. O'tilgan mavzuni so'rash davomida, yangi mavzuni tushuntirganda, mustahkamlash bosqichida, "bilimdonlar bellashuvi"da, "10 ichida qo'shish va ayirish", "Ikki xonali sonlarni qo'shish va ayirish" mavzularini o'tganda "Aql charxi"dan foydalanish mumkin.

Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yin o'quvchilarni teran mulohaza yuritishga chorlaydi. Fikrlash qobiliyatini, hisoblash malakalarini o'stirishda uning ahamiyati kattadir.

Didaktik o'yinlarning asosiy turlari: intellektual va harakatli hamda aralash o'yinlardan iborat. Bu o'yinlar ishtiroychiliklarda aqliy, jismoniy, axloqiy, psixologik, estetik, badiiy, tadbirdorlik, mehnat va boshqa ko'nikmalarini rivojlantirishga yordam beradi.

Ta'lim- tarbiya jarayonida asosan o'quvchilarda ta'lif olish motivlarini, ularning turli yo'nalishdagi qobiliyat va qiziqishlarini oshiradigan, biror kasbga moyilliklarini ko'rsatadigan didaktik o'yinlardan foydalaniladi. Didaktik o'yinlar nazariy, amaliy, jismoniy, rolli, ishchanlik va boshqa yo'nalishlar bo'yicha turlarga ajratiladi.

Didaktik o'yinlardan amalda foydalanish orqali boshqa usullar yordamida erishish qiyin bo'lgan ta'limgarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish ko'zda tutiladi. Turli o'quv fanlariga oid didaktik o'yinlar mavjud bo'lib, ular shu fanlarni sifatli o'rgatish maqsadlariga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Boshlang'ich ta'limgarbiyaviy maqsadlarni amalga oshirish: muammolar va yechimlar Respublika ilmiy - amaliy konfrensiya materiallari Toshkent - 2014

2. www.ziyonet.uz

3 .www.e-kutubxona.uz

O'QUVCHILAR ORASIDA HUQUQBUZARLIKLARNING KELIB CHIQISH SABABLARI.

Qurbanov Ravshan Murodovich

Kogon tumani 1-umumta'lim mактабининг

MIG' va Huquqshunoslik fani o'qитувчisi

Telefon: +998905147685

Annotatsiya: maqolada o'quvchilar orasida huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: huquqbuzarlik, o'smirlik davri, ota-onas tarbiyasi, huquqiy tarbiya.

Buyuklarimiz ta'kidlaganlaridek "mamlakatimizning istiqboli yosh avlodimiz qanday tarbiya topishiga, qanday ma'nnaviy fazilatlar egasi bo'lib voyaga yetishishiga, qanday oliv maqsadlarga xizmat qilishiga bogliq ekanligini hamisha yodda tutishimiz kerak". Shu sababli ham birinchi navbatda ta'lim mazmuni, uning tarkibini kengaytirish va chuqurlashtirish, xususan, bu mazmunga nafaqat bilim, ko'nikma va malaka, balki ularni kelajak hayotga qo'llay olish masalasi bugungi davr oldiga ulkan va mas'uliyatli vazifa qilib qo'yildi.

O'sib kelayotgan avlod huquqiy ta'lim - tarbiyasining xususiyatlari yangi jamiyatning o'z xarakteri, turmush tarziga asoslanadi.

Avvalo, huquqiy ta'lim - tarbiya yangi insonni kamol toptirishning samarali vositasi hisoblanadi. Qonunlar jamiyatimizning eng muhim axloqiy normalarini ifodalash bilan ayni bir vaqtida ushbu normalarning nafaqat e'lon qilinishi, shu bilan birga real ta'minlanishining dalili bo'lib xizmat qiladi. Shu jihatdan olganda huquq qudratli tarbiya vositasi hisoblanadi. Huquqiy ta'lim - tarbiya yana shuning uchun ham muhimki, jamiyat qonunlari o'zining dolzarbligini saqlab qoladigan ilg'or va insoniy qoidalarni o'z ichiga olgan bo'ladi.

Tadqiqotlarning ko'rsatishicha, huquqbuzarliklarni sodir etadigan yoshlarning huquqiy ongi ularning boshqa tengdoshlari huquqiy ongidan farq qiladi. Huquqbuzarlarning qonunni yaxshi bilaman degan fikri ko'pincha noto'g'ri fikr bo'ladi:

birinchidan, birinchi jinoyatgacha ularning huquqiy xabardorligi tengdoshlarining yaxshi xulq atvor haqidagi xabardorlikdan unchalik farq qilmaydi;

ikkinchidan, bunday bilimlar tasodifiy va bir tizimga solinadi.

Odatda, yosh huquqbuzarlar oilalarida va ular asosan bo'sh vaqtini birga o'tkazadigan do'stlari davrasida noto'g'ri qarashlar eng avjiga chiqqan bo'ladi. Bunda o'smirlar axloqqa zid muhitga duch kelganida va uning qarashlarini qabul qilib olganida ular ko'pincha axborotning rasmiy kanallaridan psixologik jihatdan "uzilib qolgandek" bo'lleshadi yoki bunday axborotga nisbatan o'zlashtirib olgan noto'g'ri fikrlari nuqtai nazaridan yondoshadilar. Shuning uchun yoshlar bilan olib boriladigan ish shu bilan birga ularga salbiy ta'sir ko'rsatadigan manbalarni, tegishli salbiy pozitsiyalar mazmuni va dalillarini aniqlash, ishonchli qarshi dalillar va qonunni himoya qiluvchi dalillarni tanlash, o'smirlar uchun noxush ijtimoiy vaziyatni o'zgartirishdan iborat bo'lishi kerak. Huquqiy ta'lim - tarbiyani faqat darslar, suhbatlar, ma'ruzalar o'tkazish yo'li bilangina amalga oshirib bo'lmaydi. Bu ish tarbiyachilarning o'z tarbiyalanuvchilari hayotiga faol aralashuvini ham taqozo etadi.

Huquqiy ta'lim-tarbiya bu barcha fuqarolarning huquqiy savodxonligini ta'minlashning asosi hisoblanadi.

Ma'lumki, sog'lom oilada munosabatlar sog'lom asosga quriladi. Ota-onas o'rtasidagi samimiyy munosabat, ulardan har birining o'z huquq va majburiyatlarini sidqidildan bajarishi, ayni paytda oilaning umumiyy manfaatlari uchun har qanday qiyinchilikka tayyor bo'lishi farzandlar uchun katta mакtab vazifasini o'taydi. Bunda, ayniqsa, bolalarning barcha qiziqish va intilishlariga o'z vaqtida to'liq javob berilishi, ularning qarovsiz qoldirilmasligi o'ta muhim rol o'ynaydi. Chunki murg'ak qalbida, ongu shuurida paydo bo'lgan savollarga vaqtida javob topolmagan bola ularning yechimini o'zicha qidirishga - kerakli-keraksiz, o'rinli-noo'rin ishlarga qo'l urishga odatlanib o'sadi. Yoki qarovsiz qoldirilgan bolaning o'z moddiy va ma'nnaviy ehtiyojlarini mustaqil hal etish uchun o'z bilganicha harakat qilishdan boshqa iloji qolmaydi. Bunda, tabiiyki, yetarlicha hayotiy tajriba va ko'nikmaning yo'qligi tufayli nima to'g'ri-yu, nima noto'g'ri ekanini bilmaydigan bola xato yo'ldaligini hadeganda anglab yetmaydi. Bu xatolar haqida unga vaqtida aytilib, kerakli nasihat va ko'rsatmalar berilmasa, bunday xatti-harakatlar uning uchun odatga aylanib qoladi. Tarki odat esa, xalqimiz ta'biriga ko'ra, amri maholdir. Shu tariqa, tarbiyaning noto'g'riligi oqibatida bir bolaning umri xazon bo'ladi - u el-yurt uchun foydasini tegadigan hayot yo'liga emas, balki jinoyat yo'liga kirib ketganini bilmay qoladi.

Shuning uchun ham voyaga yetmaganlarning ta'lim-tarbiyasi, ularning ongu tafakkurini huquqiy madaniyat tamoyillari asosida shakllantirish masalasi, ayniqsa, bugungi kunda tobora dolzarb ahamiyat kasb etmoqda.

Bizning mamlakatimizda voyaga yetmaganlar o'rtasida huquqburzaliklarning oldini olish, bu yo'nalishda huquqiy targ'ibot-tashviqot, ma'naviy-mafkuraviy tarbiya ishlarini samarali olib borish bo'yicha muayyan ishlar olib borilyapti.

Qolaversa biz pedagoglar ham ta'lif berish bilan bir qatorda, darslar davomida o'quvchilarning tarbiyasiga e'tiborimizni yo'naltirishimiz, ayniqsa o'smirlar xulq-atvoridagi o'zgarishlarni o'z vaqtida anglab yetib, maktab psixologlari, ota-onalar, mahalla faollari, profilaktika inspektorlari bilan hamkorlikda ishlab, o'quvchini hayotga to'g'ri yo'naltira bilishimiz lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Samarov R. "Xavfsizlikning metodologik asoslari." Toshkent - 2010 y.

Odilqoriyev X.T. Davlat va huquq nazaryasi. T. 2018. 173-bet.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA MATEMATIKA KURSINI O'ZLASHTIRISHDA MASSA HAQIDA TASAVVURNI SHAKLLANTIRISH METODIKASI.

Qutliyeva Gulbahor Sobirjanova
Shovot tumanı 1-son məktəbning
Oliy toifali boshlang'ich ta'lım o'qituvchisi

Annotatsiya: Matematika bolalarda tafakkur, xotira, diqqat, kuzatuvchanlik, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga imkon beradi.

Kalit so'z: Ta'lım, tarbiya, jamiyat, davlat, oila, kasb, kuch, aql-zakovat, ilm.

Ta'lım berish-tarbiyani ham o'z ichiga oladi. Ta'lım ishi-Respublikamizni aql-zakovat va ilm borasidagi kuch-quvvatini rivojlantirish, jamiyat, davlat va oila oldidagi o'z ma'suliyatini anglaydigan har jihatdan barkamol, erkin shaxslarni shakillantirishi o'z oldiga maqsad qilib qo'yadi. Hozirgi zamonaviy bosqichlarda pedagogik dolzarb vazifalarga fan texnika, ilg'or texnologiyalar yutuqlaridan foydalanish asosida shaxsni tarbiyalash o'qitish va rivojlantirish maqsadlari, mazmuni metodlarini ilmiy ta'minlash kiradi.

Farzandlarimizni mustaqil fikrli, zamonaviy bilim va kasb-hunarlarini egallagan, mustahkam hayotiy pozitsiyaga ega, chinakam vatanparvar insonlar sifatida tarbiyalash biz uchun dolzarb ahamiyatga ega bo'lgan masala hisoblanadi.

Mamlakatimizda boshlang'ich sinflarda matematika kursini o'zlashtirishning dastlabki bosqichi sifatida qaraladi. Shu sababli boshlang'ich sinflarda ishlashga o'rta maktabda matematika o'qitishda ko'zda tutiladigan umumiylasalarni hisobga olish va bu masalalarini boshlang'ich ta'liming ahamiyatini to'g'ri baholash kerak. Boshlang'ich sind matematika darslarida o'tiladigan har bir mavzu bolaning ham aqliy rivojiga ham jismoniy ruhiyatiga ta'sir ko'rsatishi lozimdir.

Massa haqida tasavvurni shakllantirish metodikasida quyidagi bosqichlarni ajratish mumkin.

Bolalarda massa haqida qanday tushuncha borligini aniqlab olish kerak. Buning uchun o'qituvchi shunday vaziyatdan foydalanish mumkin: Stolga ikkita bir xil rangli va o'lchamli ikkita kubikni qo'yish lozim (ularning birini yog'ochdan, ikkinchisini kartondan yasash mumkin. Ularning tashqi tomonidan farqi bo'lmasligi kerak). O'qituvchi bu ikkala kubik bir xil bo'lsa ham, ularning o'rtasida farqlar borligini tushuntirishi kerak. Shunda bolalarda bu farq nimada ekanligiga qiziqish uyg'onadi. Ba'zi bolalar esa kubiklarni yaqindan va hatto ko'tarib ko'rishga harakat qilishadi. Shunda o'qituvchi "og'irroq" va "yengilroq" predmetning massasi bilan bog'liq sifati ekanini tushintiradi. Matematikada "og'irroq" va "engilroq" so'zları o'miga "Ushbu predmetning massasi ko'p (yoki kam)" degan iboralar ishlatalidi. So'ng o'qituvchi har bir o'quvchiga (massasiga ko'ra bir-biridan farq qiluvchi) ikkita kitobni ikki qo'liga olib, ulardan qay biri og'irroq ekanini so'raydi. Javob turlichcha bo'lishi mumkin. Shunda o'qituvchi predmetlar massasini qo'lg'a olib chamlash mushkul ekanligini uqtiradi. Bunday hollarda eng oddiy pallali tarozilardan foydalanish mumkinligini tushintiradi va predmetlar massasini taqqoslash jarayonida undan foydalanish yo'llarini tushuntiradi. Zaruriy tajribaga esa amaliy mashqlar davomida erishiladi. O'quvchilarining diqqatini tarozi pallalari bo'sh vaqtida ko'rsatkich tillarning holatiga, so'ng'ra esa, pallalarga har xil buyum qo'yilgandan keyingi holatga qaratiladi.

O'qituvchi bolalarga, uzunlikni o'lchashda qo'llanilgani kabi, massani o'lchash uchun o'lchov birligi zarurligini ma'lum qiladi. Bunday o'lchov birligi sifatida "kilogramm" qabul qilingan.

O'qituvchi 1 kg, 2 kg, 5 kg li taroz toshlarini namoyish etadi. O'quvchilar toshlarini o'lchash (tortish) bo'yicha mashqlarni o'tkazadilar. Buning oqibatida ular miqdorlar haqida tasavvurni kengaytirish o'lchov bilan boshqa mavzularni kengroq anglash, hisob- kitob bo'yicha ko'nikmalarini mukammallashtiradilar.

Foydalilanigan adabiyotlar.

1. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va oliyanob xalqimiz bilan birga quramiz T.: O'zbekiston 2017 yil.
2. Boboyev O.P., Shamsiyeva G.F. Matematikadan qo'shimcha masala, mashq va misollar T.: Turon-Iqbol, 2017 yil
3. Jumayev E.E. Boshlang'ich matematika nazariyasi va metodikasi T.: Turon - Iqbol 2012 yil.

O'QUVCHILAR NUTQ MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHGA DOIR BA'ZI MULOHAZALAR

Rajabova Durdona Dilmurodovna,
Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 37-umumta'lim maktab,
ona tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqolada o'quvchilar nutq madaniyatini shakllantirishga doir fikr mulohaza yuritilgan.

Kalit so'z: davlat tili, til brliklari, til vositalari, nutq materiali

Jamiyatimizning har bir a'zosi, har qanday mutaxassis, zamon bilan hamqadam har qanday shaxs, eng avvalo, o'z ona tilining sadoqatli sohibi bo'lmoq'i lozim. Ona tiliga chinakam sohib bo'lmoqning bosh sharti esa uning tunganmas imkoniyatlarini to'liq egallamoq, ya'ni fikrni mustaqil, ravon, go'zal va lo'nda ifoda eta olmoqdan iborat nutqiy madaniyat malakalarini shakllantirmoqdir. Zotan, nutq madaniyati tildan bemalol va maqsadga o'ta muvofiq tarzda foydalana olishni ta'minlaydigan ko'nikma, malaka va bilimlarning jami hisoblanadi.

Respublikamiz mustaqilligining dastlabki yillardanoq o'zbek tilining davlat tili sifatidagi maqomini mustahkamlash davlat siyosatining ustuvor yo'naliishlaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda. Shu ma'noda tilimiz jozibasi, uning inson hayotida tutgan o'rni, nutqiy savodxonlik va nutq madaniyati haqida bilim va ko'nikmalarga ega bo'lish muhim ahamiyatga ega.

Til birliklarini me'yorashtirish, hamma uchun umumiylar bo'lgan bir qoli pga keltirish umuman tilshunoslikning vazifasi sanalsa ham, u nutq madaniyati sohasining xizmatlarini inkor etmaydi. Nutqiy savodxonlik va nutq madaniyati bugungi kunning eng dolzarb muammolaridan biridir. Har ikkala mezon ham o'quvchilar nutqiy faoliyatining namunali bo'lishini taqozo qiladi. Jumladan, nutqiy savodxonlik - fikrni til vositasida to'g'ri, erkin, aniq, ortiqcha takrorlarsiz, har bir so'z va jumladan unumli hamda o'rini foydalanish mahorati. Nutqiy madaniyati esa umumbashariy madaniyatning bir qismi bo'lib, u insonnинг kimligidan, dunyoqarashi va bilim savyasidan nishona berib turadi. Nutqdagi ta'sirchanlik, o'tkirlilik, ifodalilik, yoqimlilik, ixchamlilik va me'yor bu madaniyatning bosh omillaridan sanalib, jamiyat madaniyatini yuksaltirishda, o'quvchilar ongiga bilim, aql, his-tuyg'u, ishonch kabi ma'naviy-ma'rifiy, axloqiy-ta'limiylar fazilatlarni singdirishda asosiy vosita hisoblanadi. Bunda oliy ta'larning o'rni beqiyosdir. O'quvchilarga nutq madaniyati va nutqiy savodxonlikning asosiy tushunchalari haqida ma'lumot berish, ularda badiiy va she'riy asarlarni o'qish malakasini shakllantirish, auditoriyani o'ziga jaib qila olish ko'nikmasini tarkib toptirish, ayniqsa, aruzning turli bahrlarida bitilgan mumtoz adabiyot namunalarini to'g'ri o'qish, ulardagи arabcha, forscha, umumturkiy so'zlarni to'g'ri talaffuz qilish mahoratini shakllantirish lozim. Bunday jihatlarni amalga oshirishda, avvalo, o'qituvchining nutqi ravon, fikri teran, ovozi yoqimli va shirali bo'lishidan tashqari u eng zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llagan holda o'quvchilarga nutqiy savodxonlik, notiqlik madaniyati, buyuk notiqlar, mashhur adiblar va so'z ustalarining bu boradagi qilgan ishlarini o'rganishni ta'lif-tarbiya jarayonida amaliy ko'nikma-malakalar asosida tashkil qilishi zarur. Shunda o'quvchilarda muloqot madaniyati, til imkoniyatlaridan foydalanish tajribasi, bilimlari takomillashadi. Bu esa ko'pgina o'quvchilarda uchraydigan tortinchoqlik, fikrni to'g'ri, izchil bayon eta olmaslik, nutqdagi ortiqcha takror va so'zlardan xoli bo'lishga undaydi. Chunki bugungi kunda jamiyatning nutqiy savodxon, madaniyatli yoshlarga ehtiyoji ortib bormoqda. Bu jarayonning yanada samarali bo'lishi uchun o'qituvchi mashg'ulot davomida quyidagi jihatlarga e'tibor qaratса, maqsadga muvofiq bo'lar edi:

- 1) Davlat tilida to'g'ri yozish va gapirish;
- 2) fikrni sodda, aniq va tushunarli ifodalashni o'rgatish;
- 3) til vositalaridan o'rini foydalanish tajribasini ommalashtirish;
- 4) o'quvchilar ongida idrok etish darajasini oshirish;
- 5) nutq materialining asosli, to'la ilmiyligini ta'minlash asnosida fikrni bayon eta olish qobiliyatini shakllantirish;
- 6) mashhur so'z ustalari, adiblar, ovoz rejissorlari faoliyatidan olingan lavhalar har bir mashg'ulot uchun asosiy amaliy vosita vazifasini o'tashi lozim;
- 7) suhbatni boshlash, uni madaniy davom ettirish va yakunlash ko'nikmasini shakllantirish;
- 8) mashg'ulotlar samarali, qiziqarli bo'lishi uchun mashhur asarlardan sahna ko'rinishlari, qahramonlar nutqi namoyishlari tashkil qilinishiga erishish;
- 9) she'riy yoki nasriy asarni mahorat bilan ifodali o'qish har bir mashg'ulotning "epigrafi"ga aylanishi shart;

10) matn yaratish jarayonida so`z takroriga yo`l qo`ymaslik.

Yuqoridagilardan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, nutq faqatgina lingistik hodisa bo'lmasdan, balki ruhiy va estetik hodisa hamdir. Shu bois yuqori darajadagi nutq deyilganda, aytimoqchi bo`lgan fikrning tinglovchiga to'laqonli yetib borishi, ularga ma'lum ta'sirini o'tkazishi nazarda tutiladi. Buning uchun yuqoridagi kabi ba'zi qoida va tavsiyalarga amal qilish kerak bo'ladi. O'quvchilarda nutq madaniyatini shakllantirishda adabiy tilning fonetik, orfoepik, leksik va grammatik me'yorlari talablariga to'la mos keladigan nutq sanaladi. Til birliklarini to`g`ri, ifodali talaffuz qilish, ya`ni so`z va mantiqiy urg`u, ohang, pauzaga asosiy e'tiborni qaratish orqali nutq to`g`riliqi yuzaga keladi.

Pedagogik ta'lif yo'nalishidagi o'quv-biluv jarayonida o'quvchilarning nutqiy savodxonligi va madaniyatini oshirish kelajakda, asosan, nutqiy faoliyatga tayanadigan yosh pedagog o'qituvchilar uchun faqat ijobiy samarali natija beradi. Chunki, nutq madaniyati har bir xalqning o'ziga xosligini, inson va jamiyat munosabatlarining asosini belgilaydi.

DIDAKTIK TOPSHIRIQLARNI BAJARISH JARAYONIDA MATEMATIK SAVODXONLIKNI OSHIRISH USULLARI

Rajabova Gulsara Ramazonovna,
Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 39-AFCHO'IMI
matematika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada barcha fanlarda bo'lган каби математика машг'улотларда ham didaktik topshiriqlar, innovatsion usullarni keng qo'llash orqali ta'lim sifat-samaradorligiga erishish va mashg'ulot jarayonida didaktik topshiriqlarni yechish metodikasi haqida mulohazalar yozilgan.

Kalit so'zlar: uslub, ta'limiy o'yin, didaktika, malaka, innovatsion.

Hammamizga ma'lumki, maktab asosiy bilimlarni berish maskani hisoblanadi. Matematika fani umumta'lim fanlari ichida eng muhim, qolaversa dunyo miqyosida ahamiyatga ega fandir. Maktab matematika darslari jarayonida innovatsion usullardan va ta'limiy o'yinlardan foydalanish dars samaradorligini kafolatlaydi. Matematik faniga oid didaktik o'yinlar o'quvchilarning yosiga, qiziqishiga qarab tanlansa, ham qulay, ham samarasи yuqori bo'ladi. Innovatsion usullar o'quvchilarning harakatlarini jamlovchi, takomillashtiruvchi metodik uslub vazifasini bermalol o'tay oladi.

Ta'limiy didaktik o'yinlar birinchidan, o'quv va didaktik topshiriqlarni yechish vositasi bo'lsa, ikkinchidan tafakkurni o'stridi, tilni nutqni boyitadi. O'yin davrida bolalarning fikri-zikri mushohada qilishga qaratiladi. Shuning uchun ham o'quvchilarning diqqatini jamlash va tushunish malakasini hosil qilish oson kechadi. O'yin darslari psixologik nuqtai nazardan ham qulay mashg'ulot hisoblanadi. Bu usul bola shaxsini har tomonlama tekshirishda o'qituvchining yaqin ko'makchisiga aylanadi, ularning individual xususiyatlarini yaqqol namoyon qiladi. O'quvchi o'zi bilmagan holda o'z xarakteridagi ijobiy va salbiy xislatlarini o'qituvchiga oshkor qiladi.

Ta'limiy o'yin darslaridan unumli foydalanilganda quyidagi ijobiy yutuqlar qo'lga kiritiladi darsga qo'yilgan talablar to'laqonli amalga oshiriladi, o'quvchi ruhiyatining erkinligiga sharoit yaratiladi, u mudroq holatga tushmaydi, o'z shaxsiyati uchun kurashish kerakligini his qiladi, o'quvchi ongiga nazariy bilim - "o'yin" niqobi ostida oson singadi, o'quvchining fikrlash qobiliyati o'sadi.

"Tarkibini top" didaktik o'yini

O'yin jihози: Kvadratlар, uchburchaklar, doiralar yoki har xil narsalarning turli miqdorida chizilgan rasmlari hamda 2 dan 10 gacha raqamlar jamlanmasi sinfdagi o'quvchilar soniga teng tarqatma materiallar to'plami har bir o'quvchiga bittadan tarqatiladi.

O'yin mazmuni: O'qituvchining topshirig'i bilan o'quvchilar xatjild ichidagi materiallarni parta ustiga terib qo'yishadi. O'quvchi 2,3,4... 10 sonlarini navbat bilan yuqori ko'tarib savol beradi. Masalan: "7 sonini tarkibini toping". O'quvchilar esa oldidagi rasmlardan shu sonning tarkibini aniqlashadi.

$7=3+4$ $7=2+5$ yoki $7=4+3$ $7=2+2+3$ va h.k

"5 xonali son" didaktik o'yini

Bu o'yinda uch qatorda 5 tadan 15 o'quvchi qatnashadi. Har bir qatorda 5 tadan turib olib 5 xonali sonlar yoziladi. Orasida nol bo'lmasligi kerak.

1-qator	2-qator	3-qator
54623	72345	23475
45768	64578	54381
17257	91423	67496
23654	86729	48657
42468	19286	19183

Mana shu sonlarni navbatdagi o'quvchi qo'shishi kerak. Qaysi qatordagi o'quvchilar adashmay birinchi bo'lib yechsa, o'sha qator g'olib hisoblanadi.

"Oyga kim birinchi qo'nadi" didaktik o'yini

Didaktik o'yin jihози ustiga misollar yozilgan bir qancha raketalar va maket-taxtasiga pastiga yer va yuqori o'ng burchagiga oy rasmi chiziladi. O'yinning mazmuni: Sinf 2 guruhg'a bo'linadi va har bir guruhdan 1 tadan bola chiqadi. O'qituvchining ishorasi bilan ular raketalardan bittadan olib undagi topshiriqlarni yechadi. Javobini aytib yerning yoniga oyga qaratib terib qo'yadi. Keyingi o'quvchi chiqib, 1-chi misolni topib yechadi va raketani 1-chi raketa oldiga qo'yadi. Shu tariqa qaysi guruh oyga birinchi etib kelsa, g'olib bo'ladi. Bunday o'yin o'quvchining fikrlash qobiliyatlarini o'strishga yordam beradi.

Demak, Didaktik o'yinlar yordamida biz o'quvchilarni mantiqiy tafakkurini rivojlantiramiz va kelgusida dunyo miqyosida o'tkaziladigan PISA baholash sinovlariga puxa tayyorlab, o'ylaymanki, yuqori marralarni zabit etamiz.

Foydalanimanligan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 8-dekabrdagi "Xalq ta'lifi tizimida ta'lif sifatini baholash sohasidagi xalqaro tadqiqotlarni tashkil etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi 997-sonli Qarori.
2. Yusupov A. Ye. Matematik kechalar.- Toshkent: "O'qituvchi", 1977.
3. Abdurahmonov B., Matematik induksiya metodi Toshkent, 2008 y.
4. G'ulomov S.S., Begalov B.A. Informatika va axborot texnologiyalari.- T.: Fan.
5. Abdurahmonov B., Matematik induksiya metodi Toshkent, 2008-yil.

THE ROLE OF ENGLISH AS A GLOBAL LANGUAGE

Rajabova Shokhista Shukurulloyevna

Navoi viloyat Karmana tuman 6-umumta'lim maktab

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Ushbu maqolada ingliz tili global til ekanligi va kundalik hayotimizda "ishchi til" sifatida qanchalik muhim ahamiyat kasb etilishi yoritilgan.

Sometimes an indigenous language emerges as a lingua franca - usually translation has played a central (though often unrecognized) role in human interaction for thousands of years. When monarchs or ambassadors met on the international stage, there would invariably be interpreters present. But there are limits to what can be done in this way. The more a community is linguistically mixed, the less it can rely on individuals to ensure communication between different groups. In communities where only two or three languages are in contact, bilingualism (or trilingualism) is a possible solution, for most young children can acquire more than one language with unselfconscious ease. But in communities where there are many languages in contact such a natural solution does not readily apply. The problem has traditionally been solved by finding a language to act as a lingua franca, or 'common language'. Sometimes, when communities begin to trade with each other, they communicate by adopting a simplified language, known as a pidgin, which combines elements of their different languages. The prospect that a lingua franca might be needed for the whole world is something which has emerged strongly only in the twentieth century, and since the 1950s in particular. The chief international forum for political communication - the United Nations - dates only from 1945. Since then, many international bodies have come into being, such as the World Bank (also 1945), UNESCO and UNICEF (both 1946), the World Health Organization (1948) and the International Atomic Energy Agency (1957). Never before have so many countries been represented in single meeting places.

Usually a small number of languages have been designated official languages for an organization's activities: for example, the UN was established with five official languages - English, French, Spanish, Russian and Chinese. There is now a widespread view that it makes sense to try to reduce the numbers of languages involved in world bodies, if only to cut down on the vast amount of interpretation/translation and clerical work required. Half the budget of an international organization can easily get swallowed up in translation costs. But trimming a translation budget is never easy, as obviously no country likes the thought of its language being given a reduced international standing. Language choice is always one of the most sensitive issues facing a planning committee. The common situation is one where a committee does not have to be involved - where all the participants at an international meeting automatically use a single language, as a utilitarian measure (a 'working language'), because it is one which they have all come to learn for separate reasons. This situation seems to be slowly becoming a reality in meetings around the world, as general competence in English grows.

The need for a global language is particularly appreciated by the international academic and business communities, and it is here that the adoption of a single lingua franca is most in evidence, both in lecture-rooms and board-rooms, as well as in thousands of individual contacts being made daily all over the globe. A conversation over the Internet between academic physicists in Sweden, Italy, and India is at present practicable only if a common language is available. A situation where a Japanese company director arranges to meet German and Saudi Arabian contacts in a Singapore hotel to plan a multi-national deal would not be impossible, if each plugged in to a 3-way translation support system, but it would be far more complicated than the alternative, which is for each to make use of the same language.

As these examples suggest, the growth in international contacts has been largely the result of two separate developments. The physicists would not be talking so conveniently to each other at all without the technology of modern communication. And the business contacts would be unable to meet so easily in Singapore without the technology of air transportation. The availability of both these facilities in the twentieth century, more than anything else, provided the circumstances needed for a global language to grow. People have, in short, become more mobile, both physically and electronically. Annual airline statistics show that steadily increasing numbers are finding the motivation as well as the means to transport themselves physically around the globe, and sales of faxes, modems, and personal computers show an even greater increase in those prepared to send their ideas in words and images electronically. These trends would be

taking place, presumably, if only a handful of countries were talking to each other. What has been so impressive about the developments which have taken place since the 1950s is that they have affected, to a greater or lesser extent, every country in the world, and that so many countries have come to be involved. There is no nation now which does not have some level of accessibility using telephone, radio, television, and air transport, though facilities such as fax, electronic mail and the Internet are much less widely available. The scale and regency of the development has to be appreciated. In 1945, the United Nations began life with 51 member states. By 1956 this had risen to 80 members. But the independence movements which began at that time led to a massive increase in the number of new nations during the next decade, and this process continued steadily into the 1990s, following the collapse of the USSR. There were 190 member states in 2002 - nearly four times as many as there were fifty years ago. And the trend may not yet be over, given the growth of so many regional nationalistic movements worldwide. There are no precedents in human history for what happens to languages, in such circumstances of rapid change. There has never been a time when so many nations were needed to talk to each other so much. There has never been a time when so many people wished to travel to so many places. There has never been such a strain placed on the conventional resources of translating and interpreting. Never has the need for more widespread bilingualism been greater, to ease the burden placed on the professional few. And never has there been a more urgent need for a global language.

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TEKNOLOGIYA FANINING O'QITILISHI

**Rajabov O'ktam Akramovich,
Navoiy viloyat Karmana tuman 13-maktab
texnologiya fani o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqola texnologiya fani zamон talab qilayotgan dolzarb va muhim fanlardan biri ekanligi va uning umumta'lismaktablarida o'r ganilishi haqida yozilgan. Texnologiya fani o'qituvchisining shaxsiy xususiyatlari va kasbiy faoliyatning motivatsion asoslari, o'z-o'zini nazorat qilish kabi xususiyatlari xususida muloqazalar yoritilgan.

Kalit so'zlar: kreativlik, nostonart yechim, relaksatsiya, intellekt.

Texnologiya fani ham bugun zamон talab qilayotgan dolzarb fanlardan hisoblanadi. Pedagogika fanlari doktori, professor Sh.S.Sharirov tomonidan har bir insonning kasbiy faoliyati talablari vajamiyat tan olgan odob-axloq me'yorlariga rioya etadigan shaxs sifatlarining qiyosiy nisbati ishlab chiqilgan. Bundan shunday xulosa kelib chiqadiki, shaxsiy sifatlar shaxsning malakali kasb egasi sifatida shakllanishiga zamin yaratib beradi, ya'ni shaxsiy va kasbiy sifatlar umumiy xarakterga ega. Kasbiy kamolot jarayoni mutaxassisning kasbiy o'zini o'zi belgilashning manbai hisoblanadi. Kasb tanlash, kasbiy ta'lim va tarbiya kasbga kirishish va kasbiy mahorat kasbiy kamolot bosqichlari hisoblanadi. Ular shaxsiy-kasbiy sifatlarning shakllanish va kamol topishini nazarda tutadi. Shaxsiy xususiyatlarga va kasbiy faoliyatning motivatsion asoslariga esa erkin muloqot yurita olish, hissiy barqarorlik, dominantlikka intilish, ijtimoiy yetuklik, ijtimoiy dadillik, ishonuvchanlik, mustaqillik, ishonch, o'z-o'zini nazorat qilish, qo'zg'aluvchanlik, asabiy taranglik, muvaffaqiyatga intilish, yutuqqa ehtiyoj, o'z-o'zini baholash kiradi.

Kasbiy-shaxsiy xususiyatlarga, ishdagi muloqotmandlik, hissiy barqarorlik, ijtimoiy dadillik, marhamatilik, kutilmagan holatlarga duch kelinganda o'zini yo'qotmaslik, ijtimoiy yetuklik, onglik, halollik, umuminsoniy qadriyatlarni tasdiqlashga intilish, oqilona ishonuvchanlik, o'zini-o'zi nazorat qilish, qat'iyatlilik, tashabbuskorlik, safarbarlik, kuzatuvchanlik, tartiblilik, amaliy mehnatga moyillik va boshqalar kiradi.

Kreativlik (lot., ing. "create" - yaratish, "creative" yaratuvchi, ijodkor) -individning yangi g'oyalarni ishlab chiqarishga tayyorlikni tafsiflovchi hamda mustaqil omil sifatida iqtidorlilikning tarkibiga kiruvchi ijodiy qobiliyati. Shaxsning kreativligi uning tafakkurida, muloqotida, his-tuyg'ularida, muayyan faoliyat turlarida namoyon bo'ladi. Shuningdek, kreativlik iqtidorning muhim omilli sifatida aks etadi. Qolaversa, kreativlik zehni o'tkirlikni belgilab beradi.

P.Torreens fikricha, "Kreativlik" tushunchasi negizida quyidagi yoritiladi:

- muammoga yoki ilmiy farazlarni ilgari surish;
- farazni tekshirish va o'zgartirish;
- qaror natijalarini shakllantirish asosida muammoni aniqlash.

Dunyoning AQSH, Buyuk Britaniya, Fransiya, Germaniya kabi ko'plab mamlakatlarida shaxs kreativligini taddiq qilishga oid taddiqotlar jadal olib borilmoqda. Bu boradagi taddiqotlar natijalari sifatida zamonaliv pedagoglar e'tiborini o'ziga jalb qilayotgan empirik natijalar, shuningdek, ilmiy farazlar, konsepsiyalarni qayd etish mumkin.

Ko'pchilik konsepsiyalarda iqtidorlilik va uning rivojlantiruvchi asoslari shaxs kreativligi tushunchasi bilan ifodalanuvchi ijodiyi mkoniyatlari va qobiliyatları orqali tavsiflanadi. Kreativlik fikrlashda, muloqotda, faoliyatning alohida turlarida namoyon bo'lishi mumkin. U umumiy holatda shaxs yoki uning alohida qobiliyatlarini tavsiflashi mumkin. "Kreativlik" tushunchasining turli ta'riflari mavjud

Ko'pchilik holatlarda "kreativlik" deyliganda texnik malakalarni egallash, yaxshilash va takomillashtirish, muammolarni o'zgacha nuqtai nazardan o'rganish, yangi, nostonart yechimlarni topish qibiliyati tushuniladi. Insonning ijodiy imkoniyatlari to'g'ridan-to'g'ri va bevosita uning bilim olish qobiliyatları bilan bog'langan emas va hamma vaqt ham u intellekt testlarida namoyon bo'lavermaydi.

Demak, ijodkorlik egallangan bilimlarning miqdori va turli-tumanligi bilan, balki qat'iy tarkib topgan tushunchalarni inkor eta oluvchi yangi g'oyalarni sezaga olishi bilan izohlanadi. Ijodiy g'oyalarni odatda relaksatsiya paytida, oldindan jiddiy izlanishlar natijasida tayyorlangan, tarqoq diqqat paytida yuzaga keladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Sharipov Sh.S., Qo'ysinov O.A., Abdullayeva Q.Texnologiya: Umumiy o'rtata'lismaktablarining

6-sinfi uchun darslik. - T.: "Sharq", 2017.-240 b.

2.Qo'ysinov O.A., Tohirov O.O., Mamato D.N., AripovaD.F.Ro'zg'orshunoslik asoslari// O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. - T.: 2017.-46 b.

3.Shari'pov Sh.S., Qo'ysinov O.A., AbdullayevaQ.Texnologiya: Umumiy o'rtata'lim maktablarining 7-sinfi uchun darslik. - T.: "Sharq", 2017.-240 b.

MASOFAVIY O'QITISHNING KONSEPTUAL ASOSLARI

Rasulova Fazilat G'afurovna
Navoiy shahar 8 mакtab o'qituvchi
Nasirova Shaira Narmuradovna
texnika fanlari doktori, dotsent,
Navoiy davlat pedagogika instituti
telefon: +998906463609
nosirova_61@mail.ru

Annotasiya. Ushbu maqolada masofaviy o'qitishning konseptual asoslari va uning imkoniyatlari yaratish haqidagi ma'lumotlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: ta'lim, tizim, o'qitish, test, forum, multimedya, vosita, modernizatsiya, o'quvchi, kompyuter, texnologiya.

Masofaviy o'qitish tizimi uzlusiz ta'limga tizimida kunduzgi, sirtqi, eksternat o'qitish tizimlari qatorida ko'riliши kerak. Pedagogikaning asosiy tamoyillarini o'zida aks ettiradigan shaxsiy yo'naltirilgan yondoshuv dunyo pedagogik jamoalari tomonidan zamонави та'limga tizimlarining barcha shakllari uchun tan olingan. O'qitish markazida o'qitish jarayoni emas, talabaning shaxsiy imkoniyatlari va qobiliyatidan kelib chiqadigan bilish faoliyati, o'rganish turadi. O'qituvchining faoliyati talabalarning mahsuliyligi faoliyatining tashkil etilishiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Binobarin, ta'limga tizimining asosiy maqsadi shaxsning intellektual va ma'naviy rivojlanishi, tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirish, axborotlar bilan ishlashni o'rgatishdir.

Masofaviy o'qitishdagi shaxsiy yo'naltirilgan yondoshuv Internet taqdim etayotgan ajoyib imkoniyatlarga suyangan holda o'quv jarayonining ta'limga darajasini sezilarli oshiradi.

Masofaviy o'qitish jarayonini shunday pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etish lozimki, talabalarning quyidagi imkoniyatlari shakllansin:

- aniq ilmiy yoki amaliy muammolarni echishga tadbiq eta oladigan zaruriy fundamental bilimlarni olish;
- bilish faoliyati jarayonida kelib chiqqan muammolarni do'stlar bilan hal etish;
- qo'yilgan masalalarni echish uchun zarur bo'lgan qo'shimcha axborot manbalari bilan ishlash;
- barcha mavjud muammolarni bartaraf etish, egallangan bilimlarni amaliyotda qo'llash;
- Internet texnologiyalardan foydalangan holda mustaqil kuzatishlar olib borish;
- o'z bilim darajalarni, erishilgan yutuqlarini baholash imkoniga ega bo'lish, o'z faoliyatini to'g'rilay olish.

Masofaviy o'qitishda qo'llaniladigan texnik vosita va texnologiyalar ta'limga yangi texnologiyalarning kirib kelishi - axborotni uzatish va qayta ishlashning elektron vositalariga asoslangan yangi ta'limga texnologiyalarining va o'qitish shakllarining paydo bo'lishiga olib keldi. Masofaviy o'qitishda quyidagi texnik vosita va texnologiyalar qo'llaniladi: o'rgatuvchi, sinovchi va aloqa vositalari. O'rgatuvchi vositalarga izohli lug'atlar, qidiruv vositalari, elektron o'quv qo'llanmalar, ma'ruzalarning videokursi va boshqalar kiradi. Sinovchi vositalarga test savollari, o'z-o'zini tekshirish vositalari kiradi. Aloqa vositalari bo'lib forumlar, pochta, audio va video kassetalar xizmat qiladi.

Zamonaviy kompyuterga mo'ljallangan didaktik dasturlar (elektron darsliklar, kompyuter topshiriqnomalari, Multimediali elektron darsliklar, gi permatnli axborot-ma'lumot tizimlari, elektron arxivlar, elektron kataloglar, ma'lumotnomalar, ensiklopediyalar, sinovchi va shakllantiruvchi trenajyor dasturlar) o'qitishning multimedya vositalari sarasiga kiradi. Multimedya didaktik materialni uzatishni yuqori darajada qulay va ko'rgazmali bo'lishini ta'minlaydi, bu o'z navbatida talabalarda o'rganishga qiziqishni orttiradi.

Foydalanilgan adabiyot:

Maxmudova M.A., Nasirova Sh.N. Multimedial electronic educational materials in education efficiency. Международной научно-практической конференции "Традиции и новации в профессиональной подготовке и деятельности педагога" "Тверской государственный университет" 26-28 марта 2020.

TEACHING FOREIGN CHILDREN IN PRESCHOOL EDUCATION

**Rasulova Maksuda Fakhreddinovna,
The English teacher of the secondary school № 41,
Navai region Kyzyltepa district**

Annotatsiya: Maqolada kichik yoshdagi məktəb o'quvchilariga til o'rgatishda foydalaniladigan metodlar borasida fikr yuritilgan.

The answer to the question "How do children learn foreign language?" can be found by observing how children learn language in general, during ontogenesis. Probably there are language universalities predetermined in child's predisposition or ability to acquire language (Marcos, 2009). It seems that children have great capacity for "statistically" language learning. However, we still do not have answers on: how children integrate all the information needed for language learning, how they choose rules applicable in specific situation, which signs are the best indicators of boundaries between words for children (Marcos, 2009). Basis of children language learning: Children's exceptional ability of discriminating speech sounds are the basis for mother tongue learning, and with analogy foreign language learning. The first ability of discrimination of speech sound is common

to all children, no matter their mother tongue, the level of complexity and its outspread (Doupe & Kuhl, 1999). There are three theories of language learning:

1. Nativists: child is learning a language by listening and detecting the formal categories (grammar) that are part of his innate knowledge
2. Empiricists-behaviorists: child is learning language/speech by using it in communicational situation, by imitating adults and other children
3. Cognitivists: in the field of cognitive abilities, cognition precedes the language development, while - this is a combination of nativist and empiricist .

Firstly it will be stressed the importance of early language learning, regarding to the age of the children. Every healthy child is born with 100 billion brain cells, and each cell makes up to 20 000 connections. Whether these brain cells make connections or whether they die depends on if a child lives in an enriched environment (Buzan, 1984; Diamond,

1988; Ornstein, 1984, 1986). The ability young children have is to acquire knowledge as a part of a natural process. When they are immersed in a language, they can learn quickly and easily if playing. Unlike adults, who at some point in life lose that ability, they can learn verbs by hard, but speak naturally is much more difficult.

There are six main pathways to the brain and they include learning by sight, sound, taste, touch, smell and doing, after that period all the information we use are collected in that early stage of development. Up to age ten half of the connections have died in the average child. Five hundred trillion will last throughout an individual's lifetime. Foreign language teaching should begin when children are in preschool, when teachers can maximize a child's willingness and ability to learn. Up to age 12 the brain is like super - sponge, and during that period the foundations for thinking, language, vision, attitudes, aptitudes and other characteristics are laid down. After that period all the fundamental

architecture of the brain is finished . It is important to learn a foreign language before that age, because, by the time a student reaches high school, the optimum learning period is lost. So, the methods of evaluation of the second language learning effects are the necessity.

In pre-school education is of primary interest to encourage a child's optimal mental and physical development and it is important to know as objectively as possible to evaluate the current development status of the child, i.e. mental and physical characteristics of the child. Therefore, one should bear in mind three points:

- children's developmental characteristics are the starting point and the final goal, the beginning and the end of each reflection of educational work with children: namely, developmental characteristics should be changed in the desired direction;
- general principles of development: no matter how certain characteristics developed in specific children, it is always advisable to further stimulate its development;
- principle of development holism: there is always apriority to encourage more intense those properties that are underdeveloped compared to the approximate "age ability of the children" (Sindik, 2008).

The basic approaches that dominate all theories of language learning are the process of learning and

acquiring the language rules, which is a less significant factor when comparing to the innate one, while it is presumed that there are predetermined language universalities in child's predisposition or ability to learn language. An argument for the innate factor is the fact that the child has significant grammar knowledge. Children learn through three phases: learning rhythmic characteristics of the language, segmentation of the words from fluent speech, identification of the exact grammar structure. Children can differentiate languages belonging to the different rhythmic categories at the very early stage of life and later they recognize familiar words in fluent speech. The results lead to conclusion that children have the capacity of learning language statistically. It is yet to discover how they integrate all the information needed for language learning, how they choose rules which signs are better indicators to mark boundaries between words.

Reference:

1. Bara?, J., Sindik, J. (1999). Program ranog u?enja talijanskog jezika u dje?jem vrti?u.
2. Buzan, 1984; Diamond, 1988; Ornstein, 1984, 1986.

MOTIVATING PUPILS

Raupova Khafiza Abdumannopovna,
English teacher of the secondary school №27
Navoi region Kyzyltepa district

Annotatsiya: Maqolada dars jarayonida o'quvchilar motivatsiyasini shakllantirish usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: motivation, encourage students, creative, offer incentives

One of the most difficult aspects of becoming a teacher is learning how to motivate your students. It is also one of the most important. Students who are not motivated will not learn effectively. They won't retain information, they won't participate and some of them may even become disruptive. A student may be unmotivated for a variety of reasons: They may feel that they have no interest in the subject, find the teacher's methods un-engaging or be distracted by external forces. It may even come to light that a student who appeared unmotivated actually has difficulty learning and is in need of special attention.

While motivating students can be a difficult task, the rewards are more than worth it. Motivated students are more excited to learn and participate. Simply put: Teaching a class full of motivated students is enjoyable for teacher and student alike. Some students are self-motivated, with a natural love of learning. But even with the students who do not have this natural drive, a great teacher can make learning fun and inspire them to reach their full potential.

The best lessons, books, and materials in the world won't get students excited about learning and willing to work hard if they're not motivated.

Motivation, both intrinsic and extrinsic, is a key factor in the success of students at all stages of their education, and teachers can play a pivotal role in providing and encouraging that motivation in their students. Of course that's much easier said than done, as all students are motivated differently and it takes time and a lot of effort to learn to get a classroom full of kids enthusiastic about learning, working hard, and pushing themselves to excel.

Even the most well-intentioned and educated teachers sometimes lack the skills to keep kids on track, so whether you're a new teacher or an experienced one, try using these methods to motivate your students and to encourage them to live up to their true potential.

Here are five effective ways to get your students excited about learning:

1. Encourage Students

Students look to teachers for approval and positive reinforcement, and are more likely to be enthusiastic about learning if they feel their work is recognized and valued. You should encourage open communication and free thinking with your students to make them feel important. Be enthusiastic. Praise your students often. Recognize them for their contributions. If your classroom is a friendly place where students feel heard and respected, they will be more eager to learn. A "good job" or "nice work" can go a long way.

2. Get Them Involved

One way to encourage students - and teach them responsibility - is to get them involved in the classroom. Make participating fun by giving each student a job to do. Give students the responsibility of tidying up or decorating the classroom. Assign a student to erase the blackboard or pass out materials. If you are going over a reading in class, ask students to take turns reading sections out loud. Make students work in groups and assign each a task or role. Giving students a sense of ownership allows them to feel accomplished and encourages active participation in class.

3. Offer Incentives

Setting expectations and making reasonable demands encourages students to participate, but sometimes students need an extra push in the right direction. Offering students small incentives makes learning fun and motivates students to push themselves. Incentives can range from small to large - giving a special privilege to an exemplary student, to a class pizza party if the average test score rises. Rewards give students a sense of accomplishment and encourage them to work with a goal in mind.

4. Get Creative

Avoid monotony by changing around the structure of your class. Teach through games and discussions instead of lectures, encourage students to debate and enrich the subject matter with visual aids, like colorful charts, diagrams and videos. You can even show a movie that effectively illustrates a topic or theme. Your physical classroom should never be boring: use posters, models, student projects and seasonal themes to

decorate your classroom, and create a warm, stimulating environment.

5. Draw Connections to Real Life

"When will I ever need this?" This question, too often heard in the classroom, indicates that a student is not engaged. If a student does not believe that what they're learning is important, they won't want to learn, so it's important to demonstrate how the subject relates to them. If you're teaching algebra, take some time to research how it is utilized practically - for example, in engineering - and share your findings with your students. Really amaze them by telling them that they may use it in their career. Showing them that a subject is used everyday by "real" people gives it new importance. They may never be excited about algebra but if they see how it applies to them, they may be motivated to learn attentively.

ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ ЛЕКСИКИ СОВРЕМЕННОГО РУССКОГО ЯЗЫКА

Рахманова Рафина,

Учитель русского языка и литературы школы № 4

Навайская область Кызылтепинский район

Аннотация: В данной статье рассматривается тенденции формирования лексики современного русского языка.

Ключевые слова: лексика, тенденция, СМИ

Современное языкознание является продуктом познавательной деятельности, которая осуществлялась усилиями представителей многих этнических культур. В связи с прогрессивным развитием языкознания как науки, в настоящее время стали функционировать слова и словосочетания иноязычного происхождения. Одной из социальных причин, влияющих на процесс заимствования слов, можно назвать увеличение количества говорящих и знающих английский язык. Нередко в речевой ситуации английское слово становится более престижным, чем русское, экспрессия его новизны притягательна, оно может подчеркивать высокий уровень информативности говорящего.

На сегодняшний день обновление словарного состава русского языка идет семимильными шагами. Такое быстрое расширение лексики происходит за счет развития технологий и распространения их через СМИ, в частности, через Интернет. Наша задача понять является ли это нормой, требованием времени или же язык просто засоряется, забывается исконно русская лексика?

Для начала следует указать объективные причины появления и широкого использования Интернет-сленга:

1. Развитие компьютерных сетей, проникновение технологий во всех сферы общества, несформированная русскоязычная компьютерная речь. Например, геймер (от англ. gamer), браузер (от англ. browser), коннект (от англ. connecting - соединение), юзер (англ. user - пользователь).

2. Глобализация культуры, интенсификация проникновения иностранного искусства в массовый доступ, например, киноиндустрия, музыка, "клубная" культура. Примером может служить артхаус - (англ. Art house, буквально "дом искусств"), спойлер (от spoil - портить) - преждевременно раскрыта информация, которая может повлиять на впечатления от игры/книги/фильма, трейлер - короткое видео из фильма, отражающее основную цепь событий, мем - популярное видео, или иное сообщение, стремительно распространившееся в интернете.

3. Пропаганда здорового образа жизни, куль "совершенного тела". Например, "у меня есть отличная фитнес-прога для твоего боди стрейчинга" ("Есть отличный комплекс упражнений для растяжки"), "ты станешь сегодня в раму?" ("Ты сегодня будешь стоять на воротах?").

4. Необходимость быстро и четко выражать эмоции в социальных сетях, обмениваться мыслями, ставить и решать проблемы. Примеры: узбагойся - успокойся, аааа - боль и отчаяние, Wtf (от англ. What The Fuck) - удивление с негативным оттенком, шикардос - ужасно, зашибись - отлично, обломно - разочарование, гы - смех с иронией, ммм - заинтересованность.

Технический прогресс за последние годы подарил множество новых слов, которые адаптируются в русском языке путем калькирования: селфи (англ. "selfie" от "self" - сам, себя) - разновидность автопортрета, заключающаяся в запечатлении самого себя на фотокамеру, иногда при помощи зеркала, шнура или таймера; лайк (англ. "like" - нравиться) - условное выражение одобрения материалу, пользователю, фотографии, выражаящиеся нажатием одной кнопки, лук (англ. "look" - вид, внешность) - определенный комплект одежды, образ, в более узком значении: фотография уже с готовым образом и др. Также зачастую слова, которые уже имеются в русском языке заменяются на сленговые, иноязычные: легитимный - законный, паркинг - стоянка, шопинг - покупки, имидж - образ и др.

Известный литературный критик В.Г.Белинский сказал: "Употреблять иностранное слово, когда есть равносильное ему русское слово, - значит оскорблять и здравый смысл, и здравый вкус". Употребление слова "ок" в качестве согласия, вместо "ладно"; "супер" и "вау" для выражения восторга, вместо "прекрасно" звучат несуразно и режут слух носителям русской речи. Также из-за отсутствия

данных слов в русском литературном языке страдает грамотность их написания, ведь их пользователи стараются адаптировать их "на слух", игнорируя нормы русского языка. Плюс ко всему, зачастую слова применяются без знания их истинного значения, что приводит к неуместному их употреблению. К тому же, широкое распространение получило сокращение слов: ся - себя, норм- нормально, АФК (от англ. Away From Keyboard, AFK) - отошёл от клавиатуры, Имхо (от англ. In My Humble Opinion, IMHO) - по моему скромному мнению, на мой взгляд, МБ - может быть, СПС - спасибо, ПЖЛ - пожалуйста, НЗЧ - не за что. Все эти явления уродуют речь, делают словарный запас людей скучным, оставляя в нем лишь "дежурные" фразы, необходимый минимум.

Как известно, развитость речи имеет прямое соотношение с развитостью интеллекта. Следовательно, можно со смелостью сказать, что неграмотность, неоправданные сокращения и употребление заимствованной лексики ведут к деградации. Многие ученые-лингвисты, борющиеся за чистоту русского языка, ратуют за то, чтобы при использовании русского языка не допускать применение слов и выражений, не соответствующих нормам современного русского литературного языка, за исключением иностранных слов, не имеющих общеупотребительных аналогов в русском языке.

В лексике различных национальных языков нашего времени есть две тенденции. Одна из них усиливает национальные, "свои" элементы словарного состава; она связана с пробуждением к самостоятельной национальной жизни десятков народов, порабощенных в течение десятилетий и столетий колонизаторами и империализмом.

Вторая же усиливает во многих языках международный лексический фонд; эта тенденция связана с усилением международных государственных, культурных и научных отношений, с усилением международного общения ученых. Одновременно, таким образом, усиливаются национальные пласти лексики во многих и многих языках и вместе с тем непрерывно растет объем заимствованного словаря, включающего слово международного использования.

Обогащение словарного состава языка - процесс длительный. Он начинается с образования нового слова или значения уже существующего. Постепенно новые слова становятся многозначными, между значениями устанавливается постоянная семантическая связь или происходит забвение внутренней формы и образование новых корней и основ.

Подводя итоги, можно сказать, что подвижность языка, постоянное пополнение лексики, адаптация к новшествам в жизни есть хороший показатель. Ведь речь развивается одновременно с культурой и бытом человечества. Без заимствований обходятся только мертвые языки. Любой живой язык восприимчив к внешнему окружению, а необходимые заимствованные слова обогащают словарный состав языка, несут новые знания.

Литература:

Головин Б.Н. Введение в языкознание. М.: -1998.

Пушкин А.С.: Евгений Онегин. М.: Просв. -1998.

Антуришина Г.Б. Лексикология. Учеб. пособие для студентов. - 4-е изд., стереотип. М.: Дрофа, - 2004.

ru.wikipedia.org.

www.vokrugsveta.ru.

TA'LIM TIZIMIDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH DAVR TALABI

Raxmatova Shahnoza,
Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 14-maktab
informatika fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola barcha sohalarda eng dolzarb bo'lgani kabi ta'lism sohasida axborot texnologiyalaridan unumli foydalanishni yo'nga qo'yishni samarali tashkil etish mavzusida yozilgan. Axborot texnologiyalarining rivoji insoniyatning bilim olish ko'lami va imkoniyatlarini misli ko'rilmagan darajada kengaytirishi to'g'risida fikrlar berilgan.

Kalit so'zlar: axborot kommunikatsiya, texnologiya, modernizatsiya, telekommunikatsiya, sinxron, asinxron.

Dunyo miqyosida barcha sohalarda rivojlanish shiddat bilan davom etmoqda. Shuningdek, XXI asrni ham axborot texnologiyalari asri deya ayta olamiz. Hozirgi kunning asosiy dolzarb masalasilaridan biri axborot-kommunikasiya texnologiyalaridan ta'lism sohasida, qolaversa barcha sohalarda unumli foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishdir. Axborot-kommunikasiya texnologiyalari o'zining cheksiz imkoniyatlarini namoyon eta olishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. Axborot texnologiyalarining rivoji insoniyatning bilim olish ko'lami va imkoniyatlarini misli ko'rilmagan darajada kengaytirdi. Internet tarmog'in paydo bo'lishi va bu sohadagi boshqa yutuqlar barcha uchun bilim olish imkoniyatlarini tenglashtirdi. Bunday o'zgarishlar ro'y berayotgan jamiyatda yashash o'ziga xos ma'suliyatlarni zimmasiga olishni nazarda tutib, odam o'zini-o'zi tarbiyalashi va hajmi misli ko'rilmagan darajada ortib ketayotgan axborotni "hazm qilishga" ko'nish lozimligini nazarda tutadi. Shu o'rinda eng ishonchli va eng to'g'ri ma'lumotlarni sarashni o'rganishning ahamiyati ham tobora yuksalib bormoqda.

Axborot kommunikatsiya texnologiyalari ta'lism tizimini modernizatsiyalashtirish jarayonining eng muhim qismidir. AKT - bu turli texnik va dasturiy qurilmalar bilan axborotga ishlov berish usullaridir. U bиринчи navbatda, zarur dasturiy ta'minotga ega bo'lgan kompyuterlar va ma'lumotlar joylashtirilgan telekommunikatsiya vositalaridir. 1997-yil 29-avgustda qabul qilingan O'zbekiston Respublikasi "Ta'lism to'g'risidagi" Qonuning 1-moddasida fuqarolarga ta'lism, tarbiya berish, kasb-hunar o'rgatishning huquqiy asoslari belgilab berildi hamda har kimning bilim olishdek konstitutsiyaviy huquqini ta'minlashga qaratilganligi ta'kidlandi. Hozirgi davr ta'lism bosqichining yangi talablariga ehtiyoj yuqoriligini ko'rsatmoqda. Bunda masofaviy ta'lism texnologiyalarini ta'lism jarayonida qo'llash va uni boshqarish ham muhim o'rinn tutadi. Bu borada, Respublikamizda qator dolzarb ishlar olib borilmoqda. Shulardan biri elektron va masofaviy texnologiyalar - ta'limga axborot va kommunikatsiya texnologiyalari qo'llangan variantlaridir. Axborot texnologiyalarini ta'lism jarayoniga joriy etish bo'yicha jamiyatimizning tez sur'atlar bilan o'sib boruvchi ehtiyojlari olyi ta'lism muassasalarida auditoriya va auditoriyadan tashqari mashg'ulotlarda elektron qo'llanmalar, virtual stendlar, Internet tarmog'i imkoniyatlaridan foydalangan holda masofaviy o'qitish, shuningdek, masofaviy ta'lismni joriy etish bilan bog'liq izchil nazariy hamda amaliy tadbirlar bajarilishini taqozo etadi. Axborot texnologiyalariga asoslangan holda masofaviy ta'lism bo'yicha mavjud ilmiy nashrlarning tahlili shuni ko'rsatadiki, ta'lism jarayonida bunday ta'lism usulidan foydalanish masalasiga asosan, jahon miqyosida yangi pedagogik texnologiyalarga o'tish bilan bog'liq muammo sifatida e'tibor qaratilgan va bu borada sezilarli natijalarga erishilgan. Elektron ta'lism (E-Learning) - avval "Elektron ta'lism" atamasi kompyuter yordamida o'qitish deb tushunilgan, biroq axborot texnologiyalari rivoji bilan bu tushuncha yanada kengaytirildi. Bugungi kunda elektron ta'lism ko'pgina ta'lism texnologiyalarini qamrab olmoqda, ularni shartli ravishda, 2 xil turga, ya'ni sinxron va asinxron turlarga bo'lish mumkin.

Sinxron elektron ta'lism - masofaviy ta'lism hisoblanadi, lekin bu real vaqtida amalga oshiriladigan ta'lmdir. U oddiy kunduzgi ta'limga o'xshaydi, farqi shundaki, ishtirokchilar birbiridan uzoq masofada bo'ladi. Kundan-kunga keng tarqalib borayotgan vebinarlar mazkur ta'lism shaklining eng yorqin ko'rinishidir. Ma'ruzalarni tashkillashtirishda maxsus dasturiy ta'minotlar qo'llaniladi. Asinxron elektron ta'lism - bu talaba barcha kerakli ma'lumotni onlayn-manbalardan yoki elektron axborot tashish vositalari (CD, DVD yoki flash-kartalar)dan olishi va materialni o'zlashtirish sur'ati va jadvalini o'zi mustaqil tashkil etishdir. Asinxron elektron ta'lism tizimiga barcha turdag'i CD-kurslar va elektron o'qitish kurslari, ostkastlar va skrinkastlar kiradi. Bugungi kunda elektron ta'lism ko'pchilik OTM larda ta'lism jarayonining ajralmas qismi bo'lib qolgan, u shuningdek, malaka oshirish kurslarini tashkil etishda ham o'z o'rnini topgan, ba'zi korporatsiyalarda bo'linmalar mavjud bo'lib, ularning vazifasi xizmatchilar uchun elektron kurslar tashkil etishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T., "Sharq" nashriyot matbaa konserni, 1997.

2. O'zbekiston Respublikasi Kadrler tayyorlash milliy dasturi. Barkamol avlod-O'zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T., "Sharq" nashriyot matbaa konserni, 1997.

3. G'ulomov S.S., Begalov B.A. Informatika va axborot texnologiyalari.- T.:, Fan.

4. Umumta'lim maktabalarining 5-9-sinflari uchun mo'ljallangan informatika darsliklari. So'nggi nashri

5.Toli pov.O., Usmonboyeva.M.Pedagogiktexnologiya: nazariyavaamaliyot- T.: Fan, 2005.-205b.

DARSLARDA BUYUK AJDODLAR TAJRIBASIDAN FOYDALANISH.

Raxmatova Yulduz Yadgarovna
Kogon tumani 1-umumta'lim maktabining
Boshlang'ich ta'lif o'qituvchisi
Telefon: +998905131980

Annotatsiya: maqolada buyuk ajdodlarimizning boy meroslaridan ta'lif sohasida foydalanish to'g'risida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: mantiqiy fikrlash, ijodkorlik, Abu Ali ibn Sino, bolani o'qitish

Buyuklarimiz ta'kidlaganlaridek "mamlakatimizning istiqboli yosh avlodimiz qanday tarbiya topishiga, qanday ma'naviy fazilatlar egasi bo'lib voyaga yetishishiga, qanday oliv maqsadlarga xizmat qilishiga bogliq ekanligini hamisha yodda tutishimiz kerak". Shu sababli ham birinchi navbatda ta'lif mazmuni, uning tarkibini kengaytirish va chuqurlashtirish, xususan, bu mazmunga nafaqat bilim, ko'nikma va malaka, balki ularni kelajak hayotga qo'llay olish masalasi bugungi davr oldiga ulkan va mas'uliyatli vazifa qilib qo'yildi.

Prezidentimiz Sh. Mirziyoyevning 2017 yilning 7 fevralidagi PF 4947-sonli farmoni bilan tasdiqlangan "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustivor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"da jamiyatning barcha bo'g'ini rivojiga alohida e'tibor qaratilgan, shu jumladan xalq ta'limi tizimiga tegishli 16 ta bandda ta'lif muassasalarida o'quv-tarbiya jarayonining zamonaviy talablar darajasida tashkil etilishi va amalga oshirib borishini ta'minlash mazkur sohadagi eng dolzarb masala qilib belgilangan. Qolaversa, Vazirlar Mahkamasining 2017 - yil 15-martdag'i "Umumi o'rta ta'lif tog'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 140-sonli qarori, shuningdek 2017 - yil 6-apreldagi "Umumi o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lif standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi 187-sonli qarorlari asosan kompetensiyaviy ta'lif berishga yo'naltirilgan bo'lib, o'quvchini dars jarayonida olgan bilim, ko'nikma va malakasini hayotda uchrashi mumkin bo'lgan har qanday vaziyatda qo'llay olish layoqatini shakllantirishga qaratilgan. Bunga erishish uchun esa biz pedagoglar awalo, o'quvchi ruhiyatini o'rganib, shunga asosan ta'lif berish usullarini tanlashimiz juda muhim.

Buyuk ajdodimiz Abu Ali ibn Sino o'zining "Tib qonunlari" asarida yosh bolalarni tug'ilganidan boshlab voyaga yetguncha ma'lum tartibda tarbiyalab boorish lozimligini qayd etib o'tgan. Mutafakkir bolalami qanday o'qitish va nimalarni uqtirish usullari haqida muhim fikrlarni olg'a suradi. Ibn Sinoning "Tadbir-ul manozil" asaridagi maxsus bo'limda, bolani o'qitishda qanday didaktik yondoshish zarurligi haqida so'z yuritilgan. Uning ta'kidlashicha:

- Bolani birdan kitobga jalb etib qo'ymaslik kerak.
- O'qitish asta-sekin osondon qiyingga o'tish yo'li bilan olib borilishi lozim.
- O'quvchilar bilan amalga oshiriladigan tarbiya ularning yoshiga mos bo'lishi shart.
- O'qitish jamoa tarzida uyuştirilishi darkor.
- Bolaning mayli va qobiliyatini hisobga olgan holda olib borilishi kerak.
- Jismoniy mashqlar bilan qo'shib olib borilishi zarur.

Jarayon samarali kechishi uchun Ibn Sino o'qituvchining oldiga ham bir nechatalabni qo'yadi. Uning fikricha:

- tarbiyachi bolalar bilan muomalada bosiq bo'lishi kerak.
- Pedagog o'quvchilar ta'lifni qanday o'zlashtirayotganini kuzatib borishi lozim.
- Pedagog bolalarni tarbiyalashda tegishli jazo choralarini qo'llash, o'tilganlami takrorlashga majbur qilish orqali ularni fanga qiziqtirishi kerak.
- Pedagog fikrini o'quvchiga bayon qilishdan oldin masalaning mohiyatiga o'zi tushunib olishi, uni qisqa, aniq, adabiy tilda tushuntirishi, ko'p gapirishdan qochishi lozim.
- Har bir fikr haqiqat bilan tasdiqlanishi, bolalarda hissiyot uyg'otadigan bo'lishi lozim.

Allomaning bu fikrlarini tahlil qiladigan bo'lsak, bolalarni birgalikda, ya'ni interfaol jarayonda o'qitish va tarbiyalash ularda quyidagi kompetensiyalarni rivojlantirish to'g'risida xulosaga kelish mumkin. Bular:

- o'zaro, muloqot - kommunikativ kompetensiya;
- motivatsiya;
- o'ziga ishonch;
- boshqalarning yutug'ini ko'rish, tahlil qilish;
- o'z ustida izlanish, ya'ni ijodkorlik;

- sog'lom raqobatni yuzaga keltirish, ya'ni izlanuvchanlik;
- o'z fikrlarini bayon etish, ya'ni notiqlik kompetensiyasini rivojlantiradi.

Ha, biz tarbiya va ta'lim berayotgan kelajak avlod buyuk ajdodlarimizdek - dunyo tan oladigan shaxs darajasiga yetishishi uchun, biz tarixga, o'tgan buyuk allomalarimiz ijodiga befarq bo'lmasligimiz lozim.

Har bir darsda o'qituvchi bosh figura hisoblanadi. U axborot berish, tezroq o'qitish bilan ovora. Lekin o'quvchining yangilikni qabul qilish darajalari har xil, xohish-istiklari turlicha, ular sust qabul qiluvchi, qulq soluvchi. Bu ularning o'quv jarayonidagi mas'uliyatini, javobgarlik hissini susaytiradi. Demak, ular mustaqil fikr yurutish, mushohada qilish, xulosa chiqarishdan yiroq.

O'quvchi ruhiyatini o'rganish asnosida darslarni tashkil qilish - ko'zlangan natijaga erishishga albatta yordam beradi.

Foydalilanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Yo'ldoshev J va boshqalar. Zamnaviy dars. Toshkent.; 2007

Hazratqulov U.M, Usmonboyeva M.N, Rustamova S.S. Ta'limni tashkil etishda zamnaviy interfaol metodlar. O'quv uslubiy tavsiya/ Toshkent - 2016

ONA TILI VA ADABIYOT FANLARINI O'QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISH YO'LLARI

Namangan viloyati Pop tumani 38-maktabning ona till va adabiyot fani o'qituvchisi Raxmonova Nargizaxon Shodmonaliyevna.

Tel: 939434583

Annotatsiya: . O'qituvchi har bir mavzuga mos yangi usullar va texnik vositalardan o'z o'rniда va unumli foydalana olsa, shundagina ko'zlagan maqsadga erisha oladi.

Kalit so'zlar: interfaol, zamonaviy, faoliyat.

O'qituvchi darsga tayyorgarlik ko'rish mobaynida o'quv vositalarini dars mavzusiga qarab tanlaydi va asosiy e'tiborni qo'llaniladigan metodlar va o'quv vositalariga qaratadi. O'qituvchi har bir mavzuga mos yangi usullar va texnik vositalardan o'z o'rniда va unumli foydalana olsa, shundagina ko'zlagan maqsadga erisha oladi. Bu esa o'quvchilarni mustaqil bilim olishga, berilgan aniq mavzu bo'yicha atroflicha fikrlashga va ijodiy faol bo'lishga yo'naltiradi. Hozirgi kunda keng qo'llaniladigan usullar -"Klaster", "Aqliy hujum", "Debat", "Muammoli vaziyat" kabilardan foydalanib, o'qituvchilar darsda samarali natijalarga erishmoqda. Dars davomida mavzu yuzasidan kelib chiqqan muammolarni innovatsion texnologoyalarni qo'llash orqali oson yechimini topish mumkin. O'qituvchi o'quvchilarning darsdagagi faoliyatini aniq bir maqsadga yo'naltirishi, har bir dars puxta rejalashtirilishi, zamonaviy pedagogik texnologiyalar asosida tashkil etilishi lozim. O'qituvchi doimiy ravishda o'quvchilarni o'rganilgan mavzu yuzasidan fikr bildirishga undashi, taklif va mulohazalarni, iste'dodini namoyish qilishga bo'lgan urinishlarini qo'llab quvvatlashi, buning uchun sharoit va imkoniyat yaratib berishi lozim.

Ona tili va adabiyot darslarida ham zamonaviy usullardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini shakllantirishda yaxshi samara beradi. "Nihol o'stiramiz" usuli orqali yangi mavzuni mustahkamlash mumlin. Bunda dars boshida o'quvchilarini guruhlarga bo'lib olamiz. Yangi mavzuni mustahkamlash jarayonida har bar guruhga 1 donadan oq qog'oz beriladi. O'quvchilar bu usul asosida yangi mavzu bo'yicha olgan bilimlarini mustahkamlashadi o'quvchilar oq qog'ozga nihol chizadi va niholni parvarishlab o'stiradi. O'quvchilar yangi mavzu yuzasidan olgan bilimlari bilan niholni parvarishlaydi. Har bir olgan ma'lumot bilan niholda bitta shox paydo bo'ladi. Shu tariqa nihol bir daraxtga aylanadi va o'qituvchiga o'quvchilar yangi mavzuni qay darajada o'zlashtirganini aniqlashga qulaylik yaratadi. Bunda o'quvchilarning tasviriy san'at faniga bo'lgan qiziqishi ortadi, daraxtni qay darajada tasvirlashi orqali ularning fikrlashini rivojlantirib boradi. Shoir yoki adibning hayoti va ijodi haqidagi ma'lumotlarni o'quvchilar qay darajada eslab qolganini, shu bilan bir qatorda uning yaratuvchanlik menatsevarlik qobiliyatları shakllanib boradi. O'quvchilarning tabiatga bo'lgan mehr-muhabbati ortib boradi. Ta'lim-tarbiya bir joyda to'xtab qolmaydi, u doimiy takomillashuv jarayonida. Shunday ekan, o'sib kelayotgan yosh avlodga bilim berishning yangi usullarini ishlab chiqib, o'quv jarayoniga tavsiya etish dolzarb masalalardan biridir.

O'quvchilarning darsdagagi faoliyati aqliy faoliyat hisoblanadi. Bu faoliyat ma'lum harakat va operatsiyalar egallashga qaratiladi. Bu harakat va operatsiyalar tinglash paytidagi ma'lum yangi materialini biling olish, tanib olish va tushunish, kontekstdagi so'zning ma'nosini aniqlash, leksik birikmalarni va sintaktik birikmalarni qovushtirish va boshqalar bo'lishi mumkin. Zamonaviy ta'limni tashkil etishda turli xil o'yinlardan samarali foydalanishga alohida e'tibor berilmoqda. Bugungi kunda adabiy ta'lim jarayonida qo'llash nihoyatda qulay bo'lgan bir qator o'yinli texnologiyalar yaratilmoqda. O'yinli texnologiyalar nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, ularning amaliy malaka va ko'nikmalariga aylanishini ta'minlabgina qolmay, balki ta'lim oluvchilarda muayyan axloqiy, irodaviy sifatlarni ham tarbiyalashga o'z ulushini qo'shamdi. D.B.Elkoninning fikriga ko'ra, "Xuddi shu oddiyigina o'yin orqali o'sib kelayotgan bolaning tasavvuri ilk marotaba qaror topa boshlaydi". Bir qancha izlanishlar shu fikrga olib keladiki, o'yin - bu taraqqiyotning roldir, uning kelajakka, rivojlanishga qaratilgan, undan kelib chiqadigan qonun-qoidalar, iroda hamda matonat maktabidir.

Quyida barcha fanlarda qo'llash mumkin bo'lgan interfaol metodlardan namunalar keltiramiz.

Zakovat o'yini. Bu o'yinni o'tkazishda dastlab auditoriyani o'yinga moslashtirish lozim bo'ladi. O'yin ishtiroychilar test yordamida saralab olinadi. Yuqori ball olgan o'quvchilar o'yinda ishtiroy etish huquqiga ega bo'ladi. O'yin qatnashchilar 6-8 kishidan iborat bo'ladi. Qolgan o'quvchilar esa o'yinni tamoshabin sifatida kuzatib turishadi. O'yin uchun mo'ljallangan savollar konvertga joylashtirib qo'yiladi. Guruh sardori savolni olib o'qituvchiga beradi. O'qituvchi savolni o'qib eshittiradi. Javobni aniqlash uchun bir daqiqa vaqt ajratiladi. Bu vaqt orasida o'yin ishtiroychilar javobni maslahatlashib topishga harakat qilishadi. Bu o'yinni asosan, yuqori sinfdagi o'tkazish tavsiya etiladi. Zakavot o'yinlarida asosan, o'rtaga muammoli savollar tashlanib, shu

muammoni hal etishga diqqat qaratiladi.

6X6X6 metodi. Mazkur metodlarning adabiy ta'lim jarayonida foydalanish mumkin bo'lganlardan yana biri 6x6x6 metodidir. Bu metoddan adabiy asarlar ustida ishlashda foydalanishda adabiyot o'qituvchisidan pedagogik mahorat va ziyraklik, guruhlarni oqilona shakllantira bilish talab qilinadi. Bu metodda sinfdagi o'quvchilar oltita-oltitadan guruhlarga bo'linadi. Guruhlarga muayyan nomlar beriladi. Dars mavzusi e'lon qilinadi, o'qituvchi guruhning a'zolarini almashtiradi. Yangi guruhda avvalgi guruhdan bitta vakil qoladi va o'z guruhining mavzu yuzasidan chiqargan xulosalarini yangi guruhga bayon etadi. Yangi guruh a'zolari avvalgi guruhning fikr va xulosalarini o'rganadilar, unga o'z munosabatini bildiradilar. Shu tariqa qisqa vaqt ichida o'quvchilar tomonidan ham mavzu yuzasidan fikr bildiriladi, ham bu fikrlar ularning o'zlarini tomonidan tahlil qilinadi va baholanadi.

Dars -o'qitishni tashkil etishning o'zgarmas shakli emas, o'quv amaliyoti va pedagogik tafakkur doimo uni takomillashtirish yo'llarini izlaydi. Shunday ekan, berilayotgan tavsiyalardan ijodiy yondashgan holda foydalanishingizni uni yanada boyitishingizni istab qolamiz.

Adabiyotlar:

Umumta'lim fanlari metodikasi. 2014- yil yanvar, Toshkent.

www.azkurs.org

CHET TILI TA'LIMIGA ZAMONAVIY YONDASHUV

Rizoqulova Nodira Halimovna

Navoiy viloyat Qiziltepa tuman 38-umumta'lim maktab

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Chet tili ta'limga zamonaviy yondashuv - interaktiv-kommunikativ metodlarni qo'llash, treyning, kompyuter ta'limi, rolli o'yinlar til o'rganishni samarali tashkil etilishiga imkon beradi. Til o'rganuvchilarning 4 ko'nikmasini shakllantirish uchun turli metodlarni qo'llash mumkin.

1. Sugestopediya metodi (Suggestopedia method).
2. To'liq(yaxlit) javob berish orqali til o'rgatish metodi (Total Physical Response).
3. Guruhda, jamoada tilni o'rgatish metodi (Community language learning).
4. Sokin yo'l orqali til o'rgatish metodi (The silent way method).
1. Sugestopedia (Sugestopediya metodi). Metod bolgar olimi G.Lozanov tomonidan ishlab chiqilgan va taklif qilingan. Metod xotirani, mohiyatni, ochilmagan imkoniyatlaridan foydalanishni kuzda tutadi. Metod "Sujestologiya" fanini ya'ni insonni ochilmagan, ishlatilmagan imkoniyatlaridan foydalanish xususiyatini hisobga olinib ishlab chiqilgan. O'quvchi, talabaga ta'sir qiluvchi vositalarni qo'llab chet tili o'rgatish amalga oshiriladi. Ko'proq so'zlarni xotirada, esda saqlashga ahamiyat beriladi. G.Lozanovning 1978-yilda nashr etgan "For sake of the music of the foreign speech" asarida chet tili o'qitish kursining 30 kunlik, ya'ni 10 ta darsi keltirilgan. Har bir dars leksik-grammatik izohlardan, leksik birliliklardan tuzilgan dialoglardan iborat. Har bir dialog leksika va grammatika bo'yicha taqsimlanib, kurs bo'yicha dars mashg'ulot namunalari beriladi. Dialoglarni o'rganishda motivasiya bo'lishi uchun so'zlarning yonida tarjimalari ham beriladi. U quydagicha tashkil qilinadi:

1-topshiriq. Dialogni tinglang.
2-topshiriq. Dialogdagi 100-150 ta so'z ustida lug'at diktant o'tkaziladi.
3-topshiriq. Taqlid (imitasiya) qilish topshiriladi.
4-topshiriq: Dialoglardan foydalanib yangi dialoglar tuzish topshiriladi va shu asosda suhbat qilinadi.
5-topshiriq. Musiqadan foydalanib motivatsiya qilinadi.
2. Total physical response (TPR) (To'liq javob berish orqali til o'rgatish metodi). Bunda nutq va harakatni boshqarish asosida til o'rgatish ko'zda tutiladi. Bu metod 1977 yilda Amerika psixolog professori Djems Esher (James Asher) tomonidan ishlab chiqilgan. Ushbu metod so'zlarni o'quvchilar xotirasida saqlab qolishga ahamiyat beradi. Ko'proq so'zlar ma'nosiga ahamiyat beriladi. Bu metodda chet tili ona tili kabi singdiriladi. TPRda mimika va harakatlar keng ishlatiladi. Ko'pincha ushbu metod yosh bolalarni o'qitishda qo'llaniladi. Buni quydagicha tashkil etish mumkin:

Qo'shiqlar orqali. Masalan, Head, Shoulders, Knees and Toes qo'shiqlari orqali "Tana a'zolari" mavzusini o'rgatishda yaxshi samara beradi. Bolalar qo'shiq so'zlarini eshitib tana a'zolarini ko'rsatgan holda harakat qilishadi;

Simon says o'yini. Ushbu o'yinda Saymon sayz, ya'ni "Saymon aytdi". Saymon turli fe'llarni aytadi, o'quvchilar harakat qilishadi, o'qituvchi hech qanday so'z aytmasa-da, o'qituvchi harakat qilsalar, o'yindan chiqib ketishadi. O'qituvchi avval so'z, so'ng sodda gaplar aytib, o'yinni rivojlantirib boradi. Ushbu didaktik o'yin o'quvchilarda ham lug'at boyligini boyitadi, ham sintaktik qurilmalarni tuzishni o'rgatadi. Bundan tashqari, o'quvchini zehnli, topqir va tezkor bo'lishini talab etadi;

Xona bo'ylab sayr. O'qituvchi "Sit-dawn - o'tir", "Stand-up - tur", "Sit-dawn and walk - o'tirib yur", "Sleep - uxla", "Smile - Kul", "Repeat - takrorla" kabi turli buyruqlarni aytadi, o'quvchilar esa ularni xona bo'ylab yurib bajarishadi.

3. Community language learning (Guruh, jamoada tilni o'rgatish metodi).
Ushbu metodni chikagolik Charlz Kur'an ishlab chiqqan. Uning asosida bir til o'rganuvchi tomonidan muhokama qilinishi mumkin bo'lgan muammo guruhga, jamoaga aytildi. So'ng muammo muhokama, suhbat qilish orqali chet tili o'rgatiladi. Buni quydagicha tashkil etish mumkin:
- guruh stillarni aylana sifatida qo'yib magnitofon atrofida o'tirishadi, o'qituvchi aylanadan tashqarida o'tiradi;
- biror audio topshiriq beriladi. Har bir ishtirokchi aytmoqchi bo'lgan fikrni ingliz yoki ona tilida aytadi va o'qituvchi keyin qolganlarga ingliz tiliga tarjima qilib yoki tushuntirib beradi. Tinglovchilar yozib olishadi;
- tinglovchilar bilan suhbat bo'lib o'tgandan so'ng, kasseta qaytadan tinglanadi, bo'shliqlar tuldiriladi;
- suhbatni doskada yozing. Tinglovchilarning savollariga javob bering. Ehtiyoj bo'lsa tarjimasini yozing;

- tinglovchilardan yangi so'zlar yordamida gaplar tuzishni iltimos qiling va qaytadan magnitofonga yozing;
- keyingi suhbat davrida qo'llanilgan yangi so'zlarni tahlil qiling, muhokama qiling, tarjimalarini yozing.

4. The silent way (Sokin yo'l orqali til o'rgatish metodi). Bu metod Galeb Gattegno (Galleb Gattegno) tomonidan ishlab chiqilgan. O'qituvchining kam gapirishi, ishtirok etishi, sokin bo'lishi, o'quvchining esa mumkin qadar ko'p gapirishi, ishtirok etish tamoyili bu metodning asosini tashkil qiladi. Bunda grammatic qoidalar, til materiallari, nutq faoliyatları ranglar orqali o'rgatiladi, uzlashtiriladi. Ranglar jadvali tuzilgan bo'lib, jumladan, qizil - tovush, ko'k rang - so'zlar, yashil rang - gaplar. Bu metoddada sinf xonasida mavjud barcha narsalar ishlatishi mumkin: rangli qalamlar, rangli qog'ozlar, ko'rgazmali qurollar (grammatika, yangi so'zlar bilan), rasmlar, disk va kassetalar, har xil jadvallar.

Kundalik hayotda qo'llaniladigan narsa-buyumlardan ranglarni o'rgatish orqali gap tuzish ko'nkmalarini shakllantirish kerak. Masalan, "it is a blue stick". Jumla va gaplarni tuzish bilan birga ayrim harakatlar orqali o'quvchiga tushuntirish kerak bo'ladi: "pick up blue stick". Keyin bajarilgan harakatlar va so'zlar qaytadan bajariladi.

Ushbu metodni qo'llashda takror juda muhim rol o'ynadi. Qayta-qayta takror orqali mavzu mustahkamlanadi. O'quvchi turli yangi so'zlar bilan tanishadi, yangi jumlalar tuzishni o'rganadi.

5. Creative teaching (Creative learning, Student - centred teaching). Amaliy ingliz tilini o'rgatishda o'quvchilarning ijodkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Ijodkorlik fikrlashni, muammoli topshiriqni mustaqil yechish, hal qilishga har tomonlama yondoshish, turlicha usullarni o'yab, izlab topib qo'llash, tashabbuskor bo'lishni talab qiladi.

1-topshiriq. "Qopqon" usulidan foydalangan holda o'quvchilarning hayotiy qarashlarini turli savol va amaliy topshiriqlar bilan aniqlash.

O'quvchilarga qalam va gulning, so'ng un, shakarning tabiiy kattaligi, hajmida rasmini chizish topshiriladi.

2-topshiriq. O'quvchilarga hayotdagi mavhum - umid qilmoq, bunyod etmoq, qo'yib tashlamoq, o'qib tashlamoq kabi tushunchalarni rasmini chizish topshiriladi.

3-topshiriq. 100-150 ta so'z qatnashgan matn asosida saylanma diktant o'tkazish.

4-topshiriq. "Qiyinchilik bilan" usulidan foydalanib topshiriq beriladi.

Quyidagi so'zlarni qo'llab "Mehribon ona" mavzusida kichik hikoyacha yarating.

Kompyuter, test sinovlari, beshik, aziz, bordim, dars, muammo, muzqaymoq, gul, quti, stol, sifat so'z turkumi, sayr etmoq, yozib bormoq, taq etmoq, olib kelmoq, aytib bormoq, bunyod qilmoq.

5-topshiriq. Musiqani eshitib, undan oldan taassurotlaringizni bayon qilishga harakat qiling.

Xullas, chet tili mashg'ulotlarida o'quv materiallari muayyan izchillikda maqsadli yo'naltirilishi, mavzuiy - muammoli tizimda, ya'ni ma'lum bir mavzu doirasida tilning barcha imkoniyatlaridan, ifoda va tasviriy vositalaridan bir yo'la, o'zaro bog'lanishda o'rganishga o'tish (chunonchi, fonetika, leksikografiya, sintaksis bo'limlarini o'rganishda MYaBT-4 (matn yaratishning bosqichli tizimidan foydalanish)) zamon talabidir.

BASIC PRINCIPLES OF TEACHING WRITING ESSAYS

**Ro'zimurodov G'anisher Alisherovich,
Navoiy viloyat Xatirchi tuman 31-maktab
ingliz tili fani o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada insho turlari va yozish prinsiplari, insho yozishni o'rgatish metodikasi haqida so'z yuritilgan.

Kalit so'zlar: essay, types of essay, principles of essay

Written communication has become extremely important for interaction in the modern world with the instant technological development. Recently writing assessments and essays have become a vital part of a formal education. Secondary students are taught to structure their compositions in order to improve their writing skills. Both in secondary and high education, essays are used to judge the mastery and comprehension of material. Students are asked to explain, comment on or assess a topic of study in the form of an essay.

Essay is a short piece of writing on a particular subject which presents the author's point of view. It is an organized set of ideas and reflections. This presentation of views must be done in a logical and factual manner with the use of the first person often discouraged. The leading essay writer Aldous Huxley defines essay in the following way - "Like the novel, the essay is a literary device for saying almost everything about almost anything, usually on a certain topic. By tradition, almost by definition, the essay is a short piece, and it is therefore impossible to give all things full play within the limits of a single essay. But a collection of essays can cover almost as much ground, and cover it almost as thoroughly, as can a long novel". The word "essay" originated from French word "essai" which means "effort, sketch".

Essay should be structured in various sections that make it easy for the readers to read and follow the author's thoughts clearly. To show your grasp of the ideas studied learners have to express them in their own words. Writing essays is not the easy task. Nevertheless, it is a good way to stimulate learning and critical thinking that makes writing a valuable part of any language course. It enables learners to display the skills and abilities which they possess and remaining an important method of assessment, helps to discriminate between students, to test their intellectual capabilities.

Raines points out "Writing helps students to learn. Firstly, it reinforces the grammatical structures, idioms, and vocabulary that teachers have been teaching their students. Secondly, when students write, they also have a chance to be adventurous with the language, to go beyond what they have just learned. Thirdly, when students write, they necessarily become very involved with the new language. Professor Roy Wilkinson has identified a pyramid of skills which teachers try to test with the help of essay assignment.

Tarvers explains that "Writing is a powerful instrument of thought. In the act of composing, writers learn about themselves and their world and communicate their insights to others. Writing confers the power to grow personally and to effect change in the world". Moreover, the skill of writing essays is an essential tool in achieving the desirable grade in the courses studied. The basic essay-writing skills are not that difficult to acquire. The reason why so many students fail to do this is that not enough attention has been paid to teaching them. It is inevitable that schools, colleges and universities spend most of their time teaching the core subject-matter of a course, but hardly any time in advising students how to put their ideas down on paper in the form of an essay. Hedge points out that writing has been a neglected area of English language teaching for some years [11, p.101]. However, when people write down an account of ideas for others to read, they have to explain themselves particularly carefully. The leaps made while talking are not allowed. This makes writing probably the most challenging aspect of studying. White and Amidst promote that "Writing is a form of problem-solving which involves such processes as generating ideas, discovering a voice with which to write, planning, goal-setting, monitoring and evaluating what is going to be written as well as what has been written and searching for language with which to express exact meanings".

While writing essays specify the structure of the essay and stages in writing it; to clarify the skills and habits necessary for the learners to write properly, clearly and persuasively, and to present the viewpoint forcefully in writing; to show the importance of practicing writing topic and concluding sentences, organizing the paragraphs coherently, using appropriate vocabulary, transitional devices and grammar; to apply key writing structures to learners' writing; to develop strategies for writing, revising, and editing texts that are based on audience and purpose; to make students aware of the impact of their choice of words, sentences and organizational techniques on the effectiveness of writing.

Learning solid essay writing skills while in school is the foundation for even the most basic education.

Thus, many students do not have the slightest idea on how to begin a creative writing and how to express their thoughts. It is important for learners not to suppress their ideas, they should think widely, in various directions. The practical value lies in helping people to order their essays, to display their knowledge in the well-structured way due to the standards of essay writing, to provoke the learners to write and to believe in their own abilities, the originality and validity of their thoughts. In addition to this, essay writing is a part of a sequence designed to develop specific discourse skills.

The list of used literature

1. Byrne, Don. Teaching Writing Skills. - Longman Group UK Limited, 1988.
2. Emig, J. Writing as a Mode of Learning // College Composition and Communication, 1977. - 28 (2).
3. Evans, V. Successful Writing. Intermediate Student's Book. - Express Publishing, 2000.
4. Evans, V. Successful Writing. Proficiency Student's Book. - Express Publishing, 1998.
5. Evans, V. Successful Writing. Upper-Intermediate Student's Book. - Express Publishing, 2004.

BOSHLANG'ICH SINFDA KASBGA OID BILIMLARNI SHAKLLANTIRISH

**Ro'ziyeva Nargiza Nurilloyevna,
Navoiy viloyat Navoiy shahar 8-maktab
boslang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Ushbu maqola boslang'ich sinf o'quvchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonlarida, turli tarbiyaviy tadbirlarda muayyan bir tizimlilik asosida amalga oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishga e'tibor qaratilishi lozomligi haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: fan, didaktika, axborot texnologiya, kasbiy bilim, texnika.

O'quvchilar bilan olib boriladigan kasb tanlashga yo'llash ishlarini asosan mакtablarda boslang'ich sinflardan boshlash maqsadga muvofiq hisoblanadi. Tabiiyki boslang'ich sinflarda kasb tanlash ishlarini o'ziga xos tomonlari bo'lib u mohiyati jihatdan o'rta va yuqori sinflardagidan farq qiladi. Maqolada boshlanich sinf o'quvchilarning kasbiy bilim va ko'nikmalarini dars va darsdan tashqari mashg'ulotlar jarayonlarida, turli tarbiyaviy tadbirlarda muayyan bir tizimlilik asosida amalga oshirishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanishga e'tibor qaratiladi. Farzandlarimizda kichik yoshdanoq muayyan kasb-hunarga oid tushunchalarni shakllantirilsa, kelgusida ular o'zları sevgan, mehr qo'yan kasb-hunar sohasining yetuk kadrlari bo'lib yetishadi. Bu jarayonni amalga oshirishdahar bir texnik vosita o'zining aniq didaktik va texnik imkoniyatlari ega. Kichik yoshdag'i o'quvchilarda kasb-hunarga oid tushunchalarni shakllantirish uchun har bir darsda muayyan kasblar to'g'risida ma'lumot berishda o'quvchilar axborotni o'zining asosiy axborot qobil qilish organlari, ya'ni ko'zi va qulog'i bilan qobil qiladi. Bu jarayonning samaradorligini oshirishda zamonaviy axborot texnologiya vositalari to'plamidan foydalanish yaxshi natija beradi. Bu to'plamga turli didaktik imkonyatlarga ega bo'lgan axborot manbalari, o'quvchilar bilimini nazorat qiluvchi vositalar, jumladan zamonaviy komp'yuterlar ham kiradi.

Zamonaviy axborot texnologiya vositalari bilan jihozlangan xonada bir vaqtning o'zida ekran va tovush eshittirish vositalaridan foydalangan holda mashg'ulotlar tashkil etilsa, shubhasiz, o'quvchilar axborotni qiziqish bilan qobil qiladilar, uning ko'p qismini eslab qoladilar. Ta'lim jarayonida shunday imkoniyatlarni o'zida mujassamlashtirgan texnik vosita komp'yuterdan foydalanganda axborotni ko'zi bilan ko'rib yaxshi eslab qiluvchi va qulog'i bilan eshitib eslab qoluvchi o'quvchi uchun ham qulay imkoniyat yaratiladi.

Shuningdek, bolalar kasb-hunar to'g'risidagi ma'lumotlarni dars va darsdan tashqaritarbiyaviy tadbirlarda, ommaviy axborot vositalaridan, qarindosh-urug'lardan, do'st-birodarlardan, qo'ni-qo'shnillardan, oila a'zolaridan bilib olishadi. Bolalarning keraklibilim va kasb-hunar egasi bo'lishida, xalqimizga, yurtimizga nafi tegadigan shaxs bo'lib ulg'ayishida oila, maktab, mahallaning hamkorligini to'g'ri yo'lga qo'yish lozim.

Bizningcha boslang'ich sinf o'quvchilarida kasb-hunarga oid tushunchalarni zamonaviy axborot texnologiya vositalari orqali shakllantirish uchun quyidagilarga e'tiborni qaratish kerak:

- o'quvchilarda insonlarning mehnat faoliyati to'g'risidagi va xalq xo'jaligi tarmoqlarining ishlab chiqarish jarayonlaridagi ishchi kasblari to'g'risidagi boslang'ich tushunchalarni shakllantirish;
- hozirgi bozor iqtisodi shariotida ishbilarmonlik va tadbirdorlik kasblari bo'yicha o'quvchilarda boslang'ich tushunchalarni shakllantirish va ularning mehnat faoliyati haqida ma'lumotlar berish;
- hozirgi zamon fan-texnika taraqqiyoti davrida malakatimiz mehnatkashlarining chuqr bilimga ega bo'lishi to'g'risidagi tushunchalarni shakllantirish;
- o'quvchilardagi kasblarga bo'lgan individual qobiliyat va layoqatni hisobga olish;
- kichik yoshdag'i o'quvchilarda kasbga oid tushunchalarni shakllantirishda milliy an'naldandan va sharq mutafakkirlarining fikrlaridan hamda xalq pedagogikasining yutuqlaridan foydalanish;
- pedagog, psixolog, mutaxassis olimlar tomonidan kasb-hunar va uni egallash bo'yicha tegishli uslubiy tavsiyalar, o'quv qo'llanmalar, ko'rgazmali qurollar, ishlanmalar, bugungi kun talablari darajasida ishlab chiqilmog'i va joylarga yetkazib berilishi lozim;
- boslang'ich sinf o'quvchilarida kasb-hunarga oid tushunchalarni shakllantirishda rivojlangan mamlakatlarning ish tajribasini qiyosiy o'rganish, uning milliy mintalitetimizga oid jihatlarini amaliyotga tadbiq etish maqsadga muvofiq hisoblanadi.

Xulosa qilib aytadigan bo'lsak, bugungi o'quvchi ertangi kundagi biror bir kasbning egasi. Ularning qiziqish va qobiliyatlarini aniqlab, hozirdanoq aniq maqsad sari yo'naltirilshda zamonaviy axborot texnologiya vositalaridan foydalansila kelgusida yetuk, malakali mutaxassis kadrlar tayyorlash bo'yicha yanada yaxshi

natijalarga erishiladi. Zero, mamlakatimiz kelajagi o'z sohasining bilimdoni, jonkuyari bo'lgan fidoiy insonlarga bog'liqligi esa hech kimga sir emas.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. T. Yangi pedagogik texnologiyalar. Ma'ruzalar to'plami. -Navoiy: 2000-yil.
2. Hamroyev M.A. O'zbek tilidan ma'ruzalar majmuasi. -T.: 2007-yil.
3. Ishmuhammedov R., Abduqodirov A., Pardayev A. Ta'limda innovatsion texnologiyalar (ta'lim muassasalari pedagog-o'qituvchilari uchun amaliy tavsiyalar). - T.: Iste'dod, 2008-yil, 180-b.

TEACHING YOUNG LEARNERS THROUGH TOTAL PHYSICAL RESPONSE METHOD

Sa'dullayeva Maftuna Khalil kyz,
The English teacher of the secondary school № 87
Navai region Khatirchi district

Annotatsiya: Maqolada tilni harakatli o'yinlar orqali o'qitishning amaliy ahamiyati haqida so'z yuritilgan.

TPR (Total physical response) was developed by James Asher, who is a professor of psychology at San Jose State University in California. TPR is based on the theory that the memory is enhanced through association with physical movement. It is a method in language teaching which is based on the coordination of speech and action. It allows students to react to language without thinking too much. Students are required to carry out the instructions by physically performing the activities. Objectives:

- *Using action-based drills in the imperative form.
- * Teaching oral proficiency at a beginning level.
- * Teaching basic speaking skills.
- *Using comprehension as a means to speaking.
- *Facilitating a suitable "comprehension" and "speaking" period.

Roles of teachers:

- *An active and direct role in TPR. *Decider, *Director, *Organizer,
- * Detailed lesson plan creator,
- *Opportunity provider,
- *Feedback giver,
- *A sensitive instructor to the students.

TPR takes into account that students learn best when they are actively involved-and understand the language they hear. This is especially true of children who developmentally have shorter attention spans and needs to wiggle. Each of the lesson included in the text provides practice with specific grammatical patterns that are troublesome for young EFL learners. These structures are introduced through TPR activities to give young learners a measure of control over both form and function. After the students are comfortable with a lesson, teachers can work on the target structure through games and drills. It also helps to set out the props that are used in the TPR lessons in a place where children can work with them independently.

A typical TPR activity might contain instructions such as "Walk to the door", "Open the door" and so on. Most teachers are aware of the advantages of TPR in the classroom.

The main advantage of TPR is that the teacher can get students physically engaged on the lesson. It gets them out of their seats and shakes things up. How you use this method will depend on a number of factors, including the students' age, level of English background, and willingness to participate in a group setting. When children are shy about speaking, they may become less inhibited about talking after pantomiming or carrying out the action sequences. How much oral communication you want them to do will depend entirely on the nature of the group and the individual children in it. Some children don't respond at first. Others mouth the words voluntarily when a sequence is being repeated a second or third time. You may begin by asking the students to say key words such as walk or soap, etc. It's alright to exaggerate and be dramatic. Don't be afraid to do the absurd because children enjoy and remember ridiculous. They also like to play the role of the teacher, and these lessons make that possible. Children will respond beautifully to the activities in this text if not pushed too hard. With a class of children of kindergarten age to Grade Three you can use the first steps of each lesson. With older children you may use the entire lesson. The first few times, follow the procedures, and then be creative. You may wish to use costumes or have the children write a story or draw pictures to serve as prompting cues. Though Total Physical Response was originally intended to be used as an approach to teach oral English, it can also be used effectively to introduce children to the written language. Children learn reading and writing skills best when they are taught in a purposeful and meaningful context. Research has found that children learn literacy skills more easily when they are integrated or combined with oral skills. A language experience story is a group -authored story written about a shared experience. Children participate in an experience, and then retell or dictate the story to you, their teacher. Children watch as you print the story. Children adore reading and re-reading what they have "authored". When you write down words for them to read, it is a good idea to print using both uppercase (CAPITAL)

and lowercase letters, because it is easier for children to make out the words in printed letters than in cursive writing; and printed letters are what they see when work with books.

Teaching procedures:

Preparation. Introduce the important vocabulary items.

Setting Up. Have students sit in a circle or other informal arrangement. Set up the situation in front of the lessons you will just need to grab a piece of chalk. For others you may need to bring items from home. Talk about what you will be doing.

Demonstration. Read the lesson while you do the action.

Student Modeling. Read the lesson while a student does the actions.

Reinforcement. Repeat step number 4.

Total class participation. Read the lesson and have the entire class carry out the instructions.

Variation. Change the lesson sequence. Writing. The first step is to re-introduce the picture. This re-introduction should achieve familiarity with the subject, i.e., the description of the picture, teacher should use words that call attention to the content more than form, e.g., "Look, what is going on one Sunday morning in this family? What can

you see?", let's find names for the people... Thus, the children will focus more on the content of the picture. There are several ways to continue this activity. As we cannot expect in a 45-50 minute lesson, to finish this work, the teacher should have the students complete it as homework.

References

1. Graham, C. 1978. Jazz chants. New York: Oxford University press.
2. Littlewood, W. 1981. Communicative language teaching. Cambridge: Cambridge University press.

MAKTABDA TEXNOLOGIYA DARSLARIDA OLTIN KUZ MANZARASINI TASVIRLASH.

Sadikova Gulnora Shakanovna
Uraganch tumani 18-maktab
texnologiya fani o'qituvchisi

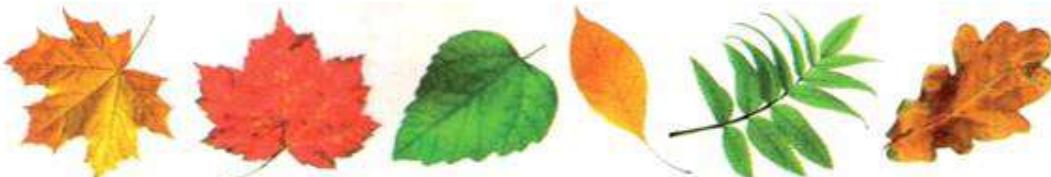
Annotatsiya: Maktabda muntazam texnologiya ta'liming boslang'ich bosqichi boslang'ich sinflarda texnologiya darslarida va kichik maktab yoshidagi bolalarni qo'lidan keladigan ijtimoiy foydali ishdir. Kalit so'z: Innovatsion, texnologiya, fikr, Interfaol, o'qituvchi, o'quvchi.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va o'quvchi faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol uslublardan foydalaniлади.

Boshqacha so'z bilan aytganda, o'qitishning interfaol uslubiyotlari - bilish va kommunikativ faoliyatni tashkil etishning maxsus shakli bo'lib, unda ta'lim oluvchilar bilish jarayoniga jalb qilingan bo'ladilar, ular biladigan va o'ylayotgan narsalarni tushunish va fikrlash imkoniyatiga ega bo'ladilar. Interfaol darslarda o'qituvchining o'rni qisman o'quvchilarning faoliyatini dars maqsadlariga erishishga yo'naltirishga olib keladi.

Maktab ta'liming hozirgi bosqichida o'quvchilarni mehnatga tayyorlash, o'sib kelayotgan avlodning ta'lim va tarbiyasidagi eng zarur masalalardan biri. Ayniqsa boshlang'ich sinflarda o'quvchilarni mehnatga tayyorlash ularning qiziqishlari, moyilliklari va imkoniyatlariiga asoslangan qo'l mehnati hisoblanadi. Shu munosabat bilan texnologiya ta'limi jarayoni o'quvchilarda ushbu yosh uchun bilim, mehnat, axloqiy, estetik iqtisodiy-ekologik va aqliy imkoniyatlarni aniq mehnat jarayonlarida rivojlantirishga qaratilgan. Natijada ularni mehnatga tayyorlashni keyingi sinflarda davom ettirilishi uchun zarur aloqadorlik hosil qiladi.

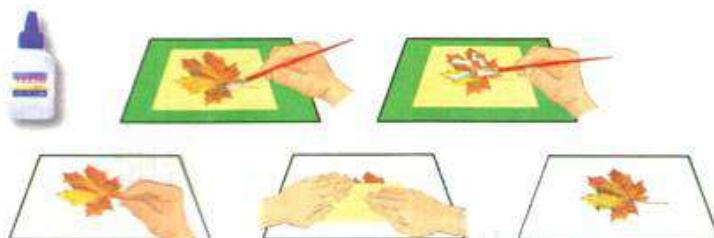
To'kilgan barglarni terib oling.

Ustiga narsa qo'yib quriting.

Barg bilan rasmda ko'rsatilgan tartibda ishlang.

OLTIN KUZ MANZARASINI TASVIRLASH

Yakuniy qism.

1. Dars oxirida tayyor bo'lgan ishlarni o'quvchilar bilan birgalikda tahlil qilinadi.
2. Har bir o'quvchi qilgan ishlariga qarab izohli baholanadi.
3. Uyga vazifa qilib barglardan to'tiqush shaklini yasab kelish topshiriladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Ta'lim to'g'risidagi O'zbekiston Respublikasining Qonuni (Barkamol avlod - O'zbekiston taraqqiyotining poydevori. 1997 yil T.,"Sharq" nashriyoti).
2. Sanaqulov X.R, Xodiyeva D.P "Boshlang'ich sinflarda tabiiy materiallardan amaliy ishlar" o'quv-metodik qo'llanma 2009 yil. TDPU.

BOSHLANG'ICH SINFDA TABIIY BILIMLARNI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA O'QITISH

Safarova Zaynab Quvondiqovna,
Navoiy viloyat Navbahor tuman 34-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqolada tabiiy bilimlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitishning innovatsion usullar orqali tashkil etish, bunda o'quvchilarni ona tabiatimiz, parrandalar, hayvonlar va hashorotlar dunyosi haqidagi bilimlar bilan tanishtirib borish haqidagi fikr-mulohazalar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: globus, jadvallar, hayvonlar, o'simlik, xarita gerbariy, parranda

Boshlang'ich sinflarda tabiiy-ilmiy bilimlarni egallashda birinchi o'rinda, ko'rgazmalilikka e'tibor berishimiz zarur va bu bilimlar bevosita bolalarning ko'z o'ngida sodir bo'layotgan tabiat hodisalari bilan bog'liq. Shuning uchun dars qanchalik faol tashkil etilmasin, o'quvchi uni ko'rishi, tasavvur qilishi, iloji bo'lsa, qo'llari bilan ushlab ko'rgandek darajada aniq his eta olishi, mushohada qilish, erkin fikr yuritish darajasida bilim, ko'nigma va malakaga ega bo'lishi lozim. Bunda o'quvchilar ushbu darslarda turli guruhlarga mansub o'simlik va hayvonlar, parrandalar hamda hasharotlarning tuzilishi, ko'payishi, rivojlanishi, yer yuzida tarqalishi, turlarining xilma-xilligi bilan tanishadi; ularni sistemaga solish va aniqlashni o'rganishadi. Bulardan tashqari yer va uning tuzilishi, koinot va undagi sayyoralar, vatanimiz chegaralari, odam va uning tuzilishi kabi bilimlardan ham boxabar bo'lishi lozim. Buning uchun albatta, har xil didaktik vositalar va o'quv materiallardan ko'proq foydalanishga e'tibor berish lozim. Boshlang'ich sinflarda tabiiy-ilmiy bilimlarni egallashda bunday didaktik vositalarga o'quv va metodik qo'llanmalardan tashqari rasmili jadvallar, xarita, globus, optik asboblar, o'simliklardan tayyorlangan gerbariyalar, hayvonlarning quruq va ho'l preparatlari, didaktik testlar, topshiriqlar, krossvordlar va hatto multimediali elektron vositalari, ya'ni hozirgi kunda rivojlanib borayotgan kompyuter texnika vositalari, tabiat va undagi hodisalarni ifodalovchi o'quv diafilmlari va boshqalarni kiritish mumkin.

O'quv-tarbiyaviy jarayonni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish vazifasi bevosita o'qituvchi va o'quvchidan ijodkorona faoliyatni talab etadi. Ijodkor o'qituvchi va o'quvchi uchun asosiy kasbiy-me'yoriy ko'rsatgich esa bu birinchi navbatda pedagogik jarayonda o'z o'rnini bunyodkor yaratuvchi sifatida his etish va anglab yetishdir. O'qituvchi va o'quvchi voqelikdagi o'z o'rnini baholay olmas ekan, ulardan hech qachon ijodkorlikni talab qilib bo'lmaydi. Pedagogik faoliyatga kirib kelayotgan har bir shaxs o'zining unga moslashuvchanligini, qolaversa, "inson - inson" ko'rinishidagi kasblar tizimiga layoqati, qiziqishi borligini to'liq tasavvur etishi kerak. Eng muhimi, dars jarayonining mazmun - mohiyatini, ahamiyatini va maqsadini tushunib yetish, doimiy ravishda o'qitish vazifalarini istiqbollari bilan birga olib borishni uddalashi kerak. Agar shu qobiliyat o'qituvchida yo'q bo'lsa, u yaxshigina "bajaruvchi" bo'lishi mumkin, lekin hech qachon ijodkorlik pog'onasiga ko'tarila olmaydi. O'quvchilarni ham ta'lim jarayonining faol ishtiropchisiga, o'quv mas'uliyatini oshirishga unday olmaydi. Kompetensiyaviy yondashuv esa doimo ta'lim maqsadini aniq o'rnatishdan boshlab, uning natijalarini baholashgacha bo'lgan bosqichlarning har biri, ulardagi hatto mimikali xatti -harakatlar uchun ham ijodiy faoliyatni talab etadi.

Boshlang'ich sinflarga tabiiy-ilmiy bilimlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida o'qitish va ulardan yuqorida keltirilgan tartibda foydalanish dars samaradorligini oshirishda yaxshi natijalar beradi. Chunki, mashg'ulotlarni kompetensiyaviy yondashuv asosida tashkil etish o'quvchilar uchun qulaylik tug'diradi, ularni passiv tinglovchidan faol ishtiropchiga aylantiradi, mas'uliyatini oshiradi, eng sust o'zlashtiruvchi o'quvchilarni ham ilhomlantirgan holda harakatlantiradi.

Demak, boshlang'ich sinflarda tabiiy-ilmiy bilimlarni yuqorida sanab o'tilgan talablar asosida, kompetensiyaviy yodashuv asosida o'zlashtirish dars jarayonining yanada samaradorligini oshiradi, o'quvchining ichki imkoniyatlarini, yangi qirralarini ochadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Toli pova J.O.vaboshqalar.Odam vauning salomatligi darslari (O'qituvchi kitobi). Umumiy o'rtata'lim maktablarining biologiya o'qituvchilari uchun metodik qo'llanma. "Tafakkur" nashriyoti. Toshkent, 2016.
2. Mavlonov O., Toshmanov N. Zoologiya darslari. Umumiy o'rta ta'lim maktablarining biologiya o'qituvchilari uchun o'quv-metodik qo'llanma. (7-sinf) "Tafakkur" nashriyoti. Toshkent, 2012.
3. Shaxmurova G., Raxmatov U., Xo'janazarov O'. Tog'ayeva G. "Biologiya fanini o'qitishda zamонавија yondashuvlar va innovasiyalar" moduli bo'yicha o'quv-uslubiy majmua. Toshkent, 2017.
4. Boshlang'ich sinf tabiatshunoslik fani darsliklari. So'ngi nashr

MODERN APPROACHES TO THE TEACHING PROCESS OF THE PRESCHOOL EDUCATION

**Sagdullayeva Gulmira Murodillayevna,
The Methodist of foreign languages,
the Department of Public Education of Navai region**

Annotatsiya: Maqolada kichik yoshdagi bolalarga til o'rgatish jarayonida zamонавий yondashuvning amaliy ahamiyati borasida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: immersion activities, suggestopia, art projects, linguistic psychodrama therapy, drama methods, working together, breaks

The introduction of innovative pedagogical and information-communication technologies to foreign language teaching of children in preschools in a number of countries has been analyzed in the paper. The brief overview of main milestones in the development of communicative approaches has been presented. It has been noted that communicative approach, based on interactive methods of teaching and creating the atmosphere of natural language environment in the preschools, forms the doctrine of language training in Germany, Czechia and in most of West European countries. It has proven that the effectiveness of foreign language teaching to a considerable degree depends on applying the integrated training system based on untraditional didactics and innovative, communicative approach. , the range of technologies available for use in language learning and teaching has become very diverse and the ways that they are being used in preschools in the 21st century, as illustrated in this article, have become central to language practice.

The growing interest in many parts of the world in Modern Methods of Teaching Foreign language in preschools brings with the question of how it should be done- how methodology should be developed. By using modern innovative pedagogical and technological leading styles of teaching, the youngest generation's system of understanding can be developed fully. Known to us, using innovations and new pedagogical technologies are resulting well.

It is commonly known that young learners pick up a foreign language easily. Children learn mostly through games, fun activities or real life situations. In the very early age they are not even worried of committing a mistake or expressing themselves in an incorrect way, they are just glad that they can express themselves.

The most important thing at this age of children is acquisition and teaching them in effective way. This can be referred as the absorption of language.

After analyzes, I have found that for children the best way to learn a foreign language is to be surrounded by it as much as possible. The best is to create the atmosphere of natural language environment where the only learning language is spoken so that young learners can acquire it very single moment. I would emphasize the need for using foreign language, the exposure to it and various activities with the stress on having fun, desire to communicate, being creative or doing lessons more interesting. According to the results of preschool-children's knowledge, monitoring, Dutch teachers have researched that mastering a foreign language on the basis of communicative approach is much more effective than the help of traditional teaching methods. In order to develop the skills of fluent speech they widely apply such interactive form of training as -Immersion activities.

Immersing children in a range of creative activities before reading of the text, they are fully prepared and excited about the reading journey ahead of them. Through painting, music composition, a film project, in role-play or sculpture, the kids have had a chance to share vocabulary, ideas and concepts that gives their reading fresh meaning and purpose. It helps to access stories, poems and other texts in their minds and imaginations. Children are full of energy, very active, need a constant change of activities therefore should not work by their desks for too long, as they need movement it is considered to start the lesson with warm up activities (on very basic topics such as numbers, colors,adjectives, the body, toys, clothes, animals, food), use creative ways to teach them through fun activities such as:

- suggestopia (usage of music, singing songs, dance, movement game activities like board games, action games, word games, games with puzzles, flashcards on a wide range of topics and in similar in the purpose of acquiring a foreign language. It is the best way to teach them due to the fact that children tense to move in a very fast way and they are very often too confident in managing the movement skill),

- art projects (children draw pictures independently on every taught topic, and teacher encourages them

talk about their work. Through this way teachers not only expand children's knowledge or art skill, but also they will be able to bring up much more creative children with colorful imagination.)

- linguistic psychodrama therapy (gesticulation, movement, facial expressions)
- drama method (improvisation, spontaneity, movement, role-playing, imitation of every watched movie or cartoon)
- working together (children are picky in choosing their "best-friends" so that teachers should try teach them to cooperate with each other)
- breaks (the need of breaks because of the children's tendency to get easily tired and need time to absorb new energy)
- using other activities like talk shows, interviews, reading or making dialogues (on simple topics), retelling (the story, movie, cartoon), creating their own newspapers, magazines, watching 3D videos, teaching lessons with digital tools, making multimedia presentations, teaching with apps like Duo lingo, Little Pym, Gus on the go, Learning Time with Timmy, Learning English kids playtime, Learn English kids: Phonic Stories, Sound Right.

In the course of writing this article, it was found that teachers working in a modern education preschools, not only need to know the range of available tools and their didactic purpose. But effectively use each of funds. As the only fully using not only basic but also aids training, teachers can achieve the goals of learning a foreign language.

21st century- the century of high technologies. Do teachers have the opportunity to use during the lessons various technical means, such as a computer, video and audio equipment, satellite TV, internet access and more. And it allows teachers to make language learning more interesting and productive, increase kids' motivation to learn a foreign language. After using latest technical tools, children are not just learning a foreign language, but also can fully use it as the second language.

USED LITERATURE

1. DJalolov J. Teaching English Methods. Tashkent, 2010.
2. Dj. Yuldashev. New pedagogical technology. Primary Education, 1999.
3. <http://teachenglish.org.us/think/methodology/internet>

УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМДА МАТЕМАТИКА ФАНИДАН ТЎГАРАК МАШГУЛОТЛАРИНИ ЗАМОНАВИЙ РУХДА ТАШКИЛ ҒИЛИШ.

Самиева Ибодат Ҳазраткуловна
Коғон туман 20-умумтаълим мактабининг
физика ва математика фани ўқитувчиси
Тел: 998914128561

Аннотация: ушбу маколада ўқувчилик аниқ фанлар, айниқса, математика, физика фанларини ўзлаштиришида дарсдан ташқари тўғарак машгулотларининг аҳамияти тўғрисида фикрлар ёритилган.

Калит сузлар: ўқувчилик қизиқиши, синфдан ташқари ишлар, тўғарак машгулотлари, инновацион методлар.

Ҳаммамизга маълумки, математика, физика фанлари ўрганилиши жиҳатидан бошқа фанларга нисбатан бироз қийинроқ бўлганлиги учун ўқувчиларда бу фанга қизиқиши, ўзлагтириш даражаси фарқ қиласи. Шунинг учун ҳам ўқувчиларни кўпроқ дарсдан ташқари тўғарак машгулотларига фанга қизиқишиларини ошириш муҳим хисобланади.

Синфдан ташқари ишлар-умумий ўрта таълим мактаби ўқув тарбиявий ишининг таркибий кисми, ўқувчиларнинг бўш вактини ташкил этиш шаклларидан бири бўлиб, ўқувчиларни баркамол шахс сифатида шакллантириш ва уларни хаётга тайёрлашда кенг имкониятлар яратади. Синфдан ташқари ишларга ўқувчилар билан ўтказиладиган ва уларга тарбия хамда билим беришга каратилган турли хил машгулотлар тизими киради. Бундай машгулотлар педагогик жамоа, синф раҳбари, ёшлар етакчилари раҳбарлиги ва болаларнинг ўз-ўзини бошқариш ташкилотлари томонидан дарсдан ташқари вактда ўюштириладиган барча тадбирлар мажмуидир. Дарс машгулотларида ўқитувчининг 30-40 ўқувчига тушунтириши билан купчилик янги мавзунинг моҳияти ва коидаларини тўла англай олмайди. Куруқ ёдлаш ёки тушунмаслик келиб чикади. Натижада бола дарсдан зерикади, бекор ўтиради, бирорлардан қўчиради, дарсга халакит бериб шовкин солиб ўтиради: Ўқувчи ва ўқитувчиларни чалгитади. Бу каби кунгилсизликларни олдини олиш максадида нималарга эътиборни қаратиш лозим? Качон ўқувчилар физика ва математика фанларини жисмоний тарбия, мусика каби фанлар каторида орзикӣ кутишади, Качон физика ва математика фани ўқитувчисини эса уз якини, иккинчи ота-онаси деб кабул киласи, Качон ўқитувчи ўқувчиларнинг севимли инсони, хакикий устозига айланади?

Бунинг биринчи сабаби ўқитувчи ва ўқитувчи орасида улкан жарлик, чексиз масофа борлиги, бир-бирига нисбатан ишончсизликнинг борлигидир.

Иккинчи сабабларидан бири оиласида ота-оналар фарзандининг кайси ўқитувчидан, кандай мухитда, неча баҳога ўқиётгани билан қизикмаслигига деб ўйлайман.

Учинчиси ўқитувчининг уз фанини севмаслиги, укувчиларни уз кариндоши, укаси, фарзанди каби куролмаслигидадир.

Тўртингчиси синфдан ташқари ишларнинг хужакурсинга, когоздагина бажарилишида эканлитини кўпгина ўқитувчilar ўз тажрибаларида синаб кўрганлар.

Бутунги кун ўқитувчиси хар томонлама билимли, изланувчан, жонкуяр, меҳнатсевар, фидой бўлмоғи, уз устида тинмай изланиши лозим. Ҳар бир фан ўқитувчиси 45 дакикалик дарси билан биргаликда яхши тайёргарлик билан утказилган синфдан ташқари тўғарак машгулотлар хам муҳим аҳамиятга эга.

Фан тўғаракларини қизиқарли руҳда ташкил қилиш - ўқувчиларнинг фанларга булган қизикишиларини оширибгина колмай балки, илмий, дунёвий, мантикий билимларини, дунёкарашини бойитади.

Тўғаракларни авваломбор, синflар кесимида ташкил қилиш, ёки якинроқ синflар, 5-6 , 7-8, 9-11 синflар кесимида олиб бориш ва бу тугаракларга шу синflарда дарс берадиган тажрибали устозлар раҳбарлик килиши максадга мувофиқдир. Бундай машгулотларни бошлангич синflардан бошлаш максадга мувофик буларди. Чунки, бу ўшда ўқувчиларда бирор фанни урганишга булган қизикиш хали аник, яхши шаклланмаган булиб, фикрлари тарқок булади. Мазкур муаммони бартараф қилишга эса тугарак машғулотлари оркали эришиш мумкин.

Ҳар бир тугарак уз режаси, журналига эга булиши ва доимий юритилиб бориши, назорат килиниши лозим.

Укувчилар устозлари билан биргаликда бирорта қизикарли масалани хал этиб, уни тулик

узлаштириб олганларидан кейин, узлари мустакил равишда масала ечиш, фан билан жиддий шугуланиш, синфдан ташкари машгулот утадиган фан дарсини интизорлик билан кутиш оддий футбол, компьютер, теннис уйини каби марокли булиши мумкинлигини аңгашлари мумкин. Бунинг натижасида улар учун уша фан севимли фанга, келажакда узлари мазкур фаннинг сехрли оламининг кироли ёки кироличасига айланишлари ажаб эмас.

"Ҳар бир янги нарса роҳат бағишлайди", деб айтилган гапларини тугарак машгулотлари учун шиор килиб олишимиз керак. Бир хилликка асосланган машгулотлардан кочиб янгилик ургатадиган, укувчини эркин ва мустакил фикрлашга ундейдиган тадбирлар, синфдан ташкари машгулотлар оркали биз ушбу фикрнинг исботига яна бир бора амин буламиз. Синфдан ташкари ишлар мазмунида укувчиларнинг факатгина фанга кизикишни оширишга каратилмай, балки фаннинг халк хужалигидаги урни ва ахамиятини курсатиш билан укувчиларнинг ишлаб чиқаришда фаолият курсатишни кучайтиришни хам кузда тутади.

Тўгарак машгулотлари укувчиларнинг дарслик буйича эгаллаган билим, малака ва куникма, лаёкатларини кенгайтириш ва чукурлаштириш билан бирга уларнинг билиш фаолиятини активлаштиради, математик тафаккурини ривожлантиради, барча компетенцияларни ривожлантиради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. С.Алиханов. Математика уқитиши методикаси .- Т.: Чулпон. 2011й. 304 б.
2. Н.Эшпулатов, А.Акмалов. Математикадан синфдан ташкари машгулотлар- Т.: Уқитувчи. 2007 й. 47 б.

ЗООЛОГИЯНИ ЎҚИТИШДА УМУРТҚАСИЗ ҲАЙВОНЛАР ФИЛОГЕНЕТИК ТУШУНЧАЛАРНИ ШАКЛАНТИРИШ

Санаева Муниса Иламоновна

ТФИ академик лицейи биология фани ўқитувчisi

Телефон: +998(97) 733-39-18

Анотация. Умуртқасиз ҳайвонлар қон-қариндошлигини исботлашида бир нечта фикрлар йигиндисини бир-бiri билан қиёслаб, таҳлил қилиб, шу фикрлар орасидан тўғри ва аниқ тушунчаларни ўқувчиларга етказиб бера олиш мумкин. Бу билан ўқувчиларда ўрганилаётган янги маълумотларни таҳлил қилиши ва ўз фикр-мулоҳазаларини билдира олиш кўнкималарини шакллантиришига эришишимиз мумкин. Шу билан бирга ўқувчилар онгининг шаклланшида филогенетик тушунчаларни қиёсий таҳлил қилиши ҳам муҳим ўрин тутади.

Калим сўзлар. Филогенез, ҷоғиштирма анатомия, ҷоғиштирма физиология, ҷоғиштирма эмбриология, ҷоғиштирма цитология, ҷоғиштирма палеонтология.

Мавзунинг долзарблиги: Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг бош муюммоси бўлмиш комил инсонни тарбиялаш жисмоний ривожланишига эмас, унинг жамиятда ўзини эркин тутишдан тортиб, маънавий етук, юқори савияли мутахасис бўлиб етишишигача ўз таъсирини кўрсатади. Шундай экан, умуртқасиз ҳайвонларнинг ўрганишда уларнинг филогенетик келиб чиқишини тўлиқ таҳлил қила олишимиз лозим.

Дунёни билиш энг аввало тушунчаларнинг шаклланиши, ривожланиши билан. узвий боғлиқ бўлади. Инсон ўз сезгилари ёрдамида ходисалар оламини акс эттиrsa, сезги билан идрок этиб бўлмайдиган моҳиятни ақл билан билиб олади. Бу ақлий билишда намоён бўлади. Ақлий билиш фақат инсонларга хос бўлиб, у ҳиссий билишга қараганда анча мураккаб ва зиддиятли жараён ҳисобланади. Инсон сезги аъзолари ёрдамида ташқи оламдан олган ахборотларга асосланиб, тушунчалар ҳосил қиласди. Тушунча ақлий билишнинг асосий шакли бўлиб, у ташқи дунёдаги нарса ва ходисаларнинг умумий, зарурий томонларини мияда алоҳида шаклда акс эттиришдан иборатdir

Филогения ҳайвонот оламининг тарихий ривожланиш жараёнини тушуниб олишда катта аҳамиятга эга. Бу жараён ҳақидаги тушунчаларнинг изчил ўстириб борилиши фақат зоологиядагина эмас, балки умумий биологиядаги асосий ҳолатларни ҳам тўғри тушунишни шакллантиришда катта аҳамиятга эга. Бунда ҳайвонларнинг ўзаро қариндошлик муносабатлари ва ҳайвонлар группасининг бошқасидан тарқалгандиги очиб берилади, бунинг натижасида эса бутун ҳайвонот оламининг изчил ҳамда динамик ривожланиш тасвири ҳосил қилинади

Филогенетика- ўсимликлар ва ҳайвонлар қон-қариндошлигини, улар билан алоқаларини далилловчи эволюцион тушунчалардир. Филогенитик тушунчалар таркибига ҷоғиштирма анатомик, ҷоғиштирма физиологик, ҷоғиштирма эмбриологик, ҷоғиштирма цитологик, ҷоғиштирма палеонтологик каби хусусий тушунчаларни киритиш лозим. Хусусан, умуртқасиз ҳайвонлар бўлимининг содда ҳайвонлар, ковакичилар, ясси чувалчанглар, тўғарак чувалчанглар, бўғим оёқлилар, моллюскалар, игнатанлилар типлари орасида қон-қариндошлик алоқаларини ҷоғиштирма анатомик морфологик, ҷоғиштирма физиологик, ҷоғиштирма эмбриологик, ҷоғиштирма цитологик каби тушунчалар ёрдамида шакллантириш, ўқувчилар онгига ривожлантириб бориш аҳамиятлидир.

Зоологияни ўқитишида умуртқасиз ҳайвонлар филогенетик тушунчаларни шакллантиришдан мақсад академик лицейлар ўқувчиларида умуртқасиз ҳайвонларнинг филогенетик тушунчаларни шакллантириш. Ўқувчиларга зоология дарси давомида организмларнинг тузилиши ва систематикасини ёритиш билан чекланмасдан, балки ҳар бир ҳайвонлар гуруҳининг келиб чиқиши, улардаги филогенетик бояганишлар ҳақида маълумот берилса, ўқувчилар ҳайвонларнинг келиб чиқиши мукаммал даражада ўрганади ва дунё қараши кенгаяди

Материал ва методлар: Академик лицей ўқувчиларига содда ҳайвонлар, кўп хужайралилар, чувалчанглар, бўғимоёқлилар ва моллюскалар расми туширилган плакатлардан фойдаланиб тушунарли қилиб етказиб бериш орқали филогенетик тушунчаларни улар онгига сингдириб бориши.

Бундан ташқари , қўйидаги методлардан етарлича фойдаланиди.

Ҷоғиштирма морфологик метод орқали ҳайвонларнинг тузилишини тасвирламасдан, балки уларнинг ривожланиш моҳияти очиб берилди.

Ҷоғиштирма анатомик методи ёрдамида ҳайвонларнинг органлар системасини ва улар таркибига кирувчи органларнинг ички тузилиши ўрганиш билан биргаликда гомологик, аналогик,rudiment органлар, шунингдек атавизм ходисасининг аҳамиятини тўлиқ ёритиб берилди.

Чоғиштирма физиологик методи ёрдамида ҳайвонлар филогениясида физиологик ходисалар (нафас олиш, овқат хазм қилиш, айириш, қон айланиш, нерв тизми) нинг қай тарзда ўзгариб бориши ўрганилди.

Чоғиштирма эмбриологик методи орқали биогенетик қонун, филогенез, онтогенез тушунчаларининг туб моҳияти очиб берилди.

Чоғиштирма палеонтологик методи ёрдамида органик олам ҳозирги кўриниши бирданига пайдо бўлмай, узоқ давом этган тарихий ривожланиш натижаси эканлигини ўқувчиларга ўқтирилди.

Юқоридаги илмий тадқиқот методлар билан бир қаторда педагогик технологиялар, яъни муаммоли таълим технологиясининг муаммоли методларидан, шунингдек мунозарали дарслардан фойдаланган ҳолда қуйидаги филогенетик тушунчаларни тушунтиришда ҳам кенг фойдаланилади.

Яшил хивчинлилар бир ҳужайралилар орасидаги энг қадимгиси ҳисобланаб, у яшил сув ўтларидан хломидомонадога ўхшаб кетади. Яшил хивчинлилар ёргулик етарли бўлганда ўсимликлар сингари фотосинтез орқали озиқланадилар.

Кўп ҳужайралилар танаси икки қават ҳужайралардан ташкил топган бўлиб, танаси бўшлиқдан иборат. Уларнинг озиги ҳужайра ичида хазм бўлиши ва безли, хивчинли ҳужайралари орқали бир ҳужайралиларга ўхшаб кетади.

Ясси чувалчанглар орасида энг қадимгиси ичаксиз киприкли чувалчанглар бўлиб, уларнинг тузилиши бўшлиқчиларнинг личинкасига ўхшаш бўлади. Ичаксиз киприкли чувалчанглардан эса сўргиччилар ва тасмасимон чувалчанглар келиб чиқкан. Тугарак ва ҳалқали чувалчанглар эса қадимги ясси чувалчанглардан келиб чиқкан дейилади.

Бўғимоёқчиларнинг қадимги аждоди трилобитлар бўлиб, уларнинг тузилиши энг қадимги кўп тукли ҳалқали чувалчангларга ўхшаш. Тарихий ривожланиш жараёнда ҳалқали чувалчангларнинг сувзич ўсимталаридан оёқлар, юпқа теридан хитин қоплагич пайдо бўлган дейилади. Трилобитлардан қисқичбақасимонлар, ўргимчаксимонлар, ҳашоратлар келиб чиқкан.

Шунга кўра академик лицейи зоология курсида ҳайвонот дунёсининг турли систематик гурӯхлари ўртасида қон-қариндошлик алоқаларини исботлаш учун филогенетик тушунчаларнинг таркибий қисмларидан кенг фойдаланади.

Фойдаланилган адабиётлар

Ўзбекистон Республикаси "Таълим тўғрисида"ти қонун // Баркамол авлод-Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори.-Тошкент: Шарқ; 1997 йил. 1-3 бет

Кадрлар тайёрлаш Миллий дастури. Тошкент - 2007.

Туленов Ж. Фофуров З. "Фалсафа" олий ўкув юртлари учун дарслик. Тошкент "Ўқитувчи"1997 й.495-бет.

Фофуров А.Т. Дарвинизм. "Ўқитувчи". -Тошкент. 1992й.262-269 бетлар.

Мовлонов О. Зоология. (Академик лицейлари учун дарслик). "Ўзбекистон миллий энсиклопедияси" Давлат илмий нашриёти. -Тошкент. 2006йил.

TA'LIM VA TARBIYA OLISHDA BOLANING PSIXOLOGIK NUQTAYI NAZARI

Saodat Sattarova

SamDCHTI katta o`qituvchisi

Telefon:+998 906038559

Saodatsattorova5@gmail.com

Ikromjon Ismoilov

SamDCHTI talabasi

Telefon:+998 999962637

ikromjonismoilov81@gmail.com

Annotation. The article discusses the impact of education and upbringing on the child's psyche. In addition, the general and specific aspects of education and upbringing are psychologically revealed.

Kalit so`zlar: Ta'lim, tarbiya, nuqtayi nazar, hayot formulası, psixologiya, bosqich, fiziologiya, ma`naviyat, ruhiyat, ko`nikma, oura, psixologik quvvat, ong ustı, ong ostı, muhit

Ta`lim va tarbiya. Ha albatta, bu ikki jumla zamirida juda ulkan mazmun-mohiyat qad rostlab turibdi. Inson tug`ulib, voyaga yetib to umrining so`ngiga qadar bo`lgan davr mobaynida unga ko`makdosh va yelkadosh bo`ladigan, umr sahifalarini yorqin jilolar bilan bezashda birlamchi vosita bo`lib xizmat qiladigan ma`naviy, ruhiy o`chog`dir. Axir aytadiku dono xalqimiz: "Beshikdan to qabrgacha ilm izla,, Boshqacha qilib aytadgan bo`lsak, ta`lim va tarbiya biz yashayotgan dunyonda insonlarning hayot formulasini shakillantirish jarayonlarini yuzaga keltiruvchi eng ustuvor omillardan biridir.Bu jarayonlar davomida shakillanish bosqichlari davri qanchalik muhim va o`quvchining psixologik nuqtayi nazari qay darajada rol o`ynaydi? Bu savollar bugungi mavzumizni mazmunan yanada ochni berishga yaqindan yordam beradi.

Avvalo, shuni bilishimiz keraki, ta`lim va tarbiya olish onaning qornidayoq boshlanadi. Chunki ona yashayotgan muhit ona qornidagi, hali dunyoga kelmagan chaqaloqqa bevosita va bilvosita ta`sir ko`rsatadi. Bu ta`sirlar ma`naviy, ruhiy va fiziologik ta`sirlardir. Ha albatta, qanday qilib ma`naviy va ruhiy ta`sirlar bo`lishi mumkin deb o`layotgandirsiz (ayniqsما`naviy ta`sir)? Aynan mana shu ta`sirlar natijasida ona qornidagi bola ta`lim va tarbiya ko`nikmalarini qabul qilib oladi. Bu ko`nikmalar bolaning ona qornidan keyingi hayotida oladigan ta`lim va tarbiyasiga birlamchi asos bo`lib xizmat qiladi. Ona qornidagi bola ona yashayotgan muhitdagi mavjud o`zgarishlarni uzuliksiz ravishda sezib boradi. Har bir o`zgarish tug`ilajak bola uchun tarbiyaviy ko`nikma vositasini bajaradi. Shuni aytib o`tishimiz joizki, hatto hadis-u shariflarda ham bolaga ta`lim-tarbiya berish tug`ilmasidan avval bo`shlanishi zikr qilib o`tilgan. Buni quydag`i hadis-u shariflarning birida keltirilgan rivoyatdan anglash tabr joiz bo`ladi: Bir kuni bir ota-ona maslahatlashib, yosh farzandini kelajakda ilm-u tolibda kamol shaxs bo`lib yetishi yo`lida uni biron-bir ilm-u donishga tarbiyalab berish uchun olib borishadi va maqsadlarini bayon qilishadi. Ilm-u donish bir bosh chayqab, ota-onaga yuzlanadi va bu ish qo`lidan kelmasligini aytadi. Ota-ona hayratda qolib buning sababini so`raydi. Donishmand chuqur xo`rsinib bu borada ota-onaning ancha kechikkanligini va farzand ta`lim-tarbiyasi uning tug`ilmasidan avval boshlanishini takidlaydi. Bundan kelib chiqadiki, farzandning ona qornidagi payitida ta`lim va tarbiya ko`nikmalarini olishi hayotiy zarurat. Chaqaloq dunyoga kelishi bilan ko`nikmalar orqali bu dunyoga bog`lanadi va ta`lim-tarbiya olishni keyingi bosqichiga o`tadi. O`tgangi bosqichda bola ta`lim va tarbiya ko`nikmalarini muhit va har xil ta`sirlardan o`zlashtirgan bo`lsa, endigi bosqichda ta`lim-tarbiya olishni ota va ona ta`sirida davom ettiradi. Shu bilan birkalikda bola psixologik quvvat yig`sh jarayonlariga asta kirib boradi yani bu jarayonlar davomida bola psixologik ongini o`zida shakillantira boshlaydi. Bu davrni yoshi katta odamlar orasida ham eshitgansiz. Masalan, ba`zida dadamiz yoki onamiz og`zilaridan "Esimni taniganimdan beri..., degan tanish jumlalarni eshitmagan inson topilmasa kerak oramizda. Chunki bu jumlalar xalq orasida ibora darajasigacha kotarilishga ulgurgan. Bundan kelib chiqadiki, insonlarning to`aqlini tanib ulgurgungacha bo`lgan davri - psixologik quvvat yig`ish davri ya`ni bolada psixologik ongini shakillanish bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda bola ruhan va aqlan ozini xis eta boshlaydi hamda bosh miyada xotira miyachasi faollahshadi. Ana endi bola ota-onadan va yaqinlardan mehir-saxovatni shu jumladan, tashqi dunyoda bo`layotgan muhim ta`sirlar va o`zgarishlarni qabul qilib, xotira miyachasiga saqlab boradi.

Bola yuqoridagi bosqichlarni o`tab bo`lgach, ta`lim-tarbiya olishning keyingi bosqichi bo`lgan fikr yuritish qobiliyatlarini faollashtiruvchi jarayonlarga tabiiy ravishda o`tib boradi. Chunki bola ulg`aygani sari ta`lim-tarbiya doiralari ham muntazam kengayib boradi. Bunda ulg`ayyotgan shaxs ong doirasini mahalla, bog`cha va maktab kabi ta`sir doiralarga tutashib ketadi. Bu bosqichda, yuqorida aytganimizdek, bola o`z

qarashlarini va fikrlash doiralarini yangilab, kengaytirib boradi. Ayniqsa, mahalla-maktab-oila hamkorligi doirasidagi ta'lim-tarbiya ishlari ta'lim va tarbiya olishning uzuluksizligini ta'minlaydi va bu struktura bolaning ong usti va ong osti sohalarida bo'layotgan boshlang'ich jarayonlarni to`la-to`kis hamda nuqsonlarsiz yuz berishiga asos bo`lib xizmat qiladi. Aynan mana shu bosqich bolada xarakter va dunyo qarash paydo bo`lishi va rivojlanishini amalda namoyon qiladi. Endi bola real hayotda o`z o`rnini egallay boshlaydi va ijtimoiy hayotda esa shaxs bo`lib maydonga chiqadi. Shu tariqa bu bosqich ham yakunlanadi. Keyingi bosqichda bolaning ta'lim-tarbiya olishi ko`proq o`ziga bog`liq bo`lib boradi. Chunki bola psixologiyasida o`zini-o`zi boshqarish, muhofaza qilish va aql-idrok qudratining kuchayishi yuz berishi boshlanadi. Ko`rib turganingizdek, bu davrda ikki muhim kuch o`zining yuqori pallasiga ko`tariladi. Bu kuchlar ruhiyat va aql-idrok bo`lib, inson ongida bu ikki kuch o`rtasida to`qnashuv yuz beradi. Bu davr, balog`at davri hisoblanib, bola tabiatida turli xil o`zgarishlar yuz berishi mumkin. Ikki kuch o`rtasidagi to`qnashuvda aql-idrok ruhiyatni o`ziga bo`ysindiradi va shu jarayondan so`ng, bola ong usti va ong ostini aql-idroki bilan boshqara boshlaydi. Shu jarayonlar bilan birga bolada oura ham shakillanib bo`ladi. Yillar o`tishi bilan ya`ni bolaning yoshi ulg`aygan sari aql-idrok ruhyatni yanada jilovlab, ouraning kuchayib borishiga zamin yaratib boradi. Insonda oura qanchalik darajada kuchayib borsa aql-idroki ham ruhiyati va fikrlash chegarasi ham shunga mos ravishda o`sib boradi. Albatta bu o`sib borish, bola olgan ta'lim-tarbiya sifatiga mutloqo bog`liq bo`lib shakillanadi.

Kuzatamizki, shuning uchun hamma bolalar turli xildagi psixologiyaga ega insonlar bo`lib shakillanishadi. Aynan shu sabab, insonlar hayotda ijtimoiy tabaqalanib o`z o`rnini egallashadi. Mana ayon bo`ldiki, ta'lim-tarbiya olishdagi bu intixo bolaning kelajakda kim bo`lib shakillanishida alohida o`rin tutadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

Боймуродов Н., Амалий психология. Т., Янги аср авлоди, 2008.

Ишмухамедов Р., Абдуқодиров А. Таълимда инновацион технологиялар. Т., 2008.

BOSHLANG'ICH SINFLARDA SODDA KOMBINATORIKA MASLALARI, ULARNI YECHISH USULLARI VA O'QITISH METODIKASI

Sayfullayeva Matluba

Jo'rayeva Nilufar

Namangan shaxar 74-maktab

Boshlang'ich ta'lif o'qituvchilar

sayfullayevamatluba@gmail.com

Annotatsiya: ushbu tezisda bugungi kunda boshlang'ich sinf matematika darslilarimizda uchrab turadigan sodda kombinatorika masalalari va ularning yechilish yo'llari, o'quvchilarga shu tipdagi masalarni yechilish usullarini o'rgatish metodikalari bilan tanishтирib o'tamiz.

Kalit so'zlar: kombinatorika, o'rinalashtirish, qo'shish va ko'paytirishga doir masalalar.

Boshlang'ich sinf matematika darsliliklarida sodda kombinatorikaga doir masalalar tez-tez uchrab turayapti. Bu tipdagi masalalar asosan ko'paytirish vaqo'shishgadoir soddamasalalar hisoblanadi. O'quvchilar odatda hisoblash, o'rinalashtirib chiqish va tanlash yo'llari bilan yechadilar. Bu usulda masala hal qilingan bo'lsada mohiyatiga yetib boorish biroz mushkul. O'quvchilarga masalaning mohiyatiga yetish va keyin yana shunday masalalar chiqqanda oson va tez hal qilishlari uchun maxsus usullarni o'rgatib qo'yish foydali hisoblanadi. Shu maqsadda biz kombinatorikaga doir masalalar va ularni yechish usullarini ko'rib chiqaylik.

Masala: penalda 3 ta qizil, 4 ta qora va 5 ta yashil qalam bor. Penaldan bitta qalamni ixtiyoriy tanlab olishni necha xil usulda amalga oshirish mumkun?

Yechish: bu masala yig'indiga doir masala hisoblanadi. Bu masalada to'plamning elementlari yig'indisini hisoblash orqali hal qilish mumkun. Masalani o'quvchiga sodda tushuntirish uchun quyidagi metodikani qollaymiz. Agar penlda faqat 3 ta qalam bo'lganda uchta usul bilan tanlab olish mumkun bo'lardi. To'rtta qalam bo'lganda esa to'rt hil usul bilan tanlab olishimiz mumkun bo'lardi. Faqat beshta bo'lganda besh xil usul bilan tanlashimiz mumkun bo'lar edi. Endi bu usullarni qo'shib chiqamiz. $3+4+5=12$ javob 12 usul bilan tanlab olish mumkun.

Masala: Nodirani uyidan maktabgacha uch xil yo'lidan, maktabdan kutubhonaga ham uch hil yo'l bilan boorish mumkun. Nodira uyidan kutubxonaga necha xil yo'l bilan borishi mumkun?

Yechish: bu masalani hal qilish uchun dastlab o'quvchilarga yo'llarni raqamlab chiqish taklif qilinadi. Uydan maktabgacha bo'lan yo'lni 1,2,3 bilan maktabdan kutubhonagacha bo'lgan yo'lni esa a,b,c bilan belgilaylik. Unda kutubxonaga boorish yo'llarini 1a,1b,1c,2a,ab,2c,3a,3b,3c jami 9 ta yo'l, holatlarda bo'lishini ko'rsatish orqali hal qilish mumkun. Agar biz bu usuldan borsak o'quvchilarining katta qismi shu masalani yoki shunga o'xshash masalani yechishi mumkun. Ikkinci usul chizish yordamida hal qilish mumkun. Bunda doskaga rangli bo'rash yordamida kutubxonaga boorish yo'naliшини chizib o'quvchilarga tushuntirish orqali hal qilaolamiz. Bu orqali masalani moxiytini biroz tushuntiraolish mumkun. Endi o'quvchilargabu tipdagi masalalarni hal qilish ko'nikmasini hosil qilish uchun biz ko'paytmani formulasini tushuntirib o'tamiz. Demak bunda $3*3=9$ deb olish mumkun. Masalani yechish usulini mustahkamlash maqsadida shunga o'xshash boshqa masala tuzish va bu masalada endi yo'llar sonini turlicha qilib berish orqali maqsadga erishish mumkun.

Masala: ona so'zidagi harflarni o'rnini almashtirib nechta tuli so'z tuzish mumkun? Bu yerda tuzilga so'zlar ma'noga ega bo'lishi shart emas!

Yechish: bu masalani o'quvchilarga eng avvalo shu so'zlarni tuzib chiqishni taklif qilish orqali yechishga urinib ko'ramiz. O'quvchilar tuzgan so'zlarni sonini sanaymiz. Bu so'zda 3 ta harf mavjud. Bu masala kombinatorikaning o'rin almashtirish qoidalariiga mos. O'quvchiga bu qoidalarni boshlang'ich sinfda yetkizib berish biroz mushkul hisoblanadi. Qoidaga ko'ra $P_n=n!$ Formula yordamida hisoblash mumkun. O'quvchini yoshini hisobga oladiga bo'lsak, bu formulani o'rgatish samarasiz. Demak bu formulani quyidagi usulda o'rgatamiz. Birinchi biz bitta hardni olaylik bizda uni o'rnini almashtirish imkoniyati 3 ta, endi ikkinchi harfni ishlataylik uni almashtirish imkoniyati ikkita (chunki biz birinchi harfni almashtirishni amalga oshirib bo'lganmiz), endi uchinchi harfni olaylik uni almashtirish imkoniyati bitta chunki biz oldin ikkita harfni almshtirib bo'ldik. Endi jami almashtirishlar sonini aniqlash uchun quyidagi ko'paytirishni amalga oshiramiz. $1*2*3=6$ demak 6 ta so'z tuzish mumkun.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

Matematikani o'qitish metodikasi.

Boshlang'ich ta'lif jurnali

2-3-4-sinflar uchun matematika darslilari
Н.Я. Виленкин, "Комбинаторика"
P. Flajolet, R. Sedgewick, Analytic Combinatorics

BOSHLANG'ICH SINFLARNING MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARNING O'RNI

SOBIROVA SHAHNOZA

FARG'ONA VILOYATI

BUVAYDA TUMANI

26-UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABINING

BOSHLANG'ICH SINF II TOIFALI O'QITUVCHISI

Tel nomeri: 905657726

Anotatsiya: ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'qituvchilarimizni o'z o'quvchilariga matematika fanini o'rgatishda qanday didaktik o'yinlardan foydalansa, maqsadga muvofiq ekanligi haqida mulohazalar yuritiladi.

Ka'lit so'zlar: mening joyim qayerda?, juftini toping!, estafeta, eng yaxshi hisobchi, jonli matematika, kim tezroq va to'g'riroq, jonli raqam qo'yish

Ko'pchilik olim va faylasuflar, pedagog va psixologlarning aqidalaricha, o'smir-yoshlarning ta'lif-tarbiyasi borasida, ularning o'qish, yozish, sanash, eshitish, gapirish va hamdardlik qilish kabi qobiliyatlarini o'rganishda maktabning boshlang'ich sinflaridagi jarayon muhim o'rinni tutadi. Bolalarning maktabga borishlari va boshlang'ich sinflaridan umumta'lif bosqichiga o'tishlarida eng kamida quyidagi ikkita muammo yuzaga keladi:

1.Ta'lifning usul va mazmuni o'zgarishi bu - davomotning pasayishi va bolalarda psixologik muammolarning ko'payishiga olib keladi.

2.O'qishga bolgan tayyorgarlik darajasining nisbatan yangi va murakkabroq saviyada pastroq ekanligi.

Maktabga bo'lgan psixologik tayyorgarlik - bu 6-7 yoshdagagi bolalarning ancha murakkab ruhiy holat bo'lib, quyidagi nuqtalarni qamrab oladi:

- bolalar tomonidan matab o'quvchilarining yangi iltimoiy rejasini qabul qilib olinishi;
- birinchidan o'qituvchi rahbarligi ostida, keyin mustaqil tarzda ta'lif fa'oiliyatini bajarish imkoniyati;
- ilmiy atamalarni o'rganish usuli;
- o'qituvchi va sinfdoshlar bilan ta'lif jarayonidagi muosharat va hamkorliklarni muayyan tarzda o'zlashtirilishi.

Bolalarning maktabga bo'lgan tayyorgarliklarini ularning yoshiga muvofiq faoliyat turlari doirasida, boshqacha qilib aytganda syujetli o'yin va roller, tasviriy faoliyat, chizmachilik, ertaklarni anglash va hokazolar orqali amalga oshirilish kerak. Bolalarni boshlang'ich sinflardan ta'lifning yuqoriroq pog'onasiga o'tishlarida ularning psixologik tayyorgarligi juda muhim masala hisoblanadi.

Maktab tajribasi shuni ko'rsatadi, o'quvchilarning matematik bilimlarini o'zlashtirilishi va ularning mantiqiy fikrlash qobiliyatining rivojlanishida qiziqarli materiallarning ishlatalishi katta yordam beradi

Qiziqarli materiallarning quyidagi maqsadlarda ishlatalishi yaxshi natija beradi:

- matematik bilim, mahorat va malakalarining shakllanishida;
- matematik bilim va malakalarining mustahkamlanishida;
- matematikani o'rganishida bolalarda shavq-havasni uyg'otishida;
- matematik ijodkorlik mahorat va malakasi, tasavvurot va tafakkurining shakllanishida;
- matematik bog'liqlik va qonuniyatlarini tushinish va geometrik tasavvurotlarining rivojlanishida.

O'smirlarda ma'rifatni o'zlashtirishga bo'lgan shavq-havasini kuchaytirilishida ta'lifni didaktik o'yinlarga bog'liq qilinishi maqsadga muvofiq. Bolaga o'rgatadigan material qiziqarli bo'lgan holda osonlik bilan o'zlashtiriladi va uning xotirasida yaxshiroq saqlanadi.

Boshlang'ich sinflarda matematikani o'rgatishida didaktik o'yinlar va qiziqarli materiallarning kiritilishi quyidagi maqsadlarni amalga oshirilishida ko'mak beradi:

- a)matematikani targ'ib etilishida;
- b)o'smirlarning aqliy rivojlanishida.

Bolalar tabiatan ta'lif dasturidagi turli materiallarning o'yin orqali osonlik bilan o'zlashtiradilar. Didaktik o'yinlarning ishlatalishida esa, o'yinning o'zi ikkinchi darajali bo'lib, matematikani o'zlashtirilishiga bo'lgan shavq-havasni rivojlantirish va bu usul orqali matematik bilim va mahorat-malakalarini hosil qilinishi birinchi darajali vazifaga aylanadi.

O'yinning bu vazifalarini bajarilishida quyidagi shartlarni hisobga olish zarur:

O'yin qoyidalari sodda, aniq va hammaga tushinarli bo'lishi zarur. O'yin materiallari bolalarning aqliy imkoniyatlariga muvofiq bo'lishi kerak. Ta'lif materiallari tadrijiy va bosqichma-bosqich tarzda murakkablanib borilishi zarur. O'quvchilarning har qancha ko'pchiligi o'yin jarayonida ishtiroy etishlariga ahamiyat berish

kerak.

O'yin natijalari bolalarni rag'batlanishiga xizmat qilishi va matematika ta'liming boshlanish davrida muhim omilga aylanishi lozim. Quyida shu tarzdagi ayrim o'ynlarni keltiramiz. Boshlang'ich sinflari o'qituvchilari matematika ta'limi jarayonida bulardan foydalanishlari mumkin:

"Mening joyim qayerda?"

O'yin maqsadi: Raqamlar tartibi bo'yicha talabalar bilimini mustahkamlash.

Vositalar: 1 dan 10 gacha yozilgan 15 sm + 10 sm o'lchovli varaqchalar.

O'yin tartibi: O'qituvchi bolalarga varaqchalarini bo'lib beradi. O'qituvchi ishorasi bilan talabalar joylaridan turib, doska oldida saf tortishadi va har biri o'z raqam tartibiga muvofiq o'z joyini qanday qilib topganini sharhlab beradi. Bu o'yinni bir necha marta takroran o'tkazish mumkin. Uning qiziqarli o'tishi uchun qatorlar o'rtasida o'tkazilishi afzalroq. Har bir qator bir g'uruh hisoblanadi.

Topshiriqni tez va xatosiz bajargan guruh g'olib sanaladi.

"Juftini toping!"

O'yin maqsadi: Ikkinchchi o'nlik sonlar tarkibi borasida o'quvchilar bilimini mustahkamlash.

Vositalar: 11 dan 20 gacha bo'lgan sonlar va $6+5$, $6+6$, $8+5$, $7+7$, $9+7$, $9+6$, $8+9$, $8+7$ kabi ifodalar yozilgan 15 sm + 10 sm o'lchovli varaqchalar.

O'yin tartibi: O'qituvchi varaqchalarini bolalarga bo'lib beradi. Bolalar doska oldida saf tortishadi. O'qituvchi topshirig'i bo'yicha, qo'llarida varaqchasi bor bolalar o'z juftlarini topib oladilar, ya'ni javobi qo'llaridagi sonlarga muvofiq bo'lgan ifodani tanlab oladilar. Masalan, qo'lida 12 soni yozilgan bola o'z justini - qo'lida $6+6$ ifodasi yozilgan o'quvchini topib hamrohlik qilishi kerak. Xatolikka yo'l qo'yilgan bolalar o'yindan chetlashtiriladi.

"Estafeta"

O'yin maqsadi: Ikkinchchi o'nlik sonlar tarkibi borasida o'quvchilar bilimini mustahkamlash.

O'yin tartibi: O'qituvchi doskaga raqamlarni yozib, guruh namoyandalari uning tarkibini yozishlari lozimligini tushintiradi. Ikkita guruhdan bolalar navbat bilan bir raqamli sonlar juftini yozadilar. masalan:

14	13
7 va 7	6 va 7
8 va 6	8 va 5
9 va 5	9 va 4

Topshiriqni tez va xatosiz bajargan guruh g'olib sanaladi.

"Eng yaxshi hisobchi"

O'yin maqsadi: O'quvchilarning ko'paytiruv va bo'lish jadvali borasidagi bilimini mustahkamlash.

O'yin tartibi: Doskada o'ng va chap tomonlardan sonlari teng bo'lgan misollar yozilgan: 7×3 , 6×7 , 3×8 , 8×4 , 9×3 , 7×8 , 8×9 . Ikkita o'quvchi doskaga chiqariladi. O'qituvchi topshirig'I bilan bittasi chapdan, ikkinchisi o'ngdan misollarni echishiga kirishadi. Misollarni ko'proq va xatosiz echgan o'quvchi g'olib deb bilinadi.

"Jonli matematika"

O'yin maqsadi: O'quvchilarning ko'paytiruv va bo'lish jadvali borasidagi bilimini mustahkamlash.

Vositalar: Har bir guruh uchun bir raqamli sonlar yozilgan 15 sm + 15 sm o'lchovli varaqchalar yozilgan.

O'yin tartibi: O'qituvchi varaqchalarini bolalarga bo'lib beradi. So'ng taqsimlash bo'yicha javobi bir raqamli sonlar bo'lgan misollar aytadi. Masalan, $63:9$. Har bir qatorдан qo'llarida 7 raqamli varaqcha bo'lgan bolalar o'rnidan turishlari kerak. Har bir xatosiz va tez topgan javob uchun ball beriladi va shu tartibga muvofiq har bir xato uchun bir ball kamaytiriladi. Eng ko'p ball toplagan guruh golib deb bilinadi.

"Kim tezroq va to'g'riroq"

O'yin maqsadi: O'quvchilarning ko'paytiruv va bo'lish jadvali, son qimmati raqam mavqeiga bog'liq bo'lgan prinsi pi borasidagi bilimini mustahkamlash.

Vositalar: Har bir qator uchun qog'az yoki kartondan kesilgan raqamlar (0-dan 9-gacha).

O'yin tartibi: O'qituvchi kesilgan raqamlar majmo'ini har bir qatorga bo'lib beradi. So'ng misollarni o'qiydi: 5×4 , 7×5 , 3×6 va hokazo. O'quvchilar javoblarni topishlari va qo'llarida 2 va 0 raqamlari bo'lganlar doskaga chiqib, yonma-yon turib 20 sonini ifodalashi kerak. Javoblarni ko'proq va xatosiz echgan qator g'olib deb topiladi. Ball berish paytida raqamlarning joylashish mavqeiga ham ahamiyat berish kerak. Joylarni aralashtirish ballni kamaytiradi.

"Jonli raqam qo'yish"

O'yin maqsadi: Ko'p raqamli sonlar tarkibi bo'yicha o'quvchilar tasavvurotini shakllantirish.

Vositalar: Har bir ishtirokchi uchun 0-dan 9-gacha qog'az yoki kartondan kesilgan raqamlar.

O'yin tartibi: 6 nafar o'quvchi doska oldiga chiqarilib, har birining qo'liga qog'az yoki kartodan kesilgan raqamlar majmo'i beriladi. Ular sinf jamoasiga qarab turishadi va har biri sonlar jadvalining razryadini

ifodalaydi. O'qituvchi yoki boshlovchi ko'p raqamli sonlarni o'qiydi. O'yin ishtirokchilari chapdan o'ngga razryadlari joylashgan o'sha raqamlarni beradilar (ko'taradilar). Masalan, agar o'qituvchi yoki boshlovchi 4 2 3 0 4 2 sonlarni o'qisa, chapdan o'ngga birinchi o'quvchi 4, ikkinchisi 2, uchinchisi 3, to'rtinchisi 0, beshinchisi 4 va oltinchisi 2-ni ko'taradilar. Sinf jamoasi ishtirokchilar ishi to'g'rilingini kuzatadilar.

Mazkur o'yinning qiziqarli o'tishi maqsadida uni 3 guruuh o'rtasida ham o'tkazish mumkin. Bu holatda guruhlar navbat bilan bir-birini almashtiradi. O'yin yakunida kamroq xatoga yo'1 qo'yan yoki umuman xato qilmagan guruuh g'olib deb bilinadi.

Bolaning maktabga qadam qo'yishi bilanoq, uning ijtimoiy mavqeい o'zgaradi va o'yin joyini ta'lim egallaydi. O'yin faoliyatidan ta'limga o'tish jarayoni o'ziga xos qiychiliklarga ega bo'lib, bu narsa birinchi navbatda o'quvchilarning psixologik jihatlari va yoshlariga, diqqat ustuvorligi, xotira va tafakkur ixtiyorsizligiga bog'liq. Bu qiychiliklarni bartaraf etishida ta'lim jarayonida didaktik o'yinlardan foydalanish ayni muddaodir

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Maktab va hayot. Ilmiy-metodik jurnal. sonlari
2. Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. 2001-yil
3. Boshlang'ich sinflar uchun metodik qo'llanmalar.
4. Ziyonet.uz

AXBOROT TEXNOLOGIYALARINI BOSHLANG'ICH TA'LIMDA JORIY ETISH USULLARI

**Shamsiyeva Oltinoy Eshnazarovna,
Navoiy viloyat Xatirchi tuman 31-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqola bolani axborot bilan ishlashga o'rgatish zamonaviy boshlang'ich sinf o'qituvchisining muhim vazifasi hisoblanishi haqida fikrlar yoritilgan bo'lib, bunda o'quvchilarning axborotlarni mustaqil ravishda izlab topish imkoniyatlari, tahlil qilish imkoniyatlarining kengayishi muhimligi haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: mashq, orfogramma, grammatika, axborot, frontal, individual.

Boshlang'ich ta'lurma axborot-kommunikatsiya texnologiyalari o'quvchilarni qiziqarli olamga olib kirishda o'qituvchining imkoniyatlarini kengaytiradi, bunda o'quvchilar axborotlarni mustaqil ravishda izlab topadilar, oladilar, tahlil qiladilar va boshqalarga yetkazadilar. Bolani axborot bilan ishlashga, o'qishga o'rgatish - zamonaviy boshlang'ich sinflarning muhim vazifasi hisoblanadi. Boshlang'ich sinflar ta'lum jarayonida AKTdan foydalanish faqat asosiy yo'nalishlari shakllanadi. O'quvchilarning sinfdan tashqari ishlarini tashkil etishda AKTdan keng foydalanish birinchi navbatda, bu turli hisobotlarni tayyorlash, sinfdan tashqari tadbirlarni o'tkazish va shu kabilardan iborat bo'ladi.

Boshlang'ich sinflar matematika darslarida "O'yinli masalalar" dasturlarini tayyorlab, foydalanish mumkin. Boshlang'ich sinfda o'rganiladigan ko'plab mavzular bo'yicha turli materiallar berilgan. Turli murakkablik darajasidagi turli xildagi topshiriqlar har bir o'quvchining idrok etish va ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishga yordam beradi. Masalalarni yechishda kompyuterli animatsion slaydlardan foydalanish darsning qiziqarlilikini oshiradi. Ularning ustunlik tomonlari istagan paytda masalaning boshiga qaytish mumkin, uning alohida qismlarida to'xtalish, o'quvchilar bilan suhbatlashish, ularning fikrlarini tinglash mumkinligidan iborat. Boshlang'ich sinflarda harakatlanishga animatsiyali masalalar bilan slayd filmlarni qo'llash mumkin. Shunday slaydlarni yaratish uchun Internetdan olingan animatsion kartinkalardan foydalanish mumkin.

Davlatimiz tomonidan 1-sinfda o'qish darsida foydalanish uchun elektron o'quv qo'llanmalar tayyorlanib tarqatildi. Unda so'zni tovushli-harfli tahlil qilish, so'zning bo'g'inlari tuzilishi, ba'zi orfogrammalar o'rganilishi turli qiziqarli ko'rgazmali va ovozli material berish mumkin. Yorqin rasmlar, g'aroyib, qiziqarli topshiriqlar kichik yoshdagi o'quvchilarda ona tiliga qiziqishni oshirishga yordam beradi, o'yin shaklida o'quv materiali bilan tanishish imkonini beradi, o'zini nazorat qilish va o'quv refleksiyasi uchun keng imkoniyatlar taqdim etadi. Ushbu qo'llanma bo'yicha ta'lum jarayonini differensiatsiyalashga turli darajadagi murakkablikdagи topshiriqlarni tanlab olish yordamida erishiladi. Savodxonlikka o'qitish bo'yicha tematik rejalshtirishni ishlab chiqishda rejalshtirishga tegishli elektron mavzular va bo'lilmarni kiritish mumkin. Dars rejasini ishlab chiqishda frontal, individual va guruqli ishlash uchun kompyuterni qo'llash maqsadga muvofiq bo'lgan dars bosqichlarini ishlab chiqish lozim.

Boshlang'ich sinflar o'quvchilari uchun turli didaktik materiallar to'plamidan foydalanib, ko'rgazmali-mashq, nazorat-mashqlari va test sinovlari modullari kiritilgan aralash kompyuter dasturlarini tayyorlash mumkin. Unga fanga oid qoidalarni joriy o'rganish va umumlashtirilgan takrorlash uchun uchta variantlarda berilgan grammatika-orfografik mavzular bo'yicha boy va turli-tuman materiallardan foydalanish yaxshi samara beradi.

- Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati
- Yunusova D.I. Matematikani o'qitishning zamonaviy texnologiyalari,
(darslik) T.: 2007-258 b.
- Azizzoxjayeva N.N. O'qituvchi tayyorlashning pedagogik texnologiyasi. -T.: TDPU. 2000. 52.b.
4. Bozorov E.B., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. - T.:O'qituvchi.1991.
5. G'ulomova X., Yo'ldosheva sh., Mamatova G., Boqiyeva H. Husnixat va uni o'qitish metodikasi. -T.: TDPU, 2013. - 70 b.

OPEN CLASS AS A SOURCE OF INNOVATIVE EXPERIENCES

Sheraliyeva Iroda Sabirjanovna

English teacher of the secondary school №25

Namangan region Pop district

Ushbu maqolada ingliz tili darslarida "ochiq dars"ning afzalligi to'grisida fikr yuritilgan.

В этой статье речь идет о преимуществах открытых занятий на уроках английского языка.

The modern period of development of society is characterized primarily by global reforms in the education system. A. Makarenko called pedagogical process specially organized "pedagogical production" and he developed issues of development "pedagogical technology."

Pedagogical science now offers a set of tools of educational technology and shows the ways of their practical application.

For the effective implementation of educational process, we need to learn how to use modern teaching technologies, understand their nature and create a professional business strategy. Harmonious pedagogical process is possible only with clearly defined purpose and pedagogical problems in conjunction with the appropriate technology to solve them.

With the use of modern pedagogical techniques, specific role is given for non-standard, non-traditional lessons. Open training session is the form of dissemination and promotion of best practices with the element of methodical work of teachers, effective elements of the training and educational process.

The aim of the open training session is to show the advanced forms and methods of educational work, analysis of didactic efficiency of technical training and the use of computers, the generalization of scientific methods of organization and quality control of the educational process. It must have novelty and methodical problem solving on which teacher is working.

The task of the teacher preparing open lesson is to evaluate the effectiveness of methods used; improvement of certain techniques of pedagogical findings; to create its own system of teaching - educational work.

To conduct open classes can be used any kind of training sessions by any form of teaching.

The educational and methodical complex (EMC), which determines the nature of the learning process today in higher education with national language of instruction, includes guidelines for teachers, and methodical development for students to the use of new technologies of teaching of the Uzbek language in the classroom.

As an example, we propose to consider the main phases of the open classes on the topic "Uzbekistan; history, literature, culture" for its design and conduction is composed technological map and the educational model. Depending on the places where classes held - in a conventional classroom or computer lab - varying forms of presentation possible, in order to get acquainted with the fundamentals of geography visual material chosen: a map, illustrations, reflecting the attributes of Uzbekistan, most famous monuments and museums of the country, portraits of famous writers, artists that make up collage. It can be shown on the screen of the computer class by the presentation of Microsoft Power Point, to attract student audience to discuss new topics and enhance their thinking process, the teacher by "brainstorming" clarifies the knowledge of students about Uzbekistan: Where is the country, who is the president, which writers and artists they know. After teacher's lecture about sling of the investigated language is considered a grammatical theme "comparison of expression in simple and complex sentences", to memorize the grammar used interactive game "Domino": gather proverbs with the value of comparing and contrasting. This type of training will relieve the tension of the audience, enrich the student vocabulary and introduce an oral folk art.

An important element of this training is to work on the speech situation using formulas comparison. You can choose from several situations: conversation between student and teacher, the situation in the laboratory at the stadium, in the workplace. Students make up the micro dialog using the new vocabulary. Teacher offers students assess the knowledge of their classmates, and then each of them choose the best work.

While working with the text, after the reading, discussion and comments on the text of the translation into the native language, you can suggest to fill the table "EXU" or "Insert". In the computer lab, students can be offered to execute them on computers, which simultaneously consolidate their skills in information technology, providing a connection between the subjects. Upon completion, the students present their results.

The use of pedagogical technology, no doubt, provides a high efficiency for the educational process. It is

important not only to overdo it in the amount of interactive tasks, taking into account the degree of preparedness, knowledge of the audience, to be able to vary the kinds of work, in time to take the necessary decisions in unexpected situations, to give students the opportunity to show initiative and creativity. Teacher conducting open lesson must have an appropriate level of scientific and methodological training and teaching process should guarantee the achievement of the goals.

References:

On December 10, 2012 President of the Republic of Uzbekistan Islam Karimov signed a decree "On measures to further improve foreign language learning system".

Jalolov J.J. Chet til o'qitish metodikasi. - T.: "O'qituvchi", 2012, - 429b.

Конышева А.В. Современные методы обучения английскому языку. - М.: Театр. 2007. - 352 с.

BOSHLANG'ICH SINFDA O'QITISHNING ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH USULLARI VA ULARNI TATBIQ ETISH

Shernazarova Xolida Narzullayevna

Samarqand viloyat Urgut tuman

6-umumta'l'm mактаб boshang'ich sinf o'qituvchisi

Telefon:+998913146056

charosolimovaeshpulotovna@gmail.com

Annotatsiya: Bu maqolada boshlang'ich sinfda o'qitishning o'ziga xos jihatlari, zamonaviy innovations texnologiyalar asosida darslarni tashkil etishning afzalliklari, imkoniyatlari haqida fikr yuritiladi. Ularni tatbiq qilish usullari ko'rsatib o'tiladi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich ta'l'm, ilg'or pedagogik texnologiyalar, innovatsiya, ijodkorlik, demokratik uslub, metodlar.

Ma'lumki, ta'l'm o'qituvchi hamda o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati hisoblanadi. Darslar mobaynida o'qituvchilar o'z bilimi, malakasini turli usullar: mashg'ulotlar, topshirqlar vositasida yetkazishga harakat qiladi. Bu jarayonda nafaqat o'qituvchidan, balki o'quvchidan ham o'z ustida ishslash: ma'lumotlarni qabul qilish, ularni qayta ishslash va hayotga tatbiq qilish kabi vazifalar belgilanadi.

Ta'l'm-tarbiyaning maqsadi o'qituvchi o'z imkoniyatlaridan to'g'ri, aniq o'rini foydalana olishi, malaka va ko'nikma hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, zamonaviy texnologiyalar asosida bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan davr haqida ma'lumotlar yetkazish va milliy g'oya sharqona tarbiya va ma'naviyatini boyitish hamda ularni o'quvchi ongiga singdirish, yetkazib berish bilan belgilanadi.

Bu maqsad vazifalar boshlang'ich sinf o'qitish davrida, ayniqsa kuchli talab qilinadi. Chunki bu davrda bola o'zining tub mohiyati va vazifasini anglab yetmaydi, balki shunchaki hamma maktabga borishi kerak deb o'yaydi. Ammo ma'lum vaqt o'tgach ya'niz vazifalar ko'payib boraver gach bu aqliy mehnat ekanligini anglab boradi va shu vaqtda uning o'qishdan ko'ngli soviydi hamda unda umidsizlik uyg'onadi. O'qituvchi esa bunday holatning oldini olish uchun o'quvchiga ta'limning o'yindan farqi va o'ziga xos qiziqariligi haqida tushunchalar berishi va uni shu faoliyatga tayyorlashi zarur. O'qituvchi dars mobaynida o'quvchiga shunday muhit yaratishi kerakki, o'quvchi mustaqil topshiriq olganida, o'zini tengdoshlari orasida lideri deb his qilsin. Bu jarayonda o'qituvchidan o'quvchilarga bo'lgan munosabatidan demokratik uslubdan foydalanishini lozim ko'ramiz.

Zero, bu uslub bolalarni birlashtiradi. O'z-o'zini boshqarishga, o'z xatti-harakatini o'zi nazorat qilishga o'rgatadi. Har bir ishga mas'uliyat bilan yondashish hissi shu yoshdag'i bolalar bilan demokratik muomala munosabati asosida shakllanadi.

Bu muomala munosabatida ilg'or pedagogik va yangi axborot texnologiyalarini tatbiq qilish muhimdir.

Bugungi kunda ta'l'm jarayonida interfaol metodlar va axborot texnologiyalarini o'quv jarayoniga qo'llash kundan-kunga oshmoqda. Avvalo, shuni ta'kidlash joizki, interfaol metodlar va zamonaviy axborot texnologiyalari o'quv mashg'ulotlarining samaradorligini oshiribgina qolmay, ilm-fan va AKT yantuqlarini amaliyotda qo'llash orqali mustaqil va mantiqiy fikrlaydigan shaxs tarbiyalashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Ya'niz shu davrgacha an'anaviy ta'limga o'quvchilar faqat tayyor bilimlarni egallahsha yo'naltirgan bo'lsa, endilikda bu ma'lumotlarni mustaqil tarzda qidirib topish, o'rganish, tahlil qilish va xulosalash ko'nikmalari shakllantiriladi. O'qituvchi esa bu jarayonda o'quvchining ta'l'm-tarbiyasiga sharoit yaratadi va bevosita uni boshqaradi, yo'naltiradi.

Hozirgi vaqtda ta'limga "Aqliy hujum", "Tarmoqlar" metodlari, "Sinkveyn", "Beshinchisi ortiqcha", "Bumerang", "Bahs-munozara", "Kichik guruhlarda ishslash", "Venn" diagrammasi kabi zamonaviy texnologiyalar keng qo'llanmoqda. Bundan tashqari, axborotlashtirilgan multimediali ta'l'm texnologiyalarini boshlang'ich ta'limga joriy etish orqali o'tiladigan fanlar mazmunini o'quvchilar ongiga to'liq singdirib borish, innovations vositalar bilan tanishtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Multimedia darslar o'quv jarayonini ko'rgazmali olib borishda ko'maklashadi. Zero, ta'limga ko'rgazmalilik asosiy o'rnlardandir. Bundan tashqari, o'quvchi faoliyatining ijobjiy motivini hosil qiladi, mashg'ulotlarni jonli va muloqot tarzida olib borishga imkon beradi. Bu esa o'quvchida o'ziga bo'lgan ishonchni, tezkor fikrlashni va ijodkorlikni shakllantiradi. Shuningdek, ta'l'm mazmuniga tegishli materiallarni kompyuter xotirasida saqlab, ularni o'quvchilarga xohlagan vaqtda yetkazish imkoniyati bo'ladi. Shu bilan bir qatorda multimedia usulida axborotning xilma-xilligi: matn, lavha, bezak, nutq, musiqa, videofilmardan parchalar, telekadrlar, animatsiyalar ta'l'm samaradorligini oshiradi. Bundan kelib chiqib o'z tajribalarim asosida dars mashg'ulotlarida interfaol metodlarni qo'llash orqali ta'l'm berishga oid fikrlarni bayon etaman.

"Videotopishmoq" metodi

Videotopishmoq metodidan foydalanishda quyidagi harakatlar amalga oshiriladi: o'quvchilar e'tiboriga o'rganilayotgan mavzu mohiyatini tasviriy yoritishga yordam beruvchi izohlarsiz bir nechta videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar har bir lavhada qanday jarayon aks ettirilganini izohlashadi; jarayonlarning mohiyatini daftarlariga qayd etishadi; o'qituvchi tomonidan berilgan savollarga javob qaytarishadi. Mazkur metod asosida mavzuga doir kompyuter orqali videolavha namoyish etiladi. O'quvchilar videolavha mavzusi, unda ifodalangan mavzu haqida o'z fikr mulohazalarini bildirishadi. Masalan, bu metodni 2-sinfda o'quvchilarning unli va undosh tovushlar haqidagi bilimlarini sinash, uni mustahkamlash maqsadida ham qo'llash mumkin. Masalan, ekran orqali unli tovushlar ko'rsatiladi. Galma-galdan shu tovush bilan boshlanadigan so'zlarni ifodalaydigan rasmlar ko'rsatiladi. O'quvchilar rasmlardagi narsa, buyum nomlarini daftarlariga yozadilar. .

Bunda o'quvchilarning xotiralari mustahkamlanadi, so'z boyligi oshadi. Namuna:

Unlilar

A - atirgul

O' - o'rik

Yuqorida aytilganidek, boshlang'ich sinflarda interfaol metodlar va ta'limiylar o'yinlardan, zamonaviy AKT dan foydalanish o'quvchilarni mustaqil fikrlashga o'rgatish bilan birga ularni darslarda o'rganganlarini hayot bilan bog'lashga, qiziqishlarini oshirishga yordam beradi va ta'lim-tarbiya sifatini kafolatlaydi.

Foydalilanilgan adabiyotlar ro'yxati:

- 1.Sayidaxmedov N.Pedagogik amaliyotga yangi texnologiyalarni qo'llash namunaları .-T.:RTM,2000.
- 2.G'ulomova M.X.,Sobirova N.K.Yangi innovatsion texnologiya yordamida ta'lim samaradorligini oshirish usullari // Innovatsiya o'quv jarayonida (tezislar to'plami).-T.:2009.

TA'LIM MUASSASALARIDA INGLIZ TILINI O'RGANISH OMILLARI

Shirinova Shoira Mamarajabovna

Navoi viloyat Karmana tuman 4-umumta'lismaktab

Ingliz tili fani o'qituvchisi

Annotatsiya: ta'lismuassasalarida ingliz tilini o'rganish omillari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: uzlusiz ta'lism, Prezident Qarori, xorijiy til

Mustaqil O'zbekiston Respublikasi rivojlanish bosqichida olg'a qadam tashlab taraqqiyot sari intilmoqda. Respublika ilk mustaqillikka erishgan kunlarda Prezidentimiz rahbarligida "Ta'lism to'g'risida"gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" qabul qilindi. Ushbu qabul qilingan qonunlar o'z o'rnida so'g'lom va barkamol avlodni tarbiyalash uchun xizmat qilmoqda. "Ta'lism to'g'risida"gi qonun va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da eng avvalo inson manfaatlari ustuvorligi, uning zamon talabiga mos holda ortib borayotgan ehtiyoj va qiziqishlari, imkoniyatlarini yuzaga chiqarish uchun shart-sharoitlarni yaratish belgilab berilgan. Ushbu yo'nalishda amalga oshiriladigan ishlarning davomi Prezidentimizning 2012-yil 10-dekabrdagi "Chet tillarini o'rganish tizimini yanada takomillashtirish chora - tadbirleri to'g'risida"gi qarorining qabul qilinishini bu borada muhim qadamlardan biri deb hisoblash mumkin.

Mazkur qarorning qabul qilinishidan maqsad ta'lismuassasalarida chet tillarni o'qitishni zamon talabi darajasida olib borish, xorijiy tillarda erkin so'zlasha oladigan mutaxassislar tayyorlashni takomillashtirish, jahon andozasiga moslashish, dunyo resurslaridan keng ko'lama foydalana olish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga sharoitlar yaratishdir. Maktabgacha va umumta'lismaktab o'quvchilarni chet tillarini puxta o'zlashtirishga e'tiborini qaratish kerak. Ta'lismuassasalaridagi pedagog kadrlar olib borayotgan mashg'ulotlarda o'quvchilarni chet tillarini puxta o'zlashtirishga, erkin va ravon so'zlashishga, o'z ona yurti to'g'risida mustaqil fikrlarini bayon qilishga, xalqimiz, madaniyatimiz, erishayotgan yutuqlarimiz haqida muhokama qila olish, o'z fikrini o'g'zaki va yozma bayon qila olishga o'rgatish zarurdir.

O'quvchi yoshlarning bugungi kunda chet tillarda erkin muloqot qila olish ko'nikmasini shakllantirish eng muhim vazifalardan biri bo'lib, ta'lismuassasalaridagi mashg'ulotlar integratsiyalangan tarzda olib borilishi kerak.

Ta'limga barcha sohalari, gumanitar, tabiiy, badiiy - estetik, texnik sohadagi bilimlarni integratsiyalash

- Chet tilida olib boriladigan mashg'ulotlarni muloqot tarzida tashkillashtirish
- Dars mashg'ulotlarini "Ustoz - shogird" usulida olib borish
- Mashg'ulotlarni faollikka chorlovchi usullardan foydalangan holda tashkil etish
- O'quvchilarni til o'rganish ko'nikmalarini, ijtimoiy-madaniy bilimlarini, amaliy ko'nikmalarini shakllantirishda mustaqil faoliyatni ta'minlash.

O'quvchilarga chet tillarini o'rgatishda ularga nafaqat ilmiy bilim berishga e'tibor qaratib qolmasdan o'quvchining qiziqishi inobatga olingan holda, do'stona muloqotda bo'lib, mashg'ulotlarni "Ustoz-shogird" (o'quvchilar, o'qituvchilar, do'stlar, ota - onalar) munosabatlarining faol shakllaridan foydalangan holda olib borish, o'quvchilarning chet tillarda muloqot ko'nikmalarini shakllantirish uchun qulay sharoitlar yaratgan holda olib borish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Maktabgacha ta'lismuassasalarida chet tilini ilk bora o'rgatish keyinchalik ta'lism samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Maktabgacha ta'lismuassasalarida chet tillarni o'rgatishda o'yin usullari va turlaridan keng foydalanib, bolalarning talaffuz qilishi, nutqi, sezgirligi va o'rganish malakalari shakllantiriladi. Maktabgacha ta'lismuassasalarini uchun alohida bolalar yosh xususiyatlariga mos ko'rgazmalardan foydalanan katta foya keltiradi. Bundan tashqari maktabgacha ta'lismuassasalarida o'rgatilgan chet tillari yo'nalishi maktabda davom ettirilsa bolaning til o'rganishga bo'lgan qiziqishi yanada takomillashtiriladi. Buning uchun maktabga kelgan boshlang'ich ta'lism 1-sinf o'quvchilari maktabgacha ta'lism yo'nalishida qaysi tilni o'rganganligini inobatga olinishi kerak. Maktabda boshlang'ich ta'lism yo'nalishida o'qishga kelgan o'quvchi yoshiga mos ko'rgazmalar, didaktik tarqatma materiallar, o'yin turlari qo'llangan, tilni o'rganishga oid filmlardan foydalangan holda olib borilgan mashg'ulotlar samaraliroq bo'ladi va o'quvchi yoshlarning yuqori sinf dasturini o'rganishiga zamin yaratib beradi.

Xulosa o'rnila shuni ta'kidlash mumkinki, o'quvchilarni chet tillarini o'rganishlari uchun eng avvalo, o'qituvchi o'z ustida ishlashi, bolalarni sevishi, har bir mashg'ulotni zamon talabi asosida, men kimni o'qityapman, degan savollarni oldiga qo'yib, ko'rgazmali didaktik materiallardan keng foydalanib tashkil etsa

maqsadga muvofiq bo'ladi. Chunki, kelajagimiz yoshlar qo'lida ekan, ularni zamon ruhi bilan hamnafas qilib tarbiyalash biz o'qituvchilarning asosiy vazifamizdir. Ushbu vazifalarni keng ma'noda tushungan holda mashg'ulotlar uchun kerak yorog'larni, amaliy va nazariy bilimlarini mustahkamlagan holda bolalar yosh xususiyatlarini inobatga olib, har bir chet tilidan dars beruvchi pedagog o'z ish tajribalari asosida, yangi zamonaviy pedagogik texnologiyalar, axborot kommunikatsiya texnologiyalardan foydalangan tarzda mashg'ulotlarni olib borib kelajak avlod tarbiyasiga o'z hissasini qo'shishi kerak va zarur.

RUS TILI FANIDAN PASSIV FE'LLAR MAVZUSINI O'QITISH METODIKASI VA USULLARI

Shomatov Avazbek

Kodirov Zohidjon

Namangan viloyati Yangiqorg'on tumani

4-maktab o'qituvchilari

+998934067340

SHomatov_school4@gmail.com

KodirovZokhidjon@gmail.com

Annotatsiya: ushbu tezisda maktab o'quvchilari uchun passiv fe'llarni o'qitishda yuzaga keladigan asosiy muammo passiv fe'llarni farqlash va ularni qo'llash, passiv fe'llarni o'qitishda o'quvchiga beriladigan asosiy tushunchalar haqida so'z yuritamiz.

Kalit so'zlar: passiv fe'l, shaxsga bog'liq harakat, shaxsga bog'liq bo'lмаган harakat. Qo'shimchalar, qo'shimchalarning o'zgarishi.

Rus tili fanini o'qitishda ko'pchilik o'quvchilarni chalg'itadigan holat mayjud, bu chalg'ish biznin tilimizda bunday qoidalar yo'qligi sababli sodir bo'ladi. Rus tilida fe'llarda agar harakat kuzatuvchi yoki so'zlovchiga bog'liq bo'lmasa yani so'zlovchi yoki kuzatuvchining ishtirokisiz sodir bo'lsa bunda boshqacha holatga kiradi ya'ni bunda qo'shimchilar o'zgaradi. O'quvchilarga bunday holatni o'rgatish uchun enga avvalo auyidagi metodni qo'llaymiz.

Harakatning kuzatuvchi yoki so'zlovchiga bog'liq bo'lmasligi: bunda harakatda kuzatuvchi yoki so'zlovchi umuman ishtirok etmaydi. Masalan: Quyoshning chiqishi, shamolning esishi, yomg'ir yog'ishi, kabi holatlar bizning tilimizda bunga ahamiyat beradigan joyi yo'q. rus tilida esa bu ahamiyatlari.

Yana bir holat: men 17 yoshga to'ldim, lift ko'tarilmoqda□ bunday holatlar ko'plab til o'rganuvchilarning chalg'itadi. Aslida o'n yeti yoshga men to'lgan bo'lsamda bu menga bog'liq emas ya'ni men buni to'xtata olmayman. Ya'ni bu jarayon mening ishtirokimsiz sodir bo'ladi. Lift ko'tarilmoqda, agar men ushbu so'zni aytsam ham bu harakat menga bog'liq emas, sababi lifttni men ko'tarmayman. Lift o'zi ko'tarilmoqda. Avtobus to'xtadi. Agar men xaydovchi bo'lmasam bu gapda ham meninng ishtirokimsiz sodir bo'lmoqda.

Bu so'zlarni rus tilida quydagicha gapiramiz va yozamiz:

Солнце поднимается - Quyosh ko'tarilmoqda

Лифт поднимается - lift ko'tarilmoqda

Просыпается- uyg'onmoq ushbu fe'lда ham bu tabiiy jarayon ya'ni bizga bog'liq bo'lмаган tabiiy holat
Торопиться- shoshilmox. Bu ham passiv fe'lga misol bo'ladi.

Keling shu o'rinda Просыпается fe'liga bitta misol ko'rib ketaylik:

-Bo сколько ты просыпаешься каждое утро?

-Я просыпаюсь всегда по разномуб иногда в восемь а иногда в семь

Слышаться

-Мне Слышаться или кто-то зовёт на помощь?

-Да я тоже слышу, голос идёт от туда

Открываться

-осторожно двери Открываются, выходя из вагона не забудьте вещи

Подниматься

Аня, ну что вы там, Поднимаетесь на лифте или нет?

Endi aktiv va passiv harakatni farqlash uchun bazi so'z birikmalarini ko'rib chiqaylik:

Анализ делается

Лексия читается

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

Uzstudent.com sayti ma'lumotlari

Ruskkiy yazikdlya nachinayushix Moskva 1999

Rus tilining amaliy grammatikasi

O'zbekcha- ruscha lug'at. Toshkent 2009

SAVOD O'RGATISH DARSLARINI TASHKIL ETISHNING METODIK ASOSLARI

Sodiqova Gulmira Niyazovna,
Navoiy viloyat Navoiy shahar 8-maktab
bosholang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Umumta'lism maktablarida bosholang'ich sinflar uchun eng asosiy mashg'ulot hisoblangan savod o'rgatish darslarining metodik jihatlari haqidagi fikr-mulohazalar maqola mazmunini tashkil etadi. Maktabda savod o'rgatishning uslubiy bosqichlari va bu jarayonlarda o'quvchilar foydalanishlari mumkin bo'lgan uslubiy tavsiyalar yozilgan.

Kalit so'zlar: qadriyat, savodxonlik, fonematik eshitish, bo'g'in, alifbo.

Yurtimizda ta'lism sohasini isloh qilish maqsadida qabul qilinayotgan qator qarorlar va ularning ijrosi zaminida yosh avlodni mustahkam bilimli, zakovatli, dono avlodni tarbiyalash mujassam. Umumta'lism maktablari bosholang'ich sinflarda o'quvchilarning savodxonligi to'g'ri rivojlantirish, o'quvchilarning umumiyligi kamolotiga, ularda do'stlik, o'rtoqlik kabi xislatlarni milliy qadriyatlarni shakllantirish, jamoa ichida o'zini boshqarish, mehnatsevarlik, halollik, rostgo'ylik, o'qishga ongli munosabatda bo'lish kabi ijobiylar xususiyatlarni tarbiyalashga ko'maklashuvi lozim. Maktabda savod o'rgatish davri sentabrdan dekabrgacha davom etadi. Savod o'rgatish jarayoni ikki davrni: alifbogacha tayyorlov davri va alifbo davriga ajratiladi.

Bu davrda bolalarning fonematik eshitish qobiliyatlarini o'stiriladi, o'quvchilarning atrof-muhit haqidagi tasavvurlari boyitiladi. Bosholang'ich ta'limda o'qish va yozishga o'rgatish tilshunoslik, pedagogika, adabiyotshunoslik va metodika sohasida erishilgan yutuqlarga asoslangan, takomillashgan hozirgi zamondagi analitik-sintetik tovush metodi vositasida amalga oshiriladi hamda o'quvchilar nutqini rivojlantirishni nazarda tutadi. Darsda o'quvchilar gapni so'zlarga, so'zni bo'g'inxilarga, bo'g'inni tovushlarga ajratadilar, so'zdagi tovushlarni tartibi bilan aytishni o'rganadilar, o'rganilgan tovushlarni o'zarob bog'lab so'z tuzish va o'qish yuzasidan mashq qiladilar. Bolalar tovushlarni yozuvda harf bilan ifodalash, harflardan bo'g'in va so'z tuzishga, ularni o'qishga o'rganadilar. Gap va bog'lanishli matnni ongli, to'g'ri, bo'g'inxil ravon o'qish, so'ngra so'zni butunicha sidirg'a o'qish malakasini egallaydilar.

Bosholang'ich sinf o'quvchilarni o'qish va yozishga o'rgatish baravar olib boriladi. Yozuvda tovushlarni harflar bilan belgilashga, harflar va bo'g'inxilardan so'z tuzishga, so'z va gaplarni yozma to'g'ri shakllantirishga, talaffuzi bilan yozilishida farq qilmaydigan so'zlarni va qisqa gaplarni eshitib yozishga, gapning birinchi so'zini, kishilarning ismini, shahar, qishloq, ko'cha nomlarini, ayrim hayvonlarga atab qo'yilgan nomlarni bosh harf bilan yozishni bilib oladilar. Savod o'rgatish darslarida o'quvchilarning boshqalar nutqini diqqat bilan tinglash va nima haqida gapirayotganini tushunib olish ko'nikmalari o'stiriladi. Bolalar sinfdoshlari oldida gapirishga, o'qituvchining savollariga javob berishga, topshiriqlarni mustaqil bajarishga, bilmagan va o'zlarini qiziqqan narsalar to'g'risida so'rab bilib olishga, o'qiganlarini qayta hikoyalashga, o'zlarini kuzatgan, ko'rgan kinofilmlar hamda eshitgan va o'qigan hikoya, ertaklari, kuzatgan rasmlari haqida hikoya qilib berishga o'rganadilar.

Shuningdek, savod o'rgatish davrida o'quvchilar olgan bilim va hosil qilingan ko'nikmalar birgalikda o'qish jarayonida maxsus sinfdan tashqari o'qish mashg'ulotlarida bolalar adabiyoti namunalari bilan tanishtirishga tatbiq etiladi. Savod o'rgatish davrida sinfdan tashqari o'qish haftada bir marta o'tkaziladi va unga o'qish darslarining ikkinchi qismidan 15-20 daqiqa ajratiladi. O'qish va yozishga o'rgatish darslarida bolalar ruhiyatini hisobga olgan holda ish turlarini mukammallashtirish talab etiladi, dam olish mashqlari o'tkaziladi. Metodik qo'llanmalarda berilgan didaktik o'yinlardan foydalaniib, bir turidan boshqa turiga o'tiladi va o'quvchilar toliqishining oldi olinadi.

Savod o'rgatish davrida o'quvchilar o'qituvchi rahbarligida tabiatdagi o'zgarishlar, kishilarning turli mavsumda bajaradigan mehnatlarini kuzatadilar va shular asosida hikoya tuzishni o'rganadilar. Bu davrda olib boriladigan barcha ishlarda oila va maktab hamkorligining uzviyligi, o'zarob muomala madaniyati alohida ahamiyat kasb etadi. O'qish va yozish nutq faoliyatining turi. Maktabda o'qitish elementar o'qish va yozishga o'rgatishdan boshlanadi. "Alifbe"ga asoslangan holda qisqa vaqt ichida o'quvchilar o'qish va yozishga o'rgatiladi, ya'ni o'qish va yozish ko'nikmasini egallaydilar.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati

Yo'ldoshev J.G'. , Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.-T, 2001.

Bozorov E.B., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. - T.:O'qituvchi.1991.
Jo'rayev R.H., Zunnunov A. Ta'llim jarayonida o'quv fanlarini integratsiyalashtirish omillari.
O'qituvchilar uchun o'quv qo'llanma. -T.: Sharq, 2005.
Mengliyev B., Xoliyorov O'. O'zbek tilidan universal qo'llanma. -T:. 2013-yil
Hamroyev M.A. O'zbek tilidan ma'ruzalar majmuasi. -T:. 2013-yil

BOSHLANG'ICH SINF MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNI KREATIV RIVOJLANTIRISH

Tilloyeva Muqaddas,
Navoiy viloyat Navoiy shahar 8-maktab
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola boshlang'ich sinf mashg'ulotlarida o'qituvchining asosiy faoliyati kreativ rivojlangan o'quvchilarini tarbiyalash, ularning og'zaki va yozma savodxonliklarini oshirishda zamonaviy ta'lif texnologiyalaridan foydalansih haqida yozilgan.

Kalit so'zlar: idrok, ko'nikma, kompyuter vositalari, interfaol doska,

Ta'lif va tarbiya jarayonlari o'ta murakkab jarayonlarni o'z ichiga olib, o'quvchi rivojlanishi uchun uning faoliyatini tashkil etish zarur. O'quv materialini passiv idrok etishda rivojlanish sodir bo'lmaydi. Misol uchun, bola kitobni qanchalik ko'p varaqlamasin, o'zi harflarni eslab qolmasa, ulardan so'z tuzishni o'rgana olmaydi - unda hech qanday o'qish ko'nikmasi shakllanmaydi. Bolaning aynan o'z harakatlari kelajakda uning qobiliyati shakllanishining asosi bo'lib qolishi mumkin. Ta'larning vazifasi bolani harakatlarga chorlovchi sharoitlarni tashkil etishdan iborat bo'ladi. Boshqacha aytganda, o'qituvchilar har bir o'quvchida turli sharoitlarda o'z yo'llini topa olishiga imkon beruvchi harakatlar individual vositalari va usullarini shakllantirishga yordam beruvchi maxsus o'quv sharoitlarini yaratishlari zarur.

Boshlang'ich sinflar o'qituvchilari mana shunday o'quv vaziyatlari majmuuni yaratish ustida ishlamoqdalar. Bu holat ko'zlangan natijalarga erishish texnologiyasining muhim masalalaridan biri hisoblanadi. Kichik yoshdagagi o'quvchilarning diqqatlari mustahkam emas, ular ko'pincha diqqatlarini bir faoliyat turidan ikkinchisiga qaratishni bilmaydilar. Biroq o'quvchining o'ziga doskada har qanday ob'ektni, geometrik shakllar, yozuvlarni bajarish, rangi, kattaligi, shaklini o'zgartirish imkoniyati berilganda diqqati kuchayadi. Masalan, matematika darsida kompyuter vositalari, interfaol doskadan foydalanimishi bilan bolalarning qiziqishlari ortishi kuzatiladi va shu bilan birga, darsning jadalligi oshadi. Barcha o'quvchilar dars jarayoniga jalb qilinadilar. Material hajmining ko'pligi bolalarni qiynamaydi, balki faoliyat o'yin shakli metodikasi bo'yicha faol o'qishga imkon beradi. Bu juda muhim omil, chunki olti-to'qqiz yoshli bolaning faol faoliyat turi o'yin hisoblanadi.

Zamonaviy o'qituvchining jamiyatni axborotlashtirish sharoitida ishlashga tayyorligini belgilab beradigan quyidagi axborot-kommunikativ salohiyatlar muhim hisoblanadi: kasbiy vazifalarni informatikaning zamonaviy vositalari va metodlarini axborotkommunikativ texnologiyalardan foydalangan holda bajara olish malakasi, kasbiy faoliyatda axborot-kommunikativ texnologiyalardan foydalananish borasida tayyorgarlik darajasini real aks ettiruvchi, shakllanib ulgurgan shaxsiy sifatlari, vaziyatni to'g'ri baholash va pedagogik faoliyatda axborot -kommunikativ texnologiyalardan foydalangan holda samarali qarorlar qabul qila oladigan predmet -maxsus bilimlarni tashkil etish imkoniyatiga ega bo'lish.

Xulosa o'rnida shuni aytish mumkinki, davlatimiz tomonidan ta'lif tizimini takomillashtirishga bo'lgan e'tibor, bu ulug' xalqimiz, kelajagimiz va ertangi kunimizga bo'lgan e'tibordir. Bunday islohotlarning pirovardida kelajagimiz vorislari bo'lgan yosh avlodning mustahkam bilim olishlari, olgan bilimlarini kundalik faoliyatda qo'llay olishlariga, komil insonlar bo'lib voyaga yetishlariga imkoniyatlar yaratamiz, ya'ni muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev aytganlaridek, "Yoshlarimizning mustaqil fikrلaydigan, yuksak intellektual va ma'naviy salohiyatga ega bo'lib, dunyo miqyosida o'z tengdoshlariga hech qaysi sohada bo'sh kelmaydigan insonlar bo'lib kamol topishi, baxtli bo'lishi uchun davlatimiz va jamiyatimizning bor kuch va imkoniyatlarini safarbar etamiz".

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati

1. Yo'ldoshev J., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari.-T, 2001.
2. Yo'ldoshev. J. Usmonov.S. Ilg'or pedagogik texnologiyalar.- T.:O'qituvchi, 2004.
3. Bozorov E., Musurmonova O.A. O'qituvchi ijodkorligi davr talabi. - T.:O'qituvchi.1991.

SINGAPUR MATEMATIKASI

**Namangan viloyat Chortoq tuman 43-o'rta məktəb 1-toifali
matematika fani o'qituvchisi
To'rəboyeva Muhabbat Risliqboyevna, tel: 945064476**

Annatatsiya: Odatda dars yangi turdagı masalani yechish qoidasidan emas, balki bevosita notanish masalani yechishdan boshlanadi.

Kalit so'z: Singapur, abstrakt, tushuncha.

O'qituvchi kasbi Singapurda eng hurmatli kasblardan biridir. Ota-onalar o'qituvchilarni har tomonlama qo'llab quvvatlashadi va bolalarini uyda ta'lim olish uchun jiddiy mehnat qilishga yo'naltirib ularga katta yordam berishadi. O'qituvchi mavqeい va obro'si hech qachon otaonalar tomonidan shubha ostiga olinmaydi. Ular har doim o'qituvchi tomonida turishadi. Singapur o'qituvchilar kuniga 10-12 soatdan ishlashadi. Məktəbda dars berishdan oldin ular katta tayyorgarlikdan o'tishadi. Oliy o'quv yurtini bitirgan yosh o'qituvchi maxsus tayyorgarlik kursidan o'tgandan keyingina məktəbda dars berishga qo'yiladi. Ular o'z dars berish malakalarini yana bir marta isbotlab berishi lozim bo'ladi.

Sinfda odatda 30-40 o'quvchi o'qiydi. Boshlang'ich məktəbda matematika har kuni 1 saat hajmida o'qitiladi. O'quvchilar o'zlashtirish darajasining yuqori bo'lishi darsdan keyingi, odatda pullik mashg'ulotlar evaziga ushlab turiladi. Singapur məktəblarida mavzularni o'zlashtirmagan qoloq o'quvchi odatda bo'lmaydi. Hamma e'tibor barcha o'quvchilar tomonidan mavzuning ma'lum darajada o'zlashtirilishiga qaratiladi. Bu darajani oldinroq o'zlashtirgan o'quvchilar, boshqalar ham bu darajaga yetishgunga qadar mavzuni chuqurroq o'rganishga o'tishadi. Odatda dars yangi turdagı masalani yechish qoidasidan emas, balki bevosita notanish masalani yechishdan boshlanadi. O'quvchilar oldindi bilim va ko'nikmalari asosida intuitiv ravishda masalani yechishga urinib ko'radilar. Ular birgalikda "urinish, xato qilish va uni tuzatish" orqali mulohaza yuritadilar, xatolar qiladilar hamda bu xatolar ustida ishlashadi, shu asosida to'g'ri yechimga bosqichma-bosqich yaqinlashib borishadi. Bu o'rinda, o'quvchilar xato qilish unchalik yomon ish emasligini, aynan turli xato yechimlarni tahlil qilish va tekshirish (kichik tadqiqot) jarayoni borabora ularni to'g'ri yechimga olib borishini o'z tajribalari asosida tushunib yetishadi. O'quvchilar bir necha kishilik kichik guruhlarda interfaol ishlar bilan shug'ullanadilar. Masalani jamoa bo'lib yechishga o'rganadilar, mavzuni qanday tushunganliklarini bir-birlariga aytib berishadi, yechimlarni muhokama qiladilar hamda jamoaviy ishlarni bajarishadi.

1995-yildan boshlab singapurlik o'quvchilar matematikadan o'tkazilayotgan turli xalqaro olimpiyadalar g'olib bo'lib kelishmoqda. Buning siri nimada? Ko'pgina davlatlar Singapur matematikasini butunligicha joriy etishga yoki undan nusxa olishga urinib kelishmoqda. AQSH, Yaponiya, Isroil, Rossiya va Koreya davlatlarida ham bu yondashuvni asos qilib olib, Singapur matematikasi uslubiyotini matematika fanini o'qitishda joriy etib kelishmoqda.

Singapur matematikasining asosiy xususiyatlari quyidagilardan iborat:

Ta'lim jarayonining mohiyati katta hajmdagi o'quv materialini o'rganishga emas, balki kiritilayotgan matematik atama va faktlarni tushunish chuqurligiga e'tibor beriladi. Odatdagi, xususan bizning məktəb matematika fani o'quv dasturlarimizda buning aksi: dasturlarimiz o'quv yuklamasi juda katta, o'rganilishi kerak bo'lgan mavzular juda ko'p, vaqtimiz esa cheklangan. Buning oqibatida bu mavzularni chuqur o'rganish imkoniyatlari cheklangan. Bu fikrni quyidagi to'rtburchaklar timsolida ifodalash mumkin (quyidagi rasmga qarang).

Ta'lim jarayoni muayyan amaliy tajribadan boshlanadi va abstrakt tushunchalarga tomon boriladi. Tushunchalarni o'rganish uch bosqichda olib boriladi. Birinchi bosqich (enactive stage) da o'quvchilar kiritilayotgan tushunchaga doir turli faoliyat o'yinlarini o'ynaydilar, tushunchaga doir turli moddiy narsalarni (sanoq cho'plari, kubchalar, qog'ozlar va plastilindan yasalgan turli shakllar va predmetlar hamda boshqa turli maxsus o'quv qurollari)ni qo'llari bilan ushlab ko'radilar yoki ulardan turli modellarni yasaydilar. Ikkinci bosqich (iconic stage) da yangi tushunchani timsollar yordamida ifodalaydilar. Ularni turli rasmlarda, diagramma yoki chizmalarda tasvirlaydilar. Shundan keyingina uchinchi bosqich (symbolic stage)ga, yangi tushunchaga oid abstrakt ta'rif, matematik timsol va belgilashlarga o'tiladi. Boshqacha qilib aytganda matematik tushunchalar bilan tanishish ko'rgazmali misoldan boshlanadi, uning asosida abstrakt tushunchani "ushlash" va "ko'rish" imkoniyati beriladi.

Juda katta e'tibor (model drawing) modellashtirishga qaratiladi. Bu bilan berilgan masala sharti ko'rgazmali qilib vizuallashtiriladi. Masala modellashtiriladi va berilganlardan qulay ravishda foydalananish tashkil qilinadi va

bosqichma-bosqich masalani yechishga kirishiladi.

Hamkorlikda o'rganish va o'zaro muloqotga katta e'tibor beriladi. Singapur matematikasidagi ko'pgina masalalar shartini "Qara!" va "So'zlab ber!", deb tavsiflash mumkin. Bu masallalarni yechishda o'quvchilarga matematik tushunchalarni va masalalar bo'yicha o'z fikrlarini bildirishi, ularni birgalikda muhokama qilish va boshqalar fikrini ham tinglash imkoniyati yaratiladi. Natijada o'quvchilar tushunchani yaxshiroq o'zlashtirishadi, matematika tilidan to'g'ri foydalanishga o'rganishadi, ba'zi hollarda u yoki bu masalaning bir necha yechimi bo'lishi mumkinligini tushunib yetishadi.

Har bir mavzu chuqurroq o'rganiladi. O'quvchilar oldin o'rganilgan mavzuga uni takrorlash uchun emas, balki chuqurroq o'rganish maqsadida qayta-qayta murojat qilishadi. Ya'ni mavzuga uni jiddiyroq darajada chuqurroq o'rganish uchun yana qaytiladi.

O'quvchilarni eslab qolishga emas, masala yechish (problem solving) ga o'rgatiladi.

Ta'lim jarayonining boshidan amaliy ishga yo'naltirilganligi u yoki bu matematik tushunchaning nima sababdan o'rganilayotganligi va uning hayotiy vaziyatlarda qachon va qaerda kerak bo'lishini oldindan bilishga va ta'lim olishga bo'lgan motivatsiyani (qiziqishni) oshiradi. Bu esa, matematika fani hayotda kerakli va foydali bo'lishi bilan birga, uning jozibador fan ekanligini ham ta'minlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- Yunusova D. Matematikani o'qitishning zamонавиу texnologiyalari. Darslik. - T.: Fan va texnologiya, 2011.
- 200 b.
- Umarova M., Nabiyev F. Matematika fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar. O'quv - uslubiy majmua.
- Namangan, 2020.-136 b.

BOSHLANG'ICH TA'LIM MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR

Toshpo'latova Santalatxon Kozimjonovna,
Namangan viloyati, Norin tumani, To'da qishlog'i
25-maktabning 1-toifali boshlang'ich sinf o'qituvchisi
tel: nomer :+93 947 11 68

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'lism matematika darslarida didaktik o'yinlar orqali o'qitish, boshlang'ich sinf o'quvchilarida yoshligidan matematika faniga bo'lgan qiziqishini uyg'otish mumkinligi to'g'risida fkrlar berilgan.

Kalit so'zlar: o'yin, didaktik, boshlang'ich, matematika, mantiqiy, tafakkur

Ta'lim jarayonida o'qitiladigan har bir fan, bugungi kun yoshlarini barkamol shaxs qilib tarbiyalashga munosib hissa qo'shamdi. Ayniqsa, matematika darslari aqliy qobiliyati yetuk, tafakkuri teran yoshlami tarbiyalashga xizmat qiladi. Bu fan o'quvchilarni mantiqiy fikrlashga, har bir xulosani ilmiy asoslashga o'rgatadi. Matematika aqlni charxlash, xotirani mustahkamlash uchun keng imkoniyat beradigan fandir. Ayniqsa, qiziqarli, mantiqiy va tarkibli masalalar o'quvchi tafakkurini o'tkirlashtiradi. Boshlang'ich sinf matematika darslarini tashkil etishdan ko'zlangan asosiy maqsad, o'quvchilarning sonlar va hisoblashlarga oid bilimlari va fazoviy munosabatlar, geometrik shakllar va kattaliklarga oid bilimlarini takomillashtirishga yo'naltirilgan. Shuni inobatga olgan holda, o'quvchilarni intelektual qobiliyatlarini shakllantirish yo'llari, mantiqan fikrlashlarini oshirish imkoniyatlarini o'zida mujassam etgan masalalar berilgan.

"Xo'p" o'yini. O'quvchilar doira shaklida turadilar, o'ng qo'llarini sheriklarini chap qo'llari ustiga ochiq holda qo'yildi, o'qituvchi bugun o'tgan "4ga ko'paytirish" mavzusini bo'yicha 1 dan boshlab sanashni boshlaysiz, 4ga bo'linadigan songa aytayotgan o'quvchi shеригини qo'liga urishi kerak u esa qo'lini olib qochishi lozim, olib qochmasa o'yindan chetlashtiriladi, deb vazifani qo'yadi. 1,2,3, 4(sherigi qo'lini olib qochishi kerak) 5,6,7 8 (sherigi qo'lini olib qochishi kerak) 9, 10, 11, 12(sherigi qo'lini olib qochishi kerak)..... Bu to 40 sonigacha davom etadi. Bunda integratsiya jarayoni jismoniy tarbiyaga bog'laymiz.

"Matematik lug'at" o'yini o'tkaziladi. O'qituvchi harf aytadi, o'quvchilar 1 minut davomida shu harfdan boshlanadigan matematik tushunchalardan yozadilar. Kim nechta matematik tushuncha yozgani aniqlanadi. Masalan, K harfiga, katta, kichik, ko'paytma, kesma, kam, ko'p, kilometr, kilogram mkabi bajariladi.

"Yomg'ir tomchilari" o'yini.

Doskaga 3 ta soyabon plakati osilgan bo'ladi. Plakat ustiga misollar yozilgan. Tomchilarda misollarning javoblari yozilgan. To'g'ri javoblarni topib soyabonlarga joylashtirish kerak bo'ladi.

Masalan: 5 t : 200 kg 95 kg : 5 g 9 kg * 38 g

Tomchilarda: 25 kg, 25000 g, 19000 g, 19 kg, 342000 g, 342 kg javoblari beriladi.

"Oylab top" o'yini. Sinf 2 guruhsiga ajratiladi. Bolalar bir-biriga qarab saflanadi. Birinchi guruhdagi 1chi o'quvchi Ita matematika fanidan termin aytadi. Ikkinchichi guruhdagi birinchi o'quvchi uning oxirgi harfiga boshqa matematika faniga doir termin aytadi. Agar aytolmasa o'yindan chiqadi. O'yin shunday davom etadi. To oxirgi o'quvchigacha. O'yindan chiqqan o'quvchi o'yin tugagandan song o'z mahoratini ko'rsatadi. Oxirida o'yin haqidagi fikrlar so'raladi.

"Meni tushun" o'yini a) O'yingga 2 o'quvchi taklif etiladi. Birtasi ikkinchisiga qarab biror geometrik figurani tavsiflab beradi. 2chi o'quvchi buni nimaligini topadi. Agar topolmasa sinfda o'tirgan qolgan o'quvchilardan so'raladi. Keyin ikkinchi o'quvchiga navbat beriladi. Ikkinchichi o'quvchi birinchi o'quvchiga biror boshqa biron geometrik figurani tavsiflab beradi. Birinchi o'quvchi qanday figura ekanligini aytishi lozim. b) O'yinda topishmoq sifatida yoki she'riy misralar bilan biror matematik tushuncha ta'riflanadi. Bolalar nima haqida gap borganiga qarab , nomini topadi.

"Ziyaraklik" o'yini. Bu o'yinda o'quvchilar 2 guruhsiga bo'linib, sinf xonasida bir-biriga qarab tiziladilar. 1 guruhdagi 1 chi o'quvchi birta matematik termin aytadi. 2 guruhdagi 1 o'quvchi uning nimaligini aytadi. Keyin 2 guruhdagi 2 o'quvchi matematik termin aytadi. O'yin o'quvchilarning barchasi aytguncha davom etadi. 1 guruhninig 2 chi o'quvchisi nima ekanligini tushuntiradi. O'yin shunday oxirgi o'quvchigacha davom etadi. O'yin tugagandan so'ng o'quvchidan o'yingga munosabati qandayligi va o'yinda o'zini qanday his qilganligi so'raladi.

"Zanjir" o'yini. Kavadrat tenglamalarni yechish mavzusini bo'yicha. Har bir qatorning o'quvchilari tenglama yoki tengsizlikni yeching topshiriqli kartochkani oladi. Birinchi o'quvchi topshiriqni bajargach, orqasida

o'tirgan o'quvchiga uzatadi, bu jarayon oxirgi partadagi o'quvchi yechgancha davom etadi. Tez va kam xato bilan bajargan qator g'olib hisoblanadi. Birinchi guruhi uchun savollar kartochkalari. Har birta yechilgan tenglama uchun 5 ball, tartib uchun ballar olinadi.

Xulosa qilib aytganda, didaktik o'yinlar jarayonida bolalarda uyushqoqlik, vaqtini iloji boricha tejay bilish, tirishqoqlik va topqirlilik xislatlari tarbiyalanadi. O'quvchilar ongida saqlanib qoladi, hamda ularning musatqil fikrlashga undaydi. Bugungi kunda pedagoglarga oldiga qo'yilgan asosiy talab, keng fikrli, jamiyat ravnaqi uchun munosib hissasini qo'sha oladigan, har tomonlama kuchli, bilimli o'quvchilarni tarbiyalashdan iboratdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. M. Ahmedov, N. Abdurahmonova, M. Jumayev. 1-sinf "Matematika" darsligi, T.: "Turon-Iqbol" 2018.
2. Xalillayev A, Xudoynazarov E. Boshlang'ich sinflarda masala yechishgao'rgatish metodikasi -U.: 2010.
3. Saitov.Y, Matematika va matematiklar haqida T: "O'qituvchi", 1992.

INNOVATION TECHNOLOGY IN THE PROCESS OF DEVELOPING SPEECH ON TEACHING ENGLISH LANGUAGE

Toshtemirova Nozimakhon Anvarjon kyzы,
English teacher of the secondary school №4
Fergana region Furkat district

Maqolada ingliz tili fanini o'qitishda nutqni rivojlantiruvchi innovatsion hamda axborot texnologiyalaridan foydalanish to'g'risida so'z yuritilgan.

Статья посвящается развитию речи учащихся на уроках английского языка с использованием инновационных и информационных технологий.

We often ask question about using the new information technologies in Educational Establishment. The main task of teaching foreign languages (FL) is forming and developing communicative culture of students, teaching practical using foreign languages.

Teacher's task consists of creating conditions of practical using language for each student, choosing such method of teaching to allow students to show their activity, their creativity.

Teacher's task is to activate students' perceiving activity in the process of teaching foreign languages. Contemporary pedagogical technologies such as teaching in cooperation, project method, using new informational technologies; Internet resources help to realize personal orientational approach in teaching, support individualization and differentiation of teaching in calculation with students abilities, their pre-higher educational preparation level, inclination and etc. Informational technologies contribute to increase academic motivation of teaching FL and advance students' knowledge. Using computer during English lessons increase significantly academic process intensivity. Computer teaching assimilates a large amount of material, than it was acquired using traditional teaching conditions. Besides material in using computer is acquired more substantially. Computer supplies multisupporting, that is current, intermediate, total academic process control. Computer supplies multisupporting control of academic process that is current intermediate, total. Using the computer control of quality students' knowledge to achieve the large objectiveness of valuation. Besides, computer control considerably economizes academic time, as it checks students' knowledge simultaneously.

That give possibility for teacher grant attention to creative aspects of working with students. Computers make favourable conditions for student's individual works at the English lesson. Students can use computer as teaching separately theme as for their self-control knowledge. On of the students' dignity is an ability to accumulate static information in the course of educational process.

Analyzing static basis that is quantity of mistakes, right/wrong answers, ask for help, time spent on doing separate tasks and etc., teacher judges on level and quality of students' knowledge forming

Internet suggests different informations and resources to their users. Basic collection of services may include:

- e-mail;
- Usenet;
- video conference;
- possibility to publish own information, to create own homepage and to advertise it on web-server;
- access to informational resources;
- reference books (Yahoo! InfoSeek/Ultra Smart, LookSmart, galaxy);
- searching systems (Alta Vista, HotBob, Open Text, WebCrawler, Excite);
- chat.

These resources maybe actively used at the English lesson. Computer teaching programs have many advantages before traditional method of teaching. They allow to train different kinds of speaking activities and their different combinations, to help to perceive language phenomena, to form linguistic abilities, to make communicative situations, to automatize language and speaking actions, and also supply an ability of control leading representative system, realization of individual approach and intensification of students' individual works.

Example of work with computer program dialogues one is chosen, for example "In cafe". Some pictures are displayed on the scenes, scenes of this dialogue.

I- stage- introduce with dialogue

II- stage- to learn dialogue

In case there are some computers students work in pairs or group of people. They revise phrase safter speaker, routine work can be used with microphone. They may also do exercises to form these sentences with a group of words, for example: like, lyke, what, you, wood, your, yu, would. Then teacher directs a point to a necessary word, clicks the mouse to make up a sentence What would you like? and etc. quantity of right sentences are displayed on the screen. In this way, student acquires orthography and learn dialogue using games.

III. - stage- to scene the dialogue.

Students make up dialogues using picture, then scene it individually.

Next stage is a control of dialogue speech after learning all dialogues. Students choose a card with task (teacher herself prepares cards with the description of situations) and make up their own dialogue using lexics of this program and displaying their own fantasy.

Teaching writing.

This kind of work decides two tasks: writing English words correctly and learning to use mainboard. Computer teaching program helps to decide these tasks Almost every task sets to print English words and sentences on the mainboard.

Perfection grammar phenomena.

All teaching computer programs set perfection of definite grammatical structures, grammatical phenomena are worked out at every lesson: positive, negative and interrogative sentences, comparative degrees of adjectives, Participle, Passive voice, pronouns some: any, these is there are structures, prepositions and etc. all kinds of work of one lesson are directed to work out a definite Grammar phenomenon.

Using informational technologies in educational process will from positive motivation. Contemporary ways develop higher requirements to learning practical acquirement of foreign language in everyday communication and professional sphere. Volume of information arises and often routine methods of its teaching, keeping and working out are non-effective. Using informational technologies allows to expose a large amount of possibilities of computer as one of the means of teaching. Computer teaching programs have many advantages before traditional methods of teaching. They allow to train different kinds of speaking activity and in different combinations, to help, to acquire language phenomena, to form linguistic skills, to make up communicative situations, to automatize language and speaking activities, also to supply possibility of controlling leading representative systems, realization o individual approach and intensification of students' individual works. In multimedia teaching programs of the English language different methodological ways are used to allow to introduce, to train and to control. Besides using multimedia teaching program, computer is an indispensable assistant to train and to have tests, monitoring of academic process of its own informational fulfillment of instrumental sphere for elaboration of computer lessons, training didactic materials, using resources and services of Internet for class and individual works, also project activities of students. In conclusion it is necessary to notice that introducing into academic process using multimedia programs do not single out traditional methods of teaching, but combined in harmony with all set of teaching: introduction, training, using, control. But using computer allows not only arise effectiveness of teaching many times, but also stimulate students for further individual learning the English language that was proved in the course of experiment.

ONA TILI FANINI O'QITISHDA FANLARARO BOG'LANISH VA INNOVATSIYALAR

To'lqinova Gulira'no

Namangan viloyat Xalq ta'limi boshqarmasi
taarrufidagi Norin tuman14-sonli ixtisoslashtirilgan
Davlat umumta'lim mакtab-internatining
1-toifali ona tili va adabiyot fani o'qituvchisi
Telefon: +998913421224
tolqinovagulirano@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta'lim tizimiga innovatsion yondashuv, ona tili fanini o'qitishda fanlararo bog'lanishning ahamiyati va bu jarayonda innovatsion ta'lim metodlaridan foydalanish masalalari xususida mulohazalar yuritilgan.

Kalit so'zlar: Innovatsiya, innovatsion ta'lim metodlari, fanlararo bog'lanish, zamonaviy ta'lim, "Intellektual bozor", "Yechilgan misol"

Bugun biz g'oyat taraqqiy etgan zamonda yashamoqdamiz. Bugungi kun o'quvchilari bilimdon, zukko bo'lish bilan birga yangilikka intiluvchan, zamonaviy yoshlardir. Bu, allbatta, ta'lim jarayonida biz pedagoglardan izlanuvchanlikni, o'z ustimizda ishlashni, ta'limga aloqador yangiliklardan xabardor bo'lish kabi muhim vazifalarni talab etadi.

Dars jarayonlarida o'quvchiga bilimlarni o'ziga xos, yangicha, ya'ni innovatsion metodlar orqali berib borish bugungi kunning talabidir. Aslida innovatsiya nima? Ta'limda innovatsiyaning ahamiyati qanday?

Innovatsiya (ingлизча innovation) - yangilik kiritish, yangilikdir. A.I. Prigojin innovatsiya deganda muayyan ijtimoiy birlikka - tashkilot, aholi, jamiyat, guruhga yangi, nisbatan turg'un unsurlami kiritib boruvchi maqsadga muvofiq o'zgarishlarni tushunadi. Bu innovator faoliyatidir.

Innovatsion texnologiyalar pedagogik jarayon hamda o'qituvchi va talaba faoliyatiga yangilik, o'zgarishlar kiritish bo'lib, uni amalga oshirishda asosan interfaol metodlardan to'liq foydalaniladi.

Interfaol metodlar - bu jamoa bo'lib fikrlesh deb yuritiladi, ya'ni pedagogik ta'sir etish usullari bo'lib ta'lim mazmunining tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu metodlarning o'ziga xosligi shundaki, ular faqat pedagog talabalarning birqalikda faoliyat ko'rsatishi orqali amalga oshiriladi.

Bunday pedagogik hamkorlik jarayoni o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ularga quyidagilar kiradi:

Talabaning dars davomida befarqi bo'lmasligiga, mustaqil fikrlesh, ijod etish va izlanishga majbur etish;

Talabalarni o'quv jarayonida bilimga bo'lgan qiziqishlarini doimiy ravishda bo'lishini ta'minlash;

Talaba talabaning bilimga bo'lgan qiziqishini mustaqil ravishda har bir masalaga ijodiy yondashgan holda kuchaytirishi;

Pedagog va talabaning hamisha hamkorlikdagi faoliyatini tashkil etilishi.

Ona tili fanini o'qitish jarayonida o'quvchilarga mavzuga oid bilimlarni berish, mavzuni mustahkamlash jarayonlarida fanlararo bog'lanishning ham ahamiyati katta. Bu orqali o'quvchilar olam haqida umumiy tasavvurga ega bo'lib, borliqning butunligi, uzviyligi, barcha bilimlar bir-birini taqazo etishi bilib oladilar.

Yuqoridagilarni hisobga olgan holda dars jarayonlarida foydalanish uchun fanlararo bog'lanishga asoslangan quyidagi innovatsion metod va ta'limiy o'yinlarni tavsiya qilishimiz mumkin.

INTELLEKTUAL BOZOR

ONA TILI - IQTISOD

Bu o'yindan darsning mustahkamlash va o'tilgan mavzularni so'rash jarayonlarida foydalanish mumkin. Bunda avval o'quvchilarga iqtisod fani bilan bog'liq tushunchalar, bozor nima ekanligi aytib o'tiladi. Bu boradagi o'quvchilarning bilimlari tekshiriladi. Bozor ishtirokchikari sotuvchi va xaridordir. Bozor munosabatlari esa pul vositasida amalga oshiriladi. Intellektual bozorda esa ishtirokchilar bilim beruvchi va bilim oluvchilar. Bu jarayonda esa bilim va unga qo'yilgan baho asosiy tushunchalardir. Shunga asoslanib o'yinda sotuvchi - o'qituvchi, xaridor esa o'quvchilar bo'lishi mumkin. Bunda o'quvchilar baho olish uchun o'qituvchiga o'z bilimi bilan haq to'laydi. Bu o'yinni o'quvchilarning o'zi jamoalarga bo'linib ham o'tkazishi mumkin. Bunda ham jamoalar ball to'plash uchun o'z bilimlardan foydalanadilar.

O'yining afzaligi shundaki, undan barcha mavzularda foydalanish mumkin. Qolaversa, o'quvchilar insonning bilimi uni farovon hayot sari yetaklashini tushunib yetadi.

YECHILGAN MISOL

ONA TILI - MATEMATIKA

Bu o'yindan ko'poq fonetika bo'limini o'rgatishda foydalanish mumkin. Uning turlicha shakllarini ko'satib o'tamiz:

Unli va undoshlarni o'rgatishda:

Birinchi son unli tovushlar sonini, ikkinchi son undosh tovushlar sonini ifodalab, o'quvchilar shu misolga mos so'z topishlari kerak bo'ladi.

2+4=6	1+3=4
Maktab	G'isht
Do'stim	Qasr

Bo'glnlarni o'rgatishda:

Birinchi son birinchi bo'gindagi tovushlar sonini, ikkinchi son ikkinchi bo'gindagi tovushlar sonini ifodalaydi.

2+3=5	3+2=5
Ol+g'ir	Kal+ta
Ka+mol	Suz+ma

Noto'g'ri misol

Bu bevosita yuqorida o'yinga asoslanadi, faqat misoning javobi noto'g'ri chiqadi. Masalan, shunday so'z topish kerakki, undagi unli va udosh tovushlar soni harflarning umumiy soniga mos kelmasin. Bunda qo'shiluvchilar unli va undosh tovushlarni, yig'indi esa harflarni ifodalaydi.

1+3=5 : g'isht, go'sht, musht, burch

Xullas, o'quvchilar ta'lif olish jarayonida har bir fanni alohida-alohida emas, barcha fanlarni bir butunlikda o'rganib borishlari zarur. Hatto turdosh bo'lagan fanlarning o'zaro bog'liq bo'lismeni pedagoglar turli innovatsion metod va usullar yordamida o'quvchilarga singdirib borsak, albatta, bilimli, zukko, zamonaviy, Vataniga foydasini tegadigan yoshlarni tarbiyalashdek sharafli vazifamizni uddalagan bo'lamic. Buning uchun o'qituvchi ham zamonaviy bilimlar egasi bo'lmosg'i, yangilikka intilishi va o'z ustida muntazam ishlab borishi zarur.

Foydalilanigan adabiyotlar ro'yxati:

Azixxo'jaeva N.N. Pedagogik texnologiya va pedagogik mahorat. -T.: TDPU. 2006 y.

Ochilov M. Yangi pedagogik texnologiyalar. - Qarshi. "Nasaf", 2000 y

Farberman. B.L. Ilg'or pedagogik texnologiyalar.- T.:2001

Roziqov O va boshqalar. Ona tili didaktikasi. -T.: "Yangi asr avlod", 2005

YOSHLAR TARBIYASIDA KITOB VA KITOBOXONLIKNING AHAMIYATI

To'ymurodova Dilrabo Tursunovna

Navoiy viloyati Nurota tuman 56-umumta'lim maktab,
Boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Annotatsiya: Maqlada yoshlar tarbiyasida kitob va kitobxonlikning ahamiyati borasida keng fikr yuritilgan.

O'zbekistonimizda mustaqillik sharofati bilan barcha sohalarda tub islohotlar amalga oshirildi, iqtisodiy rivojlantirishning o'zbek modeli, kadrlar tayyorlashning milliy dasturi ishlab chiqildi va bosqichma-bosqich amalga oshirilmoqda.

Mamlakatimizda ta'lif sohasiga alohida e'tibor qaratilib, kelajak avlodni tarbiyalash borasida zarur shartsharoitlar, imkoniyatlar yaratilmoqda.

O'quvchilar qalbida yuksak ma'naviyatlilikni shakkantirishda kitob va kitobxonlikning ahamiyati beqiyosdir. Bilim manbai bo'lgan kitobni sevish uni o'qish uchun uni tanlay olish va o'qish madaniyatini bilish kerak. Kitobga muhabbat uni qadrlash o'qishga ishtiyoq xalqimizning qon-qoniga singib ketgan. Xalqimiz ilm va fan adabiyot va san'atga oid nodir qo'llanmalar adabiyotlari bilan xaqli ravishda faxrlanadi. Dunyoning qaysi bir mashhur kutubxonasida bo'lmaning xalqimizning ulug' allomalari tafakkur xazinasini yaratgan donishmandlarining qo'lyozmalarini kitob holiga keltirib, boqiy umr bag'ishlagan xattotlar, musavvirlar mehnatini ko'rish mumkin.

XIX asrning o'rtalarida Buxoro madrasalari faoliyati bilan tanishgan N.Xanikovning guvohlik berishicha, madrasaning to'liq kursini o'qib tugatish uchun tolib ta'minan 137 ta kitobni o'qib chiqishi talab etilgan. Ota-bobolarimiz kitobni ko'z qorachig'idek asrashgan. Ular kitob sahifasiga hech narsa o'ramaganlar. Kitob saqlanadigan joy xoh u kutubxona bo'lsin, xoh uy bo'lsin- muqaddas sanalgan, har qanday kitob eng pok, eng yuqori joytokchalarga qo'yilgan. Ota-bobolarimiz xonardonlarda Mashrab, Navoiy, Bedil va boshqa shoirlarimizning asarlarini maroq bilan o'qishgan. Farzandlarimiz kitobxonlik davralarida ishtirok etishgan. Natijada farzandlarimizda kitob o'qishga havas uyg'ongan.

Hozirgi kunda oilalarda kitobni ko'proq bolalarga yo buvasi yo buvisi o'qib berishadi. Lekin ming afsuski ota-onalari ishda band bo'lganliklari sababli ularni kechki paytda kitob o'qishga vaqtiali yetishmayapti. Oilada bolalarga alohida xona ajratish va albatta kichkina kitob javonini tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Shu o'rinda hurmatli ota-onalarimiz bolajonlarga kitob nihoyatda muqaddasligi u bilan ehtiyoj bo'lib muomala qilish kerakligini uqtirishlari lozim. Ta'lim muassasalarida, oilada bolani kitobga nisbatan qiziqtirish, e'tiborini oshirishda muallimning xizmati beqiyosdir. Bolaning yoshlik chog'idayoq uning murg'ak qalbiga kitobga nisbatan qiziqish, mehr uyg'otish lozimki, u doimo kitobni sevsin, ardoqlasın, avaylasın, kitob ustida ishlashni bilsin. Ota-onalar bolaning 3-5 yoshidan boshlab ularga rangli suratlari kitoblar sovg'a qilishi, "O'zing bo'ya",

"Chiza olasanmi?", "Mantiqiy fikrla" mazmundagi sodda, psixologik tomondan yoshiga mos kitob albomlarni xarid qilishi lozim. Maktabgacha ta'lim muassasalarida bu xayrli ishni davom ettirib, bolalarning har bir guruhida yosh xususiyatlarini e'tiborga olib kichik kutubxonalar tashkil etish maqsadga muvofiqdir. Umumta'lim mакtablarida xat savodga o'rgatish boshlang'ich sinflardan boshlanar ekan, ularda kitobxonlik faoliyatini barqarorlashtirish, yoshlik chog'laridan kitob o'qishga o'rgatish muhim ahamiyat kasb etadi. Buning uchun sinf rahbarlari tashabbuslari bilan "Sinf kutubxonasi" tashkil etilishi maqsadga muvofiqdir. O'z-o'zini boshqarish tizimi bo'yicha eng zukko, bilimli bir o'quvchini "Sinf kutubxonachisi" etib tayinlash orqali, sinfdagi kitoblar soni, saqlanish holati qat'iy nazoratga olib boriladi. Sinf rahbari, o'qituvchining bilimi, iste'dodi, mahorati o'quvchini kitobga nisbatan mehrini oshirib, uni sevishga undashi muhimdir. Chunki bolalar mo'jizalarga ishonadilar, kitob qahramonlari ular haqidagi dastlabki taassurotlarni buvi-buvalardan, ota-onalardan, tarbiyachi o'qituvchidan eshitgan ertagu-afsonalardan olsalar, keyinchalik o'zlari kitobni o'qish orqali bilim doiralari kengayib boradi. Shoir Hamid Olimjon ham "Semurg" yoki "Parizod va Bunyod" dostonida ertak va dostonlarni buvisidan eshitganini eslaydi. Yuqorida aytganimizdek, o'quvchilarda kitob o'qish malakasini shakkantirish va o'stirish o'qituvchi mahoratiga bog'liq.

Kitobxonlikni zaruratga aylantirish kerak. Agar farzandlarimizda kitob o'qishga havas bo'lmasa, uning kitob o'qishga bo'lgan e'tiborini o'zgartirish mushkul bo'lib qoladi. Ularni o'qishga majburlash emas, balki kitob o'qishga havas uyg'otish lozim. Bu borada ota-ona, ustozu murabbiylar va kutubxona xodimlari bevosita yordam berishlari lozim bo'ladi. Bunda bolalarni yosh xususiyati, qiziqishi hisobga olinishi kerak. Italiya yozuvchisi Seneka: "Kitoblarining soni emas ularning yaxshisi foyda keltiradi"- deb aytgan edi. O'quvchilarni mustaqil o'qishga qiziqtirish uchun "SHe'riyat gulshani", "Kitob mening do'stimsan", "Kitob mo"jizaga

chorlaydi", "G'olib kitobxon", "Sinfning eng yaxshi kitobxoni" kabi tanlovlarni va har xil mavzularda bahs munozaralarni tez-tez o'tkazib turish tavsiya etiladi. Ta'lim muassasalarida o'quvchilarini sinfdan tashqari o'qigan kitoblari asosida kitobxonlar konferensiyasini o'tkazish, ularning mantiqiy va ijodiy fikrlash qobiliyatini boyitadi, kitobga bo'lgan havasini o'yg'otadi. Farzandlarimizni kitoba qiziqtirish oson ish emas. Bu ham tarbiyaviy jarayon. Har bir bolaning qiziqishi, moyilligi inobatga olingan holatda uning o'z kitobi bo'lishi kerak. Biz kattalar bolalardan ko'p kitob o'qishni talab etamiz. Bu bir qarashda to'g'ridek.

Lekin bu yerda asosiy gap o'quvchi yoshlarimizning o'qimoqchi bo'lgan kitobining yoshiga mosligi, qiziqishi moyilligiga to'g'ri kelishiga e'tiborni qaratish va nihoyat o'z kitobini o'qishi lozimligiga qaratishimiz lozim. Ammo hozirgi kunda rang - barang voqeа hodisalarga boy filmlar, sarguzashtlar haqida hikoya qiluvchi boshqa vositalar (televizor, kompyuter, internet)ning ta'siri ko'chayib bormoqda. Bular o'quvchi yoshlarimizga qo'shimcha axborot berish bilan birga farzandlarimizning ko'p vaqt televizor ekranida yoki kompyuter yonida o'tishi tufayli, bolalarimizning salomatligiga ta'sir etish bilan birga ularning kitob o'qishiga ham salbiy ta'sir o'tkazmoqda.

INGLIZ TILI DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLARDAN FOYDALANISH

Tukhtayeva Dilbar Ravshanovna

Navoiy viloyat Karmana tuman 4-umumta'l'm maktab

Ingliz tili fani o'qituvchisi

*Annotatsiya: Maqolada ingliz tili darslarida didaktik o'yinlardan foydalanish haqidagi so'z yuritilgan.
Kalit so'z: "Estafeta" o'yini, "o'ngacha to'ldir" o'yini, didaktik o'yin*

Didaktik o'yinlardan asosan o'quvchilarining aqliy faoliyatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi vosita sifatida foydalanish bilan bir qatorda, nutqni o'stirish, atrof-muhit bilan, tabiat bilan tanishtirishda, o'quvchilarining ekologik tarbiyasida ham keng qo'llaniladi.

Ingliz tili darslarida o'quvchilarga bilim berishda o'rganiladigan yangi bilimlarni yaxshilab o'zlashtirib olish uchun bolalar bilan turli amaliy mashqlar o'tkaziladi. O'yin shaklida o'tkaziladigan mashqlar esa bolalarning diqqatini jalb qiladi, qiziqtiradi, natijada bolalar o'zlarini qiynamay, o'zlarini majbur qilmay takrorlash lozim bo'lgan so'z yoki harakatni osonlik bilan takrorlay oladilar.

Demak, didaktik o'yinlar o'quvchilarining har tomonlama chuqur va keng bilim olishlariga, ularning nutqlarini o'stirishda keng foydalilaniladigan ta'limi vositalaridan biri bo'lib hisoblanadi.

Didaktik o'yinning boshqa o'yin turlaridan farqi ham shundaki, maktabgacha va kichik maktab yoshidagi bolalarga ta'lum berishda o'yinning bu turidan keng foydalilaniladi. Bola o'yinda ishtiroy etish jarayonida bilim oladi, malaka va ko'nkmalar hosil qiladi.

Didaktik o'yin mazmuni o'z ichiga asosan quyidagi to'rt omilni oladi.

1) o'yinning vazifasi 2) o'yin harakati 3) o'yin qoidasi 4) o'yin yakuni

1. Har bir didaktik o'yinda ma'lum didaktik maqsadga qaratilgan vazifa qo'yiladi. Bu vazifa bolalarga bilim va ma'lumot berishni ko'zda tutadi.

Har bir didaktik o'yin o'quvchilardan ma'lum vazifani bajarish maqsadida o'quvchi o'zining fikrlash qobiliyatini aktivlashtiradi, oldingi olgan bilim va tushunchalarini esga tushurishga harakat qiladi.

Shuni ham eslatib o'tish lozimki, bolalar bilan o'tkaziladigan har bir didaktik o'yin ularda aniq bilimga, narsa va buyumlarga qiziqish uyg'otish, bolalar diqqatini jalb qila olishi lozim. Bolalar oldiga qo'yilgan vazifa bolalar tushunchasiga mos bo'lmasa, ularni qiy nab qo'ysa, u vaqtida o'yin o'z qiymatini yo'qotadi. Bolalar qiziqmagach, vazifa bajarilmaydi, maqsadga erishilmaydi.

2. Didaktik o'yinning yana bir xususiyati borki, bu o'yin harakatidir. O'yin harakati bolalarni o'ziga jalb qilishi bilan ularning faoliyatini faollashtiradi. O'yin harakati esa o'yin mazmuniga ko'ra turlichadir.

3. Didaktik o'yin hamma vaqt ma'lum qoidaga bo'yunsundi. O'yinda qatnashuvchi bolalar o'yin qoidasiga rioya qilishlari bilan o'z oldilariga qo'ygan vazifani bajaradilar. Didaktik o'yindagi harakat o'yin qoidasi bilan bog'liq bo'ladi. O'yin qoidasi bolaning o'yinda o'zini qanday tutish, nimani qanday bajarish lozimligini ko'rsatadi. O'yin qoidasi didaktik o'yinda o'yinni tashkil qilish tartibidan iborat bo'lib, qoidaga rioya qilish orqali maqsadga erishiladi. Masalan, bolalarni sanoqqa o'rgatish maqsadida bolalarga shunday topshiriq berish mumkin. Masalan, unga bitta qizil, ikkita ko'k marjonnini taqish.

Bu vazifani bajarishda o'yin qoidasiga rioya qilinmasa, albatta u noto'g'ri chiqishi, kutilgan natijani bermasligi mumkin. Ya'ni bitta qizil marjon o'rniqiga ikkita taqib qo'yilsa, o'yin qoidasi buziladi.

Didaktik o'yin ham xuddi boshqa o'yinlar kabi bolalarga xushchaqchaqlik tuyg'usini uyg'otish vositasi hisoblanadi. Natijada bola muvaffaqiyatga erishishga intiladi, faol harakat qiladi. Bolalarning tashabbuskorligi ortib, o'yin davomida ko'tarinki ruh bilan harakat qildilar, bu intilish natijasida esa vazifani - topshiriqni bajara olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Masalan, juda tortinchoq, har bir narsaga birdaniga aralashib keta olmaydigan bola o'yinda birinchi marta o'yin qoidasini bajarish bilan xursand bo'lganidan ovozini chiqarib yuboradi.

Didaktik o'yinlardan keyin bolalar bilan o'tkaziladigan turli mashg'ulotlar oldindi o'tkazilagan didaktik o'yin mazmuni bilan bog'langan bo'lismi ham nazarda tutish zarur. Bolalar bilan tashkil qilinadigan hamma o'yin mashg'ulotlari dastur talabiga javob berishi bilan ularning bilim doirasini kengaytirish va boyishiga yordam beradi. O'yin jarayonida bolalarning o'zlariga tanish bo'lgan tushunchalar qaytariladi, ammo bu qaytariq murakkabroq va turli shaklda bo'ladi. Buning natijasida bola narsalarning hamma tomonlari bilan tanishadi, o'yin va uning mazmunidan dastlabki umumiyl xulosa chiqarishga o'rganadi. Bolalar bilan o'tkazilgan bu xildagi o'yinlar, ularning olgan bilimni qanchalik qo'llay olayotganligini, narsalarning xususiyatlarni aniqlash imkonini beradi.

Didaktik o'yinlardan to'g'ri foydalanishda uchta asosiy masalaga, ya'ni didaktik o'yinlarni tanlash,

tashkil qilish va o'tkazishga e'tibor berish zarur.

O'yinni tanlashda avvalo uning g'oyaviy mazmuniga, ma'naviy va axloqiy qimmatiga ahamiyat beriladi. O'yinning vazifasi va maqsadi ta'lif va tarbiya maqsadiga mos kelishi lozim. Didaktik o'yinlarni tanlashda bolalarning savyiasi, bilim doirasini hisobga olishi zarur.

Masalan 5-sinf o'quvchilariga "Numerals" mavzusini o'tganda quyidagi o'yinlardan foydalanish mumkin. O'ngacha to'ldir o'yini

O'yinning maqsadi: Sonlarni o'ngacha to'ldirishni mustahkamlash.

O'yin uchun jihozlar: Raqamli kartochkalar

O'yinning borishi: O'qituvchi aniq bir sonni aytadi, bolalar esa o'qituvchi aytgan sonni o'ngacha to'ldiruvchi sonlar yozilgan kartochkalarni ko'rsatadilar. Masalan: O'qituvchi "9" sonni aytadi, o'quvchilar "1" sonni ko'rsatadilar. Agar "8" soni aytilsa, o'quvchilar "2"ni ko'rsatadilar va hokazo. O'yinda faol qatnashgan o'quvchilar g'olib chiqadila

Estafeta o'yini

O'yining maqsadi: Birdan o'ngacha sonlar ketma-ketligini takrorlash.

O'yin uchun jihozlar: Bayroqchalar.

O'yining borishi: Bolalar ikki qatordan bo'lib, doska oldida sinfga qarab turadilar, ikkala guruhdagi o'quvchilar soni teng bo'lishi kerak. O'qituvchi har ikkala guruhlarning birinchi a'zolariga bittadan bayroqcha beradi. Bayroq olgan bola "one" deydi va bayroqni qo'shniisiga beradi. U "two" deydi shu tariqa o'yin davom etib, o'ngacha sanaladi. Bayroqni tez bergen o'quvchilar esa o'yin davomida hamkorlik rolini bajaradilar. Bayroqni tez bergen va sonni to'g'ri aytgan guruh g'olib hisoblanadi. G'olib guruhi ingliz tili darsida shu bayroq bilan mukofatlanadilar va bayroq qatorning birinchi partasiga qo'yiladi.

MANTIQIY FIKRLASH

Tulekeeva Gulchexra Usenbaevna
Qoroqolpog'iston Respublikasi Kegayli tumani
1-son mактабининг O'zbek tili fani o'qituvchisi
+998934861825
gulshehra.tolekeeva@mail.ru

Annotatsiya: Ushbu maqola maktabgacha ta'lif muassalarida mantiqiy fikrlash bolalarning tafakkurini ravojlandirish masalalariga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: Fikrlash, nutq o'stirish, tafakkur, rivojlantirish, mashg'ulotlar.

Mantiqiy fikrlash - fikrlash rivojlanishining uzviy qismi hisoblanadi. Bu bosqichni egallash uzoq va murakkab jarayondir. Zero, mantiqiy fikrlashning toliq rivojlanishina faqat aqliy faoliyatning yuqori faolligini, balki predmet va vogelik hodisalarining umumiyligi va muhim belgilari haqidagi umumlashgan bilimlarni talab qiladi. Mantiqiy fikrlashni rivojlantirishni maktabgacha yoshdan boshlash kerak. Bugungi kunda ta'lif tizimi oldida turgan asosiy vazifalar qatorida aqliy tarbiya muammosi dolzarbligicha qolmoqda. Tarbiyasi sog'lom yoshlargina o'z yurtining kelajagini chuqur his etadilar. Shunday yoshlar ozod va obod, erkin va farovon hayotni qurishda faol ishtirok eta oladi hamda go'zal hayat tarzini o'zlaridan keyingi avlodga meros qilib qoldiradilar, yangi avlod esa ularga munosib voris bo'lishga intiladi. Yoshlarning ma'naviy borlig'i qanday omildan ozuqa olganligi, qanday qadriyatlarga oshno bo'lganligi bilan bog'liq. Uning borlig'i da Vatan, xalq va uning bugungi va ertangi kuni, kelajagi to'g'risida qayg'urish tuyg'usini singdra olgan bo'lsak, demak uning hayoti da ezzulik, yaratuvchanlik ustivor bo'ladi. Zero, yuqorida ta'kidlaganimizdek, davlatimizning taraqqiyoti, xalqimizning farovonligi va kelajagi yoshlarning shijoati, bilimi, ma'naviy barkamolligi, faolligi va mantiqiy fikrlay olishiga ko'p jihatdan bog'liqdir. Ma'lumki, tafakkur mantiq ilmining o'r ganish obyekti bo'lib, kelib chiqishiga ko'ra arabcha bo'lgan "Manting" (grekcha iogos) atamasi "fikr", "soz", "aql", "qonuniyat" kabi ma'nolarga ega.

Til tafakkur bilan monand bog'langan holda ongni shakllantiradi. Nutq va tafakkur ortasidagi bog'liqlik nafaqat psixologik jarayonlarning chuqur bosqichlarida, balki ijtimoiy hodisalarda rejasida ham namoyon bo'ladi. Bolaning o'qitish jaroyoni to'g'ri tashkil etilgan taqdirda, bola 300 tagacha so'z hajmidagi lug'at minimumini o'zlashtirib o'r ganilayotgan tildagi tovushlar va tovush birikmalarini to'g'ri talaffuz qilish ko'nikmalarini egallay oladi.

Ta'lif muassasalarining asosiy vaziyfalarining biri - bolalarning o'z xalqining badiiy tilini o'zlashtirib olishlari natijasida ularning to'g'ri og'zaki nutqini shakllantirishdan iboratdir. Bu umimiy vazifa quyidagi maxsus vazifalardan iborat: nutqning tovush madaniyatini tarbiyalash; lug'ati boyitish ;mustahkamlash va faollashtirish; nutqning Grammatik tog'riliqini takomillashtirish, og'zaki (dialogik)nutqni shakllantirish ;ravon nutqni rivojlantirish; badiy so'zga qiziqishni tarbiyalash; savod o'rgatishga tayyorlash.

Bolalar nutqini rivojlantirishni tegishli dastur asosida amalga oshirish zarur .Ushbu dasturda atrof_olam haqidagi bilimlar doirasi va lug'at hajmi ,har bir yosh bosqichida bolalarda shakllanishi lozim bo'lgan nutqiy mahorat va ko'nikmalar belgilangan bo'lib, u shaxsning muayyan sifatlarini kirishimlilik, xushmuomalalik, bosiqlik bilan tarbiyalashni ko'zda tutishi lozim.

Nutqni rivojlantirish dasturi ilimiylasiga qurilgan bo'lib, u butun mazmuni bilan bola shaxsini har tomonlama rivojlantirishga qaratilgan.

Nutqni rivojlantirish dasturi bola faoliyatining o'quv, o'yin, mehnat va maishiy shakllari tarzida amalga oshadi. Jamoat tarbiyasi sharoitida ta'lif -bola nutqini shakllantirishning yetakchi vositasi hisoblanadi.

Ta'lifning asosiy shakli mashg'ulatdir. Nutq o'stirish mashg'ulotlarida bola o'z nutqini tarbiyachining namunaviy nutqi bilan taqqoslashga ,boshqa bolalar bilan o'quv materiallari, bajarishga, ya'ni tarbiyachining tushintirishini, hikoyasini tinglashga, birgalikta rasmlarni, filmlarni ko'rishga, suhbatlashishga, didaktik o'yinlarda ishtirok etishga, birgalikda kuylashga, musiqa tinglashga, ma'lum bir obyektga diqqatni qarata olishga, navbat bilan gapirishga o'r ganadi.

Maktabgacha tarbiya yoshdagi {kata guruhi} bolalar rasmida tasvirlangan narsalar,o'z hayatiga doir voqealar haqida oddiy hikoyalar tuzishga, ko'rgazmali qurolsiz, mustaqil ravishda hikoya to'qishga o'rgatiladi. Bolalarni hikoya qilishga o'rgatish ularning aqliy rivojlanishiga yordam beradi, fikr yuritish doirasi kengayadi, diqqat, taffakur kabi psixologik jarayonlar rivojlanadi, nutq ifodali bo'ladi, bolada o'zini tutish va jamoa oldida so'zlay olish malakasi hosil bo'ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar;

1. I.A.Karimov. Jamiyatimiz mafkurasi xalqni-xalq, millatni-millat qilishga xizmat etish.- T. O'zbekiston. 1998-yil.
2. Babayeva. D.R. Nutq o'stirish metodikasi.- T. Fan va texnologiya, 2009-yil.

CORRUPTION IN THE FIELD OF EDUCATION: ASSESSMENTS AND WAYS TO ADDRESS

Teacher of the faculty of preschool and primary education
at Chirchiq State Pedagogical Institute of Tashkent region

Abdullayeva Barno Pulatovna

10th grade student of school №256 in Tashkent

Turdaliyeva Madinabonu Farhod qizi

Phone number: +998931145356

Email: madinabonuturdalieva1228@gmail.com

Annotation: Unfortunately, corruption in education is one of the most serious issues in many countries. The purpose of the paper is to present the assessment of corruption in the sphere of education. In addition, it discusses some supportive ways to tackle this problem.

Keywords: corruption, education sector, rules and regulations, effect of corruption, types of corrupt practices

1. INTRODUCTION

Education constitutes the largest element in the public sector in many countries of the world, often accounting for over a fifth of total government public sector expenditure. Education is a fundamental human right and a driver of personal, social and economic development. It is seen as a key to a better future providing the tools that people need to sustain their livelihood, live with dignity and contribute to society.[1]

2. EFFECT OF CORRUPTION IN EDUCATION

The young are the first victims of corruption in education, and this can affect the integrity and dignity of the person for life, as well as society at large. The social investment in future citizens fails when individuals can succeed dishonestly and without merit, swelling the ranks of incompetent future leaders and professionals. Not only society but even human life can be endangered by fake and untrained doctors, judges or engineers, or by bogus scientific research carried out by corrupt academics.

Corruption in the field of education mostly affects the poor and disadvantaged, particularly women and minorities, who are unable to bear the hidden cost of admissions or play by the rules that determine success.[2] The poor are also least equipped to challenge corrupt behavior. Whether the corrupt classroom thwarts ambition or children are forced to leave education altogether, vulnerable members of society lose the opportunity to realize their full potential, and social inequality is maintained.

Corruption in education is particularly harmful in that it normalizes and breeds a social acceptance of corruption at the earliest age. As young people rarely have the ability to question the rules of the classroom, they can internalize corrupt views of what it takes to succeed, and carry these into society. When this becomes a social norm, is cycle begins anew in each generation.

3. EXAMPLES OF CORRUPTION IN THE EDUCATION SECTOR

Some examples of corrupt practices in the education sphere:

Illegal charges are levied on children's school admission forms, which are supposed to be free.

School places are "auctioned" to the highest bidder.

Children from certain communities are favored for admission, while others are subjected to extra payments.

Good grades and exam results are obtained through bribes to teachers and public officials. The prices are often well-known, and candidates are expected to pay up front.

Examination results are only released upon payment.

Schools nullify the consequences of failing exams by admitting or readmitting students under false names.

There is embezzlement of funds intended for teaching materials, school buildings, etc.

Substandard educational material is purchased due to manufacturer' bribes, instructors' copyrights, etc.

Schools or politically connected companies monopolize the provision of meals and uniforms, resulting in low quality and high prices.

Teachers on the public payroll offer private tutoring outside school hours to paying pupils. This can reduce teachers' motivation in ordinary classes and reserve compulsory topics for the private sessions, to the detriment of pupils who do not or cannot pay.

School property is used for private commercial purposes.

Pupils carry out unpaid labor for the benefit of staff.
Examination questions are sold in advance.
Examination results are altered to reflect higher marks, or examiners award marks arbitrarily in exchange for bribes.

Examination candidates pay others to impersonate them and sit exams for them.

Salaries are drawn for "ghost teachers"- staff who are no longer (or never were) employed for various reasons, including having passed away. This affects de facto student-teacher ratios and prevents unemployed teachers from taking vacant positions.[3]

4. HOW TO ADDRESS THIS ISSUE

The wide range of approaches that can be used to assess corruption in the education sector at different levels makes for a complex picture. Figure 1 illustrates how these different approaches fit within the education sector, moving from the national level down to the service provision level.

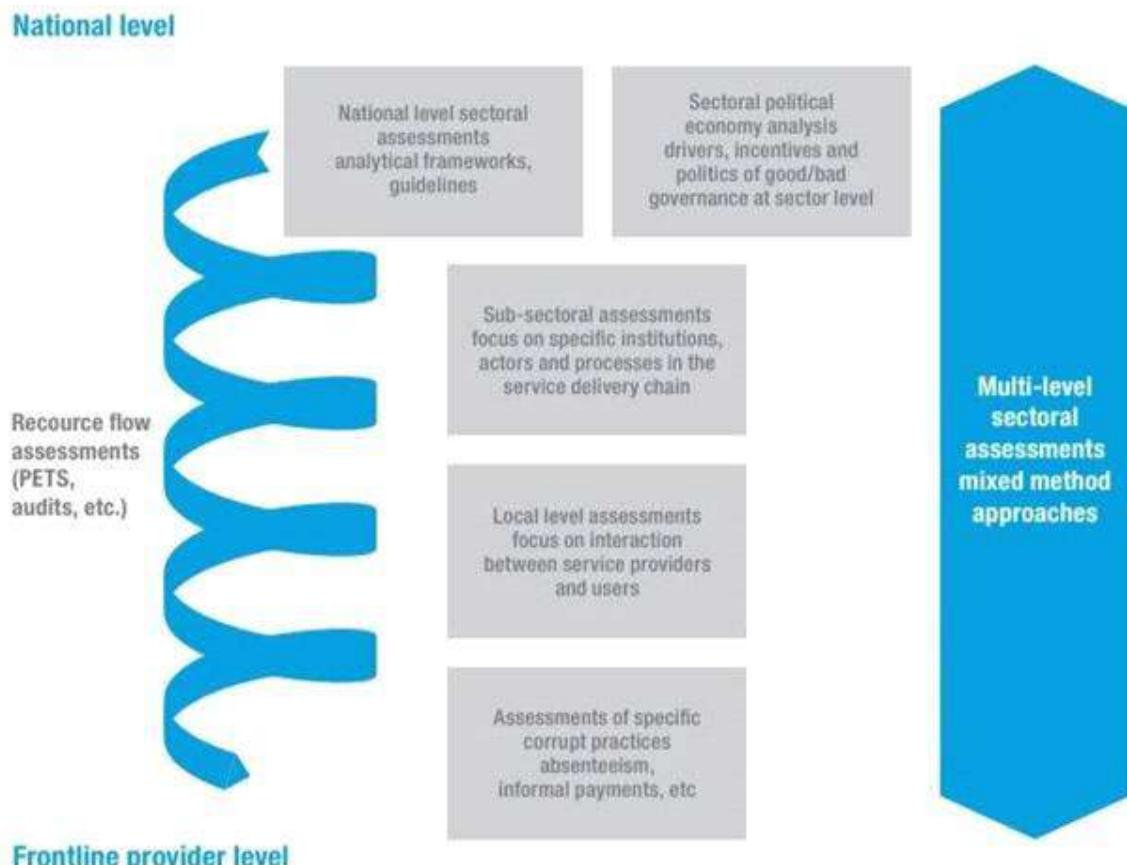

Figure 1.Types of corruption in education assessments. [4]

5. CONCLUSION

To reiterate, so as to tackle the problem of corruption in the sphere of education, both governments and citizens must be involved in taking action. With the assist of rules and regulations announced by governments citizens can go ahead on the trajectory to fulfill the gap which has been the result of corrupt practices in educational organizations.

References

- [1] Global Corruption Report: Education Transparency International, Navanethem Pillay, United Nations High Commissioner for Human Rights (2013)
- [2], [4] Global Corruption Report: Education Transparency International, 2 Park Square, Milton Park, Abingdon, Oxon OX14 4RN, 2013, chapter 2.9, Gabriel Ngwe, formerly Transparency International Cameroon
- [3] GPE/UNESCO (2015)

EDUCATION IN MANUFACTURING TECHNOLOGY AND SCIENCE: FUTURE CHALLENGES AND GOALS

3CIFS student of WIUT

Turdaliyev Bekzod Farhod o'gli

10th grade student of school №256 in Tashkent

Turdaliyeva Madinabonu Farhod qizi

Phone number: +998931145356

madinabonuturdalieva1228@gmail.com

Annotation: Promoting excellence in manufacturing is directly related to manufacturing education. New education model need to be created, ranging from future curriculums simultaneously defined by academy of industry, to the integration of innovation with education, training activities and research. In this context, this article discusses some of key issues, such as inserting entrepreneurship and innovation standards within systems of education, improving interdisciplinary working and thinking in multicultural atmospheres. Some of coordinated actions, relating human and societal needs to both of educational and industrial systems, are further discussed.

Keywords: Education; Manufacturing; Teaching Factory.

1. INTRODUCTION

Manufacturing, the act of transforming materials and information into goods for satisfying human needs, is considered to be one of the paramount wealth-generating activities for any nation and country [1].

In consequence, promotion of excellence in the sphere of manufacturing is estimated to become a strategic goal in the upcoming years, both for society and industry. On the way of achieving this goal, manufacturing education is anticipated to be a main driver. In respond to this role, in order to prepare the field of industry for the next generation innovation and support its growth, new procedure need to be followed by manufacturing education. In cooperation with industry, the education stakeholders should:

Determine new strategic objectives

Deal with new emerging challenges

Form the concepts of new educational models

Commence suitable concerted actions

2. THE FUTURE GOALS

So as to accomplish its role as a driver to providing manufacturing excellence, manufacturing education should concentrate on:

Promotion of synergy between education stakeholders and the sphere of industry; the major priorities are considered to be the understanding of the needs of the manufacturing industry for training and education, the jointly defined content, the mechanism of delivery and the pedagogic attitude toward future curricula, as well as the integration of innovation with education and training activities and research

Development of the skills which are required by the new generations of human resources; the main priorities are considered to be modification of the educational content and its delivery procedures to the new requirements of knowledge-based production, the supply of integrated competencies of engineering, comprising of various types of soft skills, and the provision of the innovation and entrepreneurship spirits.

3. THE MAIN DIFFICULTIES TO BE ADDRESSED

In several upcoming years, various types of primary drivers, related to new technology, globalization, market demand, public values, rules and regulations, and total societal change, will contribute to the shaping of the landscape of manufacturing. On top of this highly complicated environment, the continual development of in technology, computers, and automation will set a serious requirement for a constant advancement in the quality of education, both in practice and in theory, for building up engineers demonstrating strong multi-disciplinary background [2]. Under these atmospheres, some key challenges must be dealt with by the manufacturing education initiatives and stakeholders [3].

3.1. Internationalizing education

The new information and communication technologies have been contributing to the considerable acceleration of the momentum of internationalization. Within a global environment there is a need that primary manufacturing oriented actors, such as human resources and knowledge/information, become more international. Overcoming fragmentation and creation of lasting multidisciplinary and multicultural synergies is a key challenge.

3.2. Interdisciplinary skills for future workforce

New training schemes are required to account for the needs of the future "knowledge" workers. Manufacturing strategy with focus on digital business, extended production and virtual enterprises should be greatly considered. On the other hand, there is growing need for expanding the technological aspect of education, with an extension to the "soft skills". One of the things that are becoming increasingly commonplace under multicultural circumstance, is teamwork, whilst the necessary training and education to improve communication skills across the cultural frontiers are not often provided adequately by the educational institutions. Moreover, interdisciplinary thinking is in high demand, reflecting the increasing integration of various spheres of knowledge in manufacturing. The advancement of such competences, together with the provision of new long-lasting learning procedures to help in keeping up with the pace of variation, will become a challenge for modern education systems.

3.3. Innovation and entrepreneurship in manufacturing

As innovation is main driving force for constantly providing the customer with joint value, and subsequently keeping the products of the manufacturing industry competitive, is considered to be highly indispensable. Embedding entrepreneurship together with promoting innovative and creative spirit within the education systems to counter this attitude would be a main challenge for manufacturing in the upcoming years.

3.4. Knowledge triangle in manufacturing education

The advancement of educational curricula has not kept pace with the increasing sophistication of industry, economy and technology. Furthermore, research results of educational institutions are typically presented to the scientific community without having been directly accessible to industry. In this case, to understand and to adapt to the technological advances in a direct way can be difficult for industry. Thus, promoting a new integrated approach of education, research and technology transfer emerges as a key challenge. The need for integrating the cornerstones of the knowledge triangle into a single framework for supporting manufacturing education, has given rise to the concept of the Teaching Factory (Fig.1).

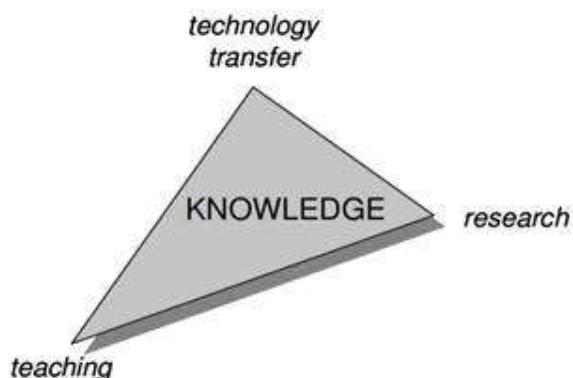

Fig.1 The knowledge triangle in manufacturing education

4. AN EMERGING EDUCATIONAL PARADIGM

It can be argued that nobody is able to comprehend efficiently the subject of manufacturing by studying inside a university classroom alone. Integrating the factory environment with the classroom seems to be an appropriate way forward for addressing this problem. The Teaching Factory is considered to be a promising initiative to this direction. The concept of the Teaching Factory has its origins in medical sciences discipline and specifically in the paradigm of the teaching hospitals, namely the medical schools operating in parallel with hospitals. Simultaneously, this approach could become a novel paradigm in engineering technology education and training.

The objective of the Teaching Factory would be to seamlessly integrate research, innovation and education activities within a single initiative, in order to promote the future perspectives of a knowledge-based, competitive and sustainable manufacturing industry (Fig. 2) [4].

Co-operative research activities would be in the form of industrial projects or others, and could be addressing either technology application issues or technologically novel ideas. The research output developed within the industrial projects could be concurrently fed back to industry and academia.

The innovation activities would employ knowledge transfer schemes to keep industry, at the technological forefront, by supporting the continuous comprehension of the technical essence and the business potential of new knowledge and technology. These activities would also support their smooth adaptation to and

integration into the working practices as well as their fast "transformation" into innovation for the extended products of the companies.

The education activities would employ teaching/training schemes to communicate new knowledge, business-like working methods, real-life industrial practice and an entrepreneurial spirit to the young people.

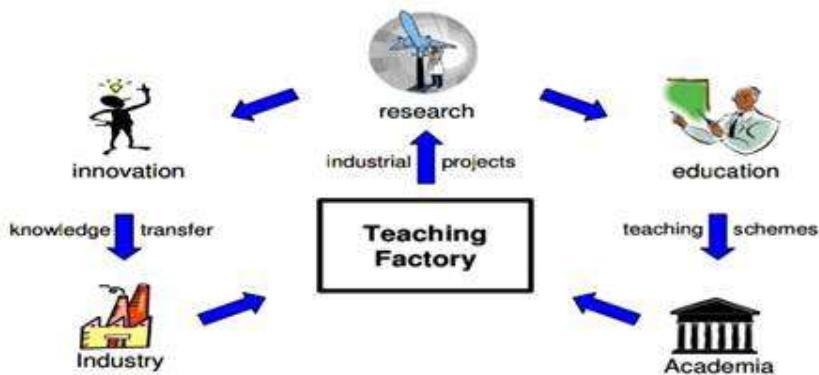

Fig.2 The Teaching Factory concept

5. CONCLUSIONS

People are considered to be a strategic asset for obtaining excellence in future manufacturing. In transforming knowledge into a competitive tool by producing high joint value for manufacturing, the education institutes and research systems should support them. The appropriate types of education and training activities to improve the skills that will be required by the new generations of "knowledge employees" in manufacturing, must be provided by schools and universities.

One of the most vital aspects is the collaboration between academia and industry. Producing knowledge through research, diffusing knowledge through education as well as using and applying knowledge through innovation is the appropriate approach.

References

- [1] G.Chryssolouris, Manufacturing Systems - Theory and Practice, 2nd Edition, Springer- Verlag (2005) New York
- [2] R. Radharamanan, Preparing Engineering Students for Careers in manufacturing Industries, Proceedings of the 2002 ASEE south-eastern Section Conference, 7-9 April 2002, Gainesville, Florida
- [3] WG Education, MATAP - Manufacturing Education Challenges & Actions, Working Document (2003)
- [4] G.Chryssolouris, D. Mavrikos, A novel initiative for the Manufacturing Enterprises and Educational Institutions of the future: The Teaching Factory, Working Paper (2005)

BOSHLANG'ICH SINF DARSLARIDA AXBOROT-KOMMUNIKATSION TEXNOLOGIYALARINING O'RNI

Tursunova Muqaddam Omonjonovna,
Namangan viloyati, Chortoq tumani
8-maktab boshlan?ich sinf 2-toifali ?qituvchisi
tel:+998 94 5041983

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf darslarida axborot-kommunikatsion texnologiyalarining o'rni haqida batfsil ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: AKT, boshlang'ich, dars, qobiliyat, kompyuter, zamonaviy

Ma'lumki, boshlang'ich ta'lismi - ta'lism tizimining poydevori hisoblanib, kelajakda o'quvchilarni o'qitish sifati unga bog'liq bo'ladi. Bu esa boshlang'ich sinf o'quvchisi zimmasiga katta mas'uliyat yuklaydi. Uzoq vaqt davomida ta'lism tizimida boshlang'ich ta'lism ko'nikmalarini rivojlantirish jarayoni bo'lib keldi, ya'ni o'quvchi keyingi ta'lism olish uchun o'qish, yozish, hisoblash kabi asosiy ko'nikmalarini o'zlashtirish kerak bo'lgan ta'lism bosqichi sifatida qaraldi. Bugungi kunda boshlang'ich ta'lism bosqichida faoliytkni, mustaqillikni rivojlantirish, idrok etish faolligini saqlab qolish va bola ta'lism dunyosiga shaxdam kirib borishi uchun sharoitlar yaratish, uning salomatligini va emotsiyonal xususiyatlarini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kunda o'quvchilarning aynan mana shu sifatlari ta'lism jarayoniga zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish bilan rivojlanayotganligi ayni haqiqatdir.

Boshlang'ich sinf ona tili darslarida so'zlarning to'g'ri yozilishi, imlo qoidalariga rioya qilinganligi va shu kabi muammolarga yechim topishda axborot texnologiyalaridan unumli foydalanish mumkin. Masalan, mavzuda keltirilgan so'zlar ma'lum suratlar orqali ko'rgazmalri ravishda bayon etilishi nafaqat bolalarning tasavvurini kengaytiradi, balki ushbu so'z xususida ularga yetarlicha ma'lumot beriladi va buning natijasi o'larroq ushbu so'zning yozilish qoidasi bolalarning xotirasida yaxshi saqlanib qoladi. Bizga ma'lumki, ta'linda ko'rgazmalilik metodi juda samarali metodlardan hisoblanadi. Kompyuter orqali bu metodni harakatli tarzda, ya'ni biror bir narsa, predmet yoki voqe-a-hodisa haqida tushuncha berilayotganda, shu narsalarni harakatli ravishda ko'rsatish undan-da ko'proq samara beradi.

O'qish darslarida ham kompyuter orqali dars o'tish juda samarali hisoblanadi. 1-sinf o'qish darsida multimediana foydalanib dars o'tish o'quvchilarning amaliy tafakkur va tasavvurlarini shakllantirishda mavzuga bo'lgan qiziqishlarini orttiradi va tez tushunib olishlariga imokiniyat yaratadi. 1-sinf o'qish darslari multimediasida taqdim etilgan didaktik o'yin va boshqotirmalar o'quvchilarning mantiqiy fikrlash va hozirjavoblik qobiliyatlarini yanada rivojlantiradi. Demak dars jarayonida multimediana foydalanish o'quvchilarda hamkorlikda ishslash, mustaqil izlanish, erkin fikrlash va muammoli vaziyatlarning yechimini topa olish ko'nikmalari shakllanadi. Darslarning yangicha yondashuvlar asosida tashkil etilishi o'qish fanini o'qitishning sifat va samaradorligini oshiradi. Darslikda berilgan ertak va hikoyalarni nafaqat o'qitish, balki ko'rsatish o'quvchilarning fikrashi va tasavvurini kengaytiradi. Bundan tashqari bu usul orqali bolalarning darslarga qiziqishi ortadi.

Axborot texnologiyalaridan foydalanish matematika darslarida ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mavzuga oid rasmlar, misol va masalalarni ekranda namoyish etish va misol va masalalarni yechishda turli metodlardan foydalanish darsning sifatini oshiradi. Shu bilan bir qatorda ta'limga axborot texnologiyalarini tadbiq etilishi o'qituvchilar uchun keng imkoniyatlar eshigini ochmoqda. Kompyuter yordamida dars o'tish boshlang'ich sinflarda fanlararo integratsiyani ham yo'nga qo'yadi. Shu bilan bir qatorda o'quvchilarni baholashda ham axborot texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilar faolligini oshiradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqiy qobiliyatlarning shakllanishi va ro'yobga chiqish jarayoni muxim pedagogik-psixologik jarayon xisoblanib, u ham xuddi boshqa sohalarga nisbatan qobiliyat taraqqiyotining qonuniyatlariga bo'ysunadi. Musiqiy qobiliyat boshlang'ich sinf o'quvchilarida musiqaga nisbatan qiziqish o'yg'otish, musiqa kuylash va tinglashni shakllantirish, musiqa savodini egallash, notani tushunish, xor bo'lib kuylash, cholg'u asboblarida kuy ijro etish kabilarni amalga oshirishda ham axborot texnologiyalaridan foydalanish o'quvchilar faolligini oshiradi.

Innovatsion texnologiyalarni darsda qo'llash natijasida o'quvchilarning o'tilgan mavzularni yodga olishiga, mantiqan fikrlab, berilgan savollarga mustaqil ravishda to'g'ri javob berishiga va o'z-o'zini baholashga erishiladi. Bundan tashqari boshlang'ich sinf darslarida ham mavzuga oid slaydlar va multimedia namunalardan foydalanish mumkin. Bu esa o'quvchilarning ham darsga qiziqishini orttiradi, ham dars samaradorligini oshiradi.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, har bir o'qituvchi, ayniqsa, boshlang'ich sinf o'qituvchisi

derslarni tashkil etish jarayonida axborot texnologiyalaridan me'yorda, samarali va unumli foydalanishi kerak. Zero, ta'lim va tarbiya bugungi yosh avlodning ertangi kuni va kelajagini belgilaydi. Bu esa o'z navbatida mamlakat istiqbolining, yurt ravnaqining poydevori sanaladi. Axborot texnologiyalaridan foydalanishda bir so'z bilan aytadigan bo'lsak, belgilangan tartib, qoida va me'yorlarga amal qilinishi bir qator salbiy jihatlarning oldini oladi. Nafaqat ta'lim sohasida, balki jamiyatning barcha sohalarida o'z samarasini namoyon qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Bakieva X., va b."Savodga o'rgatish darslari". o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma l-sinf.- T.: "Extremum-press", 2014
- 2.Mashari povaU.vab."Onatili" o'qituvchilar uchun metodik qo'llanma l- sinf.- T.: "Sharq", 2014
- 3.Xoliqova M. Ta'lim texnologiyalaridan foydalanish // Boshlang'ich ta'lim, 2009

BOSHLANG'ICH SINF O'QUVCHILARIGA DO'STONA MUNOSABATNI SINGDIRISHDA "USTOZ-SHOGIRD" AN'ANASINING AMALIY AHAMIYATI

**Ubaytova Zilola Asadovna,
Navoiy viloyat Uchquduq tuman 20-sonli umumta'lim maktab,
boshlang'ich sinf o'qituvchisi**

Annotatsiya: Maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga do'stona munosabatni singdirishda "ustoz-shogird" an'anasining amaliy ahamiyati borasida fikr yuritilgan.

Kalit so'z: "Ustoz-shogird", do'stona munosabat, boshlang'ich ta'lif

O'sib ulg'ayib kelayotgan yosh avlodni har tomonlama kamol toptirishda bir-biriga nisbatan, o'quv anjomlariga nisbatan, ustoziga nisbatan, o'tilayotgan o'quv faniga nisbatan, o'quvchilarda do'stona munosabatni shakllantirish bugungi kunda ham o'z axamiyatini yo'qtogani yo'q. Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'quvchilarini zamon talablariga javob bera oladigan darajada

tarbiyalashda darslarni pedagogik texnologiyalar asosida o'tish maqsadga muvofiqdir. Jumladan, ta'lif tizimida olib borilayotgan islohatlar qatoriga boshlang'ich ta'lifda yoshlarni har tomonlama yetuk shaxs qilib tarbiyalashda umuminsoniy va milliy qadriyatlarni singdirish asosiy vazifa qilib belgilangan.

Biz boshlang'ich sinf o'quvchilarini o'z qalbiga quloq tutishga o'rgatishimiz kerak. Buning uchun esa har bir o'qituvchi bolalar psixologiyasini yaxshi o'zlashtirgan bo'lishi kerak. Qachonki o'qituvchi o'z o'quvchilarini yaxshi o'rganib olsa, ularga ta'lif tarbiya jarayonida yordam bera oladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini umuminsoniy va milliy qadriyatlarga tayangan holda

ma'nан yetuk shaxs qilib tarbiyalashda ularda do'stona munosabatni shakllantirishni yo'lga qo'yish kerak. Buning uchun boshlang'is sinflarda darslarni turli shakllarda tashkil etish lozim:

"O'yin, suhbat, bahs, uchrashuv, ertalik, oilada, jamoat joylarda, mahallalarda har bir dars maqsadining aniqligi, tarixiyligi va zamonaviyligi bilan odob-ahloq tushunchalarini tarbiyalashga qaratilishi.

"O'quv mashg'ulotini rang-barang usullar: audio, video, ko'rgazmalilik, jonli so'z ta'sirida tashkil etilishi.

"O'qituvchini yangi texnologik mahoratga ega bo'lishi va ijodkorligi.

Tarbiyaviy soatlarni maqsadiga ko'ra xilma-xil shakllarda tashkil etish:

Ijodiy dars, bahs, suhbat, sayohat darslari, uchrashuvli darslarini pedagogik texnologiyalar asosida o'tish o'quvchilarda do'stona munosabatni shakllantiradi.

O'quvchilarni mustaqil fikrlashga odatlantirish maqsadida kino, televide niye, ma'naviy o'yinlar, mushoiralar qo'llanilishi mumkin. Kishilik jamiyatining har bir sohasi u yoki ijtimoiy siyosiy masalalarni hal qilishda insondan mahorat talab etishini xalq og'zaki ijodiyotida, yozma yodgorliklarida, afsona, doston, ertak, hikoyat, rivoyatlarda hamda hurfikrli, dono, ma'rifatparvar, mutafakkirlarimizning asarlarida atroflicha talqin etilgan. Shu asarlardan o'quvchilarini ma'naviyahloqiy jihatdan tarbiyalashda keng foydalinish mumkin. Har bir tarbiyachining dunyoqarashi, tarbiyasi, odobligi, uning muomalasida namoyon bo'ladi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini bozor iqtisodayotiga mos ravishda tarbiyalash jarayonida ularni shu yo'nalishga oid bilimlar bilan qurollantirish uchun birinchi navbatda sog'lom fikrni, do'stona munosabatni yo'lga qo'yish kerak Boshlang'ich sinf o'quvchilariga milliy ma'naviy qadriyatlarni o'rgatish barcha fanlarda amalga oshirilsa bo'ladi. Biz ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilariga milliy-ma'naviy qadriyatlarni o'rgatishni odobnomal darslarida amalga oshirish texnologiyasini ko'rib chiqamiz.

Umumta'lim maktablarining 2-sinflari uchun Q.Abdullayeva, M.Yusupova, S.Raxmonbekovalar tomonidan darslik sifatida tayyorlangan "Odobnama" darsligi do'stona munosabatning maqsadini amalga oshirishda qo'l keladi. Bunda asosan 2-sinf o'quvchilariga ota-bobolarimizdan meros sifatida qoldirilgan ulkan boy ma'naviy boyliklarni o'rgatish orqali yosh murg'ak qalblarda insoniy xislatlar va fazilatlar shakllantiriladi. Misol uchun, ushbu darslikning 2-bo'limi "Ota-on - aziz va mo'tabar" deb nomlangan bo'lib unda oilada ota onaga munosabat qay tarzda amalga oshirilishi kerakligi haqidagi so'z yuritiladi. Ushbu bo'limda bir oilaning kundalik faoliyati aks ettirilgan rasm berilgan. Shu rasm bilan ishslash qay tarzda amalga oshirilsa maqulroq bo'ladi? Unga javobni quyidagicha berish mumkin:

- kundalik faoliyat aks ettirilgan rasm kompyuter monitoringiga tushurilib, unga munosabatlar bildirilishi taklif qilinadi;

- har bir o'quvchi bobosiga, buvisiga, otasiga, onasiga, aka, uka, singillariga ta'rif berishi;

- ota-on a to'g'risida maqollar, she'rlar aytishi;

- oila to'g'risida hikmatli so'zlar aytishi yoki bo'lmasa ularni kompyuterga yozishi taklif qilinadi.

Shu tarzda ishlang'ich sinf o'quvchilarini axborot texnologiyalari bilan yaqindan tanishtirish u bilan bemalol muloqat qilishga o'rgatib boriladi. Bu o'z-o'zidan bugungi kun talablarini bajarishga undaydi. Shuning uchun ham o'quvilarni yoshlikdan axborot texnologiyalari bilan tanishtirib borish maqsadga muofiq hisoblanadi. Misol uchun odobnomma darsligida ota - onaga hurmat mavzusini quyidagicha yoritish mumkin. Ularni hurmatlash, avaylab-asrash farzandlarning burchidir. Ota-onaning aytganlarini darhol bajarish, ularning ko'nglini shod etish har bir o'g'il-qizning vazifasi. Ota-onada farzandiga yaxshi xulq va odob o'rgatadi. Ota-onada ruxsatisiz uzoq joylarga ketmang, ularga yolg'on gapirmang, hamisha muloyim, yoqimli gapiring. Uyda va maktabda yaxshi tarbiya topib, go'zal xulqlarni o'zlashtirsangiz, ota-onangizga rahmat eshittirasiz.

Yuqorida matn ustida ishlang'ich sinf o'quvchilarida milliy ma'naviy qadriyatlarga nisbatan hurmat shakllantiriladi va do'stona munosabat tarkib toptiriladi. Masalan, hikoya quyidagi jumladan boshlangan.

Ota-onada farzandlar uchun eng aziz va mo'tabar insonlardir. - degan gap mazmunan tahlil qilinadi. Nima uchun ota ona eng aziz va mo'tabar ekanligi so'raladi va tushuntiriladi, shunga mos misollar keltiriladi. Shu tariqa matn gapma-gap mazmunan taxlil qilinadi. Bu tarzda ishlang'ich sinf o'quvchilarga ancha qulayliklar yaratadi.

Bu tizimdan unumli foydalanish uchun, o'qituvchining o'zi bunday texnologiyalardan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lishlari kerak. Bugungi kunda axborot texnologiyalari kirib bormagan soxaning o'zi qolmagan desak albatta xato bo'lmaydi. Shuning uchun ham boshlang'ich sinf o'quvchilarini axborot texnologiyalari yordamida do'stona munosabatni takomillashtirish orqali ularni ijtimoiy munosabatlarda o'z o'mnilarini topish takomillashtirida alohidi ahamiyat kasb etadi.

MAKTAB TA'LIMINI KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA TASHKIL ETISHNING DOLZARBLIGI

Namangan viloyat, Chortoq tumani 40 mакtab,
2 тоифа о'qituvchisi Umurzaqova Fotima Raximjanovna, tel:934053615.

Annotatsiya: Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy maqsadi maktab bitiruvchisining ijtimoiy hayotga moslashishiga yordam berishdan iborat.

Kalit so'zlar: kompetensiya, bilim, ko'nikma, malaka.

Mamlakatimiz yoshlarining ma'naviyatini shakllantirish va qaror toptirishda, ularni kasbga yo'naltirishda xalq ta'limi tiziminинг аhamiyati salmoqlidir. Shuning uchun umumta'lim fanlari mazmuni milliy mafkura, umuminsoniy qadriyatlarga va boy o'tmishe merosimizga asoslangan bo'lishi, shuningdek, mustaqil va bozor iqtisodiyoti sharoitida yuzaga chiqqan davlat va milliy ehtiyojlarni qondirishga qaratilmog'i lozim. Umumiylig o'rta ta'lim maktablarida matematika fanining mazmuni va uni o'qitishning umumiy maqsad va vazifalari O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida"gi Qonuni, "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"ga mos davlat ta'lim standartlari talablaridan kelib chiqqan holda aniqlanadi. Mamlakatimizning dunyo hamjamiyatiga integratsiyalashuvi, fan-texnika va texnologiyalarning rivojlanishi yosh avlodning o'zgaruvchan dunyoda raqobatbardosh bo'lishi - yoshlarimizdan fanlarni mukammal egallashni taqozo etadi. Bu esa mamlakatimiz ta'lim tizimiga matematikani o'qitishning xalqaro standartlarni joriy etish orqali ta'minlanadi.

Zamonaviy fan va texnika taraqqiyoti umumta'lim maktablarida matematika fanini o'qitishga yangicha yondashuvni, o'quvchilarning bu fanidan o'zlashtirishi lozim bo'lgan bilim va ko'nikmalarining mazmuni va darajasiga yuqori talablarni qo'yemoqda. Bugungi kunga kelib, o'quv axborotlari hajmining haddan tashqari ko'payib ketganligi o'quvchilarga nafaqat bilim berish, balki ularni "o'qish va o'rganishga o'rgatish"ni talab qilayapti. Jadallik bilan o'zgarib va rivojlanib borayotgan axborotlashgan jamiyatda faoliyat ko'rsatish va yashash o'quvchilardan nafaqat shunchaki tayyor bilimlarni o'zlashtirishni, balki turfa ko'rinishdagi ma'lumotlarni mustaqil izlab topish va qayta ishslashni hamda ulardan turli hayotiy vaziyatlarda samarali foydalanishni taqozo etmoqda.

Shuningdek, oxirgi paytlarda maktabda matematika fani bo'yicha o'quvchilar o'zlashtirishi nisbatan past bo'lib kelmoqda. Bu qaysidir ma'noda matematika fani mazmunining birmuncha nazariy, ilmiy, mantiqiy va aksiomatik tuzilishga ega ekanligi, matematika fani mazmunining hayotiy masalalarga kamroq bog'langan holda o'qitilishi hamda matematika fanini o'qitish metodikasining takomillashtirmagani bilan ham izohlash mumkin. Shulardan kelib chiqib, matematika fanini o'qitishga ham zamonaviy talablar qo'yilmoqda va uni kompetensiyaviy yondashuv asosida qayta ko'rib chiqishni taqozo etmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2017-yil 6 apreldagi 187-sonli "Umumiylig o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlarini tasdiqlash to'g'risida"gi Qarori "Ta'lim to'g'risida"gi va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunlariga muvofiq, umumta'lim fanlarni o'qitishning uzlusizligi va izchilligini ta'minlash, zamonaviy metodologiyasini yaratish, umumiylig o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi davlat ta'lim standartlarini kompetensiyaviy yondashuv asosida takomillashtirish, o'quv-metodik majmualarning yangi avlodini ishlab chiqish va amaliyotga joriy etishni tashkil etish maqsadida qabul qilindi.

Mazkur umumiylig o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari 2017-2018 o'quv-yildidan boshlab bosqichma-bosqich amaliyotga joriy etildi. Ular asosida umumiylig o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari talablari asosida o'quv dasturlari yangidan ishlab chiqildi, belgilangan tartibda tasdiqlandi hamda umumiylig o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi muassasalariga yetkazildi. Umumiylig o'rta va o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limining davlat ta'lim standartlari va o'quv dasturlarini amaliyotga samarali joriy etish yuzasidan tegishli mutaxassislar uchun 2017-2018 o'quv-yildidan boshlab maqsadli o'quv kurslari tashkil etildi hamda pedagog xodimlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish kurslari dasturlari va o'quv modullarining qayta ko'rib chiqilishi ta'minlandi.

Kompetensiyaviy yondashuv nuqtai nazaridan qaralganda, ta'lim jarayoni mohiyati - o'quvchilarning kelajakda turli hayotiy vaziyatlar va faoliyat sohalarida duch keladigan muammolarni o'z tajribalari asosida mustaqil yechish layoqatlarini (qobiliyatlarini) rivojlantirishdan iborat. Bu esa o'z navbatida o'quvchilarga nafaqat bilim, ko'nikma va malakalarni berish balki, ularni hayotiy ehtiyojlarida qo'llay olish layoqatlarini (kompetensiyalarlarni) shakllantirishni ko'zda tutadi. Shu nuqtai nazardan, kompetensiyaviy yondashuvni joriy etish umumiylig o'rta ta'lim tizimi oldida turgan shu kunning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi.

Kompetensiyaviy yondashuvning asosiy maqsadi maktab bitiruvchisining ijtimoiy hayotga moslashishiga

yordam berishdan iborat. Umumiy o'rtta ta'limganing malaka talablari umumta'lim fanlari bo'yicha ta'lim mazmunining majburiy minimumi va yakuniy maqsadlariga, o'quv yuklamalari hajmiga hamda ta'lim sifatiga qo'yiladigan talablardan iborat bo'lib, u quyidagilardan tashkil topadi:

bilim - o'rganilgan ma'lumotlarni eslab qolish va qayta tushuntirib berish;

ko'nikma - o'rganilgan bilimlarni tanish vaziyatlarda qo'llay olish;

malaka - o'rganilgan bilim va shakllangan ko'nikmalarni notanish vaziyatlarda qo'llay olish va yangi bilimlar hosil qilish;

kompetensiya - mavjud bilim, ko'nikma va malakalarini kundalik faoliyatda qo'llay olish qobiliyati.

Davlat ta'lim standartining maqsadi - umumiy o'rtta ta'lim tizimini mamlakatda amalga oshirilayotgan ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar, rivojlangan xorijiy mamlakatlarning ilg'or tajribalari hamda ilm-fan va zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalariga asoslangan holda tashkil etish, ma'naviy barkamol va intellektual rivojlangan shaxsnı tarbiyalashdan iborat.

Kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'lim-o'quvchilarda egal-langan bilim, ko'nikma va malakalarini o'z shaxsiy, kasbiy va ijtimoiy faoliyatlarida amaliy qo'llay olish kompetensiyalarini shakllantirishga yo'naltirilgan ta'limdir.

Foydalanilgan adabiyot:

Yunusova D.I. "Oliy ta'limda matematika fanlarini o'qitish metodikasi" moduli bo'yicha o'quv -uslubiy majmua, T.: 2016-397 b.

БОШЛАНГИЧ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИГА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ ЎРГАТИШДА ПЕДАГОГ МАҲОРАТИ

Урокова Дилдора Ибрагимова,
Навоий вилоят Учқудуқ тумани 3-умутаълим мактаб
Инглиз тили фани ўқитувчиши

Аннотация: Мақолада бошлангич синф ўқувчиларига инглиз тилини ўргатишда, таълим самараадорлигини оширишида педагог маҳоратнинг афзаликлари борасида фикр юритилган.

Калит сўз: педагогик маҳорат, педагогик фаолият

*Ким билимни ўлчар дунё, мол билан,
У гавҳарни тенг қилур сопол билан.
Сайдий Шерозий*

Инглиз тили дунёда халқаро мулоқот сифатида ўз ўрнига эга бўлиб бораётган бир пайтда, мамлакатимизда ҳам инглиз тилини ўрганиш борасида қатор ишлар амалга оширилмоқда. Сўнги йилларда инглиз тилини ўқитишини болаларга 6-7 ёшлардан бошлаш масаласи педагог, филолог ҳамда ота-оналар орасида муҳим вазифа бўлиб қолди. Чунки, бошлангич синф ўқувчилари хорижий тилларни тез ва осон ўзлаштиради. Кичик мактаб ёшида боланинг қабул қилиш қобилияти юқори эканлигини инобатга олган ҳолда, инсоннинг ҳаёти давомида хорижий тилларни ўрганиш жараёнida нутқи аппаратини шакллантириш ва нутқий имкониятларни ривожлантириш мумкин.

Таълим тизимида ўқувчиларни юқори синфлардан бошлаб инглиз тилини ўрганиш даражаси қониқарли бўлмаганлиги сабабли бу жараён эндиликда бошлангич синфлардан, яъни биринчи синфдан бошлаб, ўқитилмоқда. Шу орқали болаларда инглиз тилига бўлган қизиқиши ва лаёқатини ўйготиш ва тил тўсигини енгис жараёнини билим олишнинг кўп марта исботланган самарали вақти ҳисобланган бошлангич синфлардан бошлаш орқали инглиз тилини мукаммал эгаллашга ўқувчиларга барча шароит ва имкониятларни яратиб берилмоқда.

Кичик мактаб ёшидаги болаларнинг табиий қизиқувчанлиги, хорижий тилни қўллашда психологияк қўрқув йўқлиги "Хорижий тил" фани олдида турган вазифаларни самарали ҳал этиш имконини беради.

Бугунги кунда МДҲ давлатларида инглиз тилини ўрганиш оммавий характерга эга бўлиб, деярли барча мактабларнинг бошлангич синфларида инглиз тили ўргатилади.

Тилни эрта ўргатиш амалий самараадорликка эга бўлиб, унинг ҳаётий заруратини белгилаб беради. Инглиз тилини бошлангич синфлардан бошлаб ўқитишида ўқувчининг атрофдагилар билан муносабатига ҳам эътибор бермоқ жоиздир. Энг асосийи ўқувчи инглиз тилида мулоқотга киришар экан, хато қилиб қўйишидан қўрқмаслиги, бор кучи ва имкониятларини ишга соглан ҳолда ўзининг коммуникатив мақсадларини амалга ошириши лозим. Хатолар орқали инсон ўрганади. Буни унутмаслик лозим. Хатолар, бу коммуникатив компетенцияга эга бўлишнинг ягона воситасидир Бугунги кунда бошлангич мактабларда чет тилини ўргатишда бир нечта муаммолар мавжуд бўлиб, улар: хорижий тилда мулоқот қилиш муҳитининг йўқлиги, ахборотнинг кўплиги, айрим ўқувчиларда тил ўрганишга интилишнинг камлигидир.

Ўқитувчининг асосий вазифаси ўқувчиларга ўргангандан сўзларини қўллаш учун имкон яратиб бериш, шунингдек тил тўсиқларини олиб ташлаб, чет тилига нисбатан ҳурмат ва қизиқишини ўйготишдир. Бола қанчалик кеч тил ўрганишни бошласа, у шунчалик мазкур жараённинг мураккаблашиб, оғирлашганини сезиши исботланган.

Педагогик фаолиятнинг самараадорлиги нафақат ўз олдига қўйган мақсад ва вазифаларни англаш, балки уларни амалга ошириш учун қандай мақсадларни олдига қўйгани билан ҳам белгиланади. Агарда ўқитиши жараёни ўқувчини қониқтирумаса, қизиқтирумаса, энг олий мақсадлар ҳам ўз аҳамиятини йўқотади. Бошлангич синфлардан инглиз тилини ўргатишни бошлашнинг интеграл мақсади - кичик мактаб ўқувчиларига тушунарлилик даражасида асосий нутқи фаолиятнинг турларига кирувчи эшитиш, гапириш, ўқиш ва ёзишга элементар коммуникатив компетенцияни шакллантириш ҳисобланади.

Ўқувчиларни инглиз тилига ўқитиши жараёнидаги доим психологик ва педагогик концепцияларни ёдда тутиш лозим. Болалар ўз она тилисини катталаш нутқига бир аниқ мақсадли таълимсиз тақлид йўли билан ўрганишади, яъни боланинг нутқини билиш бирликларига ажратмай, нутқ намуналарига

бўлмай, аниқ бир мантиқий кетма-кетликка солмасдан, ҳеч қандай грамматик қоидаларсиз болалар 5-6 ёшида коммуникатив вазифаларни ечиш учун мустақил равишда фикрларини изҳор қила оладилар,

7-8 ёш болалар нутқида эса мураккаб гаплар, матнлар пайдо бўлади. Агар инглиз тили ҳам худди она тили каби ўқувчи ҳаётида ижтимоий вазифаларни бажарса, яъни инглиз тилида ўйинлар ўйнашга мажбур бўлса ёки ўз фикрини билдириш учун инглиз тилида мулоқот олиб бориши шарт бўлса, инглиз тилини ўрганиш ва билишга бўлган интилиши ортади. Бундай психолого-вазиятни ўқитувчи дарс жараёнида таълим методикаларидан фойдаланган ҳолда яратиб бериши лозим.

Таълим соҳасида мақсадга эришиш йўллари жуда кўп ва ўқитувчи улардан энг яхшисини танлашга ҳаракат қиласи. Танлаш жараёнини енгиллаштириш учун, методларни самарадорлик жиҳатини тақдослаш ҳамда энг маъқулини танлаб олиши лозим.

XX-ASRDA MATEMATIKANING RIVOJLANISHI

**Namangan viloyat, Yangiqo'rg'on tuman 22-maktab
matematika fani o'qituvchisi Usmonaliyeva Rohatoy Ibrohimovna. Tel: 993246864**

Annotatsiya: Matematika bu - istalgan tabiatli abstrakt tushunchalar bilan ishlash uchun maxsus moslashgan quroldir. Bu borada uning qudratiga cheku chegara yo'q.

Kalit so'zlar: differensial va algebraik geometriya, topologiya, funksional analiz.

19-asr oxiri - 20-asr boshlari matematika tarixida misli ko'rilmagan yuksalish yillari bo'ldi. 1893 yilda Chikagoda Amerika qit?asi ochilishining 400 yilligi munosabati bilan keng xalqaro miqyosda matematika kongressi o'tkazildi. Kongressda dunyo matematiklari muntazam uchrashib, eng yangi natijalar haqida ma?ruzalar qilib turishlari zarurati e?tirof etildi. Dastlabki rasmiy xalqaro matematika kongresslari 1897 yilda Turixda va 1900 yilda Parijda o'tkazildi. Syurix kongressida A. Puankarening g'oyalari yetakchi mavzuni tashkil etgan bo'lisa, Parij kongressida esa D. Gilbert o'zining mashhur 23 muammosini bayon etdi. Puankare g'oyalari va Gilbert konsepsiysi matematikaning 20-asr davomidagi taraqqiyotiga juda unumdon ta'sir ko'rsatdi. Ammo matematika asoslariga chuqurroq kirishilgani sayin muammolar ham o'tkirlashib bordi - 20-asrning boshlari matematika tarixidagi eng chuqur inqirozga to'qnash keldi - matematikaning asoslarida chuqur ziddiyatlar ochila boshladi (Burali - Forti, Rassel, Rishar, Grelling paradoxlari). Ularni yengib o'tish yo'lidagi urinishlar natijasida to'plamlar nazariyasining aksiomatik nazariyasi yaratildi (Sermelo, Frenkel, Bernays, J.Fon Neyman) va "Matematika binosi yaxlit mukammal loyiha asosiga qurilgani" haqidagi Gilbert tasavvuri qayta tiklandi.

20-asrning 1-choragida matematikada qat?iy isbot g'oyasi batamom shakllandı. Shu asosda N. Burbaki butun matematikaning asosiy qismini yagona usul - natijalarini eng umumlashgan tarzda bayon qilish maqsadida "Matematika elementlari" nomli ko'p jiddli monografiyanı chop etishga kirishdi. Burbaki targ'ib qilgan uslub matematikaning ayrim (abstrakt) sohalari rivojiga katta turtki berdi. Bir qator davlatlarda (jumladan, sobiq Ittifoqda) matematikani o'qitish "burbakizm" uslubida isloh qilina boshladi, lekin muvaffaqiyatsiz chiqqan bu tajriba matematika ta?limida hozirgacha yengib o'tilmagan muammolarni keltirib chiqardi.

20-asr o'rtalaridan matematika ikki yo'nalishda rivojlana bordi: bir tomonidan, ilmiy texnik taraqqiyot ehtiyoji bilan differensial tenglamalar, matematik fizika, chekli matematika, ehtimollar nazariyasi, hisoblash matematikasi klassik sohalari kengayib, o'ta tarmoqlashib ketdi, ikkinchi tomonidan, matematikaning ichki rivojlanish qonunlaridan kelib chiqqan masalalar birinchi o'rinda turuvchi, tatbiq doirasi juda tor, o'ta abstrakt sohalari (umumiyl algebra, differensial va algebraik geometriya, topologiya, funksional analiz kabi) sohalari xilma-xil yo'nalishlarni vujudga keltirdi. Rivojlangan mamlakatlarda shakllangan yirik ilmiy maktablar tor sohalari bo'yicha yo'nalishlarga bo'lina boshladi. 20-asrgacha matematika alohida olimlarning mash'ulot ob'yekti bo'lib kelgan bo'lisa, so'nggi yuz yilda jamoaviy faoliyat tabiatini kasb eta boshladi. Ilmiy jurnallar, risolalar, ilmiy to'plamlar, maqolalar soni geometrik progressiya bo'yicha o'sa boshladi. Bu esa, o'z navbatida, matematika taraqqiyotida yana bir muammo - turli yo'nalishlar o'rtaida aloqalarning susayishi, bayon uslubining og'irlashib ketishi, isbotlarning to'g'riligini tekshirib ko'rishni hamda natijalarning to'g'riligi yo noto'g'riligiga ishonch hosil qilishni murakkablashtirdi, mavzularning g'oyat maydalashib ketishiga olib keldi. Yaxlit "matematik" kasbi "algebraist", "geometr", "topolog", "ehtimolchi" va "funksionalchi" kabi o'nlab ixtisoslarga, ularning har biri ham bir-birini deyarli tushunmaydigan yuzlab tor shoxobcha mutaxassislariga bo'linib keta boshladi. Bu hodisani matematik Klain "Matematikaning yangi inqirozi" deb baholadi.

Bugun P. Dirakning quyidagi ramziy ta?rifi yana ham o'rniroq: "Matematika bu - istalgan tabiatli abstrakt tushunchalar bilan ishlash uchun maxsus moslashgan quroldir. Bu borada uning qudratiga cheku chegara yo'q". O'rta asrlarda hozirgi O'zbekiston hududi va uning atrofidagi mintaqada yuksalishga erishgan matematika fani taraqqi-yoti 16-asrdan to'xtab qoldi. 20-asrning 2-choragidan bu sohada yangi yuksalish davri boshlandi. 1918 yilda tashkil etilgan Markaziy Osiyodagi birinchi universitet (hozirgi O'zbekiston milliy universiteti)da V.I.Romanovskiy matematika professori bo'ldi. Sharqona milliy qadriyatlarni chuqur hurmat qilgan, o'zbek tilini o'rgangan prof. iqtidorli yoshlardan professional matematiklar yetishtirishga kirishdi va Toshkent ehtimollar nazariyasi va matematik statistika maktabiga asos soldi. Bu maktabdan T.A.Sarimsoqov, S.H.Sirojiddinov, T.Azlarov, Sh.Farmonov kabi yuzdan ortiq mutaxassislar yetishib chiqdi. Xalqaro Bernulli jamiyatining I kongressi Toshkentda o'tkazilgani (1986-yil) bu sohada O'zbekistonda olib borilayotgan tadqiqotlarning xalqaro miqyosda tan olinishi natijasidir.

20-asr 50-yillaridan boshlab respublika matematikaning boshqa sohalari bo'yicha ham ilmiy maktablar vujudga keldi. T.A.Sarimsoqov funksional analiz sohasida, I.S.Arjanix, matematika S.Salohiddinov va

T.J.Jo'rayev-matematik fizika tenglamalari nazariyasi, I.S.Kukles-oddiy differensial tenglamalar nazariyasi, T.N.Qori-Niyoziy, S.H.Sirojiddinov, G.P.Matviyevskaya-Matematika tarixi, V.Q.Qobulov, F.B.Abutaliyev, N.A.Bondarenko, T.Bo'riyev, A.F.Lavrik hisoblash matematikasi va sonlar nazariyasi yo'nalishlariga asos soldilar. 20-asrning so'nggi choragida optimal boshqaruv nazariyasi (N.Yu.Sotimov), invariantlar nazariyasi (J.Hojiyev), matematik fizikaning funksional usullari (Sh.O.Alimov), operator algebralari va kvant fizikasining matematik usullari (Sh.A.Ayupov) ko`p kompleks o'zgaruvchili funksiyalar nazariyasi (A.S.Sa'dullayev) kabi eng zamonaviy sohalarida tadqiqotlar yo'lga qo'yildi, O'zbekiston matematiklari Moskva, Sankt-Peterburg, Novosibirsk, Kiyev, Yekaterinburgdagi ilmiy markazlar bilan an'anaviy aloqalaridan tashqari yangi imkoniyatlarga ega bo'lilar. Buyuk Brita-niya, Fransiya, AQSh ilmiy markazlarida o'zbekistonlik matematiklar asarlari muntazam chop etila boshladi.

Adabiyotlar:

Istoriya matematiki (v 3 tomax), M, 1970-72;
Matviyevskaya G. P., Ucheniye o chisle na srednevekovom Vostoke, T., 1967;
Burbaki N., Ocherki po istorii matematiki, M., 1963.

INGLIZ TILI LEKSIKASINI O'RGATISHDA O'YINLARNING AHAMIYATI

Usmonova Dildora Tulkinovna,
Farg'onan viloyat Furqat tuman 15- umumta'liz muktab
Ingliz tili fani o'qituvchisi

*Annotatsiya: Maqolada ingliz tili leksikasini o'rgatishda o'yinlarning ahamiyati haqida so'z yuritilgan.
Kalit so'z: leksika, leksik o'yinlar, assotsiatsiya, BINGO, PUPPET show circle game*

Leksikani o'rgatish, tilni o'rgatishning asosini tashkil etadi. Leksika o'rganiladigan, o'rgatiladigan so'zlar va so'z birikmalarini yigindisidir. Leksikani mukammal egallamay turib, nutq fa'oliyatining turlarini o'rgatib bo'lmaydi. U nutq faoliyatları uchun material sifatida ishlataladi. Nutq uchun material juda zarurdir. Material bo'lmasa nutq sodir bo'lmaydi. Inglizcha nutqni tinglab, o'rgangan so'zlar asosida uning mazmunini tushunish mumkin.

Leksik o'yinlar quyidagi maqsadlarni amalga oshirishga qaratilgan bo'ladi:

1. nutq namunasini qo'llashda tabiiy muhit yaratish;
2. o'quvchilar ijodiy nutqlarini faollashtirish;
3. so'z va iboralarini situatsiyalarda qo'llash;
4. so'z birikmalarini bilan o'quvchilarini tanishtirish;
5. o'quvchilarning nutqda hozirjavoblik qilishga o'rgatish;

O'yinlarning ta'limi imkoniyatlari avvaldan ma'lum. Har qanday o'yinda kishining u yoki bu qobiliyati namoyon bo'ladi. O'yin jarayonida hattoki faol bo'limgan o'quvchilar ham qiziqib darsga kirishib ketadilar. Rolli o'yinlar o'quvchilarga o'z nutqlarini o'stirish va aktyorlik sohasida o'z imkoniyatlarini sinab ko'rishga sharoit yaratib beradi. Unda konkret shaxsning xulqi, xatti-harakati, o'z vazifalari va majburiyatlarini bajarilish taktikasi mashq qilinadi.

Ta'lim jarayonida tashkil etiladigan o'yin topshiriq va strategiyalar o'quvchilarni zerikishdan saqlaydi va ularning mustaqil tarzda aqliy faoliyat ko'rsatishlarini ta'minlaydi. Strategiyalar o'quvchilarni fikrlashga va izlanishga undaydi. Shuning uchun ham, ularni ta'lim metodi sifatida qarash maqsadga muvofiqdir.

"Zanjir" o'yini

Oddiy o'yinlardan biri bu "Zanjir" o'yini bo'lib hisoblanadi. Ushbu o'yin jarayonida o'quvchi mustaqil fikr yuritishga, o'xshatish va farqlash kabi operatsiyalarni bajarishga o'rgana boradi. Bu o'yin quyidagicha tashkil etiladi :

O'qituvchi biron bir so'z taklif etadi. O'quvchilar bu so'zga fikran bog'langan (assotsiatsiyaga kirgan) holda so'z tanlashadi va nima uchun ushbu so'z tanlanganini tushuntirib berishadi. Agar guruhda o'quvchilar soni ko'p bo'lsa, musobaqa uyuştirish mumkin.

Assotsiatsiya - ushbu o'yinda o'qituvchi doskaga o'rganilayotgan mavzuga oid so'z yozadi. Birinchi o'quvchi shu so'zga mos bo'lgan so'zni aytadi. Ikkinci o'quvchi esa birinchi oquvchi aytgan so'zga bog'liq so'z aytadi. Har bir o'quvchi o'zini so'zini aytgandan so'ng o'qituvchi oxirgi aytilgan so'z bilan birinchi so'zni yonmaydon yozadi va o'quvchilardan shu ikki so'zni bitta gapda qo'llashni buyuradi.

BINGO- o'yinidan fonetik, grammatik va leksik materiallarni mustahkamlashda foydalanish mumkin. O'qituvchi doskaga bir nechta so'z yozadi va o'quvchilar shu so'zlarda istagan uchtasini yozib olishi kerak. So'ngra o'qituvchi xoxlagan uchta so'zni shu so'zlar ichidan aytadi. Qaysi o'quvchining yozgan uchta so'zi ham aytilsa o'sha o'quvchi "bingo" deb qichqiradi, va o'yin g'olibi hisoblanadi.

THE BEST SPELLER- bu o'yindan yangi so'zlarni takrorlash va mustahkamlashda foydalanish mumkin. O'qituvchi so'zni O'zbek tilida yoki Ingliz tilida aytadi ,o'quvchi bu so'zni harfma-harf aytishi kerak bo'ladi. Agar o'quvchi so'zni to'g'ri talaffuz qilsa keyingi turga o'tadi agar noto'g'ri talaffuz qilsa o'yindan chiqadi. Ikkinci turga o'tgan o'quvchilarga iboralarni harflab aytish topshirig'i beriladi.

A PUPPET SHOW - bu just bo'lib ishlashni talab etadi. Bir o'quvchi ish- harakatni ifodalovchi so'zlarni talaffuz qiladi, ikkinchi o'quvchi qo'g'irchoqni shu harakatlarni bajartiradi. Masalan: I am Tom.(qo'g'irchoqchi qo'lini ko'ksiga olib keladi.) I can swim. (suzish harakatini ko'rsatadi.) Bu o'yin yordamida Grammatik mavzularni, leksikani o'zlashtirilganlik darajasini tekshirish mumkin.

CIRCLE GAME- o'quvchilar aylana shaklida turadilar. Har bir o'quvchi qo'lida turli hayvonlar tasvirlangan kartochka ushlab turadi. O'qituvchi 2ta so'z aytadi: a dog- a monkey. Qaysi o'quvchilarning qo'lida o'sha rasmlı kartochka bo'lsa shu o'quvchilar o'zaro joy almashadilar. Kartochkadagi rasmlar mavzu asosida masalan alfavitdagi harflar, sonlar yoki mavzuga oid boshqa rasmlar bo'lishi mumkin. O'yinni hohlagancha davom ettirish mumkin.

Intervyu - bir-birlarini yaxshi tanimaydigan juftliklar tuzilib, ularga tanishib olishlari uchun 5-7 minut vaqt beriladi. So'nggi juftliklarning har bir a'zosi butun guruhga o'z sherigi to'grisidagi ma'lumotlarni biror qiziqarli faktni qo'shgan holda taqdim etadi.

Yuqorida keltirib o'tilgan o'yinlar yordamida og'zaki nutq boyitilishi mumkin. Tinglab tushunishning leksik tomoni ustida ishlaganda, uni tinglab qabul qila olish, taniy olish mashqlari keng ishlataladi, chunki leksikaning tinglab qabul qilish, taniy olish ham o'z xusussiyatiga ega, qiyinchiligiga egadir. Gapirishning leksik tomonini o'ziga xos xusussiyatlari mavjud. O'quvchi buni bilmasa gapira olmaydi, bilganda ham o'rniqiga qo'ya bilishi kerak. Buni amalga oshirishda esa bolalarning o'yinqaroqliklarini hisobga olib o'yinlardan samarali va unumli foydalanish darkor.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zari pova F.A. "Chet tillar o'qitish metodikasidan qo'llanma" Toshkent 2006y.
2. Hoshimov O'.H., Yokubov I.YA "Ingliz tili o'qitish metodikasi" Toshkent

BOSHLANG'ICH SINF MATEMATIKA DARSLARIDA DIDAKTIK O'YINLAR AHAMIYATI

Usmonova Sevara Mo'minaliyevna,
Namangan viloyati, Norin tumani,
№ 36- məktəbning boshlang'ich sinf o'qituvchisi
usmonavasevaraxon@gmail.com/tel: 99 695 03 02

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich sinf matematika darslarida didaktik o'yinlarning ahamiyati hamda darslarda ularidan qanday tartibda foydalanish yo'rinnomalari keltirilgan.

Kalit soz'lari: matematika, didaktik, o'yin, boshlang'ich, qiziqish, faol, aqliy

Ma'lumki, mamlakatimizda so'nggi yillarda ta'lim jarayonini takomillashtirishga katta e'tibor qaratilmoqda. Ulug'vor deb hisoblangan ta'lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biri, bu - O'zbekiston Respublikasini 2017-2021 yy. rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha qabul qilingan Harakatlar strategiyasining asosida Respublika ta'lim tizimida olib borilayotgan islohatlar bolalarni o'z xohishi, irodasi va intilishiga qarab, ularga chuqur bilimlar berish, yuksak ma'naviy va ahloqiy talablarga javob beradigan qobiliyatli yoshlarni tayyorlashni ta'minlashdir. Hozirgi zamon yoshlarini fan asoslari bilan qurollantirishda, o'qitishning ilg'or pedagogik texnologiyalari yutuqlari asosida ta'lim berishda, ularning aqliy taffakurlarini yuqori darajada rivojlantirishga erishish ta'lim muassasalari oldidagi eng muhim vazifalardan birdir. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinf o'quvchilarida matematika darslarni o'zlashtirishning didaktik imkoniyatlaridan keng foydalanish muhim ahamiyatga egadir. Boshlang'ich ta'lim aqliy rivojlanishga yordam beruvchi samarali ta'limning interfaol usullarini qo'llash natijasida bo'ladi. Aqliy rivojlanishdagi o'zlashtirishlar esa tafakkurni oliv bosqichiga o'tishi bilan emas, balki o'quvchilarning intellektual imkoniyatlarini to'liq amalga oshirish bilan izohlanadi. Boshlang'ich sinf o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda o'yinga asoslangan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llash yaxshi samara beradi. Bola o'ynar ekan, o'rganaman deb o'ylamaydi, lekin o'yin jarayonida u nimagadir o'rganadi. Xuddi shunday, boshlang'ich sinflarda matematika darslarida didaktik o'yin va boshqotirmalardan foydalanish o'quvchilarning mantiqiy fikrlesh va hozirjavoblik qobiliyatlarini yanada rivojlantiradi. Boshlang'ich sinfda matematika o'qitish jarayonida o'quvchilarga o'zlashtirilgan bilimlarni amaliy masalalarni hal qilishga tatbiq qila bilish o'quvchini axborot kommunikatsiya vositalari yordamida o'rgatish ham muhim ahamiyatga ega. O'quvchilarning matematik qobiliyatlarini: hisoblashga oid qibiliyatlar, mantiqiy tafakkur qilish qobiliyati, geometrik tasavvur qilish qobiliyatlariga ajratish mumkin.O'yinlardan muntazam ravishda foydalanishi o'qitishning samaradorligini oshiradi. Masalan geometrik shakllar: aylana, kvadrat, to'g'ri to'rtburchak haqida to'laroq tasavvur hosil qilishda yordam berishi mumkin. O'yin tarbiya vositasi sifatida; tafakkur, nutq, hayol, xotira kabi pisixologik jarayonlarni kengaytirish va mustahkamlash vositasi sifatida qo'llanishi mumkin. Masalan, "Nima o'zgaradi" o'yinida o'qituvchi doskaga qo'g'irchoq, turli shakllar, rasmlar qo'yadi. O'quvchilar ko'zlarini yumishadi. O'qituvchi biror narsani o'mini almashtiradi yoki olib qo'yadi. Bolalar yuqoridagi o'zgartirishlarni aytadilar, bunda o'quvchilarning xotirasi, geometrik shakllar haqida tasavvuri shakllanadi. Misollarni bir xil usulda yechaverish o'quvchilarni toliqtiradi, o'qishga qiziqishini yo'qotadi. Shu misollarni o'yin shaklida kim tez bajaradi? usuli bilan yechish esa o'quvchilarni jonlantiradi. Sanoqqa doir "Jimjitlik", "Narvoncha", "Eng yaxshi hisobchi" kabi didaktik o'yinlardan butun yil bo'yи turli usullarda o'tkazish mumkin. Har bir didaktik o'yinda ko'pchilik bolalar yoki butun bir sinf o'quvchilari ishtirot qiladi.

"Mantiqiy zanjirlar", "Hisoblash mashinasi" o'yini. Bolalar zanjir bilan vazifalarni g'ayrat bilan va katta qiziqish bilan bajaradilar. Shu bilan birga, ular misollarni ko'paytirish, bo'lish, qo'shish, ayirish bilan hisoblashning turli usullarini takrorlaydilar va algoritm bo'yicha ishlashni o'rganadilar. Boshlang'ich matematikadan bolalarning miqdoriy, fazoviy tasavvurlarini rivojlantiruvchi ko'p miqdorda o'yinlar yaratilgan. Bularga "Magazin", "Zinacha", "Jim", "Arifmetik loto", □ kiradi. Sonlar tarkibini mustaxkamlash va takrorlashda "O'ylab top", "Estafeta", "Arifmetik labirint" kabi o'yinlardan foidalanish maqsadga muvofiq. "O'ylab top" o'yinini o'tkazishda bolalarga, masalan, 7 sonini qanday ikki qo'shiluvchidan xosil qilish mumkinligini topish taklif qilinadi. Eng ko'p xolni topgan o'quvchi yutib chiqadi. Bundan tashqari, o'yin jarayonida hatto bolalardan ba'zi birlari bevosita ishtirot etmasa ham, ular o'yinda imo-ishoralar vositasida bevosita qatnashadilar. Masalan, ko'zlarini yumib, kim necha marta taqillatganini tinglaydilar, "Eng yaxshi hisobchi", "Kim aniqroq va tezroq" kabi o'yinlarda o'z o'rtoqlarining misolni qanchalik to'g'ri-noto'g'ri yechayotganlarini kuzatib boradilar. Bu esa o'qituvchiga o'quvchilar faoliyatiga individual munosabatda bo'lish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinf matematika darslarida ilg'or pedagogik texnologiyalarni faol qo'llash, ta'lim samaradorligini oshirish, tahlil qilish va amaliyotga joriy etish bugungi kunning muhim vazifalaridan biridir. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchidan erkin ishtirokchiga aylantirmaq nihoyatda muhimdir.

Foydalaniman adabiyotlar:

- 1.Abdurahmonova.N, Jumaev.M, O'rinoiboeva ? Boshlang'ich sinflar uchun matematikadan didaktik materiallar. O'qituvchilar uchun metodik qo'llanma. -T.: Istiqlol. 2004 yil
- 2.M.E.Jumaev, M.Yu.Yuldasheva, B.U.Mingbaeva, G.A.Mamatova "Boshlang'ich ta'limgi o'qitishda zamonaviy yondashuvlar va innavatsiyalar" metodik uslubiy qo'llanma - T.: 2017 y.
- 3.Xodjaev B.X. Innovatsion ta'limgi texnologiyalari modulidan ma'ruza matnlari. -T.:2015.

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR VA INNOVATSIYALAR

Xakimova Diloromxon Sodiqjonovna,
Namangan viloyati, To'raqo'rg'on tumani,
8- umumiyl o'rta ta'lif mabtabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi
tel:+998 93 4946695

Annotatsiya

Ushbu maqolada boshlang'ich ta'linda zamonaviy yondashuvlar va innovatsiyalar orqali o'qitishda zamonaviy darsga bo'lgan talab, o'quvchini qiziqishini kengayishi, faoliyka, izlanuvchanlikka, chuqur va puxta bilim olishga, ulardagi bilinga bo'lgan ehtiyojni qondirishi haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: zamonaviy, boshlang'ich, innovatsiya, ta'lif, metod, texnologiya

Bugungi kundagi eng asosiy vazifamiz, boshlang'ich sinf o'qituvchisini yangi davlat ta'lif standarti asosida bolalarning mantiqiy fikr, tafakkur qila olish, aqliy rivojlanishi, dunyoqarashini, kommunikativ qobiliyati, savodxonligi va o'z-o'zini anglash salohiyatini shakllantirishga, erkin fikrlay olish, o'zgalar fikrini anglash, o'z fikrini og'zaki va yozma ravishda ravon bayon qila olish ko'nikmalarini egallashlari uchun qulay shart-sharoitlarni ta'minlashimiz lozim. Bizga ma'lumki, boshlang'ich ta'lif kontseptsiyasining asosini boshlang'ich ta'lif sifati va samaradorligini oshirishga qaratilgan yondashuvlar va g'oyalar tashkil etadi. Buning asosiy sabablaridan biri an'anaviy ta'linda o'quvchilarni faqat tayyor bilimlarni egallashga o'rgatilgan bo'lsa, boshlang'ich ta'linda zamonaviy texnologiyalar ularni egallayotgan bilimlarini o'zlar qidirib topishlariga, mustaqil o'rganib, tahlil qilishlariga, xatto xulosalarni ham o'zlar keltirib chiqarishlariga o'rgatadi. Darsni tashkil etish imkoniyatini beruvchi alohida jihatni ifodalaydi hamda o'qitishning tegishli metodlaridan foydalanishni talab etadi. Shu bilan birga har bir zamonaviy dars qaysi o'quv predmetiga taalluqli bo'lishidan qat'iy nazar, ma'lum yoshdag, bilim va malaka darajalari yaqin bo'lgan o'quvchilar guruhining o'quv-bilish faoliyatlarining faol va rejali bo'lishini ta'minlovchi tashkiliy jarayon hisoblanadi.

O'qituvchi dars jarayonida boshqa ma'lumotlarni berish bilan bir qatorda Internet ma'lumotlari, multimedia orqali suratlar, mavuga mos slaydlar, jadvallar va shunga o'xshash mavzuga oid qo'shimcha ma'lumotlarni ko'rsatib o'tsa, bu o'quvchilarning nafaqat darsga bo'lgan qiziqishi oshiradi, balki o'quvchini mustaqil o'qishini talab darajasida shakllantirishga, mavzuni imkon darajasida to'la o'zlashtirishiga ham yordam beradi. Boshlang'ich ta'linda innovatsion texnologiyalardan foydalanish uchun mavzuni chuqur o'rganish, uni qaysi metod asosida tashkil etilsa yahshi samara berishini aniqlagan holda darsning rejasini va loyihasini tuzib olish maqsadga muvofiq bo'ladi.

Men bir necha yillik ish faoliyatim davomida "Musobaqa", "Aqliy hujum", "Oltin toj", "Zanjir", "Muz yorar", "Muammoli dars", "Sayohat", "Kichik guruhlarda ishlash", "FSMU", "Klaster", "T-chizma", "Muammo", "Mozaika", "Venn diagrammasi", "Nilufar guli", "Qanday?", "Nima uchun" va boshqa grafikli organayzerlar, metodlar va texnologiyalardan samarali foydalanaman. Bular esa o'quvchilarni darslarda munozarali masalalarni hal etishda hamda o'quv jarayonini bahs-munozarali o'tkazish orqali o'z fikrini himoya qilishga, erkin fikrlash va o'z fikrini boshqalarga o'tkazish, ochiq holda bahslashishga o'rgatadi. Darslarda "Kichik guruhlarda ishlash" metodini qo'llash esa o'quvchilar bilimida ijobjiy samara beradi. Kichik guruhlarda ishlash texnologiyasida o'quvchilar faol ishlaydilar, topshiriqlarni bajarishga ma'suliyat bilan qaraydilar, jamoa bo'lib fikr-mulohazalarini muhokama qiladilar, bir-birlarini tinglaydilar va yordam beradilar, Bu jarayonda javob berishga hadiksiraydigan o'quvchilar ham o'zlarini erkin tutadilar. Bu metodni o'qituvchi faoliyati uchun ham afzalliklari ko'p. O'quvchilar guruhlarda ish bilan band bo'lgan vaqtida o'qituvchi ularning barchasini nazoratga oladi, topshiriqlarni izohlab boradi, yordam kerak bo'lgan o'quvchilarga ko'maklashadi.

"Klaster (shoxchalar) usuli. Klaster usuli fikrlarning xilma-xilligi, o'rganilayotgan tushuncha, xodisa va voqealarning xususiyatlarini ochib bera olish, erkin va ochiq fikrlash qobiliyatlarini shakllantiradigan pedagog usuldir. "Klaster" so'zi "bog'lash" yoki "shoxcha" degan ma'noni anglatadi. Klasterga bo'lish yangi asotsiatsiyalarni paydo etadi, mayjud bo'lgan bilimlarga yo'l ochadi, tanlangan mavzuga oid tasavvurlarni fikrlash jarayoniga jalb qiladi. Klaster metodini yangi mavzuni o'rganishni boshlashdan oldin o'tkazilsa, yaxshi natija beradi. Bu usul xotirada tez va oson saqlanadi.

"Mozaika" usuli: Boychechak (O'qish kitobi, 4-sinf, 42-bet) mavzusini mustahkamlash uchun Mozaika usulini q'ollashda she'r 6 banddan iboratligi inobatga olinib, boychechak guli 6 qismga ajratiladi (har bir bo'lakka oldindan sh'er bandlari yozib qo'yiladi) va guruhlarga tarqatiladi. O'quvchilar darsliklar yopilgan

holda boychechakning gullarini to'g'ri joylashtirish asosida sh'er bandlarining ketma-ketligini aniqlaydilar. Bunda o'quvchilarning mantiqiy fikrlash ko'nikmalari rivojlantiriladi. Shu o'rinda topshiriqni boshqacha usulda ham berish mumkin. Buning uchun boychechak bo'lakchalariga so'zlar yozib, uni to'g'ri joylashtirish orqali gap tuzish topshirig'i beriladi. Masalan, Mitti boychechak - bahorning ilk elchisi.

Xulosa qilib shuni aytish mumkinki, zamonaviy ta'lim texnologiyasidan foydalanish orqali ta'lim sifati kafolatlanadi, ta'lim jarayonida ijodiy muhit yaratiladi, shuningdek, o'quvchilarga bilimlar tayyor holda berilmaydi, balki bilimlarni manbalardan mustaqil ola bilishga, fikrlay olish, mustaqil pozitsiyada tura olishga o'rgatiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Boshlang'ich ta'limda zamonaviy pedagogik texnologiyalar (T. G'afforova. Toshkent-2012)
2. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyatga joriy qilish (J.Yo'ldoshev, S. Usmonov. Toshkent - 2008).

MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASIDA BOLALARНИ RIVOJLANTIRISHNING YOSH BOSQICHLARI

Xakimova Muxiba Oybekovna,
Navoiy viloyat Navbahor tuman maktabgacha ta'lim
bo'limi ta'lim-tarbiya sifatini ta'minlash va metodik
xizmatni tashkil etish shu'basi mudiri

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha ta'lim tizimida bolalarning yosh fiziologiyasi ta'lim-tarbiya berish masalalarini ishlab chiqish uchun ayniqsa katta ahamiyatga ega ekanligi haqida yozilgan. Shuningdek, tarbiyalanuvchilarning yoshiga muvofiq tarbiya vositalari va metodlarini, mashg'ulotlarni, tarbiyaviy tadbirlarni o'tkazishning tashkiliy shakllarini to'g'risida mulohazalar bildirilgan.

Kalit so'zlar: uzluksiz ta'lim, fiziologiya, tabiatshunoslik, psixologiya, mexanizm.

Respublikamizda uzlusiz ta'lim tizimini, jumladan, maktabgacha ta'lim sohasini yanada rivojlanirish, yetishib kelayotgan yosh avlodmi dunyo miqyosida o'z tengdoshlaridan hech qaysi sohada kam bo'lmashliklari uchun katta islohotlar amalga oshmoqda. Aynan bolalarni maktabga tayyorlash tabiatshunoslik, psixologiya, yosh psixologiyasi bilan ham bog'liq holda rivojlanishi masalaning muhim jihatni sifatida qaralayotganligi maqsadga muvofiq hisoblanadi. Fiziologiya bolalarni maktabga tayyorlash fanining tabiiy-ilmiy bazasi bo'lib, u birinchi navbatda inson oliy nerv faoliyatining rivojlanish, nerv sistemasining tipologik xususiyatlari, sezgi organlari, tayanch harakat apparati, yurak-tomir va nafas olish sistemalari, ichki sekresiya bezlari va shu singarilarning rivojlanishi haqidagi ma'lumotlarga tayanadi.

Bolalarni maktabga tayyorlash fani ana shu ma'lumotlar negizida ta'lim-tarbiya jarayonining samaradorligini oshirish masalalarini muvaffaqiyatliroq hal eta oladi, psixik voqealar va jarayonlarning ayrim qonuniyatlarini chuqurroq o'rganish imkoniyatiga ega bo'ladi. Hozirgi zamon fiziologiyasi eng muhim pedagogik muammolarni to'g'ri hal etishda: bolalarning rivojlanishiga, uning qobiliyatlarini shakllantirishga muhit, irlisyat va tarbiyaning ta'siri va shu singarilarni belgilashda yordam beradi.

O'sib borayotgan organizm tuzilishining va harakat qilish qonuniyatlarining asosiy prinsiplarini olib beruvchi yosh fiziologiyasi ta'lim-tarbiya berish masalalarini ishlab chiqish uchun ayniqsa katta ahamiyatga ega. Bu xususiyatlarni bilmay turib, tarbiyalanuvchilarning yoshiga muvofiq tarbiya vositalari va metodlarini, u yoki bu mashg'ulotlarni yoki tarbiyaviy tadbirlarni o'tkazishning tashkiliy shakllarini to'g'ri belgilab bo'lmaydi. Fiziologiyaning oliy nerv faoliyati, nerv sistemasining tipologik xususiyatlari to'g'risidagi xulosalar pedagogika o'quv-tarbiya jarayonini metodikasini ishlab chiqishda, bolalar faoliyatlarini uchun yaxshiroq shart-sharoit yaratishda yordam beradi.

Insonning voqelikni belgilovchi hamda uning xulq-atvorini boshqaruvchi psixikaning qonuniyatlarini va mexnizmlari to'g'risidagi fan bo'lgan umumiyligi psixologiya insonning rivojlanishi, tarbiyalanishi va atrof-muhit bilan o'zaro munosabatlari jarayonida shakllanadigan holat va xislatlarni, ya'ni tafakkur, xotira, tasavvur, xis-tuyg 'u, irodani tadbiq qiladi.

Yosh psixologiyasi bolalarni maktabga tayyorlash fanini turli yoshdagagi bolalarning bilih imkoniyatlarini, u yoki bu tarbiyaviy ta'sirni ular qanday qabul qilinishini aniqlashda yordam beradi.

Psixologiya shaxsning rivojlanish qonuniyatlarini, yosh va o'ziga xos xususiyatlari to'g'risidagi xulosalarni tarbiyalash va ta'lim berishning rasional rok mazmun, metodini asoslash va shaxsning shakllanish jarayonini to'g'ri loyihalash imkonini yaratadi. Pedagogika jamoani tashkil etishning samaraliroq shakllarini, shaxsni jamoada va jamoa orqali tarbiyalash metodlarini ishlab chiqishda sotsial psixologiya bilan qurollanadi.

Bolalarni maktabga tayyorlash fani jismoniy rivojlanish masalasini, bola organizmining shu qobiliyatini oshirish, uning faoliyatini normallashtirish, masalalarini o'rganishda umumiyligi va sosial gigiena, mehnat gigienasi, maktab gigienasi, pediatriya va boshqa fanlarning erishgan yutuqlaridagi xulosalardan foydalanadi.

Bolalarni maktabga tayyorlash fani umumiyligi pedagogika bilan ham bog'liqdir, chunki umumiyligi pedagogika tarbiyaning umumiyligi qobiliyatlarini, jamiyatda yosh avlodni har tomonlama tarbiyalash hamda ta'limning mohiyati va qonuniyatlarini o'rganadigan fandir.

Shunday qilib, bolalarni maktabga tayyorlash fani yuqorida keltirilgan fanlar bilan bog'liq holda rivojlanib, boyib boradi. Yechilmay qolgan muammolar pedagogik nuqtai nazardan ilmiy asoslangan tarzda o'z yechimini topadi va kerakli xulosa, tavsiyalar beradi.

Bolalarni maktabga tayyorlashda O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim to'g'risidagi Nizomga muvofiq bola maktabgacha ta'limni uyda, ota-onalar mustaqil ta'lim berish orqali yoki doimiy faoliyat ko'rsatadigan maktabgacha ta'lim muassasalarida shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalariga jalb qilinmagan

bolalar uchun bolalar bog'chalarida maktablarda, mahallalarda tashkil etilgan maxsus guruqlar yoki markazlarda oladi. Bu yerda ular xaitada 2-3 marta shug'ullanadilar. Ota-onalarga maktab ta'lim shaklini tanlash huquq beriladi. 6-7 yoshli bolaning maktab ta'limiga tayyorgarligini aniqlashda maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim tarbiyasi bilan shugullanuvchilar asosiy shart hisoblanadi. Bolaning maktabga tayyorgarligi maktabgacha va maktab davridagi hayot tarzi hamda faoliyati uchun kuprik, vazifasini o'tashni oila yoki bog'chadagi ta'lim-tarbiya sharoitlaridan maktab ta'limiga ozorsiz o'tkazishni ta'minlash zarurligini hisobga olishlari lozim.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash lozimki, boshqa fanlar katori bolalarni maktabga tayyorlash fani ham o'z fani doirasida bir kator fanlar bilan bog'liq holda rivojlanadi va tarakkiy etib boradi.

Bolalarni maktabga tayyorlash fani falsafa fani bilan bog'liq ekan ushbu fanning metodologik jihatdan asoslaydi. Yosh psixologiyasi har bir yoshda bolaning yoshga xos xususiyatlarini o'rGANADI. Birinchi navbatda bola ruhiyati markaziy o'rIN tutib, bu albatta psixologiyani bilish nazariyasi bilan bog'liqdir. Bundan ko'rinish turibdiki, bolalarni maktabga tayyorlash fani barcha fanlar bilan chambarchas boglangandir.

Foydalanilgan adabiyitlar ro'yxati

Azbarov Yu.T. Bolalarni sevish san'ati. T.:O'qituvchi.1991. 138-b.

Qodirova F. Pedagogik kadrlarga ilg'or pedagogik texnologiyalar haqida. Metodika. 2014-y.

3.Tolipov.O', Usmonboyeva.M.Pedagogiktexnologiya: nazariyava
amaliyot- T.: Fan, 2005. -205 b.

MODERN PROBLEMS OF ADAPTATION OF STUDENTS IN PRIMARY SCHOOL WITH DIFFERENT PROGRAMS AND TECHNOLOGIES OF EDUCATION

Xalikova Gulsara

Primary school teacher of a Specialized school with advanced study
of individual subjects No. 4 in Navoi

ms.qor@list.ru

Annotation: Today the school is overloaded with various experiments: new technologies are introduced, changes duration of training (increased intensity in the second half of the day due to different directions), implemented in the educational process new educational benefits, the school was included in the experiment to specialized education, are approved standards for the second generation, the third generation standards. The standard should guarantee that each student can achieve the planned educational results if the conditions for organizing the educational process are met. However, experience shows that the actual achievements of students are below the planned level in educational standards and implemented by teachers.

Keywords: adaptation, auditory, traditional class, psychological and pedagogical

Thus, the relevance of the research problem is due to the resolution of the contradiction between the objective need to introduce innovative technologies in primary schools and "bringing" the educational process in line with the psychophysical capabilities of students for successful adaptation at the initial stage of education and maintaining health.

School adaptation is understood as the adaptation of a child to a new system of social conditions, new relationships, requirements, activities, etc. And it is very important that this adaptation is carried out by the child without serious internal losses, deterioration of health, mood, self-esteem. Adaptation is not only an adaptation to successful functioning in a given environment, but also the ability to further psychological, personal, spiritual and social development.

The child's adaptation to school does not happen immediately. Research has shown that 45% to 52% of first-graders adapt to school within 3 months of training. Unstable adaptation in 3-4 months is typical for 25%-30% of students. From 18% to 30% of students are maladapted, their adaptive mechanisms are overstretched, there is a breakdown of nervous activity, and the incidence of diseases increases from the beginning to the end of the school year. Children with different levels of auditory, visual, and tactile perception (auditory, visual, and kinesthetic) are taught in the same class. Innovative teaching methods allow the teacher to work with students in a different mode that allows you to educate, develop and train a self-fulfilling personality.

The child's adaptation to school does not happen immediately. Research has shown that 45% to 52% of first-graders adapt to school within 3 months of training. Unstable adaptation in 3-4 months is typical for 25%-30% of students. From 18% to 30% of students are maladapted, their adaptive mechanisms are overstretched, there is a breakdown of nervous activity, and the incidence of diseases increases from the beginning to the end of the school year. Children with different levels of auditory, visual, and tactile perception (auditory, visual, and kinesthetic) are taught in the same class. Innovative teaching methods allow the teacher to work with students in a different mode that allows you to educate, develop and train a self-fulfilling personality.

Analyzing the performance of children on the test results at school entrance, the following trends were revealed: the majority of children (44%) are middle-aged, while the number of children immature and below average in total is 37%. Even by the end of the first grade, 14% of children in the first group (program 1-3) and 4% of children in the second group (program 1-4) can be attributed to the risk group for adaptation to systematic learning.

From the presented tables, it can be seen that in a class with innovative learning, there is a tendency to mainly successful development in younger students of such fundamental cognitive functions that ensure the success of learning not only in the primary, but also in the secondary level. These are functions of arbitrary attention, visual and logical thinking, and perceptual analysis. It follows that children of both innovative and traditional classes successfully adapt to the pedagogical technologies in which they are trained.

Analyzing the results obtained by students using diagnostic methods, it was shown that 19.1% of students in the innovative class and 28.7% of children in the traditional class have a low and particularly low level of formed learning components. These children require an individual additional examination by a psychologist

to clarify the conclusions made on the basis of a frontal examination, as well as to choose the direction of correctional work. From the conducted diagnostics of psychological and pedagogical readiness of students for school training, it was found that students of the innovative class better cope with tasks that require possession of visual and imaginative thinking, operations of analysis, synthesis, and comparison. Students in the traditional class perform better in tasks that require clear instructions from the teacher and the attention of the student. Thus, the results obtained during the research indicate that the adaptation of students to educational loads in different educational environments has its own characteristics, and indicates that it is necessary to take into account the psycho physiological characteristics of students and their health. The creation of appropriate psychological and pedagogical conditions and timely corrective work can improve the effectiveness of the educational process and facilitate the adaptation of students to primary education.

Literatures:

- 1.Rhin, V. N. School of health: practical materials on valeologization of the school educational system: a Methodological guide. [Text] / ' V. N. Irkhin, I. V. Irkhina// Barnaul: Publishing house bgpu, 2002. - 128 p.
- 2.Kaznacheeva, L. F. Adaptive capabilities of primary school students [Text] // Pedagogical and medical problems of valeology: SB. Tr. mezhdunar. Conf. - Novosibirsk, NSPU publishing house, 1999. - Pp. 172-173.

BIOLOGIYA DARSLARIDA INSON ORGANIZMINING KIMYOVİY TARKIBI MAVZULARINI O'QITISH.

Xasanova Kamola

Tursunova Dilbarxon

Namangan shaxar 74-maktab

Kamolaxasanova2020@gmail.com

Tursunova_Dilbarhon@gmail.com

Annotatsiya: ushbu tezisda o'quvchilarga inson tanasining biokimyoviy tarkibini o'rgatish, ularga bu fanning kelib chiqishining bugungi kundagi muammolari va rivojlanish dasturlari makro va mikro elementlarni tarkibini taxsil qilishni o'rgatish metodikalari haqida so'z yuritamiz.

Kalit so'zlar: mikro va makro elementlar, immune tizimi, mikroelementlar, mikronutrientlar, zaxarli elementar.

Bugungi kunda mablag'ida darsliklarida va darslarda inson organizmining kimyoviy tarkibi mavzulari aniq mavzulashtirilmagan holda turli mavzular orasida berib borildi. Bu ma'lumotlarni jamlab o'quvchiga aniq qilib yetkazish pedagogning mahorstiga va bilimiga bog'liq bo'lib qolmoqda. Bundan tashqari aynan shu mavzuda bizning tilimizda qo'shimcha adapbiyotlarning kamligi, borlarini ham eskirganligi pedagogdan qo'shimcha izlanishni talab qiladi. Demak inson organizmining kimyoviy tarkibini o'rgatishning eng Afzal va maqbul variantlaridan biri kimyo darslarida ham bu malumotlardan foydalanish. Maqolamizda bir ko'p yilik izlanishlarimiz natijasida paydo bo'lgan bo'lib o'rgatish usulida bayon qilamiz. Inson organizmida 81 dan ortiq elementlar sirkulyatsiya jarayonida ishtiroy etadi. Lekin ulardan 11 tasi mikroelementlarda uchraydi. Organizmdagi elementlar: metallar, metalmaslar va galogenlar shaklida uchraydi. Mikroelementlar tushunchasini 1920-yil rus tadqiqotchisi V.I. Vernadskim kiritgan bo'lsada lekin ayrim elementlarning vazifasi haligacha to'liq o'rganilmagan.

Inson organizmida quyidagi elementlar uchraydi: (biz ularni maxsus guruxga bo'lamicha vazifasiga qarab turlarga ajratib chiqamiz)

Temir, rux, yod, marganets, mis, molibden, selen, kobalt-inson tanasining xayotiy faoliyati uchun muhim bo'lgan moddalar turkumiga kiradi.

Bor, brom, nikel, vanadiy-shartli ravishda zarur bo'lgan moddalar

Temir, rux, yod, marganets, mis, selen-immun sistemasining faoliyati uchun kerak bo'lgan moddalar. Ularning muvozanati buzilishi inson organizmida turli kasalliklarga qarshikurashish kuchini keskin kamayishiga sabab bo'ladi.

Marganets, mis, rux, temir va selen-organizmida antioksidant vazifasini bajaradi.

Ushbu qismni o'qitish metodikasi: blits savol, jadvallar metodi. Ushbu usullar orqali o'quvchilarga o'qitilganda ularning bu ma'lumotlarni eslab qolish darajalari ortadi.

Tanamiz o'sish va o'zini tiklash jarayonida tanadagi ushbu moddlarni ishlataladi. Ularning ma'lum qismi organizmida tiklanish va tiklanmasligi mumkun.

Bu ma'lumotlarni jadval diagramma, va electron grafik ko'rinishida o'qitish ancha samaralii hisoblanadi. Biz aynan shu metodni keltirib o'tmoqchimiz.

Organizmning elementlarga sutkalik talabi:

Nº	Kimyoviy element	Sutkalik talab miqdori
1	Temir	10 mg
2	Yod	200 mkg
3	Selen	150-200 mkg
4	Ftor	1.5 mg
5	Mis	1.5-3 mg
6	Xrom	100-200 mkg
7	Rux	15 mg
8	Marganets	2-3 mg
9	Molibden	0.05 mg
10	Brom	0.5-2 mg
11	Kobalt	100-150 mg

Ushbu ma'lumotlarni o'qitish meyodikasi: "yarim bo'sh jadval" bunda o'quvchiga quyidagi jadvalni yarim bo'sh xolatda beriladi, o'quvchi jadvalning bo'sh qismiga qolgan yarmidagi ma'lumotlardan foydalanib to'ldiradi. Bu jarayonda o'quvchining eslab qolishi oson bo'ladi. Endi inson organizmidagi mikroelementlarning qanday miqdorda bo'lishi bilan tanishaylik:

Kaliy - 0,35 %	bu malumotlarni o'qitish metodi quyidagicha o'quvchilarga
Kalsiy - 2 %	shu ma'lumotlar asosida 3-hil diagramma tuzishni topshiriq
Magniy - 0,05 %	qilib berish bunda berilgan ma'lumot o'quvchilar xotirasida
Natriy - 0,15 %	oson saqlanib qoladi.
Oltингугурт- 0,25 %	
Fosfor - 1,1 %	
Xlor- 0,15 %	

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YHATI:

Ultratrace minerals. Authors: Nielsen, Forrest H. USDA, ARS Source: Modern nutrition in health and disease / editors, Maurice E. Shils □ et al.. Baltimore: Williams & Wilkins, c 1999., p. 283-303. Issue Date: 1999.

Скальный А. В., Рудаков И. А. Биоэлементы в медицине. - Оникс 21 век, Мир, 2004.

Словарь ботанических терминов / И.А. Дудка. - Киев: Наукова Думка, 1984.

DARS MASHG'ULOTLARIDA TAQDIMOTLARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

Xasanov Baxrom Boktiboevich
Guliston davlat universiteti o'qituvchisi
E-mail: xbahrom@mail.ru
Turaev Dilshod Saidmuratovich
Xovos tumani 14-maktab o'qituvchisi

Annotatsiya

Maqolada ta'limgarayonida axborot texnologiyalarining multimedya vositalaridan foydalanish to'g'risida ma'lumotlar keltirilgan. Office dasturlari paketiga tegishli bo'lgan Power Point dasturi imkoniyatlari haqida qisqacha yoritilgan

Tayanch so'zlar: ta'limgarayoni, axborot texnologiyalari, Power Point.

Bugungi kunda axborot texnologiyalarining multimedya vositalarida o'quv materiallarini obrazli ko'rinishda ifodalash imkoniyati mayjud. Ma'lumotlarning matn ko'rinishida emas, balki obrazlar ko'rinishida taqdim etilishi bilim olish va fikrlashga ijodiy ta'sir qiladi. Obrazlar ko'rinishidagi o'quv materiallarini matn ko'rinishidagiga nisbatan o'quvchi diqqatini tez jalb etishi bilan birga oson o'zlashtirishga ko'proq yordam beradi.

Ta'limgarayonida axborot texnologiyalari dasturini tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, ma'lumotlarni obrazlar ko'rinishida taqdim etish bo'yicha kompyuter o'quv dasturi tuzayotgan mualliflar parallel ravishda o'quv materiallarini obrazlar ko'rinishida taqdim etishning original usullarini ham yaratmoqdalar.

Zamonaviy axborot texnologiyalari an'anaviy o'qitish texnologiyasidan inson intellekti rivojlanishining yangi shaxobchasiga mos keladigan obrazli ko'rinishida ma'lumotlarni taqdim etishi, muloqot tillari bilan bog'liq muammolarni yechishiga ham jahondagi kommunikatsion jarayonlarning rivojlanishiga olib kelishi bilan ham farqlanishi mumkin.

O'quv materiallarini obrazli ko'rinishda taqdim etish vositasida o'quvchilarning bilish jarayonida, jumladan, o'quv materiallarini qabul qilish, ma'nosini anglash, esda saqlash, va takrorlash kabi jihatlarga ma'lum darajada ta'sir etish mumkin. Shuningdek, bu metodika o'quvchilarning bilim olishga qiziqishlarini orttirishi bilan birga o'quv materiallarini ko'p kuch sarf qilmasdan o'zlashtirishlariga erishtiradi. Buni ana'anaviy o'qitish metodikasi bilan taqqoslaganda yaqqol ko'rish mumkin.

An'anaviy o'qitish metodikasida o'quv materiallar, xususan matn va formulalar ko'rinishida bo'lib, o'quv materiallarini namoyish qilish imkoniyati deyarli mayjud emas. Bunday ko'rinishda berilayotgan o'quv materiallarini o'zlashtirish asosan o'quvchi tomonidan ketma-ket ravishda qabul qilinadi, shu sababli ularni esda qoldirish va o'zlashtirish jarayoni sust kechadi.

O'quv materiallarini slaydlar ko'rinishda taqdim etishda esa har xil ko'rinishdagi ranglar, harakat, ovoz kabi vositalar o'quvchilarning o'quv materiallarini qabul qilish qobiliyatini oshirish bilan birga ularning berilayotgan materiallarini tahlil qilish, taqqoslash hamda abstraksiyalash kabi muhim sifatlarini rivojlanadiradi. Endilikda o'qitishning bu jarayoni multimediyalarning elektron nusxa ko'chirishida chop etishni taqozo etmoqda.

Shu o'rinda qayd etib o'tish kerakki, axborot uzatishning bu usuli tufayli ta'limgarayonida ham juda yuqori natijalarga erishish mumkin. Zamonaviy kompyuterlar va ularning zamonaviy programmalarining paydo bo'lishi plakatlar tayyorlash jarayonini avtomatlashtirish ularni kompyuter va maxsus proyektorlar yordamida namoyish qilish imkoniyatini yaratdi. Power Point dasturida har bir slayd bitta yoki bir necha slayd shaklida tasvirlanib, ular bitta taqdimotni tashkil etadi. Bir taqdimot (masalan, bir dars uchun) bir nechta slayddan tashkil topgan bo'lishi mumkin yoki bitta taqdimotdan bir nechta darsda foydalanish mumkin. Har bir slayd o'z ichigaxtiyorli matnni, rasmni, harakatlanuvchi kli pni, ovozni jadvallarni, grafiklarni vahakozalarni olishi mumkin. Slayddagi har bir obyekt (matn, rasmva boshqa) ma'lum bir harakatda bo'lishi mumkin. Bu Power Pointda animatsion effekt deb ataladi. Bu effect ma'lumotlarning ta'sirchanligini oshiradi. O'quvchi eshitish bilan birga go'yo kino ko'rgandek tasavvurga ega bo'ladi. Bu o'z navbatida ko'proq ma'lumotlarni eslab qolish va tushunish imkoniyatini yaratadi. Bundan tashqari dasturdan bir slayddan boshqasiga o'tishda maxsus usullar o'rnatilgan bo'lib, o'quvchi diqqatini o'ziga jalb qilish xususiyatiga ega slaydlardagi obektlarning har xil ranglarda ko'rinishlarda tasvirlash imkoniyatining mavjudligi o'quvchining diqqatini o'ziga tortadi.

Namoyish jarayonida o'qituvchi va har bir slaydnai o'z nutqi bilan to'ldirib boradi. Bu yana ham berilayotgan

ma'lumotlarning to'liqligini ta'minlaydi.

Slaydlarni tayyorlashdagi qiyinchiliklardan asosiysi, bu qaysi ma'lumotlarni qanday ketma-ketlikda kiritishdan iboratdir. Buning uchun Power Point dasturini bilish bilan birga uslubiy tajribaga ega ham bo'lish kerak. Aks holda siz tayyorlagan taqdimotning ta'siri (foydası) juda sezilarsiz bo'lishi mumkin. Bundan hech ham cho'chimaslik kerak, chunki slaytdagi ixtiyoriy ma'lumotni xohlagan paytda o'zgartirish yoki yangilash mumkin. Bu Power Point dasturining muhim tomonlaridan biridir. Bu dastur yordamida tayyorlangan taqdimotning yana bir muhim jihat shundaki, u o'qituvchini ma'lum bir sistemaga solidi. Endi o'qituvchi dahldor bo'limgan narsalarni aytish imkoniga ega bo'lmaydi. Slaydlarga uzundan uzoq gaplarni yozishdan qochish kerak, bu slaydlarning ta'sirchanligini kamaytiradi. Ko'proq slaydlardan foydalanish uning ta'sirchanligini oshiradi.

Yuqorida fikrlardan taqdimot dasturidan faqatgina ta'lim jarayonida foydalanish mumkin degan xulosa kelib chiqmasligi kerak. Undan siz o'z biznesingizda, korxonangizda ishlab chiqarilgan mahsulotlaringizning taqdimoti jarayonida va boshqa sohalarda foydalanishingiz mumkin. Ayniqsa, kimyoviy, fizik, biologik va texnik avtomat (mashinasozlik) sohalarida kechadigan jarayonlarni kompyuter yordamida modellashtirishda bu dasturning roli beqiyosdir. Tibbiyotda ham bu dasturdan foydalanish juda katta yutuqlarga olib kelishi mumkin.

Shunchalik katta imkoniyatlarga ega bo'lgan bu dasturni o'rganish va uning imkoniyatlaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Slaydlar ko'rinishida tayyorlangan taqdimotni qulay ko'rinishlaridan birida chop etish va ularni taqdimot etishdan oldin o'quvchilarga tarqatma material ko'rinishida tarqatish juda muhim. O'quvchi darsni tinglash jarayonida o'zining fikr mulohazasini har bir slaydning ajratilgan maxsus joyiga yozib boradi. Bu keyinchalik ham mazkur darsni takrorlash jarayonida slaydlarda ko'rsatilmagan ma'lumotlarni eslashida juda qo'l keladi. Agar imkoniyat mavjud bo'lsa taqdimotlarni elektron kutubxonalarga yozib qo'yish yoki o'quvchilarga kichik magnit disklariga yozib berish ham mumkin.

Axborot kommunikatsiya texnologiyalari o'quvchini o'quv jarayoniga jalb etib, uning qobiliyatini ochilishiga aqliy faolligining oshishiga imkon beradi. Dars mashg'ulotlarida turli texnologiyalardan foydalanib muvaffaqiyatga erishamiz - ta'lim natijasi yuqori bo'ladi. Darhaqiqat, yuqorida keltirilgan PowerPoint dasturi orqali darslarni tashkil etish boshqa metodlarga qaraganda juda katta samara beradi deb o'ylamiz.

Foydalanilgan axborotlar ro'yxati:

Ishmuhamedov R., Yuldashev M.. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar .- Toshkent - 2013

Abduqodirov A.A., Toshtemirov D.E. Ta'lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi. Monografiya. Guliston: Universitet, 2019. - 232 b.

**TADQIQT.UZ
ТОМОНИДАН ТАШКИЛ ЭТИЛГАН**

**"ЎЗБЕКИСТОНДА ИЛМИЙ-АМАЛИЙ ТАДҚИҚОТЛАР"
МАВЗУСИДАГИ РЕСПУБЛИКА 15-КҮП ТАРМОҚЛИ
ИЛМИЙ МАСОФАВИЙ ОНЛАЙН КОНФЕРЕНЦИЯ
МАТЕРИАЛЛАРИ**

(7-қисм)

Маъсул мухаррир: Файзиев Шоҳруд Фармонович
Мусаҳҳих: Файзиев Фарруҳ Фармонович
Саҳифаловчи: Хуршид Мирзахмедов

Эълон қилиш муддати: 30.04.2020

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амир Темур пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000